

ANTONII
RICCOBONI
ORATIONVM

Volumen Secundum

AD ILLVSTRISSIMVM,
ET R. mum DOMINVM

D. ANTONIVM SAVLIVM.
Archiepisc. Genuæ, & S. R. E. Cardinalem ampliff.

Patauii, Apud Laurentium Pasq.
M. D. LXXXXI.

A D

ILLVSTRISSIMVM.

ET RELIGIOSISSIMVM

S. R. E. CARDINALEM,

A N T O N I V M

S A V L I V M,

ANTONII RICCOBONI

P R A E F A T I O.

Illustrissima profecto res est,
Illustrissime Cardinalis, ui-
risq; Illustrissimis quàm di-
gnissima eloquentia; meri-
toq; vir eloquētissimus scri-

† 2 pum

ANTONII RICCOBONI

ptum reliquit M. Tullius, Mandare quem-
quam litteris cogitationes suas, qui eas illu-
strare non possit, hominis esse intemperan-
ter abutentis & ocio, & ipsis litteris. Cum au-
tem hac tempestate pauci admodum eloquē-
tes comperiantur, huiusce paucitatis si causā
perquiratur, duplex mea quidem senten-
tia posse afferri videtur; altera, quòd dicendi
ars à circumforaneis clamatoribus, inanibus
adulatoribus, indisertis senatoribus conte-
mnatur: altera, quòd, cum quidā huius præ-
cepta facultatis nonnullo persequantur stu-
dio, quoniam tenuissimis quibusdam quis-
quilis, ac tritis, solennibusq; sententiarum,
& verborū formulis perquam contenti eius
penetralia non attingunt, ea uti nesciant.
Atq; hinc fit, ut multi existant rabulæ, non
immerito à Cicerone modo anseres, modo
canes nominati: multi ridiculi laudatores:
multi putidi in consultationibus proclama-
tores: paucissimi vero qui eloquentis nomi-
ne digni existimentur. Cumq; illi vehemen-
ter errent, qui sine vlllo dicendi studio se in
dicendo posse prorsus excellere, summamq;
eloquentiæ laudem adipisci arbitrantur: ne
illorum quidem institutum retinendum est,
qui, cum toti in leuioribus meditationibus
sint,

sint occupati, propter leuitatem suam vel ne-
cesse habent latere, nullumq; eloquentiæ v-
sum subire, & commentationem inclusam
in veritatis lucem minime producere, vel
infani apparere. Primum enim ad grauiorū
Rhetorum intimos sensus penetrandum est:
deinde grauiora huius artis præcepta ad usū
sunt reuocanda, ad publica certamina, ad
puluerē, ad clamorē cōparanda, ad actiones
oratorias, & ipsas orōnes accōmodanda. Nā
oīs cognitio, meditatio, contēplatio ad actio-
nem est conferenda. Id quod exemplo appa-
ret tum præpotentis Dei, qui omnia intelli-
git, omniaq; gubernat: tum Philosophi, qui
cum ad Dei imitationem, quantum humana
fert natura, se effingat, simul studet cogno-
scere, & agere: tum Iurisconsultorum, & Me-
dicorum, qui, cum à Philosophia tamquam
ab vberissimo omnium bonarum artium fon-
te defluerint, solent & ipsi suam intelligen-
tiam, ac studiorum meditationem ad rerum
vsum accommodare: tum vero etiam, ne lō-
gius progrediamur, ipsorum Rhetorū, quòd
perspectum, & cognitum sit, ipsos scripto-
res artis, à dicendi consuetudine alienos, ne
mediocriter quidem disertos fuisse. Neque
enim, si illi ipsi Siculi ab inferis excitaretur,
Corax,

Corax, & Tifias, qui huius artis inuentores, ac Principes nominantur, satis docerent, quod sine dicendi usu dignum rebus, quæ agerentur, dignum oratorio nomine, dignum auditorum auribus efficerè, atque edere potuerint. Neque Prodicus Chius, Protagoras Abderites, alij multi, qui artis præcepta conscripserunt, cum se in dicendo minime exercerent; egregios se fuisse oratores ostendere potuerunt. Equidem, ut hac de re quid sentiam, plane aperiam, plures oratione præstitisse arbitror, qui sola dicendi consuetudine nixi artem nec didicerint, nec omnino scire curauerint, quàm qui solis præceptis instructi nullum usum habuerint; ut meo quidem iudicio ad laudem oratoriam consequendam plus experientia sine doctrina, quàm sine experientia valeat doctrina. Contendo tamen utramque coniungendam esse, ut præclarum quiddam, ac singulare existat. An uero putabit quisquam eloquentem se esse posse, ut scelus, fraudemque nocentis subijciat odio ciuium, supplicioque constringat, & innocentiam iudiciorum poena liberet: ut languentem, labentemque senatum ad publicum commodum, & dignitatem excitet, atque ab errore deducat: ut virtutes extollat, uitia deprimat:

ut,

ut, quemcunque uoluerit motum, in animis auditorum vel inflamet, uel mitiget; nisi prius eorum, quæ ex arte perceperit, assiduam susceperit exercitationem, & non solum, quæ publice agenda sunt, exercitatione quasi ludicra prædidicerit, ac meditatus fuerit, uerum etiam dixerit sæpe publice, atque excellentium oratorum præclaras orationes uel scriptas, uel dictas obseruauerit, callumque quasi obduxerit frequentas oratorum uiam? Est igitur aliquis, qui locos enthymematum, & exemplorum, qui rationem morum, & affectuum, qui præcepta elocutionis, & dispositionis egregie nouit: qui siue uersetur in genere deliberatiuo, habet omnes utilitatis notas, & tractatas propositiones, siue in demonstratiuo, honestatis, siue in iudiciali, æquitatis, & cum propriis generum sedibus communes, & Topicas sedes coniunxit: qui ea, quæ de moribus tradita sunt, siue spectentur in oratore, siue in auditore, siue in elocutione cognouit: qui, quomodo animi auditorum uel permoueantur, & quò libuerit, impellantur, uel permoti, atque impulsii sedentur, ac tranquillentur, percepit: qui omnes sententiarum, & uerborum formas, omnia eloquendi genera, scientia, & memoria comprehendit:

dit:

dit: qui ordinis, & collocationis notitiam habet; & conficiendorū in qualibet caussa exordiorum, narrationum, confirmationum, perorationum locos tenet: qui vniuersam artem Rhetoricam didicit, & minime contentus libris Ciceronis, Cornificii, Quintilianii, satis multis, & copiosis, opera etiam Aristotelis, Hermogenis, Demetrii, aliorum multorum peruolutauit: an id satis censendum est ad summam oratoriam laudem adipiscendam? Est id, quidem magnum, fateor, præstans, admirabile, utile, necessarium: sed non satis. Quid ergo amplius postulatur? Nempe, ut, quæ veteres dicendi magistri tradiderunt, quomodo ueteres oratores seruauerint, didicat, & ipse etiam suis orationibus seruare assuescat, nec minus curet, quæ ex arte dicta sint, quàm quæ de arte præcepta sint, & ad præstantium oratorum imitationem ita se effingat, ut contendere cum eorum laude sane pulcherrima posse uideatur. Id fecerunt ueteres oratores egregii, Demosthenes, Hyperides, Aeschines. Id Crassus, Antonius, Hortensius, Cicero. Id alii quàm plurimi, qui, quoniam doctrinam cum usu coniunxerunt, admirabiles in dicendo, ac prope diuini extiterunt. Id ego quoque efficere conatus sum

Illu-

Illustrissime Cardinalis, ut diu, multumque uersatus in peruolutandis tum Græcis, tum Latinis Rhetorum scriptis, & expendendis ueterum orationibus, (quarum præcipue rerum in Gymnasio Patauino explicandarum, tamquam ueteris eloquentiæ tutori uiginti abhinc annos mihi publico decreto delatum est munus) atque adeo etiam conscribendis, & edendis Commentarijs, quibus ea, quæ ab Aristotele, & à Cicerone tradita sunt, quantum per me fieri posset, clariora redderentur, conscribendis, & edendis, simul multas confecerim orationes. Cuiusmodi laboribus, uigilijs, & lucubrationibus meis quid profecerim, proficiam, & proficere in posterum queam, aliorum sit iudicium: neque enim eloquentiæ laudem me assecutum, sed tantum secutum esse profiteor. Cum autem orationum mearum secundum uolumen editurus essem, multis de causis, Illustrissime Cardinalis, eas tibi inscribere decreui; primum ut ipsæ luce tua illustrissimum illustrarentur, & auctoritate illustrissimi nominis tui à maleuolorum, & inuidorum hominum uoculis, quasi nubeculis quibusdā, vindicaretur: deinde ut, quæ ab eloquentiæ studio perfectæ sunt, in eius nomine apparerent, qui

†† in

in eloquentia mirabiliter excellit, semperq;
eloquentiæ studiosos benignissime fouit: po-
stremo ut admodum Reuerendi Visitatoris,
& Abbatis, fratris mei, Barnabæ Riccoboni,
consilio, & voluntati obtemperarem, qui
cum primum me hoc uolumen orationum
esse editurum intellexit, ipsum sine vlla du-
bitatione amplitudini tuæ dicari debere mi-
hi persuasit, cum ut magno litterarum pa-
trono, tū vt de se, & hoc modo de me, ac fa-
milia nostra optime, & diuinitus merito; nō
solum cum ipse, Genuæ, dum conuentus S.
Stephani Abbas esset, tibiq. Archiepiscopo
illius ciuitatis sapientissimo, & benignissi-
mo nonnunquam honeste seruiret, tuam ad-
mirabilem, ac prope incredibilem humani-
tatem expertus est: verum etiam cum tu Ro-
mæ, posteaquam excellenti iudicio Sisti V.
Pontificis Max. ad Cardinalatum euectus es,
dum ipse ibidem Generalem ordinis Oliue-
tani Procuracionem administraret, ita eum
tibi complectendum, exornandum, tuaque
auctoritate extollendum putasti, vt clarissi-
mum benignitatis tuæ singularis monumen-
tum prodere posteris, eum fouendo, ac Pon-
tifici commendando, uoluisse uidearis. Ac
tu quidem, Cardinalis Illustrissime, omniū
studia,

studia, & laudes promereris, non solū quia
generis claritate splendeas, Genuæ patriæ
splendore clareas, Sauliæ familiæ ornamen-
to eniteas, fortunarum nitore ornatus sis,
Archiepiscopatus, & Cardinalatus dignita-
te illuceas, ad quos dignitatis gradus uiris
tantum uirtute, & probitate excellentibus
patere aditus solet: sed etiam quia præclaris-
simis litterarum studijs, & optimis artibus
animum tuum excolueris, eamque in ob-
eundis Reipub. Christianæ muneribus præ-
stantiam ostenderis, ut te tamquàm cælo
delapsum omnes merito suspiciant, & admi-
rentur. Verumtamen nihil tibi ad laudem
esse illustrius, nihil ad famæ celebritatem,
honestius uidetur, quàm excellens quædam
de omnibus bene merendi voluntas, sum-
ma clementia, morum facilitas singularis,
omnibus admiranda ab bene faciendum
propensio, magnanimitas, & altitudo ani-
mi omnium uocibus, ac litteris celebra-
da; quæ quidem facilem tibi parat ascen-
sum ad proximum cælo locum: quam Bar-
nabas, frater meus, tamquàm diuinam
nunquam desinit deprædicare: quam ego
ita colere cœpi, ut in maximam spem ue-
niam, te hoc munus meum, quamuis exi-

guum, benigno animo esse accepturum, cum ipsum, quantumcunque est, tibi offerre uoluerim, quoniam non solum magna, sed etiam parua summo patrono deberi existimem, & quæ uel natura sua, uel ad dignitatem tuam parua sunt, ea te tamquam magna pro tua bonitate accipere solere intelligam, spectantem magis animum offerentis, quam uel rem oblatam, uel amplitudinem tuam. Accipe igitur has orationes, quas Illustrissimo nomini tuo do, dico, addico, si non ex tenuitate mea, at saltem ex rebus grauisimis, in quibus ipse uersantur; grauitati tuæ maxime congruentes: ac perge, ut iam pridem facere instituisti, Barnabam fratrem meum tua auctoritate, in quam is, ut in numen aliquod grauisimum, sibi maxime propitium, prope intentis oculis inruetur, fouere, meque una cum eo in numero addictorum tuorum habere ne graueris. Quod ut facias, amplitudinem tuam clementissimam etiam, atque etiam rogo. Vale.

Patauij. Mense Augusto. M.D.XCI.

INDEX

INDEX ORATIONVM

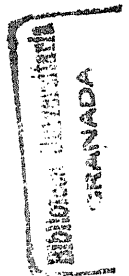
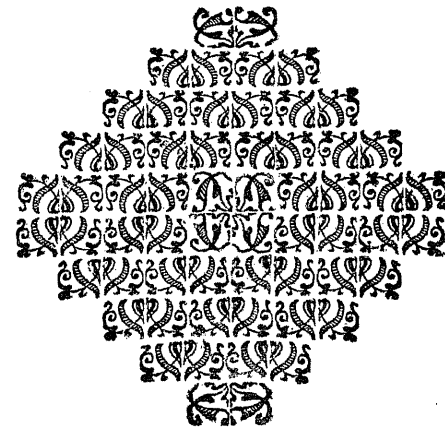

I.		D. Sebastianum Venetiarum Venetiarum Principem. 1.
II.		Ad Nicolaum Pontium Venetiarum Principem. 6.
III.		Ad Illustrissimum Cardinalem Iulium Cananium. 11.
IV.		In obitu Ioannis Cephali. I. C. 17.
		V. In

V. In obitu Patari Buzachareni Patauini.	21.
Cum Priuilegio Patauinitatis, quod orationis auctori datum est.	25.
VI. In obitu Tiberii Deciani. I. C.	28.
VII. In obitu Marci Mantuæ Benuidii. I. C.	32.
VIII. In obitu Bernardini Triuifani Philosophi, ac Medici.	37.
IX. In obitu Iosephi Moletii Mathematici.	41.
X. In obitu Speronis Speronii.	47.
XI. In obitu Pii Aeneæ Obicii.	52.
XII. In obitu Iacobi Zabarellæ.	58.
XIII. De laudibus Di. Thomæ.	65.
XIV. De laudibus Di. Hieronymi.	71.
XV. De ascensu cœli ex Platonicoꝝ doctrina.	76.
XVI. Pro studiis Humanitatis.	81.
XVII. Cum inciperet explicare Rhetoricam Arist.	88.

XVIII.

XVIII. Cum inciperet explicare Poeticam Arist.	94.
XIX. Cum inciperet explicare Historiam Flori de rebus gestis Romanorum.	99.
XX. In obitu Bonifacii Rogerii I. C.	105.

A D
SEBASTIANVM
VENERIVM
VENETIARVM

Principem

pro Medicorum, & Philosophorum
in Patauino Gymnasio Vniuersitate,

Antonij Riccoboni Oratio.

VM litteræ, & arma, Serenissime Princeps, in Rep. optime instituta eam inter se coniunctionem habeant, ut se inuicem colere videantur; merito nos, qui litteras profitemur, arma principatu dignissima nunc agnoscimus, teq; armorum imperio insignem Principem nostrum consalutamus, ac nomine magnificæ Medicorum, & Philosophorum Vniuersitatis in Patauino Gymnasio florecentis tibi principatum gratulamur. Itaq; veteres tradiderunt, Palladem sapientiæ Deam armatam extitisse, & Apollinem Musarum Principem cû Marte belli præside in cælo coniunctum esse, vt cum hic superiorem possideat locum, illum tamen agnoscat ducem, & moderatorem luminis sui; ac significarunt eiusmodi esse vinculum sapientiæ cum fortitudine, contemplationis cum actione, con-

sultationis cum rerum administratione, ut altera quidem alteri, pro ut fert occasio, præsit, verum nunquam altera sine alterius auxilio extollatur. Quo fit, ut modo arma togis, modo togæ armis cedant; modo sapientes viri imperent, quales optabat Agamemnon, ut facilius Troia potiretur, qualesq; Principes esse oportere, diuinus testatus est Plato, modo fortes dominantur; & ij maxime digni esse imperio, ac principatu uideantur, qui cum fortitudine coniunxisse sapientiam existimantur. Cuiusmodi esse te, Princeps serenissime, cum omnibus notissimum, atq; exploratissimum sit, merito ad tui nominis prædicationem omnis dicendi, & scribendi vis, atq; copia est conuersa, & adhuc à tam multis adhibita, ut nihil fere nobis relictum sit, quod possit sine aliquo audientium fastidio commemorari. Quamquam solent præstantissimi Principis sæpius iteratæ laudes populo esse gratisimæ; & verendum nobis nõ est, quin attentissimo, & benignissimo animo, etiam de rebus notioribus audiamur apud senatores humanissimos, in quorum sinu perpetuo ipsa humanitas residet, neq; putandum eò minus nos auditum iri, quòd ea lingua loquamur, quæ nobis ab hoc illustribus. senatu tanquam tutoribus commendata est, ut, si à ceteris deferatur, à nobis sine magna nostra reprehensione deserui nõ possit; quam semper huic ciuitati charam propter amplitudinem suam, & magnis principum legatis in hoc ipso collegio vsitatam à sapientissimis senatoribus non libenter audiri minus verisimile est. Vnde igitur incipimus? aut quid potissimum commemorabimus? Equidem, cum mihi hoc laudationis, & gratulationis munus publico esset decreto delatum, diu, multumq; dubitavi, quid nam agerem, vtrum omnes laudes tuas, quæ plurimæ sunt, mea oratione comprehendere conarer, an eam vnã virtutem exornarem, quæ te potissimum extulit ad Principatum; quorum alterum prope infinitum esse animaduertebam, & ab alijs imperfecte tractatum, ut ne minima quidem eius pars satis expressa esse uideatur: alterum mutilum quodammodo prima specie, & amplitudine tua inferius comperiebam. Vicit tandem illa ipsa virtus, quæ etiam teterrimos christiani nominis hostes deuicit, ut una ageretur, ut unius præstantia celebraretur, ut unius maiestas suspiceretur; cum præsertim id esset ei breuitati ac-

commo-

2
commodatius, quam grauissimæ huius excelsi collegij postulant occupationes. Ac profecto, serenissime Princeps, tanta est amplitudo fortitudinis tuæ, ut, cum maximus sit splendor huius vrbs, quæ tua patria est, & plurima sint decora, ac dignitatis insignia eius familiæ, in qua natus es, ac prope innumerabilia existant animi tui ornamenta; oia tamen rerum earum, quas in bello gesisti, claritate quodammodo obscurentur. Cedant ergo Venetiæ, cedat Veneria domus, cedant aliæ animi tui virtutes fortitudini tuæ; & patriæ, familiæq; laudes cum multis cões, ad illos cohonestandos, qui proprijs ornamentis minus abundant, uel etiam ad illorum infantiam adiuuandã, qui nisi agant communia, implere orõnem non possunt, referuentur; uel, si nunc aliquanti sper attingendæ sunt, petantur solum ab amplitudine tua, quæ maiorem sine dubio illis splendorem attulisse, quàm ab illis accepisse existimatur. Neque .n. illud omittendum uidetur, quod ex te ipso potissimum comprobatur; quod magis Venetias illustrat, quàm situs opportunitas, cœli clementia, terræ halitus, maris afflatus, ædificiorum magnificentia, aliæq; eiusmodi ab alijs usque ad satietatem, ac fastidium decantata; quod unum, si desint cetera, potest sufficere ad Venetorum gloriam perpetuo celebrandam; quod ore vulgi his temporibus contritum est, & tamè à multis, magnisq; oratoribus nescio qua ratione omissum; quæ una causa est, cur diuturnitate imperij hæc Resp. possit meritisimo gloriari. Cur igitur Veneti multa imperij sui secula numerat? Cur hæc Resp. ad imperium, ad decus, ad æternitatem esse nata uidetur? Quæritis causam? Iam illa in promptu est. Iam Sebastiano Venerio ad principatum elato constat, quàm digna imperio hæc Resp. sit. Etenim luce clarius factum est, hic uirtutem extolli, hic præstanti homines animo honorari, hic optime de Rep. meritis uiris supremos dignitatis gradus concedi, hic præclaros uiros summis præmijs affici, hic neminem ob uirtutem in inuidiam uocari, hic ne minimis quidem beneficijs sua præmia denegari. Est ne aliquis, qui de hoc dubitet? omnis ei dubitatio eximetur, si ipse cogitauerit; Sebastianum Venerium ad principatum euectum esse, non propter generis nobilitatem, nam & alij erant nobilissimi; non propter diuitias, nam cum alij in bello diuites fiant, ipse imi-

A 2 tatus

tatus Fabricium, & Curium, maxima non solum fortitudinis, sed etiam abstinentiæ exempla, ex bello pauper reuersus est: sed propter unam uirtutem, nempe eam, quæ sanguinem propria profudit, quæ non in uiola, aut in rosa, non in umbra, atq; in ocio, non in mollibus, planisq; itineribus, sed in armorum fulgore, & militum clamore, in caloribus, & frigoribus, in arduis, salebrosis, atque asperis uis uersatur; ac eo modo euectum esse, quo nemo unquam alius, cum primum petijt, cunctis suffragijs, ac prope dixerim uiua uoce. Et quisquam inuenietur, qui, cum intelligat ex uno, & quadraginta uiris selectis ad Principem eligendum, de Sebastiano Venerio neminem dissensisse, cunctisq; suffragijs Venerium Principem declaratum esse, & eos ipsos, qui certi competidores uidebantur, uni Venerio cecidisse, existimet in hac ciuitate, cum res grauisimæ aguntur, legationes, summa imperia, principatus, ualere quidquam inuidiam, ambitum, prensationem, largitionem, aliaque eiusmodi, quæ Resp. profusum labefactare, atque euertere consueuerunt? O rem admirandam, atque omnium uocibus, ac litteris prædicandam. O sanctissimum & pulcherrimum institutum uirtutis conseruandæ, atque augendæ. Athenienses quodam eos, qui excellere in Rep. uidebantur, ut memoriæ reliquit philosophus omnium grauisimus Aristoteles, non ad improbitatem castigandam, sed ad potentiam moderandam, pellere in exilium per decem annos soliti sunt, eo genere relegationis, quem Ostracismum appellarunt. sic pepulerunt Themistoclem, illum, qui ad Artemisium, & Salaminem Xerxis Persarum Regis classem superauerat; qui ut muri urbis bello Persico euersi aduersantibus Lacedæmonijs reficerentur, auctor fuerat; qui Piroeei portum absoluerat. sic eiecerunt Aristidem, Demosthenem, & alios multos quorum plurima in Remp. extabant, maximaq; beneficia. Romani uero ne Camillis quidem, nec Scipionibus nec Ciceronibus, nec alijs non paucis, quorum summi erant usi beneficijs, pepercerunt, eò tandem post tot, tamq; insignes res gestas redactis, ut eis in exilium fuerit abeundum. Ne longi progrediamur, ceteræ omnes Resp. illos, qui plura, & maiora in ipsas contulerant beneficia, maiori acerbitalis genere diuezarunt, & fabulæ etiam loquuntur Argonautas Hercule Argonautæ ex-

3
naui exclusisse, longo interuallo ceteros vectores gubernandi scientia superantem. At uos, excellentissimi Patres, tantum abest, ut optime de Rep. meritos patricios eiciatis, ut eis etiam principatum deferatis. Quod præclarum institutum quamdiu obseruabitis, tandiu imperium à ciuili discordia tutum habebitis, tamdiu domi optatissimæ pacis fructus percipietis uberrimos, tamdiu optimo Reip. genere perfruemini, idest, ut facile licet conijcere, in perpetuum dominabimini: ea enim est sapientia uestra, ut dubitari nullo modo debeat, uos eiusmodi institutum ullo esse unquam tempore deserturos. Cum ergo auditum est, Sebastianum Venerium, uirtutis suæ admiratione tanto omnium consensu, atq; applausu Principem factum esse, statim Venetorum fama clarior facta est, & eorum egregia remunerandi uoluntas celebrata, atq; gratissimus animus illustratus, ut incertum sit, ex eiusmodi electione maiorem ne splendorem, qui elegerint, an qui electus sit, accepisse uideatur. Quemadmodum autem, Princeps Serenissime, non parum hanc urbem tua singulari præstantia, ac admirabili uirtute illustrasti: sic in Veneriam gentem facem gloriæ clarissimam intulisti. Ac propria quidem Veneriæ familiæ laus semper fuit, quod in ea sapientissimi uiri floruerunt, ut Antonius, & Franciscus, qui summa sapientia, & integritate Principatum administrarunt; ut inter alios multos præter Franciscum alij duo, qui in legatione ad Paullum iij. Pontificem Max. sibi inuicem cum maximo splendore successerunt, ad quam dignitatem non nisi hominibus singulari sapientia præfulgentibus patere aditus solet, in qua illi non secus ac Apollinis oraculo Socrates, ipsius summi Pontificis uoce sapientissimi sunt declarati; ut hoc tempore Franciscus, & Dominicus fratres, alter philosophiæ, alter etiam poeticiæ facultatis maximum lumen, qui eam de se opinionem multos abhinc annos concitauerunt, ut quemadmodum quondam habitus est sapiens in Aethiopia Cepheus, in Assyria Prometheus, in Mauritania Atlas, in Græcia heroicis temporibus Ulysses, ac Nestor, tempore Homeri Lycurgus, sequentibus temporibus septem, in Italia apud Romanos tres: sic apud Venetos ipsi inter sapientiores enumerentur. proprium inquam Veneriorum decus semper fuit sapientia: sed tu, Serenissime Princeps, nouum orna-

ornamentum adiunxisti, eius scilicet virtutis, qua nulla meo iudicio splendidior inuenitur. Etenim, vt eam breuiter cum alijs virtutib⁹ conferamus, qui in sapientiæ studia incumbūt, faciliorem quidem, & tutiorem, ac minus alijs grauem, aut molestam uitam sequuntur: qui vero in fortitudinis opera, fructuosiore hominum generi, & ad claritatem, amplitudinemq; aptiorem. hi enim non uerba, sed facta profitentur; non in solitudine se abdunt ad suum solatium, atq; voluptatem, sed in hominum luce sudant, argent, esuriunt pro communi utilitate, ac dignitate, periculis obuiam eunt, conserunt cum hostibus manus, fugant eorum exercitus, trucidāt militum cateruas, hostilia agmina conculcant. Neque uero minus necessaria est fortitudo, quàm prudentia. Nam quemadmodum corpus humanum oportet esse non solum sanum, & pulchrum, verum etiam oculis, & manibus egregie instructum: sic Reipub. corpus iadiget non solum temperantia, & iustitia eorum, à quibus administratur, quæ virtutes sunt sanitas, & pulchritudo ipsius Reipub. verum etiam prudentia, & fortitudine, quarum virtutum altera oculorum, altera manuum officio fungitur. At non modo uir temperans, & iustus, sed ne prudens quidem ualere quidquam potest in Reipub. gubernanda, nisi adsint uiri magnanimi, uiri fortes, uiri animosi, qui vtrunq; tempus tum pacis, tum belli tutissimum reddant, vt ex eo appareat necessitas fortitudinis, quòd sine ea virtutes aliæ egregiam in Reipub. operam nauare nō possint. Quemadmodum autem temperantia efficit, ne homines ex natura humana in ferinam præcipitentur; sic fortitudinis opus est, ut iidem homines ex conditione humana ad diuinam extollantur; quod euenisse Herculi, & Romulo, & Cæsari, & alijs multis memoriæ proditum est. Nec minus splendet in bello fortitudo, quàm in pace iustitia, etiam si hæc dicta sit ipso hespero, ac lucifero admirabilior. Quamobrem egregie potuisti non solum patriam tuam, verum etiam familiam fortitudinis lumine collustrare. Tu enim ille es, qui in proximo superiore contra Turcas bello, statim ut Hieronymo Zanio Venetæ clasfis imperator summus successisti, uictoriæ spem certissimam propter illustrem præstantiæ tuæ famam omnibus

4

bus Christianis populis attulisti, qui nunquam pugnam reformidasti, sed ad præliandum paratissimus semper exististi, qui coniuncta Veneta classe cum Pontificis Maximi, & Regis Catholici clasibus inter imperatores socios dignitatem patriæ tuæ animose, & fortiter conseruasti; qui, cum audisses Turcarum classem in Naupaeteum sinum pugnandi causa progressam esse, statuto inter alios imperatores certamine, quod tu semper, ut tam multas hostium iniurias ulciscereris concupisti, Trierarchos tibi subiectos ad fortiter pugnandū cohortatus, uniuersam Venetam classem ad referendam uictoriam comparasti, qui denique insultantes hostes uehemētius, & uolitantes insolētius inter Christianorum militum classes, mirabiliter compressisti, uicisti, trucidasti. Itaq; tua potissimum gloria est quadraginta Turcarum millia partim cæsa, partim capta esse. Tibi potissimum se debere libertatem uiginti Christianorum millia confessa sunt. Tibi in primis accepta refertur centum, & sexaginta triremium, multarum biremium, aliorumq; nauigiorum occupatio, tibi quarundam triremium fractio, atq; incensio, quarundam fuga, tibi breuiter pulcherrima omnium, quas unquam in mari homines uiderint, uictoria. Ad tuos pedes prostratus stetit Syrochus immanissimus Archipirata. Ante tuos oculos trucidatus iacuit teterrimus omnium Christiani nominis hostis Caracofius. Tuis armis Alys Imperator cum multis Trierarchis misere mortuus est. O maximam uictoriam, omnium seculorum memoria conseruandam; de qua non est, quòd plura dicamus, cum ea fuerit plurimorum uocibus, ac litteris celebrata, & una cum ea tu omnium maxime illustratus, illis etiam, qui in bello unquam pro Rep. perierunt, fortitudinis gloria præferendus. Nam fortis quidem fuit Leonides Lacedæmonius, qui ad Thermopilas pugnans occubuit; fortis Epaminondas Thebanus, qui apud Mantineam in lætitia, & in uictoria uitā amisit; fortis L. Brutus, qui reditu arcens à se expulsus tyrānum in prælio concidit; fortes tres Decii, pater, filius, & nepos, quorum alter cum Latinis decertans, alter cum Etruscis, tertius cum Pyrrho se hostium telis obiecit; fortes Scipiones Paullus, Marcellus, Albinus, Gracchus, quos Hispania, Cannæ, Venusia, Latini, Lucani pro patria cadentes uiderūt; fortes

fortes alij multi excellenti animo uiri, qui gloriae stimulis incitati mortem animose oppetiuerunt : sed tu sine dubio fortior, qui non modo hostium armis fortissime te opposuisti, non modo uictoriam reportasti: uerum etiam cum mortem nunquam timueris, eius omnia pericula superasti, ad alia Reip. commoda te reseruasti, ad principatus administrationem te incolumem conseruasti. Itaque laudabile quidem est fortiter mori: sed laudabilius fortiter uiuere. Ad famam illustre est uincere etiam cum sanguinis, & animae effusione: sed illustrior uictoria cum uitae conseruatione. praeclearum est uitam uiuere diuturnam, quae gloriae possit sufficere: sed praeclearius satis diu uiuere patriae. Quod si statuæ Imperatoribus in bello mortuis publice collocantur, quibus honoribus sunt prosequendi illi, qui non solum uincere, uerum etiam post uictoriam uiuere ad patriae utilitatem potuerunt? Tantæ igitur uictoriae celebritate cum in hominum mentibus statim Venetiarum Princeps designatus esses; neque quisquam reperiretur non modo in hac urbe, sed ne in orbe quidem terrarum, qui, cum data esset occasio principis eligendi, te certissimum principem non haberet, & factus esses quodammodo Princeps, priusquam is, cui successurus eras, ex hac uita migraret, post obitum uero eius prius quam eligereris; neque solum Venetiae tibi à Deo opt. max. principatum precarentur, uerum etiam omnes ciuitates Veneto imperio subiectæ, immo uero omnes gentes, & nationes, quod rerum tuarum gestarum fama peruaserat; hoc commune omnium desiderium, hanc commune omnium desiderium, hanc communem animorum in te propensionem, hæc communia uota, communesque preces, quæ fiebant, ut ad principatum euehereris, præpotens Deus exitu comprobauit si quidem, cum primum Aloysius Mocenicus, princeps præstantissimus, diem suum obiit; cum primùm senatores selecti sunt ad principem eligendum; cum primum illi in senatum conuenerunt, nulla mora interposita, quod de nullo unquam alio auditum est, te summo consensu elegerunt; qua præstanti electione nihil tibi ad famam illustrius, nihil ad gloriam honestius poterat euenire. Quare tibi isto tuo tam excellenti bono gaudendum est; & fruendum cum isto principatu, tu etiam omnium in te beneuolen-

ria,

5
tia, atque obseruantia; nos uero, qui cum fortunam, & gloriam tuam, cum præstantiam, & fortitudinem admiramur, ac magnificæ philosophorum, & medicorum Vniuers. nomine tibi superam istam dignitatem gratulamur, tua lenitate, ac mansuetudine complectendi; præclaraque litterarum studia propter Reip. decus, & commodum fouenda, ac protegenda. Nam maximum splendorem afferunt, & plurimum prosunt litterarum exercitationes non solum priuatim, sed et publice, non solum togatis, sed et armatis hominibus, non solum domi, sed et foris, non solum in pace, sed et in bello, dum exprimunt immortalem gloriam propositam ijs, qui ne mortem quidem fugiunt, ut patriæ profint; dum charitatem patriæ ostendunt omnibus rebus anteponendam; dum proponunt exemplum fortissimorum uirorum, qui sanguinem pro patria profuderunt. Quamobrem tibi tuenda sunt studia nostra, ne armorum quidem exercitationi inutilia; ac illud gymn. amandum, quod cum sit omnium artium, quæ in precio sunt, clarissimum domicilium, omnes Venetæ Reip. partes maxime illustrat, & quantum reliquis fere omnibus gymn. doctorum ex omni terrarum parte accitorum præstantia, & auditorum ex omnibus regionibus perpetuo, assidueque in ipsum concurrentium frequentia antecedit, tantum Venetum nomen exornat. præterquam quod utilissimum est cum omnibus gentibus, ac nationibus, quæ in urbem Patauium tanquam in celeberrimum omnium doctrinarum mercatum, & clarissimum totius terrarum orbis theatrum confluunt, tunc uero omnibus Veneti imperij populis, & in primis Venetæ ciuitati, quæ ciuilibus initiis, ac fundamenta prudentiæ ex optimarum disciplinarum cognitione, ac scientia in eo haurit, & præclaram iuuentutem suam, priusquam ad tractandam, & administrandam Reip. admittat, ingenuis facultatibus ibidem excolendam tradit. sic ex hac ciuitate maximi oratores, præstantissimi legati, optimi senatores solent existere. sic in ipsa floruerunt semper summi philosophi, egregij poetæ, illustres historici, aliarumque omnium liberalium artium doctissimi uiri. sic Contareni, sic Barbari, sic Bembi, sic Donati, sic alij heroes nomina sua ad omnem posteritatis memoriam consecraverunt. sic facient quotidie magis patricij Veneti, si præclara litterarum studia fouebuntur; quibus etiam tu ita deditus fui

B sti, ut

sti, ut eorum auxilio inter egregios huius ciuitatis oratores
 refulleris, quæq; semper attulerunt nobiliss. familiae tuæ ma-
 ximum decus, & ornamentum; ut sapientiae studia omni be-
 nevolentia is complexurus esse videatur, qui litterarum tra-
 ctatione delectatus sit, quiq; ex ea familia originem traxerit,
 quæ sapientiae, tanquam rei suæ perpetuum habuit patrociniū.
 Quam charum huic Reip. illud gymn. sit, præter plurima, &
 maxima studioforum iuuenum commoda, ac tot, tantorūq;
 doctorum amplissima præmia, illud certissimum, ac firmissi-
 mum habemus argumentum, quod maiora huius ciuitatis lu-
 mina illi præfici solita sunt; vt hoc tempore illius moderatio-
 ni præfunt illustrissimi viri, Iacobus Foscarenus, Franciscus
 Venerius, Paullus Theupolus, qui ita litteratos omnes com-
 plectuntur, vt clarissimum beneficentiae suæ monumentum
 proderet posteris, eos fouendo, atq; adiuuando statuisse ui-
 deantur. speramus te hanc publicam in nostra studia bene-
 uolentiam perpetuo conseruaturum; & nobis pro tua singu-
 lari benignitate, atq; humanitate maximopere fauturum.
 Quod ut facias, amplitudinem tuam obsecramus; tibiq; tan-
 quam summo litterarum patrono, magnificum Rectorem
 nostrum, magnificam vniuersitatem, doctores, ac ingenua-
 rum artium studiosos omnes, nostraq; iura, vt integra, incor-
 rupta, atq; inuiolata seruentur, denique vniuersum gymna-
 sium Patauinum, quod proficitur amplissimas laudes tuas se
 perpetuo prædicaturum, commendamus; & nomine omniū
 tum qui adsunt, tum qui Patauij sunt, quorum vniuersita-
 tem magnificus Rector noster repræsentat, omnem obedi-
 entiam amplitudini tuæ pollicemur.

Habita Mensē Octobri. M. D. LXXVII.

A D

A D
**NICOLAUM
 PONTIVM
 VENETIARVM**

Principem

Pro Patauini Gymnasij Doctoribus,

Antonij Riccoboni Oratio.

DRAETER consuetudinem accidit, Se-
 renissime Princeps, vt Doctores om-
 nes Gymnasij Patauini, quorum inusi-
 tatam frequentiam hic astantem vides,
 Principi suo præstantissimo Principē
 dignitatem voluerint gratulari: pro-
 pterea quod tot, tantaq; virtutes, quæ
 tibi principatum confecerunt, tot, tan-
 taq; in se merita, ac tantum splendorem taciti præterire non
 potuerunt. Itaque, vt primum per publicum docendi munus
 licuit, cuncti in conspectum tuum venire properarunt, ut te
 optime de litteris meritum, ac communem litteratorum om-
 nium patronum in hoc supremo folio sedentem consaluta-
 rent, seq; ac sua studia, quibus semper pro singulari tua be-
 nignitate mirabiliter fauisti, commendarent. Quoniam autem
 non poterant oēs sine aurium tuarum molestia propensionē
 animorum suorum in amplitudinem tuam verbis declarare,

B 2 & in-

& intelligebant esse aliquem deligendū , qui vtriusq; partis tū Iurifconsultorum, tum Medicorum, ac Philosophorum personam gerere posse videretur , vinculum omnium artium Humanitatem adhibendam duxerunt, meq; iurifconsultum quamuis minimum, & Humanas litteras in illo gymnasio profitemem, quæ vtriq; studio aditum patefaciunt, & vtrumq; exornant, hoc gratulationis, & commendationis munus obire mei studiosissimi uoluerunt; cui necesse fuit quodammodo, & quod patrōni mei uoluerunt, & quod præcipue id à me præstari debere intelligebam. Nam, ut taceam, quàm honestum sit tot, tantorumq; virorum auctoritatem repræsentare, qui litterarum splendore uniuersum terrarum orbem collustrant, cum tua potissimum opera, Serenissime Princeps, in huic clarissimum numerum, in hanc doctorum lucem, in oculos omnium gentium, & nationum productus fuerim, & ex hoc fonte ad non nullam hominum famam profluxerim; ecquæ causa est, cur arripere omnem occasionem non debeam tui amplissimi nominis celebrandi? Quamquam non profiteor me uerbis soluturum, quod re ipsa debeo: sed quæ explere merita re non possum, grata animi beneuolentia assequor; & quantum dicendo valeo, tantum ad tuorum beneficiorum prædicationem perpetuam cum his præstantissimis Patribus libentissime confero, nihilq; in te magis admirandum existimo, quàm excellentem de patria tua, atq; adeo de uniuerso hominum genere benemerendi facultatem, eamq; potissimum beneficentiam, quæ ab eloquentiæ præstantia proficitur. Nam, ut alias laudes tuas alijs enumerandas relinquamus, & hanc unam oratione nostra cōprehendamus, ab una benefaciendi uirtute originem habuerunt tot honores, tot dignitates, tot magistratus, quos tanta tua cum laude, ac tam incredibili omnium cum admiratione gessisti. Illud enim, huius Reip. præcipuam decus, atq; ornamentum existit, quod ipsa suos de se benemeritos patricios ad altiores dignitatis gradus extollere consueuit. Id quod si probare uellem, replicata memoria temporum, & repetitis usq; à principio urbis exemplis, hodie dicendi finem non facerem. sed profecto ita est, ut dicam. nulla maiora huius omnium præclarissimi instituti data sunt documenta, quàm superiori proximo post insignē illam

7
illam contra Turcas uictoriam tempore. Nam illi ipsi, qui p̄ patria, pro honestate, pro Christiana religione fortissime pugnauerant, statim ut ab illo bello reuersi sunt, quod tuo potissimum consilio, Serenissime Princeps, gestum est, dignissima suis meritis præmia inuenerunt, & ad magnos honores facilem aditum habuerunt; ut alijs procuratores Marcij facti sint, alijs consiliarij declarati, alijs in x. uirum numerum recepti, alijs alijs magistratibus etiam supra ætatem exornati. Quid commemorem summam omnium consensionem in Sebastiano Venerio illo, cuius fortitudinem nunquam satis aut laudatā esse, aut laudari posse existimo, Principe declarando? ecquæ fuit causa, cur ad Principatū tam facile eueheretur, nisi quod cum ille Miltiadem, Cimōnem, Themistoclem, rerum gestarū magnitudine superasset, illius uirtuti debitum præmium hæc gratisima Resp. non esse denegandum putauit? O. tutissimā uiam conseruandi, atq; amplificandi imperij, ut, quod quisq; præstantior est, eò magis honoretur, & præstantioribus uiris etiam necessitas quædam imponatur muneris publici obeundi, ac uirtus nullo modo deprimatur, omnibus modis extollatur. Hæc uera causa est, quam obrem hæc Resp. tam diuturno imperio perfruatur. Hæc illa causa est, cur eius semper fuerit idem tenor, semper idem cursus, cur in ea semper floruerit libertas, nunquam in ea factiosi homines locum habuerint. Quod de alijs Reb. p. quàmuis magnis affirmari non potest. Etenim, ut alias mittamus, & quæ maxime celebrantur, eas breuissime cōferamus, Atheniensis, & Romana Resp. multas, eademq; graues mutationes habuerunt; cum illa qui dem modo Monarchiæ formam habuerit, modo Democratiæ, & paruerit modo Quadringentis, modo Triginta uiris, modo paucis quibusdam fautoribus Antipatri, modo alijs paucis, qui cum Cassandro fecerant pactiōem: hæc uero primum experta sit Regium imperium, deinde paucorum patriciorum uoluntati commissa, inde etiam plebi communicata, præterea Tribunorum pl. feditionibus perturbata: tum Syllæ crudelitate, Pisonis, & Catilinæ coniurationibus, Cæsaris, Crassi, Pompeij conspiratione, eiusdem Cæsaris iniustitia labefactata, demum Triumuiratu, & Cæsaris imperio oppressa. At Veneta Resp. uniusmodi semper, & sui similis illarum præstantio-

stantiorem statum repræsentauit; nēq; alia de caussa, vt dicebam, tam multa imperij sui sæcula adhuc numerauit, nisi quod in ea virtus regnat, præstantia decoratur, benemeriti de ea homines maximis præmijs afficiuntur. O sanctissimam Remp. ex qua eiusmodi viri solent existere, qui cum Aristide, cum ipso Nicia, cum Pericle, cum Curijs, Fabricijs, Coruncanijs, cum Scipionibus, Paullis, Lepidis comparari merito possunt; cuius patricij eum semper splendorem habere visi sunt, vt ad veram nobilitatem demonstrandam illa vox possit sufficere, Patricius Venerus est; quam nobilitatem etiam varij Duces, & Principes expetiuerunt, etiam Reges charissimam habuerunt, nec quisquam est, qui maximum afferre decus, & ornamentum non fateatur. Cum igitur in hac Rep. virtus semper fulserit, & superiori proximo tempore animi magnitudo principem locum obtinuerit, fortitudini doctrina, & prudentia eloquens, vel docta, & prudens eloquentia meritissimo successit. Itaque ad Principatum euectus es, Serenissime Princeps, propter præstantiam animi, atque ingenij tui singularem Egregie. Nam, si Mitilenæi Sapphonem, quamuis mulierem, si Lacedæmonij, alioquin parum studiosi litterarum, Chilonem honore affecerunt propter præstantem quandam optimarum artium cognitionem; quanto ipse magis eras honorandus, vir eloquentissimus, & doctor prudētissimus, apud eos, qui præclara litterarum studia magni semper fecerunt? si Parij Archilochum, Chij Homerum, Itali omnes Pythagoram, Lampfaceni Anaxagoram, quamuis homines peregrinos varijs honoribus decorarunt; quanto ipse magis à Venetis Venerus decorandus? si viri præstanti ingenio, & alta quadam mente præditi maximopere exornari consueuerunt, etiam ij, quibus nulla occasio oblata est de Rep. benemerendi; quanto ipse magis exornandus, qui tua excellenti præstantia immortalia in Remp. beneficia contulisti? Cum autem varijs rebus opem ferre patriæ suæ homines possint; quæri merito solet, quæ nam vtilior esse videatur; & cum alij aliter sentiant, ac alij diuitias, alij fortitudinem, alij alia iudicio suo præferant, discere nos Sereniss. Principis exemplo possumus, Patres Illustriss., nihil esse ad Reip. commodum, dignitatemq; tuendam, atq; augendam aptius, nihil ad publicam utilitatem, &

tem, & decus accommodatius, nihil ad extollendos homines opportunius eloquentia. Ecquæ enim beneficia ab eius admirabili, ac prope diuina eloquentia non emanarunt? ecquos ipse honores eloquentiæ admiratione non est consequutus? Iam cum dicimus eloquentiam, non leuem, & ineruditam loquacitatem intelligimus, non imprudentem cantilenam, sed quæ ex doctissimorum hominum scriptis, ex Dialecticorum, ac Philosophorum spatijs, ex sapientiæ penetralibus prodire existimatur, quæq; nunquam à prudentia separatur. Id quod, cum tu optime cognosceres, Serenissime Princeps, priusquam eloquentiæ munus obire inciperes, omni disciplinarum genere in clarissimo Gymnasio Patauino erudiri uoluisti; ubi dici non potest, quàm mirabiles progressiones & cursus feceris ad omnem excellentiam; ut facillimum tibi fuerit, tum in hac urbe in Diui Paulli templo illa duo Theoremata publice disceptare, quæ tam multa continent Theorematum millia, Quidquid Aristot. scripsit recte scripsit, Quidquid Auerroes disputauit, recte disputauit; tum Patauij doctoris insignia consequi, & in illud Philosophorum collegium recipi, quod dignitate ceteris fere omnibus antecedit; tum Venetijs rursus in generalibus Fratrum Eremitarum comitijs, quibus Illustrissimus præerat Cardinalis Egidius, cum tres de doctrina disceptationes habendæ essent pro tribus prouincijs, Gallia, Germania, Italia, honorem Italiæ tuæ præstantiæ commissum mirabiliter tutari; tum demum docendi publice philosophiam munus ab Illustriss. Senatu obtinere. quod cum præclare obires, ita ut prope incredibiles fierent ad te audientium studiosorum iuuenum concursus, & te omnes admirarentur, ac tamquam de cælo delapsum intuerentur; cumq; miram in loquendo prudentiam præ te ferres, multo etiam ante cognitam, & perspectam, quo tempore illi ipsi, quem modo nominauimus, Illustriss. Cardinali cum alijs clarissimis viris nomine publico obuiam processisti, illiusq; laudes in templo sancti Spiritus sancto Spiritu afflatus diuinitus celebrasti; ad alia honestissima eloquentiæ munera cum maxima tua laude adhibitus es, tibiq; publice mandatum, ut Caroli V. Imperatoris legatum præclarissimum, Hieronymum Adornum, qui ad Illustrissimum Senatum in Gallos excitandum

dum venerat, diemq; suum Venetijs obierat, in funere laudatus. qua in re dubitatum est, quid nam magis fuerit laudatum, Adorni ne præstantia tua oratione, an tua in eo laudando eloquentia omnium, qui te audiuerunt, uocibus atq; acclamatione. O factum egregium omnibus imitandum, qui in Republica cupiunt ceteris anteferri, ut eloquentia cum doctrina, & consilio coniungatur, utque per solidam eloquentiam sapientia, & prudentia fundamentis nixam ad summos honores aditus pareatur. Hic tam latus mihi se offert campus laudum tuarum, ut nisi modum teheam, hodie dicendi finem facturum non sim, in quibus celebrandis tua ipsius eloquentia opus esset, ut mirabiles eloquentia tuae effectus explicarentur. Quod si complecti pro dignitate omnes tuas unius generis laudes ne optare quidem, nedum sperare, audeo, ne dum possum; Dii immortales, quid me miserius, aut afflictius, aut laboriosius esset, si non unum eloquentia argumentum attingendum, sed cunctas actiones tuas mihi pertractandas proposuissem? si comprehendere oratione uelle, quanta cum utilitate huius ciuitatis ab anno Christi millesimo quingentesimo decimo tertio, quo Sapiens ordinum in hoc excellentissimum collegium cooptatus es, usque ad hæc tempora in Republica uersatus sis? quanta cum laude, lumine animi, atque ingenii tui id præstiteris, quod fieri non posse, aut certe difficulter posse existimatur, ut maximas diuitias simul, & maximos honores comparaueris? quanta integritate, & æquitate amplissimum quenq; in Republica magistratum tum in urbe, tum extra urbem administraueris? quanta assiduitate, & charitate miserimis, & calamitosissimis pestilentia temporibus patriæ tuæ, quam plurimis abeuntibus, præsto fueris? Alij igitur laudibus, & encomijs persequantur, si possint, singulas uirtutes, singulos magistratus, singulas tuas res gestas, singula tua sapienter, & prudenter dicta, & facta: nos sat habebimus commemorare, Patres illustrissimi, in eo maxime floruisse illam dicendi facultatem, qua sapientissimus scripsit Homerus, magnos illos Reges, &, ut ipse ait, Iouis fatu genitos sibi populos obedientes reddidisse, magis etiam, quam imperio, quo plurimum ualebant, ita ut nemo sapius, quam ipse in uestro illustrissimo senatu sententiam dixerit, nemo

nemo rarius, quam ipse, de nobilissima gradu uictoria depulsus sit, nemo frequentius aut alienas à Republica commodis, & dignitate sententias refellerit, aut utilia simul, & decora per suaferit. Quæ causa fuit in primis, cur ei facile mandata sint legationes quam grauislimæ, quæ cum singularem industriam, diligentiam, fidem, animi magnitudinem, grauitatem, tum maximam postulant eloquentiam, & non nisi eloquentissimis uiris committi solent. Age enim, mittendus fuit ordinarius Legatus, qui Marino Iustiniano uita functo succederet, ad Carolum V. Imperatorem omnium præstantissimum, cum is Iuliam Cæsaream oppugnaret: hic sicut antea ex principali patriæ suæ aduocatione nondum confecto legitimo spatio Utinum, sic tunc Utino ad Imperatorem propter præstantiam suam ad maiora semper properantem missus est; & quidem cum magno Utinensium dolore, quibus iam ipse in medio foro erigendum pulcherrimum fontem curauerat, & aquæ ductus, ac tubulos per quinque passuum millia extruendos mandauerat, quæ aquæ in fontem perpetuo cursu influerent; opus sane egregium, & priscam redolens uirtutem Romanam. Repræsentanda fuit totius Republicæ maiestas ordinario legationis munere apud Paullum iij. Pontificem Maximum, cuius tanta sapientia, & prudentia fuit, quanta uix comprehendere in homine potest: per hunc ita repræsentata est, ut nihil in ipso desideratum sit, quod ad tractandam huius Republicæ causam, & ad exequenda illustrissimi senatus mandata pertineret; qui functus legatione, Matthæo Dandulo suffecto, equefri dignitate decoratus est nouo exemplo, cum ante ipsum nulli legato Veneto is honor à Pontificibus Romanis delatus sit. Gratulandum fuit Iulio iij. quod esset ad proximum cælo in terris locum elatus: hic eam gratulationem ita habuit, ut maximam sit laudem consecutus; atque ita uniuersæ Italiæ, totiusq; Christianæ Republicæ statum deplorauit, ut, non, quemadmodum C. Sulpitius puerum pene in humeros suos efferens, aut M. Antonius cicatrices miseri hominis ostendens, aut M. Tullius puerum infantem in manibus tenens, qui plangore, & lamentatione omnia completeret, sed unius eloquentia uiribus lachrymas in Pontificis maximi oculis excitarit. Succedendum fuit Matthæo Dandulo Legato ordinario apud eundem

dem Iulium iij. hic tam honorifico exitu successit, ut vniuersi senatus grauitatem, imperij maiestatem, Reipu. prope faciem cum omni laudis præconio præ se tulerit. Condolendū fuit de morte Henrici Gallorum Regis cum Francisco II. eius filio, atq; eidem de Regia dignitate gratulandum: hic uestra delectus sententia, cum ante profectioem designatus etiam esset ad summū Pontificem Legatus, tamen quia prior fuerat Gallici muneris designatio, cum ipso potius Rege condoluit, ac ipsi gratulatus est. Munus præterea gratulationis fuit obeundum apud Pium III. quod esset adeptus dignitatem hominibus cælum pendentem: hic publico decreto cohonestatus id ipsum honestissime obiuit. Legatio eligenda fuit ad sacrosanctam Synodum Tridentinam: hic ad eam legationem electus est; in qua præter alia multa, dici profecto non potest, quàm egregie se gesserit aduersus Bauariæ Legatos, qui anteire Veneris Legatis conati sunt. Neq; uero quem quam habuistis, Patres Illustrissimi, quem iudicio vestro eundem præferretis in alijs Legationibus, & potissimum cum eum iam Procuratorem Marcium in medio belli ardore declaratum gratulari Gregorio XIII. uoluistis, quod cæli claues ipsi commissæ essent; & rursus cum uobis placuit eundem Legatum deligere tum ad summi Pontificis iram aduersus vos exortant ex pace etiam plus quàm necessaria cū Turcis composita vna cum præstantissimo ordinario Legato prorsus extinguendā, tum uero ad ipsum Pontif. magis honorandū, & multiplici legatione supremā ipsius potestatem agnoscendā. O rem maximam oīum admiratione dignissimam. O singularem eloquentiam omni eloquentia celebrandā. Allato nuncio huiusmodi pacis tanta Pontificē ira occupauit eius causas ad huc nescientem, ut nullis illa precibus mitigari, nullo modo deponi, nulla uetustate sedari posse uideretur; inflammato animo beatissimus pater raptus vix quemquam fari apud se permittebat, qui iustissimam patriæ uestræ excusationem afferre concupisceret; multi Romæ, multi in Hispania, multi in alijs urbibus, ac prouincijs contra Venetum nomen immerito clamabant: cum tu, serenissime Princeps, longissimo itinere in ipsa ingrauescente ætate admirabili celeritate confecto expositis iustis, & necessarijs causis huiusmodi pacis, reddita

ratione

ratione huiusmodi facti Dei in terris Vicario, vna cum Illustrissimo ordinario Legato, eo, qui talem in re tanta operam nauauit, qualem maxime oportebat, ita perturbatum Pontificis animum tranquillasti, ut totus ipse in beneuolentiam uersus, & amoris facibus incensus apparuerit, ac eiusmodi signa dederit reconciliatæ gratiæ, in quibus totus terrarum orbis conqueiuit. cognouerunt enim omnes nec potuisse, nec debuisse aliter fieri, ac factum est, ad hanc urbem, atq; adeo uniuersam Xpianam Remp. conseruandam. O eloquentia vere, ut poeta nobilis appellauit, flexanima, atq; omnium regina, quid non efficis, cum in animis generosis firmiter insediisti. De te quidem uere clarissimus poeta scripsit Euripides, nihil esse, quod ferro, quin idem ui tua effici possit: sed uerius nostro quidem iudicio dixisset, multa per te fieri, quæ ne ferro quidem fieri possunt. Ferrum enim corporibus uim adhibet, animis non adhibet: tu uero uel in animis dominaris. Quod etiam notissimum, atq; exploratissimum amplitudo tua fecit, Serenissime Princeps, non solum cum Corcyræ præuisti, & rei frumentariæ persuasione tua de nonnulla uectigalium parte in illam conuertenda optime consuluisti, uerum etiā cum Patuij præturam administraisti; ubi præter alia multa in illam urbem merita, quorum memoriam Patuini omnes beneuolentia colunt sempiterna, præter ædificatum prætorium, aliaq; industriæ, ac diligentæ tuæ opera egregia, tu unus persuadere patricijs Patuinijs potuisti, ut mons charitatis erigeretur; tu unus uno die in solemnibus supplicationibus ea de causa habitis, cum in platea federes, populumq; prætereuntem ad commune bonum adhortareris, blande, & comiter singulos appellando, ad conferenda in montem illum octo aureorum millia, quorum quidem sex millia donata sunt, duo uero mutuo data, eorum animos conuertisti; tu eò perduxisti, ut libentissime opportunis temporibus undique illis pecunijs miro artificio collectis frumenta coemerent in commodum totius ciuitatis, quæ summa sæpe inopia, & caritate rei frumentariæ laborabat; ut merito abeanti tibi prætura post publice habitam de laudibus tuis orationem uexillum aureum donatum sit cum illa honestissima inscriptione; Perpetuo charitatis auctori. Sed quid huiusmodi eloquentiæ

C 2 tuæ

tuæ effectus miramur, cum eloquentia omnia possit: id quod ueteres significarunt, cum eam coluerunt sub imagine Herculis catenam quandam auream ore suo tenentis, eiusq; uarijs capitibus, quæ ad affantium aures adhærescerent, omnes, quod uellet, trahentis. Quid dicam denique de plurimis, maximiq; beneficijs, quæ in Patauinum gymnasium uiribus eloquentiæ tuæ contulisti, cum eius moderator sæpissime declaratus, & clarissimis collegis tuis, & illustrissimo senatui toties ea persuasisti, quæ pertinere ad eius splendorem tuendum, atque amplificandum uisa sunt? Etenim, cum optime intelligeres, afferre illud non solum maximam utilitatem Reip. Venetæ, cū in ipso Veneta iuuentus liberalibus disciplinis excolatur, uerum etiam prope incredibile ornamentum, cum ad idem præter studiosos iuuenes ciuitatum Veneto imperio subiectarū studiosorum cæteruæ ex omnibus Europæ regionibus perpetuo, asidueq; concurrant; probasti semper uetus Illustrissimi senatus consilium, & factum, ut in antiquissimam Veneti imperij Patauinam urbem excellentissimi Doctores ex omni terrarum parte honestissimis propositis præmijs accirentur: uidebas enim ueterem Romam, ut imperij diuturnitate, ac stabilitate, sic animorum quoq; in optimas artes propensione à patria tua facillime superari, quod illa non semel doctissimos homines edicto suo eiecerit: hæc semper eos in imperium suum undique aduocandos existimauerit. Itaq; cum tibi occasio oblata est (sæpenumero autem id accidit) sententiæ in senatu dicendæ de doctoribus præstantissimis aut euocandis, aut maiore præmio afficiendis, eam libentissime arripuisti; ut nemo nostrum sit, qui aut publico stipendio per amplitudinem tuam primum cõductus, aut postea præmio, & honore auctus, aut aliquo alio modo adiutus, & exornatus tibi plurimum se debere non fateatur. Quamobrem in te, tãquam in numen aliquod nobis propitium, omnes intuemur; hac suprema tua dignitate lætamur; tibi, ut debemus, gratulamur; illudq; gymnasium uniuersum, ac nos omnes tuæ benignitati commendamus. Nam si unquam sperauimus fore, ut nostris commodis consulatur, hoc sine dubio tempore sperare debemus, cum præter Moderatores præstantissimos, Iacobum Foscarenum, Franciscum Venerium, Paullum Theopolum

lum, quorum præstantem in administranda illa Academia sapientiam omnes admirantur, Principem etiam habeamus literarum patronum acerrimum, nostri amantissimum, omnium rerum ad illam ipsam pertinentium propter creberrimam illius administrationem peritissimum, ea eloquentia præditum, ut facile possit omnia nostra commoda illustrissimo Senatui persuadere. Quod enim eloquentissime tum uniuerso populo, tum patricijs omnibus pollicitus es, id etiam nobis cõfidimus euenturum, ut omnes commédatos habeas; cum præsertim sis illius florētissimæ Academiæ, & omnium nostrorum commodorum, atque ornamentorum tamquàm parens, ut nos, qui non solum ratione principatus, sed etiam beneficiorum in nos collatorum à tua auctoritate pendemus, omnino tui simus, ac tamquàm ea, quæ tua sunt, protegendi, exornandi, ac tua humanitate, & mansuetudine cõplectendi. Quod ut facias, amplitudinem tuam rogamus, atque ut benignitate, & beneuolentia tua diutissime frui possimus, à Deo Opt. Max. precamur.

Habita III. Nonas Maias M. D. LXXVIII.

AD

LIBRARY
GRANADA

A D

ILLVSTRISS.
S. R. E. CARDINALEM
Iulium Cananium

Ant. Riccoboni patria nomine Oratio.

IM in ordinem Cardinalium, I V L I
C A N A N I, diuino beneficio fiscoo
ptatus, & quidem cooptatus tanto bo
norum omnium applausu, tantaq; læ
titia, quantam illustrissimus honor il
lustrissimis uirtutib⁹ tributus potuit
excitare; merito, qui te amant, ob
seruant, & colunt, omnes tibi gratula
tum concurrunt: merito uniuersa Diœcesis Adriensis, in quã
tua extant grauia, atq; immortalia beneficia, propter maximã
dignitatem tuam maxime exultat, atq. triumphat: merito in
ter ceteros Rhodigium uniuersum amplitudini tuæ charissi
mum, quod prælegisti, ubi habitares, ubi lumen animi, atq;
ingenij tui exerceres, ubi potissimum benignitate, humanita
te, mansuetudine, ceterisq; uirtutibus, quæ te om
nibus amabile, atq; admirabilem reddunt, uteris, immen
sum gaudium ostendit. Cumq; alia prope incredibilis gaudij
sui singularia, atq; illustria dederit signa, læto æris campani
sonitu, pijs ad Deum omnibus in templis gratiarum actioni
bus, admirabili ad te uenerandum, & Cardinalem consalutã
dum,

dum concursu, magnis ignibus, præclara Insignis tui omni
bus in locis descriptione, alijsq; multis, quæ omnia enumere
re longum esset; hoc quoque munus obiri concupiuit, ut
ad Pastorem suum maxime colendum, & summopere prædi
candum publica gratulatio haberetur. Ad quod honestum
munus obeundum tametsi quàm plurimi idonei erant doctri
næ, atq; eloquentiæ laudibus ornati, quibus hæc urbs semper
fuit affluentissima, quorumq; non nulli iam designati erant
ad huiusmodi habendã gratulatione: tñ, cum ad cõem patriæ
meæ exultationem, atq; lætitiã concurrissem, me quoque
adhiberi oportere, publico decreto, cunctisq; suffragijs hæc
ciuitas censuit, si non aliis de causis, at certe hac una huius
modi muneri maxime congruentem, quòd inter eos, qui am
plitudinem tuam coluerunt, omni semper animi, ac corporis
contentione appetiui principatum. Itaq; felicibus auspicijs
Clarissimi huius urbis Præsidis, IO. NATALIS T A L I A
PETRAE, ac præstantissimorum huius communitatis Mo
deratorum, excellentis uiri tum nomine tum cognomine, tũ
re ipsa BONIFACII, spectabilisq; ciuis IOANNIS CASI
LINI, quos honestatis, amplitudinisq; gratia nomino, hoc mur
neris libentissime exequar, etiam si intelligam me id oneris
suscepisse, quod non facile sustineri posse uideatur. Vnde. n.
in latissimo laudum tuarum campo dicendi principium su
mam? ubi orationis exitum inueniam? cui potissimum gra
tulabor? tibi ne, Cardinalis Illustrissime, quòd maximum
honorem maximis uirtutibus tuis debitum sis consecutus, an
cum ceteris omnibus honori tuo deditis, tum uero patriæ
meæ mihi mea ipsius uita chariori, quæ in te pastore suo cle
mentissimo ualde honorando se ipsam valde honorat? Equi
dem illam celebrem quæstionem, quam doctissimi homines
pertractarunt, mecum ipse sæpe considerauit, Vtrum ho
norantis, an eius, qui honoratur, honor esset; probabiliaq; in
vtramq; partem argumẽta inueni. Primum enim in animum
induxi meum, non esse dubitandum, quin honor tamquã
virtutis præmium, eius ipsius esset, in quo uirtus reperiretur,
cuius meritis tribueretur, qui denominationem in primis ab
ipso honore acciperet; ut, quemadmodum probum, dedecus,
& infamia non est eius, à quo affertur, sed à quo recipitur:
sic

fic laus non laudantis, sed laudati, & honor non honorantis ;
sed honorati esse videatur. Quid si ita est, quis per Deum inmor-
talem non intelligit, amplitudinem tuam amplissimum esse honorem
tribuendum, cuius amplissimae sunt uirtutes, amplissima merita, am-
plissimum nomen inter viros praecipue, atque insigniter honoratos,
illustriq; gloria praefulgentes? Praetermitto iter alia tua decora,
& dignitatis insignia clarissimam patriam tuam FERRARIAM,
urbem magnificentissimam, generosissimam, praestantissimis ad
oem laudem uiris affluentissimam, cum in alijs rebus quam
plurimis, tum in hac maxime celebrandam, quod in ea virtu-
tis splendor eluceat, & qui praestantiores sunt, sine dubio cha-
riores sunt Principi illi Serenissimo, in quo celeberrimae lau-
des Imperatoriae mirabiliter splendent, summa rei militaris
scientia, in Gallia potissimum, & in Pannonia admirabilis co-
gnita, egregia uirtus, eximia auctoritas, maxima felicitas, ut
qui in rerum gerendarum praestantia, atque excellentia ei praef-
erendus sit, non facile in uniuerso terrarum orbe Princeps inue-
niatur. Praetermitto nobilem familiam CANANIAM,
maiorum tuorum uirtutibus nobilitatam, illustri rei medicae
pertractatione cohonestatam, insigni iuris Pontificij, & Caesari
rei doctrina perornatam, clarissimo Christianae religionis splen-
dore collustratam. Quae quamuis maxima sint ornamenta :
quoniam tamen tua propria non sunt, sed cum multis com-
munia, idcirco nunc mihi, maxime uero ubi notissima, atque
exploratissima habentur, praetereunda existimo. Tantum com-
memoro uirtutes illas, sermone quidem omnium contritas,
& in ore omnium positas, sed ad id, quod agimus, maxime
accommodatas, meritoque a recentioribus Theologis Cardina-
les appellatas, quae te merito Cardinalem effecerunt, admi-
rabilem prudentiam, excellentem fortitudinem, praecelaram tem-
perantiam, singularem iustitiam. Coniunxisti autem cum re-
rum agendarum prudentia rerum multarum scientiam, & in
primis earum, quae ad Reip. Christianae commodum, dignita-
temque uendunt, atque augendum pertinere existimantur, tum
iuris Pontificij, tum eius, quae in agendo uersatur, Philosophiae
tum historiae potissimum Ecclesiasticae; quibus in rebus quan-
topere excellas, plurima, & maxima, eademque illustrissima de-
disti documenta. Atque, cum aliae plurimae recenseri possint
uirtutes

13
uirtutes tuae, mihi tamen, cui Illustrissimi Senatus Veneti de-
creto abhinc tresdecim annos mandatum est, ut in celeberrimo
Gymnasio Patauino ueterem eloquentiam profitear, cele-
branda in primis est praecelara illa eloquentia tua, qua tanta
tua cum laude aduersus Christianae fidei hostes, quasi alter Pe-
ricles, fulgurare, tonare, permiscere omnia solitus es; qua tam
utiliter in Sanctissima Synodo Tridentina bonum omnium
persuasisti; qua tam fructuose populos tuae fidei commissos
monere, atque hortari consueuisti; qua tam honorifice illustres
pro Serenissimo Ferrariae Duce Legationes obiuesti; qua tam
egregie apud Principes, apud Cardinales, apud Pontificem
ipsum optimum, & maximum, cum tibi occasio oblata est,
semper egisti. Quanta autem, & quam multa sint tua in Reip.
Christianam merita, quis est, qui dubitare iure possit? Om-
nibus enim patet, te plurimum ei profuisse, cum a secretis fui-
sti IV LII. III. Pontificis Maximi; cum apud eum aucto-
ritatem tibi merito tributam, & nemini unquam alij, ne Car-
dinali quidem concessam, eorum omnium signandorum, quae
ad potestatem Pontificiam pertinerent, incredibili omnium
cum admiratione exercuisti; cum multis Episcopis, multis
Cardinalibus, multis principibus in rebus iustis, a quarum
regula nunquam tibi recedendum esse existimasti, gratifica-
tus es; ut in illo maximo honore, maximaque dignitate, in qua
te summus esse Pontifex uoluit, nulla re magis laetari uide-
ris, quam quod prodesse plurimum, & plurimis posses. O
benignam uoluntatem maxime colendam, maximeque admira-
dam, quae homines ita collustrat, ut ex hominibus prope Deos
reddere uideatur. Cum enim alia multa in praepotenti Deo mirifi-
ce splendeant, nihil tamen sapientissimorum hominum sententia
magis illucet, quam praeter summam rerum omnium notitiam
eximia quaedam de omnibus bene merendi uoluntas, ut me-
rito non solum sapientissimus, sed etiam optimus, & cum in
alijs rebus, tum in benemerendo maximus sit appellatus.
Cuius rei claritate qui magis fulgent, iam propius accedere ad
diuinam conditionem existimantur; ut merito te tamquam
omnium suorum commodorum, omnisque suae dignitatis pa-
rentem, ac prope Deum Rhodigium ueneretur uniuersum,
quod maximis, atque immortalibus a te beneficijs ornatum est.

D Hic

Hic si historiam scriberem, non orationem haberem, replica rem memoriam rerum tuarum Rhodigij gestarum ab anno Christi millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, cum à IVLIO III. Pontifice sapientissimo, & gratisimo, Adriæ Episcopus declaratus es; vt singula tua in nos merita narrarentur: quoniã vero non scribo exteris, vt fortasse aliàs faciam, sed apud ciues meos loquor, quibus omnia, quæcũq; de amplitudine tua dici possunt, notissima sunt, tantum vni uerse dico, Rhodigio nullum unquam datum fuisse, aut dari Episcopum potuisse, te ipso nec diuini cultus, & Christianæ pietatis studiosiorem; nec pacis, & concordiæ ciuili amãtiores; nec hæreticæ prauitatis vindicem maiorem; nec in expellendis, & exagitandis hominum flagitijs, & sceleribus acriorem; nec in audiendis, & exaudiendis legitimis miserorum querimonijs benigniorem; nec ad innocentes tuendos, ac protegendos paratiorem; nec denique ad bona omnia tum publica, tum priuata prouidenda, & procuranda, malaq; præcognoscenda, & propellenda incitatiorem. Quæ omnia si singulis tuis rebus gestis, & singularibus beneficijs in hac urbẽ collatis confirmare vellem, hodie dicendi finem non facerẽ. In te igitur Rhodigini omnes, tamquam in numen aliquod propitium intuentur. Quid dico Rhodigini omnes? Immo vero Adrienses, Lendenarienses, Abbatenses, Ferrarienses, ceteri, qui te nouerunt, omnes, tuoq; præstanti præsidio, atq; excellenti ope ullo unquam tempore indiguerunt, maximum benignitatis, atq; humanitatis tuæ fructum percipere consueuerunt. Iam uero, si, quemadmodum grauisimus omnium auctor testatus est Arist., duo hominum genera in primis honorantur, tum qui beneficium dederunt, tum qui beneficium dare possunt, dubitandum profecto non est, quin inter viros summopere honoratos merito habearis, qui Rẽp. Christianam mirabiliter adiuuisti, ornasti, auxisti; qui & ante Episcopatus adeptionem, & post ita semper te gessisti, ut de quàm plurimis optime meritis sis: qui & beneficentia, & benefica voluntate omnium tibi beneuolentiam conciliaisti; denique qui innumerabilibus, atq; illustrissimis rerum documentis declarasti, quanta, & quàm multa à tuis maximis, clarissimiq; virtutibus proficisci possint. Quæ causa fuit, quæ

mobrem

14

mobrem non modo ALPHONSVS huius nominis II. Serenissimus Ferrariæ Dux V. cum Illustrissimo fratre suo ALOYSIO Estensi S. R. E. Cardinali generosissimo, tibi semper insigniter fauerit, teq; ceteris omnibus imperio suo subiectis antetulerit, ac tui in primis studiosissimus fuerit, expertus nimirũ sapenunero fidem, integritatem, præstantiam animi tui excellentem: verũ etiam GREGORIVS XIII. Pontifex Max. idemq; sapientissimus, & benignissimus, uere dignus, qui locum cœlo proximum teneat, te in Cardinalium numerum receperit; quod intelligeret, quĩ se sub IVLIO III. Pont. Max. idoneum ostendisset ad summum Pontificatum administrandum, non nisi aptissimum fore ad Cardinalatus grauitatem sustinendam; quiq; in Episc. dignitate se etiam dignum præbuisset, altiori gradu dignitatis, ad Cardinalatus dignitatem prouehendum esse; ut qui rerum ad sedem Apost. pertinentium maxima præditus esset experientia (in quo uno rerum usu ueram fulgere sapientiam doctissimi homines censuerunt, & M. quoque Cato Censorius exemplo suo declarauit) is in excelso collocatus loco plus conferre ad Reip. Christianæ commodum, & splendorem posset. O beatissimam, omnibus maxime probatam, à beatissimo Patre habitam electionem; ut uirtuti suus esset honor; ut quĩ tamdiu, & tam honorifice in Iesu Christi militia decertasset, legitime coronaretur; ut cuius præstantissima opera plurimum ualeret ad Christi fidem fouendam, & adiuuandam, is ad clariores Christianæ religionis functiones adhiberetur. Quod si maximi Principes de præstanti, atq; excellenti uirtute tua sperare plurimum uidentur, unde omnis in te dignitas profluxit; quid animi esse oportet Rhodiginis, qui tot, tantisq; affecti beneficijs didicerũt, quàm egregia sit tua in ipsos uoluntas, ac probe intelligunt, & pro certo habent, quantum tibi accessit dignitatis, tantundem accessisse ad benemerendum uoluntatis; ut quod illustriori loco sita est auctoritas tua, eò plura, & insigniora futura esse in Rhodigium beneficia uideantur? Merito igitur te Cardinale Rhodigium gaudet uniuersum; meritoq; quicquid ipsum potest, & ualet, ad humanissimum, & benignissimum confert Pastorem suum excolẽ

D 2 dum

dum. Quamobrem, ut ad id, quod cœperam, mea reuertatur oratio, si de honore gratulandum est, ut certe est, ei sine dubio gratulandum uidetur, cuius esse honor putatur; eius uero honorem esse, fere omnes existimant, cuius sunt uirtutes, cuius sunt merita, qui consequitur uiri honorati denominationem; ut in eo magis, qui honoratur, honorem esse, quàm in honorante communiter arbitrentur, & magis illi, quàm huic, gratulandum esse contendant. Ex qua communi opinione recte facimus Cardinalis Illustrissime, qui tibi nomine publico Cardinalatum gratulamur; tibi, inquam, tam multis, & tam claris uirtutibus perornato, tam illustribus, & tam præstantibus meritis præfulgenti, tam solido, & tam germano uiri honorati nomine insignito. Verum, cum hoc meritissimo fiat, idq; omnes libentissime confiteantur, nondum tamen de honore propositam dubitationem exemptam esse intelligo; maxime uero quia is, cuius auctoritati in litterarum studijs plurimum semper tribuendum esse cœsui, quiq; & superiores omnes superasse, & posteris omnibus sp̄e melioris doctrinæ prope in perpetuum uisus est ademisse, tradidit Aristoteles, in honorante magis, quàm in eo, qui honoratur, honorem esse. Cuius rei tres fortasse præcipuæ afferri rationes possunt; altera, quòd nihil aliud esse honor uidetur, nisi iudicium quoddam, quod de alicuius sit uirtute, omne autem iudicium in iudice ipso inesse, nemo dubitat; altera, quòd qui honorat, honeste agit, & honor est honesta quædam actio, omnem uero honestam actionem esse perfectionem agentis, philosophi docuerunt: tertia quòd eius existimari honor debet, cuius in manu, & potestate est, pendere autem eum ab honorante, tam certum est, quàm quod certissimum; ut honoranti quodammodo magis gratulari debeamus, quia rectum iudicium faciat de uirtute, quia honesta se perficiat actione, quia ipse eam rem in potestate habeat, quam libenter exequens, dum alios ornat, seipsum quoq; ornare iudicatur. Nam profecto, si, adducta in gyrû ratione recte hoc perpendere, atq; examinare uelimus, inueniemus, nisi præstantes uirtute uiri honestis se actionibus cõsolarentur, nisi summum in eis bonum collocarent, nisi stauerent, uirtutem minime mercenariam esse, sed propter se

expe-

expetendam, nihil fere esse, cur eis ad altiores dignitatis gradus prouectis tãtopere gratularemur; cû pateat, quòd altius sunt collocati, eò maiores ipsis labores, maioresq; uigilias esse suscipiendas, omnia prouidenda, omnia circumspectiunda, omnia moderanda, quæ ad eos gradus honeste tenendos pertinere videantur: propterea quòd hoc maxime proprium est uirtutis, mollia, plana; itinera dedignari, ardua, & salebrosa concupiscere; ut, qui uirtute præditi sunt, eis, quâuis honore affectis, non in umbra, atque ocio sit marcescendum, non in rosa, ac viola contabescendum, sed perpetuo agendum, laborandum, vigilandum, pericula subeunda, sanguis quoque ipse, si ita opus sit, pro Repub. profundendus, mors quoque ipsa, si ita Reipub. utile sit, forti animo oppetenda. Itaque si res ipsa difficultatis plenissima, non animus uirtute præstantium spectetur, profecto gratulari de honoribus, de dignitatibus, de publicis functionibus, nihil fere aliud est, nisi gratulari de laboribus, de uigilijs, de periculis, quæ toleranda sunt illi, qui suum cum laude munus obire uelit; ut illis fortasse magis sit gratulandum, qui uirum uirtute præfulgentem honorant, quòd eius illustri opera sint usuri, eius honestis actionibus fructuri, in eius assiduitate, & vigilantia conquieturi. Quamobrem, Illustrissime Cardinalis, tametsi obseruato in primis excellenti animo tuo ad agendum, & benefaciendum propenso, tibi merito gratulamur, quòd in eum locum ascenderis, ubi tuæ poterunt uirtutes illustrius, ac fructuosius exerceri: tamen philosophorum omnium principi, ac coryphæo assentientes Aristoteli, qui censuit honorem quidem esse in eo, qui honoratur, sed magis in honorante, ut ex eius sententia magis huic, quàm illi gratulandum esse uideatur; gratulamur primum ei, qui omnium hominum est dignitate primus, summo Pontifici, GREGORIO XIII. Bononiensis soli splendori perpetuo, familiæ Boncompagnæ, bonorum, & uirtute præditorum hominum sociæ beneficentissimæ, almo lumini prope sydera collocato, gratulamur, inquam, GREGORIO XII. quòd rectissime iudicauerit de uirtutibus tuis; ut cum per uniuersum terrarum orbem omnibus probata sit felicissima, & prudentis-

dentissima, quam superioribus proximis diebus habuit, undeiginti Cardinalium electio, non parum apud omnes beatissimum, & sapientissimum eius iudicium laudatum sit, quod te ad Pontificatus commodum, & dignitatem natum, ac diuinitus datum, inter illos undeiginti enumerauerit. Gratulamur deinde A L O Y S I O Estensi, Cardinali gratissimo, & altissima quadam mente prædito, quod cum cognouisset incredibilem animi tui propensionem ad honestissime, & in perpetuum amplitudini suæ seruiendum, censerit, te humanitate, ac benignitate sua prorsus complectendum, & auctoritate, quæ summa est, fouendum, ut tibi omnia amoris, fauorisq; sui uela panderit, & apud Pontificem ipsum optimum, & maximum uirtutes tuas perpetuo celebrarit. Gratulamur præterea A L P H O N S O Ferrariæ Duci Serenissimo, quod cum eius auctoritas apud sedem Pontificiam plurimum, prout debet, possit, & valeat, omnes vires suas, quæ sine dubio maximæ sunt, & potentissimæ, usque ab initio Pontificatus GREGORII XIII. adhibuerit ad te suis prope manibus in locum Summo Pontificatui proximum extollendum, ac nunquam cessauerit, donec tibi Cardinalatum confecerit; ut inter ceteras honorificentissimas, atq; excellentissimas actiones suas hac maxime gloriari possit, quod te propter præstantiam animi tui singularem alijs quàm plurimis, iisdemque præstantissimis præferens uiris, quibus merito gaudet Ferrariæ, ad Cardinalatus gradum incredibili suo, ac prope diuino studio unius euexerit. Quo præclaro tui ipsius honorandi instituto humanissimus, & benignissimus Princeps ita oblectatur, ut te delectum S. R. E. Cardinalem multis statim, magnisq; muneribus affecerit, suoq; Insigni, & Aquilæ nigræ in albam fausta, felicique commutatione cohonestauerit, ac dum te omni humanitatis, & benignitatis genere quotidie magis complectitur, admirabile beneficentiæ, & liberalitatis suæ singularis monumentum uelle prodere posteris uideatur Gratulamur denique uniuersæ Dicecesi Adriensi, Adriæ. Rhodigio, Lendenariæ, omnibus locis hac Dicecesi comprehensis, quod in manu habeant, quomodo Pastorem suum Illustrissimum, si non pro dignitate eius, at saltem pro uiribus

ribus suis immortaliter honorando immortalem possint sibi ipsis honorem comparare. Agite igitur, ciues Rhodigini, ut cœpistis, una cum ceteris Rhodiginæ Polynesi populis, immo uero cum Mundo uniuerso, Pastorem uestrum à communi in primis omnium Pastore, ab Illustrissimo Estensi Cardinali, à Serenissimo Ferrariæ Duce honoratum ita honorate, ut si eius dignitati nec rebus nec uerbis respondere potestis, at saltem gratissimos animos ostendatis: collustrate mentes uestras iucundissimo, qui uos fouet, splendore: Cardinalem uestrum Illustrissimum (uester enim & propter constantiam suam, & propter diuturnam apud uos commorationem factus est, & esse uult) amate, obseruate, suspicite: eius memoriam beneuolentia colite sempiterna: ad eius nomen perpetuo prædicandum si non parem orationem, at certe gratam animorum significationem, quantumq; linguâ, uoce, dicendi facultate ualeatis, libenter conferte: eius grauissima, & immortalia in uos merita, si fieri non potest, ut expleatis, at certe quibuscunq; potestis reuerentiæ, & obseruantia signis, non pressis leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixis ad memoriam hominum sempiternam, adornate: uosq; perpetuo propensos, & paratos ostendite ad eius honorem, & gloriam pro uiribus celebrandam. Quod facere debetis, & sine dubio facietis, non solum, quia ita uos decet: uerum etiam ut Illustrissimo Veneto Senatui, à cuius auctoritate, tamquàm à numine aliquo pendetis, cuiusq; potestatem præ se fert clarissimus huius urbis præses, IO. NATALIS TALIA PETRA, quem iterum honoris causa nomino, gratifice mini: cum præsertim constet etiam litteris, ut appellant, Du calibus tum Illustrissimo Cardinali ad gratulandum, tum Summo Pontifici ad gratias agendas missis, & singularibus officijs, dum ipse superioribus proximis diebus Venetijs fuit, à Serenissimo Venetiarum Principe, & ab ipso Illustrissimo Senatu ei cumulatisime præstitis, non minus charam, & iucundam huic Sanctissimæ, & Serenissimæ Reip. ad Cardinalatum promotionem, & electionem I V L I I CANANII, quàm AVGVSTINI VALERII Patritij Veneti, & MICHAELIS TVRRIANI imperio Veneto in Foro Iulio sub-

subditi, extitisse. Tuum uero est, Cardinalis Illustrissime, & Clementissime, tuam pristinam mentem in Rhodiginos omnes, tuumq; de Rhodigio uniuerso benemerendi institutum retinere. Quod te facturum esse certo speramus; hacq; certa spe gaudentes hanc Magnificam Communitatem amplitudini tuæ ualde addictam, & hunc populum nomini tuo omnino deditum, tibi in perpetuam clientelam commendamus; teq; ut Deus Opt. Max. ad summum in Christiana Republica locum referuet, & diu incolu- mem, florentemq; conseruet, etiam atq; etiam precamur.

Habita Rhodigij in augustissimo Di. Francisci templo
xv. Kal. Feb. M. D. LXXXIV.

IN

In Obitu
IOANNIS
CEPHALIC.
Antonij Riccoboni Oratio.

Tinam, Auditores, quantus est concursus factus ad cohonestandum Ioannis Cephalii, Iurisconsulti funus: tanta in me esset dicendi facultas; qua possem præstantissimi uiri decora, & dignitatis insignia celebrare; quæ tametsi magnitudine rerû ab ipso gestarum longè inferior mihi conceditur: tamen ego rē esse minus difficilem existimo, uirum clarissimum, in oculis gentiû, in luce nationû oïum, i ipsius gloriæ prope gremio uersatum, eo in loco exornare, ubi actiones eius notissimæ, atq; exploratissimæ sunt; ubi tā multæ, & tā extiterūt, ut eū longè clariorē reddiderint, quàm ut lōga aliqua oratione ipse debeat illustrari. Habēda igitur oratio est, nō ut illustriora fiant, q̄ illustriss. existimantur, nō ut amplificētur, quæ p se maxima sunt: sed solummodo ut hoc grati animi officium ei uiro præstetur, cuius memoriæ oīa sine dubio debentur; idq; magis, ut muneri nostro aliqua ex parte satisfiat, quàm quod ipse ulla indigere laudatione uideatur. Neq; uero a tera causa, quam obrem funebres orationes habētur, mihi negociû facescit, ut scilicet in maxima iactura, ac detrimento adhibeatur aliqua auditoribus consolatio. Dico. n. in ea ciuitate; quæ philosophiæ, omniûq; liberalium artium studijs,
E vnde

unde consolandi, & in oibus recte agendi præcepta petuntur, affluentissima est; ut magis ipsa alijs gentibus, & nationibus consolandi uiam, & rationem commostrare posse, quam ullam postulare consolationem existimanda sit. Quamobrem magis consuetudine, quam quod munus obeam necessarium, audebo uos omnes oratione breuissima consolari, atq; in ipso propè uestibulo consolationis meæ ponam illud, quod confirmare, meo quidem iudicio, fac illimum est, nec eius, qui mortuus est, nec nostra de causa dolendum. Itaque nullo modo dolendum. Quid enim mortui uicem doleamus, quasi nobis notum, atque exploratum sit, eum in maximis ærūnis, & miserijs uersari? Non ne summa arrogantia est, homines profiteri se id ipsum scire, quod solus Deus diuina sapientia sua comprehendit? Accedit, quod dum licuit maioribus huius uitæ commodis, ac dignitatibus perfrui, Ioannes Cephalus uixit; ubi uero satis multos annos, qui fuerunt nouem, & sexaginta, uisus est uixisse, tum sibi, tum familiæ, tum patriæ, tum clarissimis Italiæ Gymnasijs, ac potissimum Patuino, quod quattuordecim annos eius maxima præstantia fuit exornatum, id est omnibus gentibus & nationibus, quæ confluere in hunc optimarum artium mercatum solitæ sunt; mortuus est. quid dico mortuus? immo uerò ex hac adumbrata uita, quæ potius mors est, in ueram uitam commigravit. Hic laxarem eloquentiæ habenas: percurrerem Rhetorum caput commemorare Deorum, ac sapientissimorum hominum de morte iudicium: ponerem uobis ante oculos huius uitæ miserias, & calamitates: describerem mortale hominum conditionem, ac naturam: quam fluxa, quamq; caduca sint bona omnia humana, ostenderem: simul declararem magnitudinem illius supremæ felicitatis, qua illos perfrui certissimum est, qui honestè uixerunt, & honestè mortui sunt: sed in angustijs huius temporis, quæ ad dicendum datur, omnia, quæ mihi in mentem ueniunt, enarrare consiliū non accidit; cum præsertim intelligam ea magis trita esse, quam quæ apud hines doctissimos, & litteratissimos, debeant commemorari. Sat igitur habeo dicere cum grauissimo omnium Philosopho, & philosophorum coryphæo Platone, In oibus iis, quæ accidunt, quiescendum, quippe qui nesciamus quorsum ea ipsa tendant; & tunc maxime id faciendum, cum profici

nihil

nihil potest, ac tamquam in tesserarum ludo ad ea, quæ ceciderunt, animos parandos, atq; omnino cogitandum, cum ijs, qui mortui sunt, bene actum esse, si eos honestam uitam duxisse comperitum sit. Quod tamen de Io. Cephalo tam notum est, quam quod notissimum: tamen quia solet esse grata est earum rerum commemoratio, quæ sciuntur, maxime cum ex officio præstatur; non desinam de præclaris eius rebus gestis aliqua dicere, ex quibus facile apparebit, eum inter Iurisc. mirabiliter floruisse, honestissime uixisse, ac dignum, qui in cælum penetraret, existisse. Ortus igitur in urbe Ferraria nobili, ac celebri, & copiosa, doctissimisque, ac fortissimis uiris, atq; oibus litterarum, & armorum studijs affluenti, quam mœnibus primum septimo anno CHRISTI sexcentesimo sexto à Smaragdo Italiæ Exarcho, post auctam mirabiliter ad urbis insignis magnitudinem, atq; amplitudinem potentissimi in hunc usque diem principes sedem suam habuerunt; & quidem ortus in Cephalorum familia, ex qua qui originem traxerunt, ijs proprium semper fuit κεφαλήν esse, & caput aliorum, ac principem inter alios locum tenere; cum ipse se totum utriusque iuri Cæsareo, & Pontificio dedisset, ut in eo totus esset, in quo excellentiam appetebat, ac melior fieret Iurisc., ne artem quidem Grammaticam in alijs scriptoribus, quam in veteribus Iurisc. uoluit discere, cum præsertim in eorum scriptis latina elucere eloquentia uideatur, & illa potissimum uerba inuestiganda sint, quæ illius disciplinæ firmissima sunt fundamenta, ad quam aſum appulerimus. Itaque illorum factum minime sequutus est, qui, cum uniuersum doctrinarum orbem complectantur, dum omnia se scire profitentur, nihil egregie tenere existimarunt: sed in uno rerum genere se exercens, in unam laudem incumbens, uni arti studens, maluit in legitima excellere disciplina, eiusque exactam, & exquisitam cognitionem adipisci, quam mediocriter, vel minus est quam mediocriter, ut multi faciunt, multa cognoscere. Quamobrem breui temporis spatio in utroque iure ita excellere existimatus est, ut facillimum ei fuerit, non solum Doctoris insignia consequi, & in Iurisperitorum numerum cooptari, magno applausu, & lætitia bonorum: uerum etiam extolli ad dignitatem ius ipsum publice interpretandi, & quidem interpretandi in clarissimis Italiæ Gymn. Ferrariensi,

Ticinensi, Patauino; non in inferioribus locis ipsorum gymn.
quod tamen in eorum amplitudine satis dignum existima-
tur, sed in supremis; concurrenti ad studiosæ iuuentutis utili-
tatem non cum infimis, aut mediocribus Iurisc., sed semper
cum aliquibus de præcipuis, vt Ferrariæ cum excellentiss. Rō
cagallo: Ticini cum Franc. Alciato pp summam sapientiam
suam, & singularem probitatem nunc S.R.E. Cardinali Illu-
striss., nec non cum Iacobo Berretta I.V. Doct. præstantissi-
mo; Patauij primum cum Vido Pancirollo, mea quidem sen-
tentia, immo uero cōi oīum consensione egregio Iurisc., de-
inde cū Bonifacio Rogerio, & Franc. Mantica, altero illustri
Comite, ac magnifico equite, & doctore doctissimo, atq; of-
ficiosiss. altero non minus modestiæ, quàm iurisprudētia lau-
dibus exornato. Quid cōmemorem admirabilem semper fa-
ctum ad eum audiendum studiosissimorum iuuenum con-
cursum? Satis. n. constat, eius scholas semper, cum ipse profi-
tebatur, ita studiosis iuuenibus fuisse refertas, vt oīa in subse-
lijs loca occupata conspicerentur, & tam frequentes fuisse
eius auditores, vt, quemadmodum militum in cohortibus, in
legionibus, in exercitibus, sic illorum in ipsius scholis magnus
existere numerus videretur. Quid dicam, dum ipse ius expli-
cabat, crebras auditorum assensiones, multas admirōnes, ma-
gnos applausus? Quid prædicem, dum ipse domum redibat,
post publicas disputationes, propè incredibile eorum fru-
ctum ex benignissimis repetitionibus explicationum, quib⁹
ēt plus temporis, quàm publicis interpretationibus in magna
sectatorum caterua tribuebat? Quid recenseam eorundem,
ipso duce, atq; auctore in studijs vtriusq; iuris ad excellentiā
maximas factas progressiones? Vt .n. incredibile dictū est,
quantopere oēs, qui eum audiebant, ipsum suspicerent, atque
admirarentur: sic certo numero comprehendi non possunt
illi, qui eius auxilio in legū cognitione excellentes facti sunt,
atq; idonei ad iuris veritatem perspiciendam, ad Remp. ca-
pessendam, ad leges ciuitati describendas, ad ius dicendū, ad
consilium dandum, ad oīa optimorum iurisconsultorū mune-
ra optime obeunda; ut mirum non sit, eum in hoc clarissimo
gymn. ab Illustriss. Senatu Veneto amplissimum præmium
obtinuisse, & in alijs multis gymn. summopere expetitum
fuisse

19
fuisse, ac potissimum Bononiæ, quod sæpè honestissimis præ-
mijs inuitatus fuit, ac Pisis, quod admodum Reuer. & Illustris
vir, Tonfus, gymn. moderator, non litteris, sed præsentia sua,
cum se ob id unum huc contulisset, proponens non mini-
mum aliquod præmium, sed mille, & trecentos scutatos, su-
periore proximo anno accersebat. Quas maiores utilitates
posthabuit semper, quod se Illustriss. Senatui Veneto maxi-
me deditum, additum, atq; obstrictum profiteretur. O vi-
rum gratisimū, ac de bene meritis optime meritum, oīumq;
uocibus, & litteris celebrandum. Neq; vero ex alijs magis, q̄
ex Io. Cephalo verissimum esse apparuit illud, quod à ueteri-
bus dictum est, domum Iurisc. esse totius oraculum ciuitatis;
ad cuius consilium non solum totius vrbs, in qua ipse esset,
verum ēt totius terrarum orbis homines confugiebant, non
solum priuati, sed ēt Rerump. gubernatores conuertebantur,
non solum populi, sed ēt Reges, tanquàm ad numen aliquod
respiciabant, nō solum Sereniss. Ferrariæ Duces, & Illustriss.
Cardin. quibus semper charissimus fuit, verum ēt ceteri oēs
princeps, cum occasio offerebatur, nuntios suos mittebant;
vt in superioribus annis fecerunt Sereniss. Ferrariæ Dux, &
Illustriss. Cardin. frater eius, qui, cum controuersias quasdā
suas eius doctrine, atq; integritati dirimendas uellent cōmit-
tere, ipse tamen modestiæ causa curauit, ut illæ clarissimo vi-
ro, & præstantiss. Iurisc. mandarentur Tiberio Deciano, quē
honoris causa nomino magis, ut eius præclariss. nomine
orōnem meam illustrem, quàm ut ipse orōne mea illustretur,
qui maxima, qua pollet, sapientia principibus illis mirabiliter
satisfecit. Itaq; Io. Cephalus pp summam iurisprudentiā non
solum potuit merito appellari, quemadmodum Sextus Ae-
lius à summo poeta, Egregie cordatus homo catus: verum
ēt tamquam Pythius Apollo apud eundem poetam, gloriari
se esse eum, vnde oēs consilium expeterent suarum rerum in-
certis, atq; de eis cum Ennio dicere, Ego mea ope ex incertis
certos, compotesq; consilij dimitto, ut ne res temere tractēt
turbidas. Quod dictum, meo quidem iudicio, pace antiquita-
tis dixerim, videtur ēt magis, quàm Apollini, Io. Cephalo con-
uenire; si quidem illius oracula partim ambigua, & obscura,
& flexiloqua, partim falsa, partim casu vera fuisse traduntur:
huius

huius vero responsa certissima, verissima, & summa rōne firmata semper habita sunt; vt incredibile dictu sit, quantam existimationem, & gloriam suis sibi consilijs, quantamq; utilitatem, & cōmodum ijs oībus, qui eum consulebant, ipse comparauerit. Declarant id consiliorum volumina ab ipso edita, quibus nihil ad laudem illustrius, nihil ad famam honestius, nihil ad explicandas Iurisconsultorum tricas, ad dirigendos legum mæandros, & anfractus, ad hominum negocia pertractanda, ad iudicia de humanis actionibus ferenda accommodatus pōt excogitari. Taceo eum non solum bis ex diuturno quadraginta sex annorum profitendi tempore ius comitis Palatini habuisse, quod, vt vobis Iurisc. notissimum est, acquiritur viginti annorum spatio ex libro Codicis duodecimo de professoribus, qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitatum: verum ēt Illustrem Comitem & magnificum Equitem fuisse meritisimo declaratum; ac potuisse ēt esse Mediolani Senatorem, si relinquere publicum interpretandi munus, cui semper mirificè deditus fuit, voluisset; curante id potissimum excellentiss. viro, Gabriele Cueva, præstantissimo Mediolanensis Ditionis gubernatore, quæ per prudentissimum eius consilium magnum quendam Ducatum fuerat consecutus. Hæc, & multa alia huiusmodi, breuitatis causa omitto, ac tantum dico id, quod ad perfectam, & absolutam eius gloriam uidetur pertinere, in legum disciplina ita eum versatum esse, vt cum eius munus sit, ciues efficere bonos, & legibus subiectos, non tam ipse studuerit exemplo veterum Iurisconsultorum ad iustitiam homines adducere, quàm iuste viuere; ita ut incertum sit, quænam virtus in eo maior extiterit, scientiæ nē legum, an probitas, pietas, religio, integritas, innocentia; cuius virtutis splendor in eo ita enituit, ut eum omnibus amabilem, atq; admirabilem reddiderit. Notissimum autem est, quàm pius fuerit, & religiosus ex ijs, quæ sanctissimo huic templo Diui Petri dicauit, ex ornamentis ipsius templi, ex numis ante tempus mortis diuino sacrificio constitutis, & tempore ipso mortis auctis, ex sanctissima morte, quam ex ueteri instituto Reip. Christianæ christianissimè obiuit. Et quisquam existimabit, male actum esse cum Ioanne Cephalo, qui omnis probitatis, &

tis, & pietatis specimen, & exemplar, ad eum locum, qui eius uirtuti maxime congruebat, à Deo Opt. Max. uocatus alis modestiæ, æquitatis, ceterarumq; uirtutum, quæ ad uirum pertinent Christianum, in cælum penetrauit? Non igitur eius causa, quamuis mortui, dolendum est. At nostra potissimum causa dolor cōcipi merito posse existimatur, quòd tātum iurisprudentiæ decus, tantum legum ornamentum, tantus legitimiæ disciplinæ splendor, tanta commoda, tantæ utilitates, quæ ab hoc clarissimo uiro proficiscebantur, extinctæ sint, & tanto adiumento uniuersa iurisconsultorum Resp. uniuersum gymnasium Patauinum, uniuersa hæc urbs, immo uniuersus terrarum orbis priuatus sit. Ac id quidem magnum est detrimentum, fateor, magna iactura: non tamen nostri incommodi causa dolendum, ne nosmetipsos amare plus nimio uideamur, & ob id esse iniusti, ac timidi & inconstantes existimemur. Age enim, qui se plus nimio amat, sui ipsius causa oīa & uult, & facit, sic iniustus est, cum omnia utilitate sua, non honestate metiatur; sic adumbratæ, & Epicuream, non ueram, & Platoniam amicitiam sequitur; ut si ueri amici Ioanni Cephalo existimari uelimus, eius felicitate propter incommodum nostrum dolere non debeamus. Præterea uero qui rebus humanis, & uariis euentis plus iusto commouetur, tum timidus, tum inconstans apparet. Quare ne nimis timidi, & nimis inconstantes uideamur, dolere Ioannis Cephalo morte, etiamsi plurimis, maximiq; commodis, & utilitatibus, quæ ab eo proueniebant, priuati simus, nos minimè decet: sed maximè oportet dolorem compescere, cui qui indulgent, sua ipsi uoluntate, suoq; arbitratu, miserrimi, atq; infelicissimi fiunt. Id quod elegantissime etiam fictis fabulis memoriæ proditum est, quòd cum Iupiter genitis à se diis diuersa officia adscriberet, ac distribueret, illud luctui concesserit, ut ipse præto esset solis iis, qui ipsum uoluissent, ipsumq; elegissent. Quid? in obitu tanti uici nullus omnino dolor est exprimens? Non dico id, Aud. neq; .n. uos esse, ut inquit ille, ex quercu, aut è silice natos existimo, non ferreos, aut adamantæos, nec admitto uasanam illam indolentiam Stoicam, quæ etiam in maximis malis nihil se pati profitebatur; sed uos maximo-
pere

pere laudo, quòd nec Crassum, nec Domitium imitemini, quorum alter extincta in piscinis murena fleuit amare, alter cum diuersis temporibus tres uxores suas mortuas conspexisset, ne guttam quidem lachrymæ effudit; laudo, inquã, uos etiam, atq; etiam, quòd tanquam sapientes, & alta quadam mente præditi modum in dolendo adhibeatis. Sic pergite, Aud. ut uestram sapientiam decet; ac maximas, clarissimasq; Ioãnis Cephali uirtutes, ad imitandum propositas habete. Tuq; in primis, excellens uir, Io. Baptista, fili eius, excellentem præstantiam, & præstantem excellentiam optimi patris, singularem probitatem, ac propè incredibilem mansuetudinem, ceterasq; oēs uirtutes, quæ in eo mirabiliter elucebant, imitare, ut sis non solum fortunarum, sed etiam uirtutum paternarum heres. Id quod tefacturum, pro certo habemus, non solum quia ex bonis boni, ex præstantibus præstantes oriri soliti sunt: uerum etiam quia lumine animi, atque ingenii collustratus, & rectissimis simul studiis ad uerum decus, & ueram gloriam, quæ à sola uirtute manat, conformatus, nihil nisi sublimè cogitas; unde cum maxima tua laude, iuris utriusq; doctor factus es, & quotidianis laboribus, atq; assiduis uigiliis tuis uiam tibi paras ad nominis immortalitatem. Vos uero iuuenes legum studiosi, qui à præclarissimo sene, tanquàm à dulcissimo parente charissimi liberi diligebamini, qui non solum doctrinam, & eruditionem præstantissimi, ac præcellentissimi Iurisconsulti, uerum etiam modestiam, humanitatem, & benignitatem experti estis, qui facilitati eius, & amoris plurimum debetis, cum eius charissimum filium, & heredem illis omnibus officiis, quæ à gratisimis animis proficisci consueuerunt, ne grauemini consolari, tum uero etiam uosmetipsos effingite ad tanti uiri imitationem, & memoriam doctoris optimè de uobis meriti beneuolentia colite sempiterna.

Habita Patauij in Templo Di. Petri V. kal. Ian.

M. D. Lxx.

In Obitu
P A T A R I
B V Z A C H A R E N I
 Patauini

Antonij Riccoboni Oratio.

V M satis re ipsa factum sit Patari Buzacharenj decori, atq; ornamento, magnificentissima pompa funerris, nobilissimo cõfessu ciuium Patauinorum, maximo concursu Doctorum, & Iuuenum studiosorum, summo mœrore Patauij vniuersi, quod quidem prope cõuulsam sedibus suis ad cohoestandũ

præstantissimum ciuem suum totum confluisse in hoc templum uidetur: oratione simul erat satisfaciendum, quæ magnitudini rerum ab ipso gestarum aliqua ex parte responderet. Nam, si præclarum ueterum institutum fuit, ut, qui in bello fortissime pugnando occubuissent, publice laudarentur; cur illi laudibus non efferantur, qui, cum egregiam operam Reip. nauauerint, suam tamen uitam reseruare ad alia Reip. commoda potuerunt? Quo quidem in numero cum fuerit Patarus Buzacharenus, exornandus esse merito uidebatur: idq; munus sane egregium, & præclarum cumhesterno die mihi delatum sit, me in breuem quandam quasi

F orbem

urbem colligam; nec prorsus difficile existimabo Patauinum apud Pataunos collaudare, qui non minus, immo uero etiam magis, quam ego Clarissimi Viri singularem præstantiam nouerunt. Neque uero expectare eruditissimum Patauium debet, ut de huius uitæ cōditione consolandi causa differam, quæ tam multis miserijs, & calamitatibus oppressa, tamquam fluctibus, & uentis aduersissimis agitata cōspicitur, ut melius cum illis actum esse existimetur, qui citius ex his malis discesserint. Quid enim est tam sermone omnium tritum, & peruulgatum in hac urbe omnium disciplinarum altrice, omnis scientiæ parente, quam ferendam esse communem conditionem, ut omnes mortales iuxta legem naturæ à Deo Opt. Max. sibi impostam moriantur? Neque nobilissima Buzacharena familia uideatur desiderare, ut in ea consolanda tempus conteram, quæ cum omni sapientia, ac prudentia præstet, optimeque per se nouerit, superuacaneum esse morem, qui proficere nihil queat, nullam mea quidem sententia aliam expetit consolationem, nisi ut maximi uiri maximæ uirtuti debitus honor præstetur. Non faciam igitur; non faciam eam Pataro Buzachareno iniuriam, ut magis in alienis ornamentis celebrandis uersari, quam propria eius decora, quæ totam orationem meam perquirunt, attingere uidear. Quæ causa etiā erit, quam obrem perpauca dicam de Patauij, ubi ipse ortus est, nobilitate, ac de familiæ Buzacharenæ, ex qua idem originem traxit, splendore. Satis enim constat, urbem Patauium Troianam originem habere, atque ita antiquam esse, ut uel ipsam gentium Principem Romam originis superet uetustate. Mitto antiquam eius potestatem humanarum rerum conditione commutatam. Mitto felicem hunc, ac planè diuinum genium Patauinum, quem omnes gentes, & nationes semper excoluerunt. Tantum dico, præter alia huius ciuitatis decora, & dignitatis insignia eam doctrinæ laude potissimum præstitisse, ut in ea clarissimus historicus T. Liuius, in ea maximus iurifultus Paullus, in ea nobilissimi poetæ, Stella, & Flaccus, in ea alij quam plurimi omni optimarum genere artium præstantes floruerint; de quibus singulis si consilium mihi accidisset dicere, hodie dicendi finem non inuenirem. Nec tamen

idcirco

idcirco prætermittenda est T. Liuii gloria celeberrima, qui temporibus Augusti Imperatoris ea maiestate historias conscripsit, centum, & quadraginta libris comprehensas, eamque delectationem, atque iucunditatem afferre lectoribus consuevit, ut uel Alphonfus posterior Hispaniæ Rex incommoda laborans ualitudine, cum à Medicis sanari non posset, iucundissima unius Liuij lectione sanatus esse dicatur. Idem Alphonfus cum audiisset in hac urbe T. Liuij cineres, atque ossa inuenta esse, sic eius memoriam ueneratus est, ut statim Legatos miserit, qui, si fieri ullo pacto posset, illos cineres, atque illa ossa, quocumque liberet precio, emerent, cui quidem nobilissimi, & benignissimi Patauini tantummodo brachijs os dono concefferunt, tamquam summo præstantissimi ciuis sui fautori. O famæ celebritatem admirandam. Accedit ad gloriam ciuium per totum terrarum orbem clarissimorum excellentia utriusque Collegij, tum Iurifultorum, tum Medicorum, & Philosophorum, quorum utrumque maximam sine dubio apud omnes obtinet auctoritatē: celebritasque Clarissimis Gymnasijs, quod perpetuo iuuenes studiosi ex omnibus regionibus, assidueque concurrunt; ut quibus placet in hac urbe uitam degere, ij non solum in clarissimo totius Italiæ conspectu, uerum etiam in omnium gentium, & nationum oculis, atque in maxima hominum luce, omninoque in celeberrimo omnis dignitatis, & gloriæ domicilio uiuere uideantur. Ac quemadmodum quidem Patauij patet nobilitas: sic Buzacharenæ splendor familiæ prorsus illucet. Etenim, cum sapientissimus philosophus scripserit Aristoteles in familiarum nobilitate requiri, ut generis auctores illustres fuerint, & ex ipso genere multi illustres extiterint, tum uiri, tum foeminae; profecto generis Buzachareni auctores & se, & posteros suos maximopere illustrarunt, ac totā familiā suā clarissimā reddiderunt; quæ in hac antiquissima urbe adeo antiqua est, ut ipso prope Patauij natali die orta esse existimetur: ex genere autem Buzachareno quam plurimi extiterunt generosi uiri, qui splendore à maioribus acceptū cum maxima sua laude conseruarunt, atque adauxerunt; ut inter ceteros Buzacharenus senior, Ducius, Fulcus, Buzacharenus iunior, Tilius, Nicolaus, Patarus, uiri in re militari exercitatissimi, ac

F 2 omni

omni armorum laude insignes: Salio primus, Fulcus secundus, Buzacharenus tertius, Paduanus, Pantaleo, vtriusque iuris doctissimi, ac legum interpretes eloquentissimi: Salio secundus, Mathematicus, & Astrologus sapientissimus: Salio tertius, Canonicus Patauinus religiosissimus, & Adriæ Episcopus perillustis: Fina, scemina præstantissima, Francisci Carrariensis, qui Patauij dominatus est, vxor, quam quidem præclarum in hac vrbe Seruitarum templum exædificandū mandasse, vetera monumenta testantur: Arcuanus Finæ frater, fortitudine, & magnanimitate, omniq; bellica gloria illustris, qui propter singularia in Remp. Florentinam merita anno Christi septuagesimo vltra millesimum, & trecentissimum honestissimis privilegijs decoratus est, summusq; Ludouici Vngariæ Regis præfectus fuit, ac propter excellentem præstantiam suam aquilæ albæ insigni anno post Christum natum millesimo trecentesimo septuagesimo octauo ab eo donatus est, quæ aquila adhuc cum Buzacharenorum insigni coniuncta cernitur: tres Arcuani filij, Patarus alter, Ladislaus, Franciscus, Equites clarissimi, & celeberrimi: Ludouicus ille præstantissimus, qui summus fuit Veneti exercitus gubernator: alij tam multi tum armorum, tum litterarum laude florentes, vt si recensere omnes velim, hodie finem facturus non sim. Ad te igitur venio, qui tertius ex domo Buzacharena Patarus extitisti, cuius maxime omnium mœrore extincti exequias nunc celebramus; qui quidem cum patriæ splendore fulgeres, & familiæ fulgore splenderes, non tibi in ocio marcescendum putasti, sed eam viuendi uiam inuisti, quæ uerum decus, ueramq; gloriam à sola uirtute proficiscentem consecatur. Itaque, cum & corpore robustus, & animo intrepidus semper fueris, fortitudinis in primis laudem adamas, id est eius præclaræ, atq; egregiæ virtutis, quæ commune commodum, communemq; dignitatem priuatæ saluti, atq; incolumitati anteponebat. Hæc nimirum illa uirtus est, quæ immortalis nomen reddere, declarauit Leonides Spartanus, is, qui eum trecentis ciuibus ad Thermopylas toti Asiæ pro Xerxe militanti obiectus fortissime occidit; tunc cum dixit, Prandete, Commilitones, tamquam apud inferos cœnaturi: declarauit Epaminondas Thebanus, qui contra Lacedæmonios

nios

nios dimicans magno animo periit; tum cum traiectus hasta quæsiuit, an clypeus esset saluus, an fusi hostes; eaq; ubi ex sententia animi sui euenisse intellexit, se potius nasci, quam mori professus est: declarauit Brutus, qui pro patria pugna do simili ictu Aruntem hostem transfixit, ac transfixus est, ita ut ambo duabus hærentes hastis moribundi ex equis lapsi sint: declarauit Decius pater, qui in bello Latino; Decius filius, qui in bello à Gallis, Etruscis, & umbris simul illato; Decius nepos, qui in bello contra Pyrrhum pro patriæ salute mortem sibi forti animo esse oppetendam existimauit: declararunt P. & Cn. Scipiones, qui in Hispania aduersus Pœnos dimicando; Paullus Aemilius, qui ad Cannas; M. Marcellus, qui ad Venusiam; Albinus, qui apud Latinos; Gracchus, qui apud Lucanos; alij prope innumerabiles; & uniuersi quoq; exercitus, qui strenuissime pro Rep. occubuerunt. Hanc præstantem, & præcellentem uirtutem Rebus plurimum prodesse, testis est Miltiades, qui maxima sua cum laude Darium Persarum Regem ad Marathonem uicit: testis Themistocles, qui Xerxem persarum quoq; Regem superauit: testis Cimon, qui etiam de Persis uictoriam reportauit: testis uterq; Africanus, quorum alter Carthaginem populo Rom. reddidit tributariam, alter funditus deleuit: testes alij quamplurimi Imperatores, atq; inter ceteros Sebastianus Venerius, & Augustinus Barbadicus, qui cum Triararchis suis, & in primis cum eo, quem nunc merito laudamus, uiro præstantissimo, Pataro Buzachareno, insignem de Turcis uictoriam retulerunt. Nam in superiori proximo bello contra Turcas, teterrimos Christiani nominis hostes, gesto, nonnullis accitis ab Illustriss. Senatu ex ciuitatibus Veneto Imperio subiectis, qui in tanto, tamquam graui periculo Reip. quantum fieri posset, opitularentur, atq; inter ceteras hac generosissima ciuitate ad aliquam opem ferendam publice inuitata; Patarus cunctis ciuium suffragijs factus est Triararchus, qui ad præliandum pro Christi fide proficisceretur. Itaq; Patauinæ Triremi præfectus, dici non potest, quam egregiam, & excellentem operam nauauerit. Etenim inibi erant immanissimi Turcæ, ut uniuersum Imperium Venetū occuparent. quid dico Imperium Venetum? immo uero si

mul

mul ditionem, & potestatem Hispanorum, & Romanorum, qui cum Venetis ad tutandam Remp. Christianam sanctissime conspirauerant; immo etiam oēs Christianorum principatus, omnia Regna, omnium gentium, & nationum dominatum: superbiebant immanissimi hostes, ac prospera fortuna se efferebant, singularemque ferociam, & immanitatem representabant: ex portu Naupacti cum munitissima, & numerosissima classe non hominibus solum terribili, sed Neptuno quoque compedes, & cælo tenebras minitante exiuerant, ac non minus superbi, insolentesque, quam si iam uictoriam reportassent, ludibundi irruerant, ut Christianas classes, quæ non procul conspiciebantur, diriperent, triremes effunderent, immo uero frangerent, incenderent, obruerent, militesque atque imperatores contrucidarent: horribili clamore undique omnia replebant, undique tubarum, timpanorum, buccinarum sonitu æthera feriebant; undique armorum fulgore præstringebant oculos; undique sagittas emittebant; undique saxa iaciebant; & sagittarum, saxorumque fragore turbulentam tempestatem miscebant, undique tormentorum militarium tonitruis omnes terrere, horrificisque ictibus, quasi fulminum iactibus omnia diruere, delere, perdere conabantur: cum Patarus Buzacharenus fratribus suis comitatus Brunoro, & Augustino, aliisque patritijs Patauinis, fortissimis, ac strenuissimis, nequaquam degenerantibus à bellicosis Troianis, unde genus traxerunt, Patauinam Triremem in confertissimas Turcarum Triremes cupidus pugnandi, uincendi, in suo ipsorum sanguine nantes hostes spectandi, perduxit, atque una cum ceteris animose ac gloriose præliando ita se gessit, ut maximum partibus suis adiumentum, pulcherrimum patriæ suæ decus, semperiternum familiæ suæ ornamentum, immortale sibi ipsi nomen comparauerit. Nam præter ceteras eius res gestas maxime digna memoria immortalis, præter vulnera excepta, omnia aduersa, nulla auersa, præter sanguinem pro Christi fide effusum; certissima, uerissimaque habentur testimonia, & Serenissimi quoque Venetiarum Principis extant litteræ, quæ apertissime testantur, Patari opera, & beneficio Caracosium Archipiratam omnium immanissimum, atque audacissimum, Christianarum classium exploratorem assiduum, ac uehementem,

cum

24

cum ea, quam ductabat, munitissima Trireme captum esse; cuius rei causa ipse Patarus immortaliter laudatus est à summis Imperatoribus, Ioanne Austrio, M. Antonio Columna, Sebastiano Venerio, quorum alterum Romanæ classi pro Pio V. Pontifice Max. primum Hispanæ pro Philippo Rege Catholico, tertium Venetæ pro Aloysio Mocenico Venetiarum Principe, Venetæque Rep. ea tempestate præfuisse, notissimum est. O uirtutem admirabilem, atque apud omnes gentes, & nationes deprecanda. O mirificum in Remp. Venetam, immo in uniuersam Remp. Christianam beneficium. O fortitudinem semper admirandam, semper colendam, semper celebrandam, quæ nomen Patauinum, & Buzacharenum reddidit immortale. Hac tanta celebritate famæ mirum profecto non fuit, si statim post eiusmodi bellum multis ipse dignitatis gradibus ab Illustriss. Senatu Veneto ornatus est: si gubernator propugnaculorum Allieniaci factus est: si tempore superioris proximæ pestilentie missus est Brixiam ad castellum custodiendum, quæ potestas non nisi patritio Veneto permitti consuevit: si postea electus est gubernator Taurisii, & præfectus uniuersæ militiæ non solum Taurisianæ, sed et Messinæ, & Bassanenæ; quod ipse munus cum maxima sua laude hoc tempore obibat. Quas dignitates, uere dignitates, digno viro tribuitas, & ipse quoque meritis inferiores ita admistravit, ut nihil unquam in eo desideratum sit, quod ad illas summa cum fide, prudentia, animi magnitudine, innocentia, atque integritate administrandas pertinere existimaretur. Tanta uero benignitate semper, atque humanitate usus est erga milites sibi subiectos, & suo ductui, atque imperio commissos, ut qui auctoritate ceteris antestabat, mansuetudine, & morum facilitate par omnibus, aut etiam inferior uideretur. Quomobrem oēs milites expetebant sub tam præstanti, & benigno duce militare, qui se illis non sauisimum imperatorem, sed quadam cum grauitate, immo potius granditate amantissimum socium præbebat: omnes ei libentissime parebant: omnes eius officijs, beneficijsque obstringebantur: omnes eum tamquam cælo delapsam intuebantur, atque admirabantur, omniumque suorum commodorum, parentem, ac prope deum appellabant, colebant, uenerabantur. Itaque non sine causa omnes

omnes audita eius mortē varijs modis intimos animorum, suorum angores aperuerunt: Venetiq; Senatores maximum dolorem conceperunt, quòd quem in tanto bello ad habitū ad oēs maiores dignitates pro Reip. conseruatione referuabant, sibi mortē præreptus sit. Is .n. propter maximas, clarissimasq; uirtutes suas, ac singularem præstantiam, & in armorum tractatione excellentiam Illustrissimo Senatui adeo charus erat, ut, qui in hac Rep. omnium gratissima uiris fortissimis, ac fidissimis honores propositi sunt, consecuturus esse omnes sine dubio uideretur. Quòd si tanti uiri iactura uel exteri dolent; quid animi esse oportet nobilissimæ huic ciuitati, & generosissimæ familiæ Buzacharenæ, quæ tanto bono priuata est? Merito igitur squallent omnes, merito lugent omnes, merito fletum omnium tristissimus huius templi habitus comitatur, ut etiam ipsi parietes quodammodo Patari Buzachareni mortem conqueri, & lamentari uideantur. Cum autem uos, ciues Patauini præstantissimi, hunc egregium, & præclarum ciuem uestrum amiseritis; cum uos, nobilissimi Buzachareni, hunc clarissimum propinquum uestrum ex hac uita surreptum esse doleatis: nolite, obsecro, existimare, male actum cum illo esse, qui pro Christi fide pugnando, & Christianissime uiuendo, ac Christianissime moriendo sibi aditum in cælum parauerat, ac quadragesimo octauo ætatis suæ anno ad globos cœlestes penetrauit; nolite cogitare extinctum esse illud lumen, quod lucebit quotidie magis non solum in splendore cœlesti, uerum etiam in memoria hominum sempiterna; proponite uobis ante oculos admirabiles eius uirtutes ad imitandum; pergite, ut facitis, honorem habere ei, qui uos tanto honore affecit; pergite ornatissimum ciuem Patauinum ornatissimi ciues Patauini quotidie magis ornare; pergite pulcherrimum dare posteris documentum, pro patria, pro honestate, pro Dei cultu pugnantibus omne decus tribui, & ornamentum.

Habita Patauij in templo Di. Augustini, VI. Id. Ian.
M. D. LXXXI.

IN

POST SUPERIOREM
PROXIMAM HABITAM

Orationem eius auctori datum est hoc
Priuilegium.

IN NOMINE
PRAEPOSENTIS DEI,

Nos Doctus Doctius Eques, Io. Franciscus Musaptus,
Robertus Trapolinus, Albertus Comes, Sapientes
Deputati ad utilia Patauina, ciuitatis,

ANTONIO RICCOBONO,
*cini Rhodigino, Legum Doctore, in Florentissimo Gymna-
sio Patauino Humanitatem Profitenti S. D.*

EMPER fuit Troiani proprium sanguinis ius suum cum uiris uirtute præstantibus communicare. Itaque Romani cognati nostri præclarissimi, ab Aenea, & Ascario, heroibus Troianis, oriundi quàm plurimis gratuito ciuitatem impertiti sunt, quos

G fine

sine dubio anteferendos esse Thebanis, Lacedæmonijs, Atheniensibus, alioquin omnem laudis excellentiam superantibus, qui vel nullos, vel paucos in ius ciuitatis suæ admisisse, & hospites quoque expulisse commemorantur, doctissimi homines censuerunt. Et Antenor, qui post Troiæ excidium cum Aenea in Italiam venit, cum urbem Pataviū in hac camporum, colliumq; amœnitate condidisset, multos ad hanc rerum omnium ubertatem, & copiam concurrentes benigne excipiendo, ciuium suorum numerum mirabiliter auxit; cuius præclaris institutis diligentissime seruandis se potuit hæc ciuitas tam multos abhinc annos ab interitu vindicare. Et nos eius, à quo originem trahimus, insignibus vestigijs insistendo, tamen si hanc ipsam urbem laudari audimus rebus quibusdam, quæ fortasse nec nobis dissimulanda, nec alijs contemnenda sunt, originis vetustate, viarum commoditate, ædium elegantia, agrorum, & montium fertilitate, fontium, & fluminum pulchritudine, ciuium in armis, & litteris excellentia, publici gymnasij celebritate, vtriusq; collegij, tum Iurisconsultorum, tum Philosophorum, & Medicorum claritate, quibus quidē rebus iusto iudicio hæc vrbs cum oib⁹ Italiae urbibus certare merito

rito

26
rito posse existimatur: tamen, nullam sane laudem maiori studio conlectamur, nullumq; decus, atq; ornamentum antiquius habemus, quam vt ciuitate omnibusq; honoribus virtute præstantes viros donasse, & decorasse dicamur. Quorum in numero cum esse te maxima tua cum laude nobis notissimum, atq; exploratissimum sit, qui cum in clarissimo Iurisconsultorum collegio Legum Doctor nemine penitus dissentiente declaratus es, & posteaquam in locum Francisci Robortelli Vtinentis, viri clarissimi, ad veterem eloquentiam tum Græcam, tum Latinam in florentissimo Gymnasio tradendam publico Illustrissimorum Venetorum decreto successisti, præstantiæ tuæ mira dederis documenta; cumq; obseruauerimus, in honestissimis muneribus publice obeundis, & in priuatis quoque collocationibus fuisse te semper Patavini nominis obseruantissimum, huiusq; urbis præconem eloquentissimum: allatis magnificæ uniuersitati nostræ litteris, quibus suppliciter perebas, ut te in numerum Patavinorum ciuium cooptaremus; næ, ita nos Deus amet, propensam tuam in nos uoluntatem charissimam, & iucundissimam habuimus; statimq; communi omnium consensu, sum

G 2 miq;

miq; ciuium legitime congregatorum honori tuo libentissime suffragantium studio, ac prope incredibili uniuersi populi letitia, & applausu, approbantibus id Illustrissimis præsidibus huius magnificæ urbis, Aloysio Grimano Prætoꝛe, & Daniele Priolo Præfecto, uiris integerrimis, hodierno die te, quiq; ex te, liberisq; tuis nascentur, omnes in numerum ciuium Patauinorū asciscimus, deligimus, ascribimus, referimus, & ascitum, delectum, ascriptum, relatū communi omnium uoce comprobamus, huiusq. ciuitatis ius, quā possumus, amplissimum tibi, posterisq. tuis omnibus ex te, liberisq. tuis orituris concedimus, & impertimur, atq. in Patauinā nobilitatem, ac ciuium, qui in hac urbe orti sunt, cœtum te cum filijs, nepotibus, & à te descēsuris omnibus recipimus, & aggregamus. Idq. eò libentius facimus, quòd hac in re putamus nos ualde gratificari non solum Rhodiginæ ciuitati, quæ cum uoluerit esse te inter consiliarios non ad certum tempus, sed toto uite spatio illam magnificam Communitatem gubernantes, lætabitur ciues suos à nobis magnificari: uerum etiam Illustrissimo Senatui Veneto, cuius dirioni subiecti sumus, cuiusq; in te honorando quasi

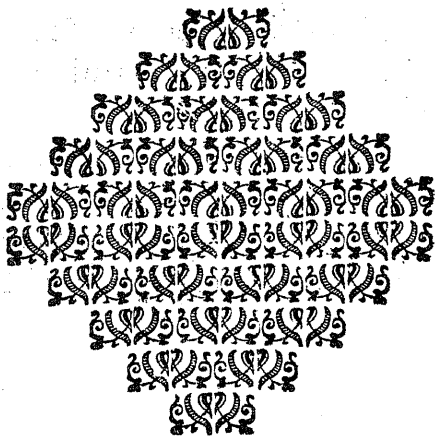
præroga-

prærogatiuam, tūc potissimum datam, cum ad principem ueteris tradendæ eloquentiæ in celeberrimo gymnasio locum honestissimo ille te præmio extulit, facile suffragia nostra, quæ ius ciuitatis tibi dederunt, sunt consecuta; & quia simul in spem certissimam uenimus fore, ut, quemadmodum iurasti, leges omnes, quibus teneris, tibi seruandas existimes; ut iuri Veneto, & Patauino pareas; ut munera obeas, & onera subeas, quæ sunt tibi cum ceteris ciuibus communia; ut pro Serenissima Rep. Veneta, & pro magnifica ciuitate Patauina, cum offerretur occasio, tibi propugnādum putes, atque utriusq; iura, cum per auctoritatem licebit, defendas; ut imperio Veneto, & Patauinæ Communitati fidelis sis; ut imminetia ciuibus pericula tollere studeas; ut concordiam inter discordes ciues procures; ut amicis fidem serues; denique ut omnia optimi ciuis officia exequaris, nihilq; omittas eorum, quæ Patauino nomine digna esse existimantur. Quamobrem, Antoni Riccobone, ciuis noster nobis charissime, nobiscum gaudebis pleno Patauii iure; omnibusq; priuilegijs, prærogatiuis, beneficijs, muneribus, qualiacunq; , & quantacunq; nobis ipsis concessa sunt, tum in urbe, tum extra urbem, perfrueris

frueris. Quod Reip. Venetæ, & populo Patauino, ac familię tuę bonum, faustum, felix, fortunatumq; sit. Cui nostro priuilegio, decreto, statuto nemo contradicere, contrauenire, aut aliquid derogare audeat; quiq. aduersari, repugnare, obsistere uisus fuerit, legum inimicus, aduersarius, obtrektor habeatur.

Ex Tabulario Patauinae Communitatis.
V. kal. Febr. M. D. LXXXI.

IN

In Obitu
TIBERII DECIANI
I. C.

Antony Riccoboni Oratio.

Agnam calamitatem, Aud. ornatisimi, ex morte Tiberij Deciani, accepimus; magnamq; iacturam in obitu iuriconsulti tam egregij, atq; eximij nobilissimum fecit gymnasium Patauinum; ut cum eius praesidio priuati simus, cuius singulari sapientia nitebamur, merito mœreamus omnes, merito mœstitia nostrae non obscuram significationem demus. Sed in communi omnium luctu ea consolatio est capienda, quod ipse non solum quotidianis laboribus, atq; assiduis vigilijs suis nominis sibi immortalitatem comparauit: verum etiam uitae integritate, innocentia, probitate, Christiane uiuendo, & Christianissime moriendo, aditum sibi in coelum patefecit. Equidem hunc communem mœrorem, egregia huius pompa funeris, honestissimo, & frequentissimo hoc uestro concursu declaratum, non possum non omnibus laudibus efferre. Sed quemadmodum, cum Achilles socijs suis narraret, Patroclum amicum suum in quiete sibi visum esse deflentem miseriam suam, & rogantem, ut suum sepulturae corpus daretur, in eis statim excitata est admirabilis quaedam lugendi cupiditas, non sine aliqua iucunditate ex ipsius Patrocli recordatione, & quasi conspectu: sic ego non vereor, ne ex tā

ti viri grata commemoratione vos in tanto omnium dolore illam percepturi sitis delectationem, quod ipse ita vixerit, ita mortuus sit, ut eius rerum gestarum memoria nunquam intermoritura esse, eiusque mors immortalem, & felicem ipsi attulisse vitam uideatur. Etenim, dum hanc vitam mortalem vixit, tametsi floruit honoribus & abundavit ijs rebus, quæ summopere ab hominibus appeti consueverunt: felix tamen appellari non potuit, quod ea sit huius ipsius vitæ conditio, ut ante obitum neminem nominari beatum merito posse recte dixisse Solon existimetur. Maxima enim, & plura hominibus mala proposita sunt; de quibus non eo animo, eoque cō filio nunc esse aliquid dicendum arbitror, quo Cyrenæicus Hegesias dicitur disputasse, qui hanc miseram vitam ita de flere solitus est, ut multi eo audito mortem sibi ipsi consciverint, idcircoque illa ipsa amplius disputare à Ptolemæo Aegypti Rege prohibitus sit: sed cum uobis nec possum, nec, ut possim, uelim hoc tempore persuadere, hæc terrena membrorum vincula, has corporis compages, hunc corporeum carcerem, in quo animi inclusi sunt, iniussu Dei esse infringendum, sat habeo, si in memoriam vestram reuocauero in hac uita nullam felicitatis spem esse ponendam, in qua maximis, atque innumerabilibus miseris, & calamitatibus homo subiectus est, non solum propter aduersam fortunam, uerum etiam propter corporis morbos, atque animi perturbationes tot, ac tantas, ut bene cum eis actum esse existimari debeat, qui ex his corporibus euolauerint. Fortuna enim multas, atque ingentes hominibus difficultates, ac molestias obijcit; exilia, vincula, egestatem, orbitatem, contemptum, odia ad eos agitando exercet; cumque interdum opes, honores, imperia permittat, est tamen adeo inconstans, ac volubilis, ut pleraque eius bona in miseriam, & calamitatem conuertantur. Quid commemorem multitudinem, & varietatem morborum, qui immensam prorsus, atque inexplicabilem dolendi materiam corporibus afferunt humanis? plurimis enim, & maxime varijs ægrotationibus homines conflantur; ut stranguria Epicurus, dysenteria Polyænus, tabe Nicocles, aqua inter cutem Agathobulus, multiplici febre, multiplici insania, lethargo, elephantia, nobili illa morborum Regina Podagra, quæ Bacchi, & Veneris

29
ris filia dicitur, aliisque alij miserrime excruciatii sunt; neque solum multos, magnosque dolores hominum corpora ex se se colligunt, verum etiam verbera, vulnera, venena, extrinsecus inferuntur, nulla penè non parte mortifera; & perniciosi sunt morsus ferarum, ac in primis serpentium, aspidis, cerastæ, dipladis, chelydri, atque etiam, scorpionis, & phalangij. Cum autem tot, tantisque morbi corpus humanum perturbent, ne animus quidem vacuus est à maximis, plurimisque perturbationibus, quæ prorsus eum miserum, atque infelicem efficiunt. Nam voluptatum illecebræ, dolorum faces, diuitiarum splendor, obscura, & contempta paupertas, honorum sitis, ignominie metus, aliarumque furia, & pestes eum conuellunt, ac labefactant; eum compellunt in primis, & funditus conturbant furentis libidinis flatus: in eo solet radices agere immensa illa, atque inexplebilis accumulandarum opum auaritia, quæ non solum inopia, sed etiam copia incenditur: is inflammatur facibus illius perturbatricis humanarum rerum, corruptricis optimi cuiusque ingenij, concitatricis bellorum omnium ambitionis, quam numquam consensescere, sed semper in eis, quos semel occupauit, uirere doctissimi homines consuerunt. Hic igitur, & alijs tot, tantisque malis, quibus subiecta est uita humana, liberatus præcellentissimus vir, Tiberius Decianus, quam felicitatem in hac uita habere non potuit, ad eam ex Dei optimi maximi uoluntate per mortem perductus est. Neque enim aliter existimare possumus de eo, qui maximas, clarissimasque uirtutes ex præstanti patriæ nobilitate hauferit, ex liberali parentum institutione arripuerit, ex præclaris litterarum studijs expresserit, ut ad rectum à natura factus, & educatione, ac bonarum artium pertractatione formatus esse omnibus uideretur. Nam originem traxit à nobilissima Carnorum regione, quod Forum Iulium nuncupamus, cuius regionis præstantia ex optimis, & præstantissimis ingenijs, quæ in ea oriuntur, quorumque maximus numerus in hunc ingenuarum artium mercatum quotannis confluit, perspicere facile potest; & natus est in celebri urbe Vtino, copiosa, & ad omnem laudem præstantibus hominibus affluenti; quæ tot uiros in omni genere excellentes protulit, ut si enuicrare omnes uelim, hodie finem facturus non sim;

H inter

inter ceteros aut̄ produxit duo illa clarissima earum artium, quæ ad Humanitatē pertinent, quasi limina, immo potius lumina, & eloquentiæ flumina, immo vero orationis fulmina, Romulum Amasæum, & Franciscum Robortellum, quorum ille in celeberrimo Bononiensi gymnasio, hic & in Bononiensi, & in Patauino principem veteris tradendæ eloquentiæ locum maxima sua cum laude, ac prope incredibili omnium cum admiratione obtinuit; qui viri litteratissimi ea doctrinæ documenta dederunt, ea litterarum monumenta reliquerunt, vt clariores, atq; illustriores sint, quàm vt aliquo orationis meæ lumine indigere videantur. Hoc tanto patriæ splendore illustratus Tiberius Decianus ne familiæ quidem caruit claritate, quæ inter patritias Vtini familias fulget, clariorq; cum ab alijs, tum vero à Tiberij patre Io. Francisco reddita est, viro omni laude cumulato, ciue egregio, legum Doctore eximio. Cumque Tiberius ijs artibus instructus, quæ ætatem puerilem ad Humanitatem informât, annos natus quattuordecim in hoc gymnasium se contulisset, eloquentiamq; cum iuris ciuilibus, ac pontificij scientia per octo annos coniunxisset, atque obscurissima Theorematum in patria sua publice disputasset tanto ingenio, & doctrina, tantaq; dicendi copia, & memoria, vt omnibus esset admirationi, ac tandem in clarissimo Collegio Patauino Iuris ytriusq; Doctor declaratus esset; in patriam redijt, vt eam excellenti consilio, atq; opera adiuuaret, statimq; adhiberi cœptus est ad publica munera obeunda, & præcipuas patriæ suæ dignitates administravit, deq; rebus grauissimis ad Serenissimum Venetiarum Principem legatus missus est; in quibus publicis officijs exequendis eam prudentiam, fidem, diligentiam, integritatem, eloquentiam exercuit, vt omnibus ciuibus suis esset amabilis, atq; adeo etiam admirabilis. O ciuem optimum, æterno præconio celebrandum. Neq; uero solum in ciuium auctoritate, & statu ciuitatis defendendo se virum eloquentissimum ostendit, verum et in priuatorum causis pertractandis: aliquod. n. ipse tempus amicorum temporibus transmisit, summaq; animi, ac corporis contentione in priuatorem periculis caste, integreque versatus est, potissimum Venetijs, vbi ad eum audiendū tanquàm alterum Demosthe-

nem,

nem, atq; alterum Ciceronem, maximus fiebat hominum cōcursus; vt non solum optimus ciuis Vtinenſis, uerum etiam optimus orator extiterit. Accessit tertium ornamētum, quod optimum quoq; iudicem se præbuit. Cum. n. eius præstantissima excellentia, & excellentissima præstantiâ omnibus nota, atq; explorata esset, nemo erat ex Veneris Senatoribus, cui aliqua ciuitas gubernanda committeretur, qui eum sibi assessorem non expeteret. Quamobrem assessor fuit tum Vicietæ clarissimo viro, Laurentio Venerio, tum in hac urbe ei præstantissimo viro, qui postea factus est S. R. E. Cardinalis, Bernardo Naugerio, tum Veronæ amplissimo viro, Francisco Venerio, ei, qui Venetorum principatū est consecutus: summo enim viro cum summis viris contigit uersari; qui si munus assessoris perpetuo exercere uoluisset, cum unus præ ceteris exposceretur, præcipuas omnes Veneto Imperio subiectas ciuitates sine dubio gubernasset. Sed vir ad commune commodum, & utilitatem natus quartum decus appetebat, eamq; curam habebat infixam in animo sempiternam, vt publicus iuris interpret esset; cūq; interpretis munus in duabus potissimum rebus positum sit, in consilio dando, & in iure explicando, dici non potest, quàm egregie, & admirabiliter vtrumq; præstiterit. Nam cum esset assessor Bernardo Naugerio, deficiente in hoc gymnasio explicatore eius partis iuris, quæ ad crimina dicitur pertinere, huiusmodi onus Tiberius sibi honorifice impositum tam feliciter sustinuit, ut omnes iuris studiosi, qui Patauij erant, ad eum audiendum cōfluerent, eiusq; explicationes tanquàm oracula quædam audirent. Itaq; tunc præclarum specimen dedit futuræ gloriæ suæ. Ex qua publici muneris functione ad exercendum Veronæ iudicium, ut Francisco Venerio gratificaretur, se contulit, ita tamen, vt ei iuris publice interpretandi locus reseruaretur; ac Verona reuersus in locum excellentiss. iurisc. Hieron. Cagnoli tunc mortui ad explicationes iuris ciuilibus ordinarias, & matutinas susceptus est, anno post Christum natum millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, ætatis suæ quadragesimo tertio, cum ortus esset anno millesimo quingentesimo nono. Quam interpretis dignitatem per triginta annos præclarissime gessit, & quidem cum præstantissi-

H 2 mis

mis collegis gessit; primū cum clariss. iurisc. comite, & equite, M. Mantua Benaudio, quem præceptorē habuerat, digno meam quidem sententia, qui alteros viuat nonaginta tres ānos ad commodum, & splendorem honestissimæ domus suæ, atq; aliquo ēt temporis spatio cum egregio Doctore Franc. Mantica Fori Iulij luminefulgentis. : deinde cum summo Iurisc. Iacobo Menochio, qui, quamuis præstantissimus, ei semper cedens amabilem cum eo per decem annos loco secundo cōcursum pp eius dignitatē ēt primis aliorum gymnasiorum locis anteposuit. Principem. n. apud collegas suos locum Decianus obtinuit, præterquā apud Benauidium; ceterisq; eademum publici decreti declarōne prælatus est, ut in gradu dignitatis nemo ei par esse posset; atq; eum se perpetuo præbuit, vt ipsum maxima semper iuuenum frequentia cum maxima attentione, atq; admirōne audiuerit, vt ipsum tamquā cælo delapsū interpretem oēs suspexerint, denique vt ipso nullus unquam interpretes extitisse gloriosior videatur; à quo prope innumerabiles doctores pp eius maximam auctoritatem, & sapientiæ, atq; eloquentiæ gloriam insignia doctrinæ suæ, accipere dignissimum iudicauerunt. Quod attinet ad consulendi munus, satis constat, Patauij neminē unquā sapius, quā eum fuisse consultum; vt eius domus haberetur huius totius ciuitatis, immo uero totius Italiæ, atq; vniuersi terrarū orbis celeberrimum oraculum, ynde Principes oēs, Duces, Reges, Imperatores, Pontifices, nedum inferiores personæ, consilium petebant. Atq; in consulendo ita eum excelluisse compertum est, vt, re ab ipso declarata, melius non quæreretur: cuius excellentiæ amplissima sunt testimonia consiliorum magna volumina ab eo edita; & testis quoq; est Illustriss. Senatus Venetus, qui eum his temporibus honestiss. continuato præmio mille, vt appellant, scutorum, & quā dignissimo huius gymn. oblato loco, quem supraordinarium vocant, sibi in iure cōsulentem deligere auebat. O virum præclarissimū, atq; oībus laudib⁹ ornatisimum; merito in alijs clarissimis gymn. & potissimum Bononiensi expetitur, atq; eō etiam summis precibus inuitatum; merito à Pio III. Pont. Max. dignum existimatum, qui, si oblatam conditionem accipere voluisset, ad grauissimas Reip. Christianæ causas Romæ iudican-

31
dicandas Rotæ Auditor constitueretur; merito ab eo, cuius felicissimo principatu nunc fruimur, Sereniss. Venetiarum Principe, Nicolao Pontio, summo litterarum patrono, Equitis dignitate decoratum. Quod si M. Catoni Censorio ad gloriam fuit insigne, vt tribus summis rebus ornatus existimaretur, & optimus senator, optimus orator, optimus imperator celebraretur: si P. Crasso Mutiano ad famam fuit illustre, vt quinq; bonarum rerum maxima, & præcipua habere diceretur, q̄ esset ditissimus, q̄ nobilissimus, q̄ eloquentiss., q̄ iuriconsultiss., q̄ Pont. Max. : cur Tiberius Decianus summis laudibus non efferatur, qui optimus ciuis, optimus orator, optimus iudex, optimus iuris interpretes cognitus est? Accedit ad magna eius decora, & ornamenta, quod præter scripta quā plurima, & litterarum monumenta, quæ cum in lucem, & aspectum hominum proferentur, magnum iuris ciuilibus studio afferent adiumentum, tres etiam filios procreauit se ipso dignissimos; Nicolaum, legum Doctorem excellentiss. ad regendam Vtinentem ciuitatem sæpius deputatum, grauisissimis de causis ad Serenissimum Venetiarum Principem legatum missum: Io. Franciscum, uirum ornatisimum, ad Vtinentem itidem ciuitatis rectionem sæpe deputatum: Roncadenum, uirum optimum, atq; Oeconomicum accuratissimum; qui quidem cum parentis facem sibi præluentem habeant ad uirtutem, præstantis quoq; ipsorum naturæ stimulis incitati domus suæ dignitatem non modo non imminuunt, sed etiam (quod inter omnes constat) quā maxime amplificanc. Hac tanta celebritate famæ cum ad annum ætatis suæ septuagesimum tertium peruenisset, morte quidem sua maximum sui desiderium apud omnes reliquit, ac mœrorem prope incredibilem omnibus attulit: sed egregijs, atq; excellentibus uirtutibus non solum nomen suum reddidisse immortale, uerum etiam in cælum penetrasse existimatur. Quamobrem, quem dolorem nostra causa capimus, eius causa deponere debemus; cum præsertim in hoc ipso, quod nobis contigit, malo nihil profint lachrimæ, & squalores, nihil gemitus, & singultus, summaq; stultitia sit frustra confici mœrore, ubi profici nihil possit. Mortuus certe est Tiberius Decianus, si modo mortuus dicendus est is, qui in perpetuum

tuum per gloriam uiuere intelligitur. Mortuus, inquam, est: at erat mortalis: at tres, & septuaginta annos natus: at plus quàm triginta annos iuris interpretationem cum summa gloria professus. Nemo. n. gloriari potest in hac uita se immortalem esse. Nam ut sis nobilissimus, ut antiquissimo genere natus, ut præstantissimorum maiorum imaginibus exornatus, ut abundes diuitiis, honoribus, propinquis, amicis, omnibus rebus, quæ suauem, & iucundam uitam efficiunt, ut eloquentia ualeas, doctrina polleas, gratia splendeas, auctoritate fulgeas, prospera fortuna omnibus in rebus utaris, ut sis præfectus, ut consul, ut dux, ut imperator, deniq; rex, deniq; regum rex: Ire tamen restat, Numa quò deuenit, & Ancus. Omnibus enim est moriendum, & tam fragilis existit, tam fluxa, tamq. caduca humanæ uitæ conditio, ut merito eam poetæ simulachro, pulueri, umbræ similem esse dixerint. Quam moriendi conditionem sapientissime animaduertunt ueteres illi tantopere celebrati, Anaxagoras, Pericles, Xenophon, Puluillus, Cato, Metellus, alii quàm plurimi, qui necessariorum suorum obitum fortissime ferendo pulcherrimum nobis exemplum reliquerunt ad mortem mortalium æquo animo tolerandam. Cum igitur Tiberius Decianus tot, tantisq; huius uitæ incommodis liberatus ad nominis immortalitatem satis diu uixerit, atq; alis innocentia, ac probitatis suæ ad globos cœlestes euolasse credatur, nullumq; remedium inueniri possit, quo nobis restituatur; oportet nos in diuina uoluntate acquiescere, & insignes, ac præstantes eius uirtutes pro uiribus imitari, atq; interim meminisse, nos esse homines, & mortales.

Habita Patauij in Templo Carmelitarum
VI. Id. Febr. M. D. LXXXII.

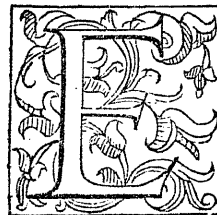

I N

In Obitu
M. MANTVAE
BENAVIDII I. C.

Antony Riccoboni Oratio.

ST hominum communis opinio, neminem ante hoc tempus in hac ciuitate mortuum esse, qui, cum diu uixerit, diuturniore tamen, & magis perpetua uita dignus esse existimaretur, quàm Marcus Mantua Benavidius; qui tres quidem, & nonaginta uixit annos: sed tantum decus, & ornamentum gymnasio Patauino, iurisperitorum collegio, uniuersæ huic ciuitati afferebat, ut cum sempiternam uitam ducere omnes concupiscerent. Quantum autem fuit omnium studium in ciuem Patauinum præclarissimum, iurisconsultum summum, comitem, & equitem magnificentissimum: tantus luctus, ac mceror hac clarissima pompa funeris, atq. hoc nobilissimo hominum concursu est merito declaratus; tantaq; eloquentia requiritur in eo, qui eius præstantes, atq; eximias uirtutes in hoc honestissimo loco, & in hac maxima doctorum, iuuenum studiosorum, ciuium frequentia sit explicaturus. Quam dicendi uim, & copiam, cum fatear à me longe abesse; mestissimi Aud. nihil profecto me miserius, aut laboriosius, aut afflictius fingi posset, qui præclaram uoluntatem uestram, ad M. Mantuam modis omnibus honorandum mirabiliter propensam mea, qui unus ex multis ad eum ex-

xornandum delectus sum, infantia impediturus esse uidear; nisi intelligerem, tamen si animus concideret, memoria exciderent omnia, prætermitterentur illa quàm plurima, quæ minime obscura sunt, quæ patent, quæ ad maximam eius laudem pertinent: satis tamen esse posse, ut uniuersè dicam, omnium, qui fuerunt, qui sunt, qui erunt in hac antiqua, ac celebri urbe, & copiosa, atq; ad omnem laudem præstantissimis hominibus affluenti clarissimum fuisse M. Mantuam. Hoc potest satis esse: in hoc licet concludere orationem meam. Nam, quemadmodum singularia quidem, quæ sunt infinita, fieri non potest, ut scientia comprehendantur, quorum certe ratione & Socrates, & Democritus, & Anaxagoras, & Empedocles recte dixit, nihil perfecte sciri, & ipse Democritus affirmavit ueritatem in profundo demersam esse, & Arcefilas existimavit, ne illud quidem sciri, quod sibi exeperat Socrates; uniuersalia uero, in quibus iubebat Plato sapientiæ studiosos conquiescere, ad scientiam accommodata sunt: sic singulas quidem M. Mantuæ laudes nulla tanta ingenij facultas, nulla tam singularis industria, nullum tam acre studium, nulla tam accurata diligentia reperitur, quæ non dicam exornare, sed enarrare, pro dignitate possit; uniuersè uero maxima eius decora, atq; ornamenta completi, cuiq; uel infantissimo licet; ut mihi quoque satis esse existimandum sit, si summatim dixerò, cum plurimi in hac urbe omnibus floruerint temporibus omni uirtute præstantes, M. Mantuam omnium gloriam superasse: qui & ad patriæ suæ claritatem tuendam, atq; augendam natus esse diuino quodam consilio uidetur, & cum satis diu uixerit naturæ, satis diu gloriæ, satis diu quoque huic gymnasio, collegio, ciuitati, diuinitus in cælum penetrauit; ut, quàm nobis notum, atq; exploratum esse debet, diuina prouidentia omnia fieri, tam recreari, ac refici in communi omnium mœnore nos deceat. Is enim, qui hanc rerum uniuersitatem architectatus, & fabricatus est, Deus, cum omnia intelligat, & omnia uideat, omnia etiam procurat, & moderatur, omnia regit, & gubernat; neq; solum per secundas causas globos cœlestes impellit, quorum concursione modo Fati, modo Fortunæ nomine Plato significauit: uerum etiam animos

hominum

33

hominum afflat; unde ars contemplandi proficiscitur, unde ars agendi originem habet, unde tantum & naturæ, & doctrinæ lumen in M. Mantuam profluxit, quantum homini desiderare fas est. Nam, quod idem Plato memoriæ mandauit, præpotentem Iouem per alios sibi subiectos deos animalia omnia ex elementis procreasse, per bonos autem dæmonas, quos recentiores Theologi Angelos nuncuparunt, ipsa animalia rebus omnibus ad vitam necessarijs instruxisse, ita ut Prometheus, qui significat superiorum dæmonum ordinem, homines illustrarit, & Epimetheus, qui inferiores dæmonas repræsentat, belluas exornarit; hoc figmento uoluit diuinus philosophus denotare nihil mea quidem sententia aliud, nisi illam Dei procurationem, quæ M. Mantuam diuino mentis lumine collustrauit, ijsq; corporis uiribus adornauit, ut ad extremam senectutem bene ualens, atq; indolens potuerit peruenire. Neq; uero obscurum est, hunc ipsum omnium grauissimum philosophum triplicem diuinam prouidentiam cognouisse, unam uniuersalem, alteram minus uniuersalem, tertiam singularem. Prima enim summo Deo tribuitur, qui omnia prospicit, omnia præbet, nihil ut sit toto cœlo, terra, mari, quod eius ipsius nutu non feratur, ut idem dederit, idē abstulerit M. Mantuam Deus, cui uelle obsistere superuacaneum, in quo nolle acquiescere, stultum est. Altera in alijs mentibus cœlestibus constituitur, quæ singulæ non omnia simul munera omnibus, sed quædam afferre consueuerunt; quemadmodum M. Mantuæ Saturnus præstitit admirabilem iuris Cæsarei, ac Pontificij intelligentiam, Iupiter singularē agendi uirtutem, Mars animosum in disputando ardorem, Sol clarissimam opinandi in legum studio facultatem, Venus honestissimi cuiusq; desiderij motum, Mercurius facillimam iura interpretandi uiam, & rationem, Luna corporis ad labores, & uigilias idonei optimam naturam. Tertia pertinet ad bonos dæmonas, qui quædam quibusdam subministrât, & sedem, ac domicilium habent partim in igne, partim in aere puro, partim in aere crasso; ita ut primi conuertant intelligendi facultatem ad diuina, & humana omnia contemplanda, & præsent uita, quæ uersatur in contemplando: alteri faueant irascendi facultati, & regant uitam, quæ posita est

I in agen-

in agendo: tertij moueant uim concupiscendi, & dirigant homines ad honestas voluptates. Primi igitur boni demones M. Mantuam aptissimum ad omnem iuris diuini, & humani contemplationem: alteri vehementissimum in utroque iure disputatorem: tertij minime auarum iuriscōsultū reddiderunt. Itaq; fuit ipse omnium, qui in hac vrbe vnquam fuerunt, aut futuri sunt, doctorum diuinis muneribus ornatus. Neque enim tam admirabilis, ac diuina ingenij præstantia aliunde emanasse, nisi à Deo videtur; qui cum omnino esse communi opinione omnibus hominibus innata, & in animis hominum quasi exculpta comperiat; quæ admodum hanc mundi fabricam confecit, quod nobis persuadet Sol, Luna, sydera omnia, cœli, & signorum ortus, vti cōsuetudines rerum, atq; ordines, aliaq; admirabilia, quæ non nisi præpotenti Dei manu confici potuisse putandum est: sic paruum mundum, qui vocatur homo, ita fabricauit, ut in eo diuina multa appareant; sicut etiam in huius præcellentissimi viri animo diuinitus fulsit tum memoria, & ea infinita rerum innumerabilium, quam propriam esse iuriscōsultorum doctissimi homines censuerunt, tum in difficillimis quæstionibus iuuentio, atq; excogitatio ueritatis, tum grauis, plenaq; legum doctrina, tum profluens quædam eloquentio, abundans idoneis uerbis, accommodatisq; sententijs, tum alia quàm plurima, quæ non sine cœlesti aliquo mentis instinctu, nec sine Deo existere potuerunt. Quamobrem, cū falsissimum sit illud, quod nonnulli impij philosophi existimarunt, eum, qui possit, ac sciat, nolle rerum vniuersitatē gubernare; eumq; , qui facere etiam res minimas grauius non sit, earū negligere gubernationē; & cui facilis fuit rerum procreatio, ei difficilem esse procurōnem; quiq; oīum accuratissimus sit, eum tardiozem esse ipsa natura, ipsaq; arte, quæ res omnes tum magnas, tum paruas curant, ac partium uenustatem ad totius pulchritudinem disponunt: profecto bona omnia diuinæ providentiæ accepta sunt referenda, ac pro comperto habendum, hunc perillustrem, ac percelebrē iuriscōsultum sine diuino ingenio, & sine diuina impulsione tam mirabiliter excellere in præclaro legum studio non potuisse. Qua maximi viri exornatione vniuersæ habitæ

conten-

34
cōtentus esse statueram: sed cum vos videam tam benigno, & attento animo ea omnia, quæ dico, audire, tamesi nihil afferre possim, quod vobis nouum sit, aut antea inauditū: tamen in tam iucunda vobis clarissimi Doctoris commemoratione non desinam amplissimum singularum, & singularium eius laudum campum aliquantisper ingredi, deq; ipsius rebus gestis prope innumerabilibus tres præcipuas attingere. Non enim mihi consilium accidit antiquissimam, ac præstantissimam urbem Patauium eius patriam ne gentium quidem principi Romæ originis vetustate, & ciuium præstantia concedentem in hac temporis angustia oratione celebrare, cuius nobilitas, & claritas ita à veteribus scriptoribus expressa est, ita suorum scriptorum excellentia, iuriscōsultorum, philosophorum, medicorum, oratorum, poetarum, historicorum, omnis generis litteratorum hominum gloria, conseruata, atque adeo etiam amplificata, ut nullis testimonijs, nullisq; laudibus egere amplius videatur; quam multis rebus admirabilem esse, cœli, fontium, fluminumq; in omnes partes nauigabilium amœnitate, atque opportunitate, agrorum vbertate, collium amœnissimorum varietate, maris vicinitate, nemo est, qui hic adsit, qui non optime nouerit; ut plurimis ijs, quæ de hac generosissima urbe dici possent, prætermisissimū illud dicere satis sit, natum esse M. Mantuam in urbe Patauio, in qua præstantissimi, & altissima quadam mente præditi homines nasci, atque honestissime educari consueuerunt; & in ea maiores omnes dignitates singulari sapientia gessisse; ac pro ea etiam honestissimo legationis munere functum esse tunc, cum Fracisco Donato Serenissimo Venetiæ Principi nomine publico Principatus dignitatem admirabili eloquentia est gratulatus. Nec statui in nobili eius familia exornanda, & nobilibus viris, qui in ea floruerunt, commemorandis versari; non solum, ne sim longior, quàm locus, & ratio temporis postulet: verum etiam ne propriæ eius laudes, quæ plurimæ, ac innumerabiles occurrunt, mihi deesse ad dicendum videantur. Quamobrem, ut cœperam dicere, tria potissimum in memoriam vestram reuoco, & uobis consideranda, atq; admiranda propono; primum quæ munera sane egregia, & præclara, in hoc celeberrimo

I 2 rimo

rimo gymnasio sexaginta annorum spatio obiuerit: deinde vero quibus dignitatibus propter singularem animi, atq; ingenii sui præstantiam ornatus fuerit: postremo quantopere esse utilis legum studiosis multorum etiam librorum, & voluminum conscriptione, atq; editione studuerit, & conatus sit; ex quibus apparere facillime potest, eum mirabiliter floruisse, in summo honore vixisse, sibi nominis immortalitatem quotidianis laboribus, atq; assiduis vigilijs comparasse, maxime dignum fuisse, qui maximarum, & clarissimarum virtutum splendore in cælum euolaret. Etenim parente natus Petro Mantua, Medico celebri, & viro probo, post earum artium studium, quæ ad Humanitatem pertinent, quibus semper est mirabiliter delectatus, cum ad utrumq; ius Cæsareum, & Põtificium animum appulisset, breui temporis spatio in eo ita excellere existimatus est, vt facillimum ei fuerit, non solum Doctoris insignia consequi ætate annorum vnus, & viginti, & in iuris consultorum collegium cooptari, ingenti applausu, & lætitia bonorum; non solum cum magna sua laude adhiberi ad criminum causas pertractandas, & defendendas, in quibus excellentem gloriam adeptus est; eamq; eloquentiã adhibuit, vt non nullis quoq; ad summum supplicium damnatis pepererit vitæ incolumitatem: verum etiam ad dignitatem extolli ius ipsum publice interpretandi. Hic non dicã, quos studiosorum concursus habuerit ita, vt referta eius schola auditoribus facile aliarum scholarum, & aliorum doctorum eadem hora profitentium subsellia nudarentur; quantas admirationes, quantos applausus, quanta suarum laudum præconia, cum leges interpretaretur, excitarit; quos progressus, & cursus fecerit ad celebrem famam, cum eum præceptorem habere sexaginta annorum spatio sibi gloriosum duxerint ex omnibus gentibus, & nationibus tot legum studiosi, tot viri illustres, tot Episcopi, tot Cardinales, in quibus et fuit is, qui postea factus est S.R.E. Illustrissimus Cardinalis, Tridentinus, & Illustrissimus Cardinalis Carafa, & alij clarissimis dignitatibus præfulgentes, quos omnes enumerare, & nominare longissimum esset. Tantum non tacebo singulari omnium iuris vtriusq; studiosorum, qui eum audire poterunt, utilitate, ac prope incredibili auditorum concursu, attentione,

35
tentione, admiratione, Illustrissimi Senatus Veneti decreto in hoc præclarissimo gymnasio interpretem fuisse; primum Institutionum Iustiniani Imperatoris cum eiusdem muneris collega præstantissimo Nicolao Janotio Patauino, eo, quem Serenissimus Urbini Dux consiliarium, & religiosissimus Foroliuiensis Episcopus parentem habuit: deinde sexti voluminis iuris Canonici cum Ludouico Gometio Hispano, eo, qui Romæ fuit postea, vt appellant, Rotæ Auditor, cuiusq; monumenta extant litterarum præclarissima: præterea iuris ciuilibus cum Vincentio Dallochio Bononiensi, & Aloysio Descaltio Patauino, egregijs iurisconsultis: inde iuris canonici cum Baldassare Cardutio Florentino, eoq; ex hac vrbe profecto, cum Bernardino Claricino Bononiensi, vtroq; doctore eximio: rursus iuris ciuilibus cum Franc. Curtio Papiensi, viro excellentiss. cum Io. Antonio Rubeo Alexandrino, legum explicatore clarissimo, cum Hieron. Cagnolo Vercellensi, interprete subtilissimo, cum Tiberio Deciano Vtineni, summo legum magistro, ac prope deo: rursus iuris canonici stipendij loco habens octingentos, ut uocant, Florenos, id est maius omnino præmium, quàm alij unquam huius gymnasij Doctores in iure canonico interpretando habuisse feruntur. Quo temporis spatio, ut omittam maximum eorum numerum, qui ab eo Doctoris insignia in celeberrimo iurisconsultorum collegio accipere uoluerunt; ut taceam admirabilem eorum frequentiam, qui eum tanquàm alterum Apollinem de rebus grauisimis consuluerunt; ingentes diuitias honestissime comparauit, ut sexaginta annis plusquàm sexaginta millia scutatorum, dico iterum, scutatorum plusquàm sexaginta millia lucratus esse comperiatur. O singularem hominis industriam, unde magnificentissimæ ædes, unde locupletissimum musæum, antiquis signis, & operibus ex ipsa antiquitate petitis, ac rebus preciosis refertissimum, unde horti amœnissimi, unde egregia in pauperes liberalitas, quibus eum fuisse munificentissimum etiam parietes huius templi ab eo propter uicinitatem frequentati testari uidentur, unde alia decora, & ornamenta proficisci potuerunt. Ite uos, qui philosophiam iuris studio ea contentione antepontis, ut iurisconsultos à philosophis disiungatis, qua
si inter

si inter omnes facultates libero homine dignas inenodabile
 le fœdus non sit, ac legum disciplina non habeatur eius phi-
 losophiæ, quæ in agendo uersatur, pars nobilissima, & , ut
 Aristotelis uoce utar, architectonica; ite, inquam, & philo-
 sophorum lucrum cum iuris consultorum honestissimo lu-
 cro conferte; ac tandem aliquando iuris magnificentia cum
 philosophiæ inopia comparata desinite nobis (meam enim
 simul causam ago) maledicere; nec propter leguleios aliquos,
 propter corruptam in aliquibus legum disciplinam, propter
 barbariem à recentioribus in iuris prudentiam, quemadmo-
 dum etiam in philosophiæ studium inuectam, diuinam legum
 maiestatem lædere nolitis. Partis igitur excellenti doctrina
 summis M. Mantua opibus inter alia multa, quæ magnificen-
 tissime confecit, suum, ut modo dicebam, musæum mirabili-
 ter adornauit, ita ut etiam in summis principibus prope in-
 credibilem eius emendi excitaret cupiditatem, & præcipue
 in Galliæ Rege Christianissimo, cuius nomine Gallis qui-
 busdam nobilissimis ipsum emere cupientibus, etiam me
 præsentem, audiente, & rem uerbis illorum procurante, non
 se uenditurum eiusmodi musæum tanto Regi, sed donaturum
 professus est, quod negotium ut cum præstanti eius digni-
 tate tractatum: sic illis Regis sui mandata transgredi recu-
 santibus non sine magna gratiarum actione dissolutum est.
 Hac tanta celebritate famæ nullum erat publicum gymna-
 sium, nulla gens, & natio, quæ eum summopere non expete-
 ret; immo & ipsa gentium, ac nationum omnium princeps
 Roma ipsum ad dignitates suas inuitauit. Neque enim so-
 lum nobilissimi Bononienses honestissima, atque amplissi-
 ma præmia ei proposuerunt, ut in suum clarissimum gym-
 nasium eum adducerent; non solum magnus Rex Lusita-
 niæ eundem accersendum curauit: uerum etiam Paullus iij
 Pontifex Maximus, & sapientissimus inter Rotæ auditores
 habere concupiuit; qui tamen, ut gratisimum animum Ve-
 netis principibus, à quibus fuerat ornatus, ostenderet, patri-
 amque suam, qua nihil unquam charius habuit, deserere ne ui-
 deretur, huius gymnasij splendorem ceteris dignitatibus, &
 commodis, quamuis maximis, & plurimis, anteposuit. In quo
 gymnasio tandem, tamquam miles emeritus, interpretis lo-
 cum,

36
 eum, quem supraordinarium nominant, cum facultate uel
 profitendi, uel non profitendi arbitrio suo, nouo inter Patz-
 uinos ciues exemplo, est consecutus; cumque ex diuturno
 sexaginta annorum, quibus professus est, spatio ter comes
 palatinus haberi posset (singulos enim viginti annos ius tri-
 buere Comitum Palatini notum est) tamen etiam comes, &
 eques amplissimis priuilegijs à summis Principibus est fa-
 ctus, & declaratus; primum à Carolo V. maximo Imperato-
 re anno Christi millesimo quingentesimo quadragesimo quin-
 to: deinde à Ferdinando, maximo item Imperatore anno
 millesimo quingentesimo sexagesimo primo: denique à Pio
 III. max. Pont. anno millesimo quingentesimo sexagesimo quar-
 to; tantamque auctoritatem adeptus est, ut multi et principes
 eum uisere non dubitarint; & eo ipso anno, quem sanctum appel-
 lant, cum in extrema ætate non sine ingenti periculo Romam
 proficisci posse uideretur, Gregorius xij. Pontifex summus
 diuinum beneficium ei sponte impertitus sit, ita ut ipsum
 haberet, perinde ac si ipse Romæ adesse potuisset. O uirum
 uel summis principibus gratiosissimum, uere dignum, qui
 sexies comes, & eques, ter ex iure, ter uero etiam ex Principum
 facto haberetur. Taceo quam plurimos illos, qui Doctoris
 in iure canonico ornamenta priuatim ab eo, tamquam ab il-
 lustrissimo Comite, & magnificentissimo Equite desumpse-
 runt. Taceo alia consulo, quod certos mihi terminos præ-
 scripserim, quodque, cum de uarijs interpretandi muneribus,
 deque uarijs dignitatibus M. Mantuæ iam dixerim, tertium
 quod mihi proposueram, nunc breuiter complecti debeam,
 ut uobis strictim exponam, quantos labores, quantasque uir
 nunquam defessus uigilias susceperit in multis operibus co-
 ficiendis, & libris, ac uoluminibus conscribendis. Quorum
 editorum, & edendorum numerus, & magnitudo ea est, ut
 eum publice occupatum potuisse tam multa scribere uix ve-
 risimile esse uideatur. Quod enim de M. Terentio Varrone
 dictum est, idem dici de M. Mantua Benauidio potest, eum
 tam multa legisse, ut ei uacasse aliquid scribere, mirum sit;
 eum tam multa scripsisse, quam multa uix quenquam po-
 tuisse legere, credendum sit. Et quisquam erit, qui honestissi-
 mum tot, tantorumque operum conatum, ac flagrantissimum
iuuan-

iuuandi præclara litterarum studia desiderium reprehendere audeat, & non potius magnis laudibus efferat? Quid proferam variorum operû inscriptiones, varios tum in ius Cæsareum, tum in Pontificium commentarios, Collectanea, Confilia, Scholia, Apophthegmata, Problemata, Dialogos, Enchiridia, Epitomas, Centurias, Orationes, Epistolas, & id genus alia quamplurima, partim edita, partim edenda, quæ vix enumerari, nedum singillatim exornari possunt? Quamobrem Benauidium propter immortales animi virtutes immortalis corpore dignum fuisse, constans hominum est opinio: sed id, Aud. etiam si in quibusdam esse optabile arbitramur, humana tamen conditio non patitur. Natus est enim homo, præclarum animal, plenum rationis, plenum consilij, qui ceteris omnibus animantibus imperaret, omnes terræ partes perlustraret, omnia maria nauigaret, innumerabiles rerum formas, quæ in his elementis oriuntur, cognosceret, in cœlum usq; cogitatione, & contemplatione penetraret: ea tamen conditione, ea lege, vt moreretur. Quod, si in hac uita immortales essemus, quid nobis miserius, ac calamitosius fingi posset, quos perpetui huius ipsius vitæ fluctus, & turbines agitent, continui animorum errores, immo terrores, continuæ perturbationes, immo euerisiones opprimerent, assidua mala, & incommoda conflictarent? At erat Benauidius huius ciuitatis splendor, quo extincto non possunt omnes non valde dolere. Laudo Aud. laudo hanc uestram in uirum clarissimum animorum propensionem, vel potius pietatem; neq; hunc communem mœrorem ullo modo improbo; quod non ferrei, non saxei, non ex quercu, non ex filice nati sumus: sed illud unum contendo, in diuina voluntate esse acquiescendum; dolorem nostrum immortalis huius uiri gloria leniendum, qui satis diu publicum interpretandi munus obiuit, satis diu huius vitæ honoribus perfrui visus est, satis diu in litterarum monumentis componendis laborauit, & vigilauit, vt nominis immortalitatem compararet; dolore deposito egregias eius virtutes imitandas; ipsius memoriam beneuolentia colendam sempiterna; eiusdem propinquos consolandos, quod ipse satis multos annos vixerit, qui fuerunt, ut initio dicebam, tres, & nonaginta, quod christia-

37

stianissime mortuus sit, ita ut in cœlum sine dubio ascendisse existimetur, quod eius clarissimum nomen nulla vnquam obscuratura sit obliuio, quod ipsius laudes prædicent omnes, ipsum omnes magna ueneratione colant; ipsi tamquam cui dam deo quasi sacra faciant, & animos consecrent. Id quod ego quoq; cum ceteris facio, atq; ita facio, vt cum clara etiam diuini numinis, quod in hoc augustissimo templo sanctissime veneramur, contestatione pollicear, me semper inter eos, qui
M. Mantuæ Benauidij, ciuis Patauini oïum
maximi, iuricon-
sulti omnium
clarissimi, comitis, &
equitis omnium illustrissimi, & magnificentissimi, laudes celebrabunt, appetiturum esse principatum.

Habita Patauij in Templo Eremitarum Pridie
Non. Apr. M. D. LXXXII.

K IN

In Obitu
BERNARDINI
TRIVISANI,
PHILOSOPHI,
 ac Medici,
Antonij Riccoboni Oratio .

VM mortem Bernardini Triuisani, præstantissimi Philosophi, ac Medici, mirum in modum omnes lugeât & ob grauissimum, quod ex ea nobis accidit, malum nemo nostrum prorsus reperiatur quin ualde mœreat, confecta; ciuitas dolore sit, squalleat collegium, afflictetur gymnasium

Patauinum, ex omnibus deniq; gentibus, & nationibus lectissimi iuuenes, qui ad hunc celeberrimum optimarum artium mercatum confluxerunt, tam beneficum, tam benignû, tam præstantē doctorem desiderent: laudo, laudo vos, Aud. quod gratissimis animis prosequamini nomen clarissimi viri: sed, quidquid rerum externarum nobis vel accedit, vel dedit, illud firme seruandum, Ne quid nimis, vt nec nimis lætemur prospero rerum successu, nec nimis doleamus ad-

uerso:

uerso: animiq; nostri conuertendi ad vetus illud Athenarum institutum, vt virtute præstantibus viris non solum rebus, sed etiam verbis in funere satisfiat: præclarisq; actionibus præclarum laborum præmium tribuendum, ut in bene morata, & bene instituta decet ciuitate, propterea quod honesta laus non solum illis, quibus tribuitur, ad gloriam illustris est, ut ipsorum memoria etiam post mortem excolatur, ut rum etiam superstitibus omnibus ad honestas actiones, & laudabilem imitationem stimulos quasi quosdam affert, ac esse solet uirtutis fax, siue cos, ad eam siue inflammandam, siue exacuendam. Quod institutum in alijs honestissimis ciuitatibus retentum, & in hac generosissima, omnisq; uirtutis æmula, atq; imitatrice perpetuo custoditum, merito debuit obseruari in obitu huius præcellentissimi uiri, ut in hoc eius uirtutibus congruentissimo funere, præter hunc maximum doctorum, studioforum iuuenum, ciuium Patauinorum, omnium generum, atq; ordinum concursum, præter hunc funebrem, & lugubrem apparatus, præter hunc cõmunis mœroris publice datam significationem, cuius decori, atq; ornamento rebus alijs abunde satisfactum esset, eidẽ oratione satisfaceret. Id quod cum mihi mandatum sit, cûq; intelligam me in eo argumento uersari oportere, quod omnem superat laudis excellentiam, uestra benignitate confido, benignissimi Aud. uos in hoc amplissimo rerum dicendarum campo nihil à me amplius quidquam, quàm quod ingenij, atq; industriæ meæ mediocritas ferre queat, esse desideraturos. Neque uero expectetis, dum plura recenseam de hac urbe eius patria nobilissima tantopere, & tam sæpe à me non solum ex antiquissima origine Troiana, uerum etiam ex florentissimo gymnasio, ex clarissimis collegijs, ex præstantissimis ciuibus, alijsq; rebus quàm plurimis celebrata. Nec multa dicenda sunt de nobili Triuisanorum familia; in qua plurimi semper maxima uirtute præstantes floruerunt; atq; inter ceteros maxime illustris fuit Nicolaus Triuisanus, summus I. C. & Episcopus Cenetensis omni reuerentia, atq; obseruantia dignissimus, qui posteaquàm annos viginti maxima sua cum laude, ac prope incredibili eorum, quibus sanctissime præerat, cum uilitate Episcopatum administrauit,

renuntiata sacra dignitate Richardi fratris sui patris Equi
ris filio, eximio Iuriconsulto, cui Petri nomen fuit, anno
Christi nonagesimo octavo supra millesimum, & quadrin-
gesimum, morte sua admirabile sui desiderium reliquit.
Neque vero parum claritatis habuit Marcus eiusdem Richar-
di filius, Doctor præcellentissimus, is, qui cum alijs egre-
gijis laudibus fuerit ornatissimus, in eo tamen fuit præcipue
laudandus, quòd tot præclara ingeniorum, atq; animorum
lumina ediderit; familiamq; suam reddiderit veluti amplissi-
mum omnis doctrinæ, omnisq; probitatis seminarium. Nā,
vt alios multos prætermittam huius familiæ præstantes he-
roas, in quibus etiam nunc splendet Benedictus, Eques ma-
gnificentissimus, & altissima mente præditus: ex ipso Marco
septem orti sunt præstantissimi viri, atq; ex his quinq; do-
ctores præcellentissimi. Primus Petrus, maximus iuricons-
ultus, orator disertissimus, legationis munere pro hac cla-
rissima ciuitate quàm sepiissime functus, inter sapientes ad
Patauij vtilia Deputatos cum maxima sua laude persæpe uer-
satus, pater iuuenum egregijs animi bonis, & multis laudib⁹
ornatissimorum, tum Marci iam Doctoris excellentis, atq; in
Iustiniani Institutionib⁹ publice explicandis excellenter se ge-
rentis, quæ aut nomen, & virtutes mirabiliter repræsentat: tum
Nicolai, admirabilem cursum, atq; progressionem facientis
ad Medicinæ excellentiam, ut magnus Medicus futurus esse
uideatur: tum Roberti uere generoso animo præstantis. Al-
ter Franciscus, uir innocentissimus, ac probissimus. Tertius
is, cuius exequias nunc celebramus, Bernardinus, egregius phi-
losophus, atq; eximius Medicus. Quartus Richardus, iure-
consultus clarissimus, qui quidem in compluribus Venetæ
Reip. urbibus maiora magna cum laude iudicia exercuit,
Bergomo, Ciuidali Beluniano, Brixia, Crema, iterum Ciuida-
li Beluniano, Vtino, iterum Brixia, unde nunc non minori
certe gloria magnis uirtutibus parta, quàm dolore ex morte
clarissimi fratris concepto reuersus est. Quintus Vincētius
presbyter incorruptis moribus, & bonitate clarissimus. Sex-
tus Philippus I. V. Doctor inter Reuerendos Patres Iesuitas
omnis probitatis, modestiæ, integritatis, prudentiæ speci-
men, & exemplar. Septimus Triuisianus, philosophiæ, ac Me-
dicinæ

39
dicinæ Doctor præclarus, amabili prorsus ingenuitate, ac do-
ctrina exornatus. Constat igitur Triuisianum genus eruditio-
ne, ac probitate fertilissimum esse; in quo insigniter enituit
is, cuius excellens præstantia meam nunc ad se trahit ora-
tionem. Ac, quemadmodum quidem ad eum exornandum
non omnes patriæ laudes, nec omnia Triuisianorum enco-
mia in hac temporis angustia mihi colligenda existimaui:
sic ne omnes quidem eius res gestas persequar, ne ipse eò
redigar, unde egredi nequeam: sed unam, atq; alteram attin-
gam, ex cuius nihilominus amplitudine facillime eius ampli-
tudo appareat. Sat enim habebò commemorare, ipsum fuisse
se Medicæ facultatis Interpretem præclarissimum, ac Medi-
cum sine dubio præcellentissimum, ad hominum commo-
da, atq; utilitates diuinitus natum, ita ut eo nihil esset non
solum doctius, atq; eruditius, uerum etiam diligentius, labo-
riosius, exercitatus. Egregie. Vt enim quisque uirtute præ-
stantissimus est: ita maximis in laboribus, ac uigilijs uersari
consueuit. Nam Deus, quam præstantibus uiris dederit
præstantem uirtutem, eisdem otiosam non patitur; idcir-
coq; ei offert, quibus se exercent, occasiones; quosq; magis
amat, & chariores habet, eos magis omni laborum, ac uigi-
liarum genere in hac mortali uita exercet, ut habeat, quod
post ipsorum mortem in eis remuneretur. Nemini autem
est dubitandum, quod doctissimi homines optime iudicauerunt,
omnibus ijs, quorum diligenti opera genus humanum fue-
rit conseruatum, adiutum, auctum, in cælum aditum esse,
ubi sempiterna beatitudine perfruantur: propterea quòd
nihil est illi Principi Deo, qui cælum, terram, mariaq; &
quidquid in eis continetur, regit, atq; gubernat, quod qui-
dem inter homines fieri acceptius uideatur, quàm ut homi-
num commoda procurentur. Ac inter ceteros quidem, qui
in hominum genus benefici esse comperiuntur, præcipui
semper fuerunt excellentissimi medici. Neque uero loquor
de Medicis Medicorum nomine parum dignis: sed de illis
prope diuinis, omniq; laude ornatissimis, quibus hæc ciui-
tas fuit semper affluentissima, Paternis, Mercurialibus, Cap-
uacces, alijsq; huius ordinis Clarissimis, in quorum insigni
numero maxime floruisse Bernardinum Triuisianum satis
constat.

constat. Neque enim pessimum illorum factum secutus est qui paucis quibusdam cognitis præceptionibus, & remedi-
orum, ut ipsi appellant, receptionibus, quattuor, uel sex men-
tium spatio, uix scientijs de limine salutatis, se Medicos esse
egregios profitentur, & sine ulla Dialecticæ, ac Philosophiæ
cognitione, bonarumq; litterarum notitia se tamquam bo-
bos Medicos uenditant: sed in præclaris litterarum studijs
diu, multumq; uersatus mirabilem cursum, atq; progressio-
nem fecit ad sapientiæ excellentiam. Cum autem duplex sit
sapientia, una uniuersalis, quæ res tum diuinas, tum huma-
nas cognoscit: altera singularis, quæ est summa alicuius ar-
tis, & facultatis cognitio; in omnibus quidem Sapientiæ par-
tibus, ac omni doctrinæ genere Bernardinus Truiuanus ex-
celluit: sed præcipue in Medica scientia; quam quidem Dei,
& naturæ administram esse, doctissimi homines tradiderunt;
siquidem sanitatis auctorem Deum, Dei instrumentum na-
turam, utriusque ministrum Medicum appellarunt. Cuius
quidem scientiæ præstantia, cum ex ijs, qui eam professi
sunt, satis intelligi potest, etiam Regibus, etiam, ut Theo-
logi loquuntur, Archangelis, etiam diuinitate quadam præ-
ditis uiris, quibus diuinos honores esse habitos compertum
est: tum uero ex præstantia finis perspicitur, quem ipsa pro-
positum habet, quo nihil gratius, nihil acceptius, nihil opta-
bilius humano generi à Deo immortalis dari potuisse existi-
matur. Quamobrem recte Pyrrhus Epirotarum Rex, cum
in templis Deos coleret, non amplitudinem Regni, non ui-
ctoriam de hostibus, non diuitias, non alia huiusmodi, quæ
alij optare consueuerunt, sed solum sanitatem ab eis preca-
batur, qua bene constituta sperabat fore, ut cetera omnia si-
bi prospere possent, atq; feliciter euenire. Quò respexisse
præclarum Socratis uotum uidetur in Phædro Platonis in
hanc sententiam conceptum; Amice Pan, ceteriq; indigetes
Dij, datote mihi, ut intus pulcher efficiar; &, quæcunque
extrinsecus habeo, interius sint amica: solum sapientem di-
uitem esse reor; tantumq; mihi auri sit, quantum nec ferre,
nec ducere queat quisquam, nisi vir temperans. Id est, ut no-
bis sic liceat interpretari, Concedat mihi diuina Maiestas,
ut interna sint sana; quæcunque autem extrinsecus sunt, in-
terna

40
terna non corrumpant, quæ uera est sanitas corporis: quod
uero attinet ad animi sanitatem, neminem existimem diui-
tem, nisi sapientem; tantumq; auri habeam, quantum satis
sit homini temperanti. Hanc igitur præclaram scientiâ suis
ipsum studijs tamquam finem proponens, ad eam sibi facilli-
mum aditum parauit per Dialecticæ, ac Philosophiæ cog-
nitionem; tantumq; profecit, ut annos natus uix octodecim,
anno Christi millesimo quingentesimo quadragesimo quar-
to, nondum doctoris insignia consecutus, propter summum
ingenium, ac singularem industriam suam dignus habitus
sit, qui in vrbe Salerno Logicam facultatem publice explica-
ret; quod ipse munus cum maxima sua laude, atq; mira-
bili studiosæ iuuentutis concursu aliquandiu obiuit. Postea
uero in hac nobilissima vrbe patria sua Philosophiæ, ac Me-
dicinæ Doctor summo clarissimi Collegij consensu, atq; in-
genti oïum applausu anno quadragesimo septimo supra mil-
lesimū, & quingentesimū est declaratus. Paulloq; post Logicæ
in hoc florentiss. Gymn. explicandæ publico decreto præpo-
situs; in quo quidem ita se gessit, ut in nemine unquam maius
ingenij acumen, Dialecticorū propriū, maiusq; animi lumen
apparuerit. Deinceps pp maximam excellētiam suam factus,
ut appellant, simplicium medicamentorum Interpretes, ma-
gna commendatus doctrina, non sola herbarū experientia,
& plantarum nomenclatione, etiam hortulanis, & nonnul-
lis Cyclicis communi. Inde electus Medicinæ Theoricæ ex-
traordinarius explicator; quem quidem locum duodecim
annos cum ingenti nominis sui prædicatione obtinuit. Po-
stremo delectus Medicinæ Theoricæ ordinarius explana-
tor, qui ad studiosorum utilitates, & commoda cum Ber-
nardino Paterno eorum, qui Galeni doctrinam profitentur
coryphæo concurreret, quemadmodum non sine magna do-
ctrinæ, benignitatisq; in omnes studiosos laude diu fecit.
O uirum præstantissimum, ad splendorem, & dignitatem na-
tum. Mitto eum in ornatissima Eleuatorum Academia, quæ
Patauij floruit, cum clarissimo Doctore, & magnificentis-
simo Equite, Sperone Speronio inter nostrorum temporū
litteratos lumine fulgentissimo, cum Bernardino Tomitano,
uero exquisitæ litteraturæ, cum alijs immortalitati ingenijs
consecra-

*consecratis egregiam operam nauasse, dum in ea Mathe mati-
 cas disciplinas acutissime interpretaretur, Mitto eum præter
 plurimas Principū, Baronū, Comitum, omnis generis ho-
 minum, excellentem eius operam expetentium curationes,
 adhibitum quoque fuisse Medicum ordinarium ad curan-
 das multas huius vr̄bis vniuersitates, & monasteria, ut Di.
 Iustinæ, Di. Petri, Beatæ Helenæ, Misericordiæ, Di. Mathiæ,
 Di. Matthæi, Di. Sophiæ, Di. Bernardini, Di. Antonij Viē-
 nensis, Di. Danielis, Domus Dei, & ad vestram etiam ipsa-
 rum curationem, Di. Stephani Virgines Sacratissimæ, quæ
 quidem eius præstantiam, & excellentiam tam sæpe cum
 maximo vestro commodo, atq; adiumento expertæ fuistis.
 Dicite igitur vos, quæ optimum, & amplissimum de ipso
 testimonium ferre potestis, quantum laborem, quantam as-
 siduitatem, quantam diligentiam, quantam fidem, constan-
 tiam, doctrinam, studium, ac prope diuinitatem ad curan-
 dūm adhibere vir præstantissimus solitus sit, hancq; gratorū
 animorum significationem date ut Medici optime de uobis
 meriti, tamquàm parentis uestri, memoriam uerissimis,
 ac nobilissimis uestris uocibus sempiternam reddatis. Mit-
 to eius integritatem, probitatem, mansuetudinem, affabili-
 tatem, innocentissimos, optimos, suauissimos mores. Mitto
 eius præclarum in deligendo genero iudicium, Hercule Sa-
 xonia, Philosophiæ, ac Medicinæ Doctore præcellentissimo,
 qui quidem ea doctrinæ in Clarissimo huius ur̄bis gymna-
 sio, & generosissimæ huius ciuitatis curatione documenta
 dedit, ut ad quantumuis magna explicandæ Medicinæ mu-
 nera, & quantumuis magnas, ac periculosas hominum cura-
 tiones adhiberi merito posse uideatur. Mitto alia eius deco-
 ra, & ornamenta longe clariora, quàm ut ullo indigeant lu-
 mine orationis; & idcirco mitto, quia si omnia, quæcunque
 nunc mihi in mentē ueniunt, exprimere uerbis uellem, diēs,
 uox, latera me deficerent. Quamobrem uela complicabo o-
 rationis meæ, illud unum addens, si hæc nostra, quæ dicitur
 uita, uera uita est, Bernardinum Triuifanum dignissimum
 fuisse, qui diutius uiueret: si uero hæc ipsa uita tot miseris,
 & calamitatibus oppressa, tamquàm uentis aduersissimis, &
 fluctibus uehementissimis agitata potius mors est, atq; illi*

ipsi,

*ipsi, qui mortui uidentur, uere uiuunt, cum ex his membro-
 rum uinculis, & corporum compagibus in cœlum euola-
 runt; melius profecto cum eo esse actum, qui, cum omnis
 integritatis, innocentæ pietatis, modestiæ, probitatis, uirtu-
 tis cultor fuerit, & sexaginta annos Christianissime uixerit,
 ac pridie Natalis sui (hesternus enim dies fuit Natalis eius)
 Christianissime mortuus sit: ad sydera, ut constanter nobis
 persuadere debemus, penetrauit; receptusq; est in cœtum
 beatorum, ubi cœlestis fructum beatitudinis percipiat sem-
 piternum. Quamobrem eius quidem causa dolendum non
 est, cui tantum boni euenisse existimamus: sed nostra fortal-
 se causa dolor habendus, qui tam excellenti bono priuati
 sumus; & hanc totam ciuitatem eius obitu mœstam, totum
 Philosophorum, & Medicorum Collegium afflictum, totum
 Patauinum Gymnasium mœrore squallidum, omnesq; in
 primis eius amantissimos, studiosissimos, obseruantissimos
 auditores dolentes, & conquerentes uidemus, quod clarissi-
 mo viro, tamquàm suorum commodorum, atq; ornamen-
 torum parente, tam cito, ut ipsi putant, & dicitant, carere
 coacti sint. Verumtamen, mœstissimi Aud. cum inani mœ-
 rore, nihilq; proficiente confici diutius non debeamus; ue-
 hementem dolorem temperemus, præstātem uirtute uirum
 collaudemus, atq; adeo, quantum possumus imitemur, mœ-
 stissimos eius fratres, ac fratris filios cum mœstissima filia,
 & genere consolemur, quod lumen quidem splendidissimum
 ipsis extinctum sit, sed cuius nomen memoria hominum vi-
 gebit sempiterna, sed cuius animus in cœlesti beatitudine per-
 petuo relucebit.*

*Habita Patauij in Templo Di. Stephani. XV. Kal.
 Aprilis. M. D. LXXXIII.*

L IN

In Obitu

I O S E P H I

M O L E T I I

M A T H E M A T I C I .

A N T O N I I R I C C O B O N I

Oratio

NEMINEM vestrum ignorare arbitror, mœstissimi Aud. cum maxima iactura facta sit Iosephi Moletij Mesanensis, Mathematici præclarissimi, mihi potius propter arctissimam, quàm cum eo habebam, consuetudinem, & familiaritatē flendum esse, quàm vel laudationem ullam in hac vrbe susci-

piendam, vbi eius maximæ, clarissimæq; virtutes satis patēt, vel consolationem aggrediendam in molestissimo malo, quo tantopere conflictamur. Ecquis enim est tam rudis, tam ab omni sensu alienus, qui tali, tantoq; viro extincto non vehementer commoueat? Siccinē te nobis, vir præstantissime, dedit Deus, vt, cū tua singulari præstantia maxime fruebamur, te ipso nos priuaret? O miseram hominum conditionem, quos tot mala vndiq; circumstant, tot fortunæ tela percutiunt, tot perturbationes angunt, atq; excruciant. Equidem.

dem tam acerbum dolorem, miseriamq; percepi, ut, cum egregij viri ex vetere instituto in funere exornandi onus susceperim, in communi omnium luctu nihil prope verborū me facturum esse existimem ad rem ipsam pertinentium, ve rearq; profecto, ne, dum lachrymæ profluunt, non solum oratio, sed etiam mens mihi excidat mœrore perturbata, atq; confusa: facere tamen non possum inter lachrymas, & singultus, quin nobilissimæ Siculæ nationi, in qua ipse florebat, quantum in me est, gratificer; quin admirabilem amici virtutem pro uiribus meis in cœlum feram; quin antiquissimum maiorum nostrorum institutum retineam in Doctore clarissimo laudibus prosequendo. Ceterum si non omnia, quæ dicenda essent, complexus fuero, quæso à vobis, benignissimi Aud. vt in temporis angustias, & molestiæ magnitudinem culpam reijciatis; nec minus benigno, minusq; attento animo me audiat; atq; interim permittatis, ut quo dolore frangor, differor, ac pene tabesco, eum aliqua ex parte vobiscum scindam, humanasq; miseras, & calamitates aliquantisper deplorem. Quamquā mirari soleo, quid sit, quod hac ipsa de re veterum sapientum tam diuersæ extiterint, discrepantemq; sententiæ; & alij quidem hominem omnium animalium postremum, atq; infelicissimum clamauerint: alij vero eum ceteris animalibus præstantiorem deprædicauerint, felicemq; ac diuinum, & mortalem nuncupauerint deum. Non defuerunt igitur, qui hominem defleuerint tam quàm miserimum, ærumnisq; perpetuis circumseptum, ac ipsis etiam coelestis, vt dicebat Aristides, viliores, quo nihil sit fragilius, nihil fugacius, nihil vbiq; gentium calamitosius. De quo si quis dubitet, ei potest fidem facere optimus auctor Homerus, qui modo cecinit, homine nihil ærumnosius esse: modo hominum genus tale esse, quale est foliorū, quo dicto Pyrrhonem Academicum valde delectatum fuisse testatur Laertius: modo homine nihil enutrire terram infirmius: modo homines finiri breuibus spatijs; & ubiq; eos miseros, atq; infelices vocauit. Quid Aeschilus, & Sophocles, alijq; Græci poetæ? Nonne hominem appellare modo vmbra, modo vmbrae somnium consueuerunt? Menander vero humanam vitam, & dolorem affines esse affirmavit; &

Plutarchus ex Menandri sententia ad Apollonium scripsit, nullum animal esse, quod modo surgat, modo cadat citius, atq; crebrius, quam faciat homo, animal debilissimum, & maxima nihilominus negocia pertractans, & administrans: alibiq; conqueritur, uitam nostram esse non nisi temporis punctum. Taceo Plautum animæ salillum nos appellasse, omnibusq; fortunæ telis subiectos. Taceo Varronem bullæ hominem comparasse. Taceo Plinij grauissimam de humana miseria conquestionem; aliaq; vel sexcenta sapientissimorum hominum testimonia de humanis calamitatibus conquerentium consulta prætereo, contentos vos esse posse existimans unius Ciceronis auctoritate scribentis; Non nasci longe optimum, nec in hos scopulos incidere vitæ: proximū autem, si natus sis, quamprimum mori, & tamquam ex incendio effugere violentiam fortunæ; atq; si nostra longissima ætas cum æternitate conferatur, non esse nos admodum dissimiles bestiolis illis, quas ad Hispanim fluuium ab Europæ parte influentem in Pontum Arist. ait nasci, & unū diem uiuere: ppea quod modo pueros, modo adolefcētes, in cursu à tergo insequens, nec opinantes, assequatur senectus; nihilq; fere sit nostra longissima uita ad sempiternum illud tempus, quod post mortem uiuimus. Cum aut exoriens quidem uita ad mala ducat, non ad bona, mors uero à malis abducatur, non à bonis, hoc à Cyrenaico Hegesia ita copiose in Aegypto fuisse disputatum, memoriæ proditum est, ut quoniam, multi eo audita mortem sibi ipsi consciscerent, & alij se præcipites darent, alij aquis mergerent, alij iugularent, alij alijs miseris modis necarent, à Ptolemæo Rege prohibitus sit illa in scholis disputare, aut in concionibus dicere, ne propter perniciosam hominis eloquentiam humanum genus plus nimio diminueretur. Atq; hi quidem miseros esse homines censuerunt. Aliorum uero contraria fuit sententia, nihil felicis homine reperiri. Etenim Abdalam Sarracenum ferunt, cum ex eo quæreretur, quid in hac quasi mundana scena maxime admirandum spectaretur, respondisse, nihil uideri homine præcellentius. Mercurius autem Trismegistus magnū miraculum esse hominem affirmauit, Deumq; appellauit. mortalem, omnium beatissimum, excellentissimum. Zoroa-

stres.

43

stres uero, Orpheus, Persarum Magi, is etiam, quem modo nominabamus, Homerus, Empedocles, Plato, Aristoteles, Anaxagoras, ipse quoque Cicero, innumeriq; alij in Philosophorum scholis exercitati, hominem dixere singularem quamdam esse naturam diuino animo præditam, ab his usitatis, notisq; naturis seiunctam; animal prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & consilij; eundem præclara quadam conditione generatum à summo Deo, solum ex tot animantium generibus participem esse notitiæ Dei, qui cuncta quasi recordetur, atq; agnoscat, superis familiare, inferiorum Regem, sensuum indagine perspicacem, intelligentiæ lumine interpretem, stabilis aui, & fluxi temporis interstitium, mundi copulam, hymenæum, cameleonta, per Protheum in mysterijs fabularum significatum, ut interpretatus est Asclepius Atheniensis, microcosmum, in quo omnia cognosci possint, ut in Alcibiade ait Plato, unde illud prodijisse dicitur, Nosce te ipsum, id est, in te ipso nosce omnia, in cetera dominatē, nobilissimū generosissimū, sapientiss. Quid igitur in tam diuersis, atq; inter se discrepantibus deo. & illis morū hominum sententijs dicendum est? Hominem scilicet ex duobus constare, corpore, & animo, mortali, & immortali, caduco, & æterno, duplici natura præditum, & tamquam Ianum duplici facie donatum, ita ut ex altera quidem parte mortali, & caduca, nihil eo sit miserius: ex altera uero immortali, & æterna, nihil beatius; præsertim si animum suum uirtutibus, & doctrinis excoluerit, sibiq; ascensum parauerit ad beatitudinem sempiternam. Quod ita esse, cum ex alijs perspicui, atq; cognosci potest, tum uero etiam ex Iosepho Moletio, cuius grauissima, & iucundissima consuetudine mors acerba nos nunc priuauit; quem quidem, si corpus spectemus, infeliciss. fuisse confitebimur, prorsus debilitatum, infirmum, uarijs morbis obnoxium, perpetuis fluxionibus perturbatū, frequentibus febribus agitatum, ut uix ullus præteriret mensis, quo non grauiter febricitaret, languidum, naturalibus uiribus destitutum, ad senectutem ante tempus perductum, ut qui uix quinquagesimum septimum ætatis annum agebat, septuagenarius, immo uero etiam octogenarius uideretur, denique grauissima ui morbi oppressum, nobis præreptum,

extin-

extinctum, in feretro repositum, in sarcophago reponendum.
O maximam corporis miseriam. Si uero animum considerare
mus, felicissimum iudicabimus, non solum lumine illo, atq;
acumine ingenii exornatum, quo antiquissima eius natio Si-
cula gaudere, & gloriari merito potest: uerum etiam Philo-
sophum, & Medicum præcellentissimum, Mathematicarum
disciplinarum interpretem celeberrimum, scriptorem egre-
gium, & ob id multis principibus charissimum, Ducibus Má-
tuæ, Senatui Veneto, summis Pontificibus iucundissimum. O
admirabilem animi felicitatem. Ortus igitur in clarissima
provincia Sicilia, quam primos incoluisse antiquissimos Cy-
clopas, Thucydides scriptum reliquit; quæ optimis studiis
dedita, referta assidue, atque, ut ita dixerim, foeta eruditissimis
hominibus, tulit Empedoclem Agrigentinum, tulit Archime-
dem Syracusanum, tulit alios innumerabiles ad omnem lau-
dem præstantissimos uiros; quæ ob fertilitatem suam Roma-
norum horreum, Romanæ Reip. cella penaria, Romæ frum-
mentarium subsidium est nuncupata. Ortus in præstantissi-
ma natione Sicula, quam M. Tullius Cicero, ut acutissimam,
& ingeniosissimam celebravit, ac oratorijs controuersijs ma-
xime aptam, & natam, unde etiam primi scriptores Rhetori-
cæ artis extiterint, Corax, & Tilius; quæ quàm generosa sit, in-
telligi facile potest ex tam multis optimarum artium studio-
sis Siculis in præclaris studijs iuris ciuilibus, Philosophiæ, Medi-
cinæ, Mathematicarum disciplinarum, omniumq; bonarum
litterarum excellentibus, gymnasiumq; Patauinum, tamquã
stellis quibusdam, illustrantibus, quos singulos, ut merentur,
laudare, & honorare conarer, si modestissima eorum præ-
sentia id pateretur. Ortus in nobilissima urbe Messana, ami-
ca, & focia populi Rom. pro qua susceptum esse grauissimũ
bellum primum Punicum L. Florus testatur; cum in Philo-
sophia, Medica facultate, ac præcipue Mathematicis discipli-
nis admirabilem cursum, ac prope incredibilem progressio-
nem fecisset ad excellentiam; Venetiãq; tamquã in lucem
Italiae, atque oculos omnium gentium, doctus, & in primis
eruditus se contulisset; ibi ab omnibus, quicunque aliquod
iudicium facere de ingenijs poterant, cognitione, atq; hospi-
tio dignus existimatus est; charissimusq; fuit Venetis Patri-
tius

tius, senatoribus, principibus, ut Medicus non spernendus,
ut Philosophus summus, ut Mathematicus eximius, ut As-
trophologus egregius, ut uir omnibus partibus, ac numeris ab-
solutus. Facere cogor, Aud. quod in repentinis prælijs impe-
ratores cõsueuerunt, ubi hostes aut ex insidijs erumpentes,
aut à tergo, lateribusq; præter expectationem celeriter aduo-
lantes, atq; irruentes conspiciunt. Quemadmodum enim illi
suos protinus milites, quàm angustissime possunt, in unum
cogunt: ita ego statim me ipsum in breuem quendam ueluti
orbem colligere, meamq; orationem in pauca conijcere
necesse habeo; ut apud vos satis excusatus esse debeam, si nõ
omnia pro dignitate complecti possim. Ut igitur breui mul-
ta comprehendam, in celeberrima huius præstantissimi viri
fama, & maxima famæ celebritate, cum Gulielmus, Dux
Mantuæ, altissima mente præditus, qui litteris, & litteratis
uiris mirifice semper est oblectatus, præstanti aliquo indi-
geret doctore ad docendum Mathematicas disciplinas Prin-
cipibus admodum necessarias Vincentium filium suũ, nunc
Serenissimum Ducem; honestissimo proposito præmio Ve-
netijs Mantuam Iosephum Moletium acciuit; qui quidem
cum maxima sua laude, ac prope incredibili parentis conso-
latione, filijq; utilitate, atq; utriusq; gaudio, & uoluptate,
circiter annos septem id muneris obiuit; generosissimum
Principem Mathematica scientia erudiuit, tanta facilitate,
atque dexteritate (quæ eius propria erat) ut se ei prorsus
amabilem, atque admirabilem redderet; eundem amantissi-
mis consilijs, & saluberrimis præceptionibus ad res dignas
genere suo præstandas etiam sponte currentem incitauit;
tantumq; profecit, ut eius præstantem operam sibi gratif-
simam fuisse, & pater, dum uiueret, & filius ipse semper
professus sit. Cumq; ab illustrissimis moderatoribus, il-
lustrissimo Senatu, Serenissimo Venetiarum Principe in
celeberrimum gymnasium Patauinum inuitaretur, maio-
ri etiam præmio, quàm ullo vnquam tempore in hoc ip-
so Gymnasio cuiquam Mathematicarum disciplinarum in-
terpreti propositum fuerit, in gratiam Venetorum hone-
stissime dimissus est, ingenti pecunia donatus, singulari-
ter dilectus, insigniter honoratus, ita ut uel Princeps ille,
qui

qui patri præstantissimo præstantissimus successit, eum dignū fecerit, apud quem non semel in hac urbe hospitaretur quemq; in publicis Scholis non nunquam honestatis, & amplitudinē gratia audiret. Cum igitur Ducibus illis summæ laudes, atque honores debeantur, quod egregie censuerint, quā necessarij sunt oculi hominibus in corporis actionibus, tam necessariam esse sapientiam in populorum administrationibus, ut, quemadmodum T. Manlius Torquatus, cum intellexisset se fuisse consulem declaratum, minus se idoneū existimauit ad summum imperium administrandum propter ualeitudinem oculorum; & ob id consulatum recusauit: sic, qui carent lumine sapientiæ, minus digni existant, qui populis præsent; cum inquam illi sint summopere laudandi, atq; honorandi, ob præclarum institutum sapientiæ studiosissime persequendæ, & eruditissimorum hominum omni benignitate complectendorum: ne uulgaris quidem laus est, talibus, & tantis principibus tantopere placuisse, ac non solum doctissimo Duci probatum esse, atq; ab eo pro filii institutione expetitur, accersitur, omnibus modis honestatum: uerum etiam ad doctrinam ipsum filium mirabiliter prouexisse; & quidem ad eam doctrinam, qua nihil est in principe illustrius, ad imperium tuendum, mœnibus, & propugnaculis stabiliendum; idoneis copijs, & exercitijs, cum oportet, instruendum, atque amplificandum maxime commodata; quæ aditum præbet ad reliquam sapientiam, ut sine ea nihil propemodum in sapientiæ studijs profici posse uideatur, idcircoq; diuinus Plato neminem Geometriæ expertem ad se audiendum ingredi pateret; quæ denique tam firmam, & certam rationem habet, ut una inter ceteras artes, & facultates proprie appellari scientia doctissimorum hominum iudicio mereatur. Itaq; nō uereor, ne, si uel unum hoc duntaxat dixerim, Iosephum Moletium à Gulielmo Duce Mantuæ ad Vincentium Principem Mathematicis disciplinis erudiendum adhibitum esse; eum à me parum, aut frigide laudatum fuisse obijci iure queat. Quemadmodum enim numerorum preciosissimos eos existimamus, quibus materiæ dignitate, metalliq; præstantia, non formæ magnitudine auctoritas concilietur: ita satis esse potest, ex omnibus huius
au- plissimi

amplissimi viri laudibus unam, quæ maxima sit, attingere; cum præsertim ea ceteras fere omnes complecti quodammodo uideatur. Etenim qui magnis principibus ita placeat; necesse est, ut sit consuetudinis elegantia commendatus; nullis insignioribus uitijs notatus; bonarum litterarum cognitione, & liberaliumq; artium tractatione ornatus; sermonis festiuitate probatus; non solum ad eloquentiæ, sed etiam ad silentij artificium, & opportunam taciturnitatem idoneus; omni prudentia præditus, qui nihil amoris, aut beneuolentiæ cuiusquam, nihil odii, aut iracundiæ tribuat, sed omnia ubique ad sui Principis commodum, dignitatemq; referat; omni diligentia, solertia, uigilantia, instructus, qui, quid acciderit, prouidisse, nihilq; improuisum omnino, aut non diu meditatū egisse uideatur; denique ad honorem, ad splendorem, ad decus, ad gloriam natus. Qualem fuisse Iosephum Moletium, si uel ex eo perspicere potest, quod tam egregie Gulielmo Duci sapientissimo, & Vincentio eius filio generosissimo sit probatus, nihil est sane, cur ego firmissima hac laude diffusus in alijs recensendis mihi admodum laborandum esse existimem. Quid enim commemorare satis notam uobis, & perspectam eius assiduitatem, ingenium, doctrinam, perspicacitatem, præstantem excellentiam, excellentem præstantiam in interpretandis, & explicandis de superiori loco, quem per annos duodecim in hoc clarissimo Gymnasio honestissime tenuit, Mathematicis disciplinis, Geometria Euclidis, Sphæra Ioannis Sacrobusti, Opica, Mechanica, atq; uniuersa Cosmographia, Anemographia, Hydrographia, Geographia? Quid recensere eius ad nominis immortalitatem opera insignia, egregie conscripta, & edita; ut librum de Geographia non semel typis impressum: ut Ephemeridem, quæ in tanto usu est hominum litteratorum: ut Commentarios in Geographiam Ptolemæi, qui à doctissimis uiris tantopere laudantur: ut tabulas Gregorianas, quas iussu Illustrissimi Senatus Veneti in gratiam summi Pontificis conscriptas non solum ipse Senatus ducentis, ut uocant, ducatis ipsi donatis, uerum etiam Gregorius XIII. Pontifex Maximus trecentis, ut appellant, cameræ scutatis ei do-
M no

no missis, & pluribus etiam pro earum continuatione promissis, censuit honorandas? Quid nomen alia quam plurima, eademque grauissima scripta, ab eo inchoata, & nobis relicta; quæ quamuis ab ipso perfici non potuerint, contendere tamen merito posse cum aliorum recentiorum ipsidem de rebus conscribentium perfectioribus operibus uidentur? Date, quæso, mihi hanc ueniam, Aud. si potius historico, quam oratorio munere fungi nunc uobis propter angustias temporis, & magnitudinem doloris mei uisus fuero; ac permittite, ut in hoc amplissimo tot, tantarumque laudum mari uela tandem contraham orationis meæ: maxime uero quia, si uelim singulas eius res gestas commemorare, & enumerare tantum, nedum exornare, & illustrare oratione, perinde sit, ac si pulchra aliqua poma ex optima arbore in horto quopiam egregie culto nata, & ab omnibus spectata, digito commonstrare contendam: aut si picturas aliquas singulares, non nisi ab excellenti artifice, optimis coloribus, maxime accommodatis penicillis, factas fuisse, quæ per se notissima, atque exploratissima sint, ostendere uobis coner. Quemadmodum autem dicebat Socrates, non esse difficile Athenienses apud Athenienses laudare, ubi scilicet, quæ exornarentur, ab omnibus cognoscerentur: sic mihi uidetur esse facile, laudationem, & exornationem Iosephi Moletij perorare, cuius actiones uos plane nouistis; cuius comitatem, & animi candorem perspexistis; cuius prudentiam, & dexteritatem experti estis; de cuius uirtutibus testimonium alijs præbere potestis; cuius bonitatem, & facilitatem nemo fere in hac tota urbe reperitur, aliquo aut ingenij, aut uirtutis iudicio notus, qui amplissime testificari non queat. Iam uero cum uir præstantissimus, & præclarissimus huius uitæ malis, quibus eius corpus perpetuo uexabatur, sit liberatus, & tandem aliquando ad globos illos cœlestes, quos eius animus tantopere, & tam excellenter fuerat contemplatus, peruolauerit; ac nunc multo melius, quam in his corporis compagibus, in his terrenis membrorum uinculis, in hoc obscuro carcere faciebat, uideat in splendidissimo candore inter flammam orbem lætè uoluentem; uideat magnitudinem illarum flammarum uel ipsam

46
ipsam superantium magnitudinem terræ; uideat in cœlo infixos illos ignes innumerabiles, & sempiternos, quæ sydera, & stellæ nuncupantur; uideat cursus Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ, quæ sunt errantes stellæ, & retro contrario motu feruntur, atque superius cœlum; uideat terram suis librata ponderibus in medio mundi sitam, quasi puncti instar obtinentem, si cum cœlo conferatur, quinque circulis redimitam, & circumdatam, duobus habitabilibus, & tribus inhabitabilibus, ut veteres crediderunt, uel potius omnibus habitabilibus, ut recentiores inuenerunt, & ipse Moletius optime demonstrabat; uideat intuitu uno totam rerum uniuersitatem, totum mundum, & quæ in mundo continentur, omnia; denique uideat deum, eiusque uisione gaudeat, quam uisionem, & gaudium ambrosiæ, & nectaris nomine Plato significauit: eius certe causa non est dolendum, maxime uero, quia christianissime uixit, & christianissime mortuus est, ita ut ab his terrenis malis ad cœlestem beatitudinem eum peruenisse sine dubio credendum sit: uerum si dolendum, nostra causa dolendum, qui tanto, tamque excellenti bono careamus, atque priuati simus. Tamen debemus cogitare, mœlestissimi Aud. si habebamus non solum immortalis animo, sed etiam immortalis nomine Doctorem, nos non habuisse eum corpore immortalis; tandemque acerbissimi doloris modum inuenire; maxime qui studia sapientiæ pertractamus, & profitemur, quibus licet quidem aliquantisper dolere, ne prorsus inhumani, prorsus feri, omnisque expertes humanitatis videamur, sed non diutius in dolore persistere. Quamobrem desinite, obsecro, præstantissimi Siculi, tantopere, ut facitis, dolere. Desinite omnes optimarum artium studio si, qui ex eius doctissimis explicationibus maximam utilitatem percipiebatis, tam vehementer mœrere. Desine, uniuersum gymnasium Patauinum, quod unum de tuis doctoribus præcipuis amisisti, mœrore confici, ubi proficere nihil potes. Desine, Bernardine Petrella, uir præcellentissime, qui tantam ex eius consuetudine consolationem, & voluptatem mecum capiebas, conqueri, lamentari, lugere ob malum commune, cui remedium adhibere non possumus. De-

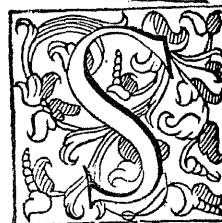
finamus omnes de Iosepho Moletio solliciti esse; qui maxi-
 mum quidem nobis sui desiderium reliquit: sed summa cū
 tranquillitate inter cœlestes degit; animumque reuocemus
 ad Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum;
 totique conuertamur ad Iesum Christum seruatorem no-
 strum, qui vnus ægras mentes consolari potest, unus uera
 est consolatio, ueraq; felicitas; eumque suppliciter
 oremus, ut & ad viri optimi, ac doctissimi
 imitationem nos conformare, &
 quemadmodum eum fan-
 tissimo afflatu suo
 creditur adiu-
 uisse, ita
 nos
 quoq; adiuuare pro maxima
 benignitate sua non
 grauetur.

Habita Patauij, in Templo Di. Francisci, VI. Kal.
 Febr. M. D. LXXXVIII.

In Obitu
 SPERONIS
 SPERONII
 ANTONII RICCOBONI
 Oratio

I qua unquam iactura fuit summpere
 deploranda, mœstissimi Aud. hæc pro-
 fecto est summo ploratu dignissima,
 quam in obitu Speronis Speronij fe-
 cit non solum Resp. litteraria uiro or-
 bata litteratissimo; non solum Resp.
 Veneta, uiro amisso omnium sub im-
 perio suo in litterarum studijs præstā-
 tissimo: uerum etiam ciuitas Patauina, quam ipse suo lumi-
 ne mirifice collustrabat, & familia Speronia, cuius idem ha-
 bebatur singulare decus, atq; ornamentum; ut merito mœ-
 reant omnes; meritoq; ego, cui mandatum est, ut in tanta
 populi frequentia, tantoq; litteratissimorum hominum con-
 cursu, ad uirum præcellentissimum in funere exornandum
 orationem habeam; quiq; satis intelligo, ut is pro dignitate
 laudaretur, eius ipsius, qui laudandus est, opus fore ingenio,
 & eloquentia, non mea, quæ aut nulla est, aut certe admo-
 dū exigua, uix obistere doloris magnitudini queam; nihilq.
 me miserius, aut laboriosius esse confitear, qui onus, quod
 humeri

humeri sustinere mei non possunt, gratificandi studio subire quodammodo coactus sum; nec satis uirium mearum imbecillitatem excusare potuerim. Ac æquum quidem erat, ut qui uiuus omni uirtutum genere ceteris fere omnibus antecelluisse existimatur, & ob id maximum sui desiderium apud omnes reliquit, idem mortuus egregia funeris pompa, & honore aliquo eximio cohonestaretur: sed uereor, generosissimi Patauini, ne præclaram hanc uoluntatem uestram, ut præstantes eius, & præcellentes laudes celebrentur, ego ad hoc munus obeundum delectus aliqua ex parte impediam; qui ut aliquid in dicendo ualerem, & aliquantisper in dicendi exercitatione uersatus essem, grauitate tamen oneris ita opprimor, ut non solum oratio, uerum etiam mens mihi concidat, memoria excidant pene omnia, &, quid dicturus sim, fere prorsus ignorem. Verum illud aliquantulum me recreat, & reficit, quòd, quemadmodum Socrates dicere solebat, non esse difficile Athenienses apud Athenienses laudare, ubi nimirum eorum ipsorum laudes, qui exornarentur, notissimæ essent, atq; exploratissimæ: sic ego sperare possum fore, ut in urbe Patauio Speronem Speronium Patauinum non difficulter laudè, ubi eius præstantiam omnes norunt; ut, quæ uniuersæ de eius dixero excellentiæ, iis uos assensuri, quæq; singillatim propter infinitatem enarrare non potuero, aut propter obliuionem prætermisero, ea uos suppleturi esse facillime uideamini. Quid dico in urbe Patauio? Immo uero tanta ipse erat famæ celebritate, ut, quod eueniebat Athenis de laudibus Atheniensium, id euenire posse de laudibus Speronis Speronij non in una modo urbe, uerum etiam in toto terrarum orbe existimandum sit; quòd nullus prope reperiatur tam inaccessus, tam ab omni hominum cõsortio remotus in terris locus, quòd non eius fama peruaserit. Cum autem tanti uiri decora, & dignitatis insignia, ac fortunæ, corporis, animi ornamenta innumera fuisse uideantur; satis fortasse fuerit, si uniuersæ exposuero; Speronem extitisse talem, à quo quidem clarissimi uiri idea desumi potuerit, etiam præter doctissimorum hominum consuetudinè. Hi enim consueuerunt magis rerum formas, quas appellarunt ideas, quàm res ipsas exprimere, & quandam earum

per-

perfectionem, atq; absoluteionem exquirentes magis, quales esse oporteat, quàm, quales sint, demonstrare; ut ex eorum sententiâ nemo inueniatur tam perfecte, & absolute prudēs, aut fortis, aut temperans, aut iustus, nulla rei familiaris administratio tam exacta, nulla Resp. tam recta, quàm ab ipsis descripta sit, & optimisationibus cõformata. Sic fictus poeta inter ceteros ab Horatio. sic architectus à Vitruuio. Sic Imperator à Vegetio. Sic paterfamilias à Xenophonte. sic ciuis ab Aristotele. sic orator à Cicerone. Nos uero optimam clarissimi uiri imaginem exprimere cupientes, pace nunc Philosophorum, & Dialecticorum, præposteram rationem sequemur, & non uniuersa singulis, sed singula uniuersis accomodabimus, atq; ex uiro uere singulari uniuersalem præclari uiri formam colligemus, eamq; speciem, quam ipsi Philosophi non cerni, sed tantum teneri animo posse censuerunt, oculis etiam uestris subiectam fuisse, ac digito cõmonstrari potuisse, dum ille uiueret, ostendemus. Itaq; siliant nunc quæso, Philosophorum dogmata, ut ab uniuersis ad singula delabamur. Taceant Dialecticorum præcepta, ut rem uniuersalem singulari non comprobemus, dum à singulis unius uirtutibus, & ornamentis ad clarissimum uirum uniuersæ cõformandum ascendemus, ut ipsam ideam intueamur, unum mente nostra intuentes, qui unus esse omnibus potest norma, regula, & præscriptio. Quemadmodum enim M. Cato Censorius tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus orator, optimus Senator, optimus imperator: & P. Crassus Mutianus quinque habuisse rerum bonarum maxima, & præcipua commemoratur, quòd esset nobilissimus, ditissimus, eloquentissimus, iurisconsultissimus, Pontifex Maximus: sic cum Spero Speronius non tribus, nec quinque, sed longe pluribus, sane maximis, & præcipuis clarissimus fuerit, nobilitate patriæ, splendore familiæ, fortunarum amplitudine, corporis firmitate, ingenij præstantia, differendi ratione, Philosophia contemplandi, Philosophia agendi, Poetica, Rhetorica, scribendi excellentia, sacræ scripturæ, omnisq; antiquitatis cognitione, prædicendi quadam diuinitate, equestri dignitate, principum consuetudine; quis adeo pertinax, adeo obstinatus sit, qui etiam non seruata supersti-

perstitiosa argumentandi formula, illud uerissime confici posse non fateatur, In omni litterato clarissimo uiro hæc omnia inesse oportere, quæ singula in singulis laudari consueuerunt, & uniuersa in Speronio mirabiliter enituerunt? Ac uerissimū quidem illud est, quod in ore habebat Agesilaus, Non homines à locis, sed loca ab hominibus nobilitari; ut nobilissimum Patauium, ubi ipse nobilissimo loco ortus est, quamuis originis uetustate, & origine Troiana merito gloriatur; quamuis florentissimo Gymnasio lætetur, omnis ingenuæ disciplinæ parente, ne spatijs quidem Academicorū, nec Lyceo Peripateticorum, nec porticibus Stoicorum doctrinæ gloria concedente; quamuis duobus clarissimis collegijs gaudeat, altero Iurisconsultorum, altero Philosophorum, & Medicorum; quamuis aliis commodis, & ornamentis perfruatur, quæ omnibus tam nota sunt, & à me tam sæpe celebrata, ac crebris sermonibus usurpata, ut noua commemoratione non egeant: nulla re tamen magis gaudere, lætari, gloriari debeat, quàm quòd à præstantissimis ciuibus suis fuerit nobilitatum, Liuijs, Paullis, Stellis, Flaccis, alijs omni laude præstantibus; atq; inter ceteros à Sperone Speronio, qui totum Patauium, qui gymnasium uniuersum, qui utrunque collegium; qui nomen Patauinum luce sua maxime collustrauit. Quemadmodum autem plus splendoris patriæ suæ attulit, quàm ab ea accepisse uideatur: sic non minora familiæ Speroniæ ornamenta uirtutibus suis reddidit, quàm ab ea reportauerit; alioqui nobilissima; & uiris ad omnem laudem tum armorum, tum litterarum insignibus, semper affluentissima; quæ est eadem, ac clarissima familia Aluarota, mutato nomine propter primum Speronem Aluarotum Speronii generis auctorem; in qua præter alios quàm plurimos, quos longum esset enumerare, floruit Franciscus Speronius, summus olim Reip. Patauinæ Imperator, & Bernardinus Speronius Aluarotus, ipsius Speronis pater, Medicus eximius, & Medicæ facultatis interpres celeberrimus; qui quidem ob famæ celebritatem à Leone x. Pontifice Max. Romam summo studio, & amplissimo præmio ad eius sanitatē tutandam accersitus apud eum summo in honore fuit; post mortem uero ipsius Pontificis in patriam reuersus à Leonardo

Leonardo Lauredaño Sereniss. Venetiarum Principe non solū ad eius curationem sæpe adhibitus est, uerum etiam tamquàm eo tempore omnium præcellentissimus ad curandum inter Cenomanos Odetium Lotrechium summum Gallici exercitus imperatorem missus. Tanto igitur parente natus cum rem familiarem satis commodam, & ei, qui honesto loco ortus esset, satis accommodatam à maioribus accepisset, eam tamen industria sua valde amplificauit: cumq; à sapientissimo Philosopho didicisset, diuitias non tam in possessione, quàm in usu positas esse, præter alios laudabiles usus eas non solum ad generosissimas filias suas in honestissimum matrimonium adhibuit collocandas, uerum etiam ad dotes neptiū, ut altius collocarentur, augendas; in quibus quidem dotibus nulla necessitate, sed sola liberalitate maioribus efficiendis eum sexdecim numerorum aureorum millia breui temporis spatio posuisse, non ignoratur. Quid dicam de corporis firmitate? quæ quidem eiusmodi erat, ut, quamuis laboriosissimus esset, & in litterarum studijs, ac scriptionibus assidue uersaretur; addo etiam, quamuis ad iram nãliter uideretur procliuior, idoneam ad corpus corrupendum, uideretur, ut Peripateticorum Princeps tradidit, affectum fortitudinis, & magnanimitatis; quamuis sæpe ægrotauerit: eundem tamen corporis uigorem, eosdemq; spiritus usque ad extremam ætatem retinuerit, & natus anno quingentesimo ultra millesimum, pridie Id. Aprilis, perdurare ultra octogesimū octauum ætatis annum potuerit. Bona uero animi naturalia in eo fuerunt admiranda, uelox animi motus, memoria prope incredibilis, natura ad contemplandum, & ad agendum aptissima, argutiæ, & acumen singulare, cuius mira commemorantur documenta, uiuidum ingenij lumen, & uersatile ingenium ad res quaslibet obeundas maxime accommodatum, denique reliqua omnia, quæ in uiro præclaro requiruntur, ut ad res egregias, & sublimes à natura formatus esse, & non in terris natus, sed de cœlo delapsus uideretur. O uirum omnibus admirandum, omniumq; uocibus, & literis celebrandum. Iam uero cum ingenij gloria omnibus antecelleret, & in collegium Philosophorum, ac Medicorum, tamquàm Doct̃or præcellentissimus, quamuis ætate tantum

N anno-

annorum duodeuiginti, cooptatus esset; ei facile fuit, primū adhiberi ad Logicam facultatem in celeberrimo huius vrbs gymnasio interpretandam: deinde vero traduci ad Philosophiam naturalem explicandam. In quibus muneribus ob eundis magna sua cum laude, ac prope incredibili omnium cum admiratione, facto semper ad eum audiendum magno studiosorum iuuenum concursu, permultos annos uersatus est. Cumq; in eo Philosophiæ genere lumen animi, atq; ingenij sui ostendisset, ad agendi Philosophiam se conuertit; cuiusq; præclara præcepta ad actiones publicas accommodauit; tantumq; profecit in hac nobilissima ciuitate administranda, ut plurima, & maxima commoda, atque adiumenta ei importauerit, atq; inter cetera Hebræos eiecerit, Montem, ut uocant, Pietatis erigendum curauerit, Venetijs impetrauerit, ut Gorzoniæ aquæ ad commodum uniuersi agri Patauini aperirentur, aliaq; tam multa effecerit, ut ne longissima quidem historia, nedum breui oratione, comprehendi posse videantur. In qua quidem ciuili Philosophia tantum excellere uisus est, ut ab illustissimis gymnasii moderatoribus, in primisq; à Marino Caballio, uiro sapientissimo, ad publicum munus eius interpretandæ, atq; explicandæ amplissimo præmio fuerit inuitatus; quod tamen ad maiora, ac altiora conuersus honestissime recusauit. Neque uero fecit, quod nonnulli pessimo exemplo efficere consueuerunt, qui ita se abdunt studio Philosophiæ, ut reliqua studia contemnant, & aspernentur: sed ueterum Sapientum uestigijs institit, sane egregijs, & præclaris, ac signatis ad gloriam sempiternā, qui non solum eximia sapientiæ præcepta, quæ ipsi in primis spectabant, uerum etiam uerborum, quibus illa quodam modo sustinentur, subsidia sibi nota esse oportere statuerunt; ut Platonis, cuius uerbis, si Iupiter græce locutus esset, locuturus fuisse narratur: ut Xenophontis, cuius uoce Musæ quasi locutæ ferantur: ut Aristotelis, qui aureum orationis flumen fundere existimatus est: ut Theophrasti, qui diuinitate loquendi nomen inuenit: ut aliorum multorum, qui iidem & intelligendi, & dicendi maxime studiosi extiterunt. Itaque ipse quoq; utramq; eloquentiam, tum poeticam, tum oratoriam complexus est, & in utraq; mira dedit præstantiæ docu-

50
documenta. Etenim plures Poeses confecit, quæ iusto iudicio ad ueterum Poesium laudem, & excellentiam peruenerunt; quarum tamen non nullæ, editis etiam famosissimis libellis, reprehensæ fuerunt: tamen generoso animo satis fuit, ut non solum priuatim apud amicos litteratos, uerum etiam in publicis Academijs defenderentur, & huiusmodi defensionibus ex ore ipsius auidissime exceptæ publice scriberentur; nec præterea ab eo aliud quidquam curatum est: quod uiri magnanimi non sit, cuiuslibet, nullo adhibito delectu, pugnam subire; nec Aiaces debeant, uel ipso Homero uero, cum Cebriionibus decertare. Pulcherrimum uero iudicium fecit de Aeneide Virgilij; quod si in lucem, & aspectum hominum proferetur, arti Poeticæ multum luminis afferet, & claritatis. Quid commemorem eius præstantem excellentiā, & excellentem præstantiam in arte oratoria exercenda, & munere oratoris obeundo? Satis enim constat, cum is publice esset locuturus, quod in compluribus causis faciebat, non solum Patauij, uerum etiam Venetijs, & in alijs urbibus multis, propter eius celebrem famam solitum fuisse illud admirabile euenire, quod etiam de Callistrato commemoratur, & non nisi summis oratoribus accidit, ut omnia in subsellij loca subito occuparentur, complerentur tribunalia, adesset corona multiplex, adessent iudices erecti, cū surgeret ad dicendum, silentium à corona significaretur, deinde fierent crebræ assensiones, multæ admirationes, risus excitaretur, cum uellet Speronius, cum uellet, fletus, & habita peroratione ipse magna hominum multitudine comitante inter ingentes applausus magnis cum laudibus domum reduceretur, omninoq; eminere unus inter omnes oratores in omni genere dicendi uideretur: Neque uero illud præmittendum est, quod ad eum audiendum, & admirandum tantus hominum fiebat concursus, ut per unumquemque ne amplissimis quidem locis, ubi loquebatur, multitudinem capientibus, uel in scalis extrinsecus positus ad fenestras, & ad parietum scissuras plurimi conspicerentur, felicioresq; existimarentur, qui commodiorem locum ad audiendum occupare inter plurimos potuissent. Qua famæ celebritate cum esset absentibus quàm notissimus, à Vido Vbaldo, Duce Urbina-

te, ad laudes Iuliae Varanae uxoris luculentissima oratione in funere celebrandas accitus est; eamq. cum maxima sua laude laudauit: miramq. eloquentiam cum sapientia coniunctam vel Romae ostendit tempore Pij IIII. Pontificis Max. in Acaademia Vaticana, cuius ipse vnus de praesidibus fuit, quos parentes appellauit; in qua eum saepe sapientissime, & eloquentissime disputantem litterati aspectabant, eiusq. ob os ora obuertebant sua. O virum sapientium eloquentissimum, & eloquentium sapientissimum. O Speronem Speronium ad sapientiam, & eloquentiam natum. O virum, quem quidem iure possumus nominare Aristotelem, Homerum, Demosthenem Patavinorum. Praeter Poeses autem, & Iudicium de Poesi, ac praeter orationes, conscripsit quoque Dialogos illos celeberrimos, qui in manibus omnium versantur; genus scriptionis ab ipso selectum, non solum quia persuadeat efficacius, & opiniones diuersas comprehendat commodius, ac sua varietate delectet magis, verum etiam quia ad amicos honorandos aptissimum sit. Praeterea scripsit Apologiam Dialogorum suorum: & Methodum Praefessionis: & posteriore quoque vitae suae tempore (numquam .n. scribendo defessus est) Methodum scribebat historiae; aliaq. multa opera inchoata perficiebat. Quae vtinam essent absoluta: plurimum .n. utilitatis afferrent litterarum studiosis. Sed, quando uir praestantissimus, & ad commune commodum maxime inflammatus ea, quae uolebat, omnia praestare non potuit, ijs, quae perfectiora reliquit, nihilominus perfruamur; & in manibus habeamus; ijs oblectemur; eius elegantem conscriptionem imitemur, & scribendi rationem sequamur: plurimum .n. in ea ualuit Speronius; atq. ea, quae sibi Etrusci nunc uendicant, lingua tam copiose, tam eleganter, tam numerose, tam mirabiliter usus est, ut, cum multa a multis eo sermone ornatissime scripta sint, eorum nemine inferior, plerisque superior fuisse, & quidem longe superior existimetur: quod eius scriptis nihil esse purius, nihil ornatius, nihil politius, uno uerbo nihil excellentius uideatur. Quid? quod uniuersae sacrae Scripturae, omnisque antiquitatis se peritissimum ostendit, cum saepe alias, tum uero etiam, cum de kalendario corrigendo sub Gregorio XIII. disertissime disputauit, elegantissimeq. conscripsit?

51
sit? Nihil uero admirabilius, quam quod diuinitate quadam pollebat praedictionis; plurimorum enim mortem admirabiliter praedixit; ut Iulij, & Bartholomaei fratrum suorum: ut Marsilij, & Vbertini Papifauij, utriusque generis suis ut Alexandri Papifauij nepotis: ut Alberti Comitis generis ut Bernardini, & Seueriani Doctij: ut aliorum complurium, quos omnes enumerare nimis longum esset. Qua excellentiae in omni genere admirabilitate, per aures, atq. ora omnium peruagata, non solum a Pio IIII. Pontifice Max. Equestri dignitate est decoratus, & a Pio V. & Gregorio xiiij. in summo honore habitus usque ad famam Cardinalatus: uerum etiam ceteris Principibus fuit charissimus, & iucundissimus, qui aliquid de ingenijs poterant iudicare, ac cum illorum multis magnam habuit consuetudinem. Vt praeter eum, quem modo nominabamus, Vidum Vbaldum, Urbini Ducem, cuius uel illustrissima filia Virginia eius gubernationi commissa est; quiq. ei honorifice mandauit, ut Fr. Mariam Ducem, patrem suum, a calumnijs defenderet quorundam historicorum: etiam cum M. Antonio Columna: cum Octauio, Duce Parmae: cum Alphoso, Duce Ferrariae: cum S.R.E. Cardinalibus, Farnesio, Borromeo, alijs multis; atque inter ceteros cum quinque Cardinalibus Cornelijs, Marco, Francisco, Andrea, Aloysio, Friderico. Cum enim proprium semper fuerit illustrissimae Corneliorum familiae praecleara litterarum studia fouere, omniaq. benignitatis genere litteratos uiros complecti, cuius singularis proprietatis laus accedit ad eam, qua ipsa ornata est, regii sanguinis claritatem, fortunarum amplitudinem, tot sacerdotiorum, tot Episcopatuum, tot Cardinalatum dignitatem; illustrissimus quoque Fridericus, S.R.E. Cardinalis, Episcopus uester, nobilissimi Patuini, cum Aloysio fratre Cardinali, & alijs maioribus suis, Speronem Speronium deuinctum consuetudine tenuit, semper dilexit, semper admiratus est, semper omni ratione honorandum putauit. Quod tu etiam fecisti, Marine Grimaene, praefecte praestantissime, & Di. Marci Procurator illustrissime, una cum Georgio Contareno, iustissimo, & benignissimo Praetore; qui inter alia uestra decora, & ornamenta, cum in administranda iustitia, & hominum inopia subleuanda actiones

actiones uestras omnibus amabiles, atq; admirabiles præbeatis, ita ut merito uniuersus populus uos non solum ad publicum commodum, & dignitatem tuendam, atq; augendam, uerum etiam ad priuatorum utilitatem, & adiumentum natos esse, libenter confiteatur, & prædicet, in eo simul mirabiliter refulgetis, quod magni estis litterarum patroni, & literatis uiris summopere fauetis, Speronemq; Speronium, tamquam uirum litteratissimum, consuetudine uestra, atque omni honore dignum iudicatis. Sed dies, uox, latera me deficiant, si omnes eius patronos, amicosq;, maxime patritios Venetos, qui eum tamquam oraculum quoddam, numenq; litterarum uenerabantur, commemorare, ceteraq; omnia, quæ de tanto uiro dici possent, mea complecti uelim oratione. Nunc igitur fuerit satis nouo quodam, & singulari exemplo ideam clarissimi uiri proposuisse, quam perpetuo intueamur, & ad cuius perfectionem, quam proxime possumus, accedamus. Quam admirabilem uiri præstantiam si minime potui, quod maxime uolui, exprimere, ei potius, quam mihi, benignissimi Auditores, id ascribere debetis: homo enim ego sum: eius uero laudes humanam superare conditionem uidentur. Si nobilissimum Patauium, quod tanto ciue suo merito gloriatur, semperq; gloriabitur, & ob eam causam felix censetur, quod tantum lumen produxerit, tanto heroi suo illos omnes honores habere non potest, quos ipse meretur: at saltem illos habeat, quos potest. Dignus statua est iudicatus Ennius, ita ut etiam in sepulchro Scipionum fuisse constitutus è marmore existimetur: at uester Ennius erat Speronius; immo uero uester Homerus: homo enim ille Rudius rude quiddam, & pingue sonabat, minusq; polite scribebat: hic uero instar Homeri præclarum quiddam, & singulare, omniumq; politissime. Trecentas, & sexaginta statuas Demetrio Phalereo oratori ab Atheniensibus postas fuisse, memoriæ proditum est. Cur una tantummodo statua Speroni Speronio à Patauinis non ponetur, qui non solum summus orator fuit, uerum etiam poeta præstantissimus, & philosophus præcellentissimus? plura non dicam hac de re, prudentissimi Patauini, ne uidear maxima uestra prudentia subdifferere. permittite tamen, quæso, ut pro iure Patauinitatis

tatis, quod mihi benignissime tribuistis, illud oratione mea conficiam, si T. Liuius historico statua erecta est, si Paullo iuriconsulto, si alijs, ineundam esse uobis hanc gratiam ab omnium gentium hominibus innumerabilibus, qui temporis progressu Patauium uel studiorum, uel aliarum rerum causa se conferent, ut eius uiri expressam effigiem publice collocetis, quem de facie non cognouisse, omnibus, quicumq; Patauij fuissent, nefas quodammodo esse uidebatur; quem ut uiderent, hoc tantum nomine multi Patauium ueni ebant, cuius imaginem perspicere plurimi siue dubio concupiscent: cauendumq; esse diligenter, ne, quemadmodum Cato nullam sibi statuam erigi uoluit, quod diceret, malle se, ut posteritas percuntaretur, cur Catoni statua non esset posita, quam cur posita: sic cum Speronis Speronij claritas nulla egeat statuarum illustratione, non sine aliqua tamen reprehensione uestra quærant posterius, cur ei statuam non posueritis; ut non magis ad eius, quam ad uestrum honorem pertineat hoc honoris genus ipsi tribuere. Interim, cum tantum Patauinum lumen extinctum sit, atq; ita extinctum, ut accendi amplius naturaliter non possit; mæror quidem noster tanti boni priuatione excitatus reprehendi non debet, quod non ferrei, non faxei simus: sed, cum frustra mæror conficiamur, ubi nihil omnino proficitur, mærendi finis est faciendus, consolatioq; capienda, & nobilissimi eius propinqui consolandi, incredibili sane dolore, eodemq; iustissimo confecti: in memoriam reuocandum, Speronem Speronium non esse natum corpore immortalis, eum satis diu uixisse, eum immortale nomen reliquisse: maximæ ipsius, clarissimæq; uirtutes imitandæ: denique quidquid ex præpotentis Dei uoluntate acciderit, ut hoc ipsum accidit, in eo conuiescendum.

Habita Patauij, in Ecclesia Cathedrali, Nonis Iun.
M. D. Lxxxviii.

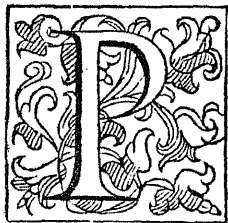
In Obitu
PII AENEAE
O B I C I I
 Patauini

DVCTORIS EQVITVM
 CATAPHRACTORVM,
 SVMMIQ.

Collateralis Serenissima Reip.

VENETAE.

★ Antonii Riccoboni Oratio . ★

Osteaquam dies festi Pentecostes mihi esse quodammodo fatales videntur ad aliquem extinctum Patauij splendorem deplorandum, Georgi Contarene, illustrissime Praeses, moestissimiq. Patauini; cum superiori proximo anno his ipsis diebus sapientiae lumen uobis morte ademptum. Speronem Speronium, desleuerim;

uerim; nunc mihi mandatum est, ut alterum lumen uestru, nempe fortitudinis, magnanimitatis, omnisq; virtutis lumē, Pium Aeneam Obicium, mea desleam oratione. Qua tamē in re aliquem modum adhibendum esse arbitror. Etenim magnum quidem est malum, fateor, atq; haud scio, an maximum, quo conflictamur; magna iactura, quam fecimus, magnum detrimentum, quod accepimus, ex huius obitu Illustrissimi uiri: sed, quaecunq; nobis in hoc tam breui, tamq. exiguo uitae curriculo tot difficultatibus, atque arumnis proposito, eueniunt, equidem tanti facienda non existimo, ut perturbationibus animi subiaceamus, acerbissimo que dolore frangamur; quod est animi abiecti, & demissi, atque ad iniurias inconstantis, uolucrisq. fortunae propulsandas parum uigilantis, atq. exercitati. Qui uero afflicti, ac iacentibus rebus nullo conficitur mœrore, nullam contrahit molestiam, sed salutarem uulneri medicinam adhibet, consilijq. sui rationem ad repentinos euentus prudenter accommodat, & eorum, quaecunq; fors adfert, nihil formidat; is ab omnibus habetur, & reuera est sapiens, dum ad omnem incursum munitus est, dum eum nec paupertas, nec luctus, nec ignominia, nec doloris impetus frangere ullo modo potest: dum omnes iniuriarum procellas, omnes molestiarum turbines animi sui inuicti robore perfringit, atq. perripit. Praeclare Euripides eum uere sapientem dicebat, qui cederet necessitati; qui aduersa non commoueretur fortuna; qui aduenientibus malis occurreret; qui denique quoscunq; casus permolliter ferre sciret. Idcirco Stoici, cum omnia ornamenta, omnes uirtutes sapienti tribuissent, eundem à perturbatione, à dolore, à consternatione uacuum esse uoluerunt: qui externis rebus ab animi tranquillitate non potest dimoueri; cui, ut tradit Arpinas, nihil magnum in rebus humanis uideri potest: qui semper sic excubat animo, ut ei nulla res improuisa accidere possit, nulla inopinata, nulla omnino noua: qui omnē fortunae casum apte, & quiete perfert. Quod cum rerum omnium difficillimum sit mortalibus, sit, ut multi quidem sapientiam sequantur, pauci uero illam assequantur, illam inquam sapientiam, qua tu merito, generosissimum Patauium, gloriari potes, ut quod ceteris

ris Italiæ, atq; adeo etiam vniuersi terrarum orbis ciuitati-
bus sapientiæ gloria antecellis, eò magis uti debeas sapien-
tia in affectibus, & animi ægritudinibus compescendis, mœ-
röreque comprimendo, quem quidem ex Illustrissimi ciuis
tui mortē concepisti: cum præsertim illustris, & peruagata
fama, quæ immortalis erit de eius eximia, singularique uir-
tute, ualdè consolari te queat. Neque uero mihi ipsius fu-
nus, quantum in me est, exornaturo multa admodum dicen-
da sunt de hac præclarissima urbe, celeberrima eius patria,
deq; illustrissima familia Obicia; non solum quia ex eiusmodi
di ornamentis exiguam claritatis suæ partem uendicare sibi
clarissimi uiri consueuerunt; & qui patriam, uel familiam
laudat, potius maiores exornat, quàm eum ipsum, qui pro-
positus sit celebrandus: uerum etiam quia & illius laudes
ego ipse sæpissime oratione mea complexus sum: & huius de-
cora, ac dignitatis insignia clarissimis etiam editis commen-
tarijs illustrata sunt. Quamobrem cum tam sæpe Patauium
tum ab originis uetustate, tum à situs opportunità, tum à
ciuium litteraria, bellicaq; præstantia, tum à collegiorum cla-
ritate, tum à Gymnasii celebritate, tum ab alijs quàmpluri-
mis, iisdemq; præclarissimis rebus laudauerim: nunc illud unū
recensere contentus ero, quòd in iure ciuitatis suæ cū uiris
uirtute præstantibus cōicando semper benigniss. fuerunt Pa-
tauini, non Thebanorum, non Lacedæm. non Atheniensium
uestigijs insistentes, alioquin omnem laudis excellentiam su-
perantium, qui uel nullos, uel paucos in ius ciuitatis suæ ad-
misisse, hospitesq; etiam expulisse commemorantur: sed præ-
cellentium Romanorum sibi cognatione iunctorum, qui ex
Romuli primi Regis sui ueteri instituto ciuitatem plurimis
gratuito impertiebantur. Itaque inter alios prope innumera-
biles etiam nobilissimos, & generosissimos Obicios hæc ci-
uitas benignissime complexa est, ex Burgundia uetustam ori-
ginem trahentes. Etenim anno Christi millesimo septimo
duo fratres, equitibus præfecti, ab Henrico ij Imperatore in
Italiam sunt traducti, & adhibiti in subsidium Benedicti
VIII: Pontificis Max. prope de Pontificatu deiecti; alter O-
bicio, qui in tota Etruria, ac Liguria litorali ad Saracenos de-
pellendos ipsius uicem gessit Imperatoris, & Lucæ initium
fuit

54
fuit Obiciæ familiæ: alter Fliscus, qui Fliscis Genuensibus
nomen dedit, & ab eodem Imperatore Lauaniæ Comes crea-
tus est. Quapropter ex una duæ familiæ sanè perillustres
factæ sunt, unde plurimi prodiderunt, qui multos, magnosq;
honores, imperiaq; exercituum summa cum laude admini-
strarunt, & Summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus,
alijs Principibus Duces militum honestissime seruiuerunt:
ubi Episcopi, Archiepiscopi, Cardinales, Pontifices Max. eni-
tuerunt, atq; inter ceteros Innocentius III. qui, ut propin-
quitatem renouaret, & arctiori uinculo coniungeret, fratris
sui filiam Aloysio Obicio Lucensi in matrimonium collo-
cauit: unde denique orti sunt, qui permultos annos Lucæ
Principatum præclarissime tenuerunt. Cum igitur Patauii
tam illustri profapiæ lucem nouissent, quæ tum Genuæ sub
nomine Fliscorum, tum Lucæ sub appellatione Obiciorum,
tum Florentiæ, tum Ferrariæ fuerat florentissima; sibiq; in
memoriam reuocarent, quàm iuste, & clementer Patauij præ-
tura à Gulielmo Malespina Obicio Lucensi fuisset admini-
strata an. millesimo ducentesimo octogesimo quinto, tunc
cum ædes prætoriæ ad aurifices conditæ sunt, & pons lapi-
deus ad templum Di. Ioannis extructus est: tandem anno
millesimo quingentesimo decimo in ciuitatem suā Obicios
benignissime receperunt. Hic mihi liceat potius ad Patauij
laudem celebrandam, & ad id, quod debeo, deprædicandum,
quàm ad ullam gloriam aucupandam dicere, hoc præclarū
benignitatis, atq; humanitatis institutū, quod semper in hac
clarissima ciuitate retentum fuit, quotidie magis usurpari,
& benignissime, atq; humanissime usurpatum fuisse, cum in
alijs permultis, qui non facile possunt enumerari, Patauinæ
nobilitatis iure donatis, & tali, tantoq; beneficio affectis, tū
uero etiam in me ipso, qui ob id me plurimum uobis, gene-
rosissimi Patauini, debere profiteor, ita ut uestræ beneficen-
tiæ memoriam nulla unquam obscuratura sit obliuio. Ut au-
tem ad Obicios redeam, cum multos Heroas, & Imperato-
res exercituum idcirco omiserim, quòd rerum ab ipsis gesta-
rum pleni sint libri, plenæ historicorum uoces, plena anti-
quitatis memoria: eum tamen non prætermitto, qui non si-
ne magna potest reprehensione præteriri, Gasparem Obi-
cium,

cium, Equitem perillustrem, omni laudum genere cumulatam, cum Ludouico Areosto, poeta præclarissimo, summa familiaritate coniunctum, & ab eo etiam in ipsius poemate collaudatum; qui cum alias ob causas dignissimus esset, quem omnes gentes, & nationes perpetuis laudibus efferrent: ob id tamen potissimum eius nomen est prædicandum, quòd tantum, tamq; fulgens lumen nobis procrearit. De cuius magis proprijs ornamentis (adhuc .n. communia cum multis strictim, ut potui, exposita sunt) mihi breuiter pro angustiis temporis dicturo, contrarium prorsus euenit, quam oratoribus solèat euenire. Illi enim cogitare consueuerunt, quid dicant: ego in maxima rerum copia potissimum cogito, quid non dicam. Illi aperiunt, quæ dicturi sunt: ego aperiam, quæ dicturus non sim. Itaque non dicam, quanta hic esset innocentia, ut facile posset milites sibi subiectos continere, qui prius se ipsum contineret; quanta temperantia, ut multi mallent Imperatori tam temperanti seruire, quam alijs imperare: quanta facilitate, ut, qui inter alios eminebat, par infimis uideretur: quanta fide, ut plurimi se, suaq; omnia eius tutelæ committerent: quanta humanitate, ut propter mansuetudinem, ac bonitatem ab omnibus coleretur: quanta in pauperes liberalitate, ut in eis adiuuandis magnam uim pecuniæ quotannis poneret: quanta officij assiduitate in pace procuranda, ut nihil ei gratius, nihilq; iucundius esset, quam concordiam inter discordes conciliare: quanta diligentia tum publica, tum priuata in amicorum negotijs tractandis, ut in eis nunquam defessus uideretur: quanta magnificentia in ædificijs extruendis, ut inter alia Cataium à Sperone Speronio in Dialogis tantopere celebratum magnificentissime extruendum curauerit: quanta beneuolentia, & charitate in hanc ciuitatem patriam suam, ut etiã testamento mandauerit, si quando sibi heredes desset, hereditatem suam sane locupletissimam per Serenissimum Venetiarum Principem, & Excellentissimum Collegium alicui cuius Patauino deferendam: quantis denique, & quam multis alijs uirtutibus fulgeret, quibus tantum enarrandis, nedum pro dignitate exornandis, ne longissimum quidem temporis spatium sufficeret, ne dum hæc breuis hora, quæ mihi ad dicendum

cendum datur; quæq; singulæ singulas orones requirerent. Quocirca ceteris omnib; prætermittis, & historiæ reseruatis, unam fortitudinis & magnanimitatis laudem, Præfectorum, Ducum, Imperatorum maxime propriam perpendam; quæ uirtus profecto admirabilis tam necessaria est Reip. conseruandæ, atque imperio amplificando, quam humanæ uitæ gubernationi necessariæ sunt manus. Eadem enim uidetur esse ratio uitæ regendæ, & Reip. administrandæ; ut, quemadmodum in illius felici rectione requiruntur manus, quæ multis, uarijsq; opportunitatibus seruiant: sic in huius prospera administratione eorum fortitudine opus sit, quibus honores, imperia, magistratus committuntur. Ac huiusmodi quidem uirtute ceteræ omnes indigent, quæ pertinent ad Reip. gubernandam, ut parum admodum ualeat magistratum abstinentia, parum innocentia, parum integritas, parum fides, parum etiam ipsa prudentia, nisi adsit animi magnitudo, quæ ipsam Reip. tueatur. Vererem, sapientissimi Patres, clarissimi Doctores, studiosissimi iuuenes, ne illud, quod dicturus sum, non nihil lædere uestram sapientiam, uestram doctrinam, uestra studia uideretur, nisi fretus benignitate, atq; humanitate animorum uestrorum sperare uos mihi duros esse hanc ueniam, ut dicam illud, quod tam uerum est, quam quod uerissimum. In Reip. gubernaculis tractandis plus fortitudo sine doctrina, quam sine fortitudine ualet doctrina. Iam, si uerum fateri uelimus, quæ causa est, cur litterarum exercitationes potissimum in eo requiramus, cui aliquam partem Reip. committamus, quæ præterquam quòd sæpenumero homines à publicis administrationibus abalienant, quantum interest inter uerba, & facta, tantum ipsæ differre à fortitudinis operibus uidentur? præclare Demosthenes in hac sententiam; Omnis oratio, si res absint, frivolum quiddam uidetur, & inane. & Omnis oratio nugatoria est, nisi actiones ipsæ consequantur. Quamobrem pro communi utilitate, atque ornamento in primis agendum, sudandum, uigilandum, laborandum illis est, qui Reip. commodum, & dignitatem tueri, atque augere concupiscunt; qui sequuntur rationem uirtutis, non delicta, splendoris, non uoluptatis; qui non sibi solis, non se cordiæ, non dele-

delectationi: sed suis ciuibus, sed laudi, sed gloriae natos se esse arbitrantur: cumque litterarum tractatio contemnenda non sit, quae maximam uim habet ad charitatem patriae, ad aeternitatem animorum, ad praemia fortissimorum hominum suis exemplis, suis rationibus concelebranda: ea tamen armorum tractationi, & fortitudini praeferranda non est; cuius laude uel eruditi, & sapientes uiri praestare concupierunt. Itaque & Architas, & Melissus, & Socrates, & Plato, & Xenophon, sapientiae lumina bellicis laudibus floruerunt: & Pericles, & Themistocles, & Epaminondas, & Scipiones, & Luculli, & Fabij, & Marcelli, & Caesares, & Bruti, cum sapientiae studijs clarerent, etiam belli fulmina extiterunt: & omnes propemodum confessi sunt, fortitudinis laudem sapientiae laude clariorem esse, & fortitudinem omnium esse dominam, ac reginam uirtutum, quae in maioribus periculis, & laboribus, magisque arduis rebus, quam ceterae omnes, uerferetur. Ad hanc admirabilem uirtutem summo cum splendore, & ornamento exercendam Pius Aeneas Obicius maximas, quibus affluebat, diuitias prope incredibili sua cum laude, atque omnium admiratione sibi esse conferendas censuit. Quare superiori proximo bello Turcico, quo Sereniss. Reip. Veneta ualde est perturbata, praeterquam quod inter illos, qui magnam uim auri ad armandam classem, & comparanda militum praesidia Principi obtulerunt, multum & ipse in publicum contulit, magnaque liberalitate usus est; cum Turcica classis uel in ipsum Adriaticum sinum cursum, atque progressionem faceret, & non solum insulas diriperet, uerum etiam Venetias ipsas, si uictoriam de Christiana classe reportasset, oppressura esse uideretur; armantibus ob eam causam prudentissimis Venetis litora sua, & praestantissimo Senatore Vincentio Mauroceno summo delecto Imperatore ad urbem tutandam, ad populum Venetum, ne ad aliquem hostilis uictoriae rumorem tumultuaretur, confirmandum, ad litora custodienda; statim Pius Aeneas Obicius huius Reip. amantissimus, studiosissimus, obseruantissimus, cum magna manu militum suis sumptibus armatorum & cum magnis, ac prope infinitis impensis accurrit, praestantem operam nauaturus, & sanguinem etiam, ac uitam ipsam, si opus fuisset, profusus, pluri-

plurimosque Turcas trucidaturus, si ad litora Veneta accedere potuissent. Quo animi deuoti, & fortis edito documento, uiriq. uirtute ex sermone omnium, & celebritate famae per spectata, & cognita, facile nimirum fuit, ut anno septuagesimo quarto supra millesimum, & quingentesimum ab illustri summo Senatu Obicius Ductor equitum cataphractorum eligeretur. Quod munus ipse semper, ut omnibus notum est, omnium sumptuosissime, omnium splendidissime, omnium honorificentissime obiit. Cumque duobus post annis in locum Eugenij Comitum Horocensis, summi, ut uocant, Collateralis, qui in Leucosiae excidio fortissime pugnando occubuerat, sufficiens aliquis esset, qui tantam dignitatem, quam dignissime sustineret, posthabitis ceteris omnibus competitoribus, quamuis strenuissimis, Obicius delectus est: nec propterea munus Ductoris ei adeptum: sed in amplissimo uiro omnibus honoribus quam dignissimo, & nunquam satis honorato duo grauissima munera simul coniuncta sunt; ut, quamuis contra exempla, atque instituta maiorum esse uideretur, plura onera ad unum deferri: tamen illustrissimus Senatus in eiusmodi persona tam praestanti, tam excellenti non consuetudini, sed utilitati, & dignitati Reip. paruerit, & ad nouum casum nouum consilium accommodauerit, eundemque Obicium simul, & Ductorem equitum Cataphractorum, & summum Collateralem esse uoluerit. O praecleara decora, & singularia ornamenta. Neque uero obscurum est, quantum eius consilio, eius prudentiae, eius in re militari perspicacitati semper tributum sit. Nihil enim fiebat ad rei bellicae constitutionem & locorum custodiam pertinens, quod uel ex publico decreto cum eo, tamquam uiro prudentissimo, & fidelissimo non communicaretur. Itaque anno millesimo quingentesimo septuagesimo octauo. Iacobo Superantio summo continentis orae prouisorio socius datus est ad propugnacula omnia, militesque omnes perlustrandos: & anno millesimo quingentesimo octogesimo septimo Io. Baptistae Montio summo pedestris militiae Imperatori adiunctus ad omnes militum delectus perspicandos: & ex senatus uoluntate semper adhibitus ad uniuersam rem militarem custodiendam. O uirum eximium, & praecellentem, omnium

omnium gentium, ac nationum litteris, & uocibus celebrā-
dum. O summum Patauinae ciuitatis splendorem. O Pium ue-
re pium in patriam, & Rempubicam: Aeneam Aeneae Tro-
iani in ipsa pietate exercenda imitorem: Obicium obicem
hostium, si eo diutius uiuente uti aduersus hostes licuisset.
Qui cum ita extinctus sit, ut in uita eluxit, id est, quam hone-
stissime, anno ipso climaterico plerisque senioribus perni-
cioso; mortemq; non modo non horruerit, ut horrere om-
nes tamquam rerum omnium maxime horribilem solemus;
uerum etiam ut uere fortis, uere pius, uere Christianus, pro
comperto habens ipsam non esse interitum omnia tollentē,
atq; delentem: sed quandam quasi migrationem, commuta-
tionemq; uitae, tam bonis bonam, quam malis malam, for-
tissime oppetierit: iustus quidē est illustrissimi senatus mœ-
ror in Georgio Contareno illustrissimo præside repræsen-
tatus; iustus uniuersi Patauij dolor; iusta illustrissimæ uxo-
ris Eleonoræ Martinengæ, perillustris filii Roberti, charissi-
marumq; filiarum acerbitas; iustæ militum querimoniam, cū
suis equis atratis, alijsq; insignibus mœroris, cum suis tubis,
& tympanis pene mutis, cum suis uexillis depressis; iusti pro-
pinquorum, & amicorum gemitus, & singultus; iusta hæc
publici mali facies; iustus huius augustissimi templi habi-
tus lugubris; iuste omnia acerba, omnia misera, omnia lu-
ctuosa, unde hæc ipsa officia merito iusta nuncupantur; iu-
ste omnes mœremus propter maximum acceptum detrimē-
tum, propter tanti splendoris priuationem, propter acerbis-
simum malum nobis illatum morte huius illustrissimi uiris
uerum, cum mors in bonis uiris dux in cœlum esse soleat,
ipseq; ob maximas, clarissimasq; uirtutes suas in cœlum ascē-
disse his ipsis solemnibus Ascensionis temporibus sine dubio
credendus sit, ubi sempiterna beatitudine perfruatur; cum
ei euenerit illud, quod omnibus mortalibus euenturum est;
cum frustra confici mœrore non debeamus; cum ita præpo-
tenti Deo placuerit, ut tanto bono careremus; reuocate ani-
mos ad sapientiam, & prudentiam uestram, sapientissimi, &
prudentissimi Auditores, mecumq; statuite, quidquid conti-
gerit, in diuina uoluntate semper esse conuiescendum; &
quemadmodum hoc illustre funus maximo concursu uestro
coho-

57
cohoneftatis, & hoc insigne officium ei meritissimo præsti-
tistis, uestri in eum amoris; uestræ obseruantiae, uestræ pieta-
tis argumentum: ita cuius consuetudine amplius frui non
potestis, eius amplissimum nomen perpetuo in ore habete,
eius uirtutes deprædicate, eum imitamini, ad eius splendore,
quantum potestis, actiones uestras conformate: illustrissi-
mam uxorem Eleonoram incredibili quodam dolore, eodē-
que iustissimo confectam honesta uiri prædicatione conso-
lamini, etiam si ipsa sua sponte, suo consilio, sua prudentia,
sua mentis altitudine multum consolari se queat, excellentis-
simo ingenio matrona, communi omnium iudicio ad regen-
dum prope imperium, ne dum familiam gubernandam per-
idonea: perillustrem filium Robertum amate, qui parentis,
maiorumq. suorum simillimus erit; qui ueram laudem, ue-
ramq. gloriam in sola uirtute positam sibi sequendam sta-
tuit, qui patriæ decus, & ornamentum afferet: gratissimos, &
officiosissimos Academicos Oplosophistas collaudate, qui
cum eo Duce, & Tutelari vsi sint, dum licuit, una cum peril-
lustri, & sapiētissimo Comite, Iacobo Zabarella, Philosopho
per totum terrarum orbem suis scriptis, suaq. doctrina cele-
berrimo, mœstissimi adesse omnes in funere uoluerunt; ho-
norem suo præsidii, ac parenti meritissimo habuerūt, quem
maximum potuerunt, singuli singulos cereos gestando, se-
cumq. ducendo suos tympanotribas cum tympanis dissonis,
suos tubicines cum tubis flebiter stridentibus, ceterosq; Aca-
demiae ministros cum maioribus cereis; ita funus cōhone-
starunt una cum cetera funebri pōmpa, ut ad id spectandū
oppleræ sint undique uiae, & plateæ, occupati porticus, & fe-
nestræ, factus omnium cuiusq; generis, atatis, ordinis, se-
xus, fortunæ, conditionis hominum concursus, & totum Pa-
tauuum prope sedibus suis conuulsū sit ad honorandum
ciuem, & patronum suum, orationem etiam habuissent, ut
ualde optabant, si locus datus fuisset; denique ad beatam il-
lam animam cœlesti, ut certo putatur, beatitudine perfruen-
tem tota mente conuersi Hector, & Darius Boromei, illu-
stres consiliarij; Marcus Leonius, præclarissimus Syndicus;
Camillus Capilistius, magnanimus Thesaurarius; ceteriq. ge-
nerosissimi Academici sic fari uidentur; Petimus à te, Dux,
P & Tu-

& Tutelaris noster illustrissime, pro illa tua singulari, atq. incredibili in tuos ciues, in tuos filios, in tuam Academiam charitate, ut hoc officium, quo erga te hodierno die fungimur, dum maiora præstare non possumus, mirissimo illo tuo uultu, & placidissimis oculis respicias: cumq. maximum lumen tuum, aliena illustratione non egeat, laudatusq. fueris potius, ut ingrati animi crimen uitaretur, quam quòd laudes tuæ minus paterent, satisq. constet, te ab illustrissimis maioribus ortum nequaquam ab illorum splendore degenerasse, omni uirtute præfulgentem, omni laude præcèlentem, omni excellentia præstantem, omni præstantia excellentem, nos ipsos in primis excusatos habeas, si in hac ornatissima populi frequentia minime, quod maxime uolebamus, præstare potuimus, ut plene officio nostro satisfaceremus: tuamq. Academiam, quæ tuo ductu, tuaq. tutela semper gloriata est, semperq. gloriabitur, quæ te orbata te desiderat, diuq. desiderabit, quæ illis tamen bonis, quibus te in cælo perfrui certo credit, summe lætatur, præpotenti Deo cum tota patria, totaque familia tua commendare ne desistas.

Habita Patauij in Templo Di. Antonij XI. Kal.
Iunias, M. D. LXXXIX.

I N

In Obitu

IACOBI
ZABARELLÆ
Patauini

ANTONII RICCOBONI

Oratio.

N tam misero, funestoq. malo, Aud. in tanta, tamq. graui iactura, quis non magna animi, & corporis perturbatione commoueat? Quis lachrymas contineat, cum communem huius Ciuitatis calamitatem ante oculos habeat, & summum Potauij decus; atq. ornamentum in conspectu omnium iacere conspiciat? Quòd, si cetera animantia, cum, quod sibi bonum quoquo modo sentiunt, amiserint, non possunt nõ dolere, & dolorẽ suum uel uoce, uel gestu significant; quid nobis faciendum est, qui, quoniam sumus compotes rationis, intelligimus hoc commune bonũ non uni, uel paucis, sed multis, & nobis omnibus, sed uniuersæ huic Ciuitati, uniuerso Philosophorum Collegio, uniuerso Gymnasio Patauino, immo uniuersæ Reip. Venetæ, immo uero etiam uniuersæ Reip. litterariæ concidisse? Dolendum est, Aud. dolendum: plus enim uno die, una hora, uno temporis momen-

to ablatum est, quàm quod pluribus mensibus, & annis, ac seculis recuperari posse uideatur, dum eū mors uirum nobis praripuit, quem qui æquent, nedū superent, non solum in tota hac urbe ex uniuerso ciuū numero nulli, uerūm ēt in toto terrarum orbe cōmuni oīum iudicio pauci reperiuntur. Heu iaces, magnum columē familiæ, & patriæ tuæ. Iaces, Iacobe Zabarella, Comes perillustri, extinctus studio sã iuuetuti, quæ te de superiore loco disputatē frequētissima audiebat: extinctus omnibus Dialecticæ, & Philosophiæ, quot quot ubique sunt, studiosis, quibuscum scripta tua, sane egregia, & præclara, cōmunicabas: extinctus Philosophorū Collegio, in quo tamquàm in cœlo sydus fulgebas: extinctus Senatui Patauino, quem nō tāquàm Philosophus ineptus, & nimium solitarius, sed ad publicū cōmodum, ac dignitatem natus, sapientissimis cōsiliis tuis adiuuabas: extinctus nobilissimæ Oplosophistarum Academiæ, cui tanquàm patres, ac prope Deus oīum cōmodorum, atque ornamentorū præsidebas: extinctus propinquis, atq; amicis tuis, quos præstanti, atq; excellenti opera tua destitutos reliquisti. Lugeāt igitur hunc casum communiter omnes: defleant hanc miseriam simul ciues, & peregrini: atq; hunc interitum nemo nō conqueratur, & lamentetur: huncq; præstantissimum uirū sic iacentē conspiciens nemo non effundat flumina lachrymarum. Equidem, cum mihi onus impositum sit, ut tanti uiri funus oratione mea exornem, posteaquàm ueni ad præclara eius decora, & dignitatis insignia pro uiribus meis celebranda, tā uehementi dolore impediō, ut potius ad luctum, & ad lachrymas me uenisse animaduertā. Habeo .n. cōplures dolēdi causas, non solum cum aliis cōmunes, uerum ēt meas ipsius proprias: non solum eo nomine, quod eius laudes meis expressurus uerbis de ipsius uirtutibus diligentius cogito, ac cōmune malum attentiori cogitatione cōprehendo: sed ēt nomine tam præstantis amici mei, quod exercere maximam præstantiam suam ad cōmunē hōnum utilitatē diutius non potuerit: nomine huius Ciuitatis, quæ cum mihi patria sit, si nō originis, at saltem iuris, quantum mihi met decoris attulit, & ornamentī, tantum dolore suo auget dolorem meum: denique nomine meo, quod imparē oneri in

iuncto

uncto me esse sentiam; ut, qui maxime oīum mœ reo, mihi minime omnium loquendum, immo maxime oīum obmutescendum esse uideatur. Quid .n. præstare potest animus mœrens, totus molestia, atq; ægritudine conturbatus? Verumtamen, cum ad me potissimum uentum sit, cui propter munus, quod oboeo, ueteris tradendæ eloquentiæ, aliqua eloquentiæ uis esse deberet, angerer profecto mirandum in modū, Aud. excruciarēq; me, quod nullam satis iustam afferre excusationem quierim, quominus hoc onus subirem, nisi intelligerem me in eo uersari argumento, quod omnē superat eloquentiæ excellentiam; ut, si nemo est tanta præditus eloquentia, qui satis pro dignitate queat tanti doctoris laudes celebrare, ne ego quidem, quamuis eloquentiæ studiosus, in magnam admodum reprehensionem incurrere posse uidear, si non omnia oratione complecti potuero. Accedit, quod multa sunt, quæ ad eius pertinent exornationem, ita nota, & explorata, ut longiori commemoratione non egeant. Cui .n. per Deum immortalem non patet urbis Patauij, ubi ipse nobilissimo loco ortus est, antiquitas, & splendor? Quem præterit familiæ Zabarellæ nobilitas, & celebritas? Ac illam quidem tam sãpe, & tantopere a me non solum ex originis ueritate, qua uel ipsam superat gentium principem Romam, & situs opportunitate, uerum etiam ex gymnasiij frequentia, ex collegiorum auctoritate, ex Liuijs, Paullis, Stellis, Flaccis, alijsque celebratissimis uiris celebratam, nunc satis sit dicere lumen esse Mundi clarissimum totam Italiam, ac totum terrarum orbem doctrina sua collustrans, ne Athenarum quidem claritati cedens clarissimorum ciuū multitudine, & præstantia. In hac uero tam multi claruerunt omni laude præstantissimi uiri, ut ne longo quidem uolumine, nedū breui orōne, enumerari, nedum exornari posse uideantur. Prætermittendum tamen non est, hanc ipsam ex nobiliss. vrbe Bononia originem duxisse, & prius ad Saccensem Comitatum, inde Patauium traductam esse. Et .n. præstantiss. Eques Calorius, primum Sabadinus (fuit .n. familia Sabadina vna de nobilibus familijs Bononiæ) deinde Zabarella nuncupatus, in maximis Italiæ motibus anno Christianæ salutis octogesimo supra millesimum, & centesimum, satis diues, & opulentus, quem-

quemadmodum res ipsa comprobauit, ad Saccense oppidū
 ſe recepit, vt in tuto eſſet, inualeſcentibus per totam Italiam
 factionibus Alex. III. Pont. Max. & Frider. Imp. quæ vel poſt
 ipſius Pontificis mortem aliquandiu perdurarunt. Neq. ue-
 ro poſt Callorium defunctū in Plebe Sacci anno milleſimo
 ducentefimo duodecimo, eius liberis tutum fuit, domicilium
 rerum ſuarum Patauium transferre, ſæuiente tyrannide Ac-
 ciolini: Sed, cum Rolandus eius filius circiter annum mille-
 ſimum ducēteſimum vigefimum fuiſſet religioſiſſ. Adriæ E-
 piſc. , Beatiq. Bellini, Epiſc. Patauini, quem Peninſula Rho-
 digina ſanctiſſ. habet Tutelarem, miraculorum propagator
 piſſimus, tandem Carrarienſibus rerum potitis poſt annos
 mille trecentos, Bartholomæus I. ſumma illorum beneuolen-
 tia, ac prope incredibili adductus ſtudio nobiliſſ. domiciliū
 Patauij collocauit; vbi dici non poteſt, quàm multi ex fami-
 lia Zabarella, tamquàm ex fonte vberriſſo, profluxerint, om-
 ni laudis excellentia, ſiue rem eccleſiaſtica ſpectes, ſiue
 militarem, ſiue Theologiam, ſiue Philoſophiam, ſiue ius diui-
 num, ſiue humanum, ſiue alia honeſta ſtudia, ornatiffim. Nā,
 vt omittam Ioannem ordinis Prædicatorum eximium, Theo-
 logum ſummum, cura B. Io. Vicetini, qui fuit Di. Domini-
 ci diſcipulus, in ſtudijs Philoſophiæ, & Theologiæ ad excel-
 lentiam progreſſum, anno quinquageſimo vltra milleſimū,
 & trecentefimum Conuentui Patauino Præfectum, qui qui-
 dem & publice docendo, & concionando, & uita, & morib⁹
 mira documenta dedit ſummæ doctri-næ, & virtutis: vt præ-
 termittam Laurentium Bartholonæi I. fratrem, & Franciſci
 III. Cardinalis patrum, præſulem religioſiſſimum, qui ex
 vita exceſſit ann. 1396. & Bouolentæ ſepultus eſt, his verſi-
 bus de eo ſculptis.

Huius præful erat ſacra Laurentius adis,

Cui dedit egregium iā Zabarella decus:

ut taceam alios quàm plurimos, eorūdemq; clariffimos Za-
 barellas, quos commemorare longiſſimum eſſet: duo certe
 Florentiæ Archiepiſcopi, Franciſcus, & Bartholomæus II.
 ſilentio prætereundi non ſunt. Ac ille quidem fuit non ſo-
 lum Iuriſconſultus, & interpres, ac ſcriptor egregius: uerū
 etiam,

etiam Archiprebyter, & Canonicus Patauinus: tum à Con-
 ſilijs Venetæ Reip. nimirum poſt deditam hanc Venetis Ci-
 uitatem; in qua deditioſe luculentiffimam habuit oratio-
 nem: tum anno octauo ſupra milleſimum, & quadringente-
 ſimum vniuerſi Cleri ſuffragijs Patauij Epiſcopus deligna-
 tus, miſſiſq; Bononiam ad ſummum Pontificem Legatis ad-
 mirabili ſtudio expetitus, quamuis in cedenda alteri ea digni-
 tate Venetæ Reipu. libenter morem geſſerit, magis conten-
 tus, quòd dignus Epiſcopatu agnitus eſſet, quàm ſi Epiſco-
 patum adeptus fuiſſet, quem Pontifex vel ipſorum Veneto-
 rum rogatu Abbatia Prataleæ donauit: mox Florentiæ Ar-
 chiepicoſopus factus: denique in Cardinalium numerum re-
 ceptus, ac ſummus Pontifex expectatus. Cum enim à Ioan-
 ne XXIII. Pont. Max. ad Concilium Conſtantienſe. Lega-
 tus miſſus eſſet, & pro Eccleſiæ quiete, atq; tranquillitate in-
 credibiliter laboraſſet, pacemq; Reip. Chriſtianæ optatiſſi-
 mā confeciſſet, in locum abdicati Io. Purpurati Patres eū ele-
 cturi erant, ſi libera ipſis fuiſſet eligendi facultas, orto impedi-
 mēto ex ſenis additis in illa electione pro ſingulis Nationib⁹,
 Italorum, Gallorum, Germanorum, Hiſpanorum, atque Bri-
 tannorum, à quibus Martinus V. eſt antelatus. Merito igitur
 Vidus Pancirolus Iuriſconſultorum noſtri temporis cory-
 phæus (quem ſane uenerandum ſenem honeſtatis, ampli-
 tudiniſq. gratia nominatum uolo) in elegantiffimo, quem con-
 ſcripſit, libro de uita, & moribus clarorum recentium Iuriſ-
 conſultorum, eum ſummis laudibus effert, tamquàm iuriſ-
 Pontificii in Gymnaſio Patauino, & Florentino interpretem
 celeberrimum: ſcriptorem clariffimorum commentariorū
 in ius Pōtificium, & naturalem Philoſophiam, clariffimarūq;
 orationum, atq; epiſtolarum: oratorem ſummum ad grauiſ-
 ſima negocia pertractanda adhibitum: non ſolum ad Archi-
 epiſcopatus, uerum etiam ad Cardinalatus dignitatem ob-
 ſummā ſapientiam ſuam euectum: Cardinalium ſtudio di-
 gnum habitum Pontificatu ante Martinum V. denique Cō-
 ſtantiæ, quæ urbs eſt Magūtinae Prouinciæ, ubi ſacra Syno-
 dus celebrabatur, mortuum, maximo oīum mœrore, ac pro-
 pe incredibili uel ipſius Sigifmundi Cæſaris dolore, qui gra-
 uiſſima ſua præſentia, & Cæſarea Maieſtate eius funus coho-
 neſtare

nestare grauatus non est, tunc cum Pogius Florentinus, uir disertissimus, eum in funere laudauit. Alter uero Florentiæ Archiepiscopus, ex Andrea Francisci fr. ortus, iuris quoque Pontificii in Gymnasio Patauino præcellentissimus explicator, cum fuisset, ut appellant, Referendarius Apostolicus, & Archiepiscopus Spalatinus, atq; in Concilio Florentiæ celebrato re ecclesiasticam mirabiliter adiuuisset; summo Pontifici Eugenio iv. ita charus erat, ut ab eo in Cardinalium numerum sine dubio cooptandus esse uideretur, nisi, dum esset in Hispania Legatus, immatura morte ablatu fuisset. Atque hic ille fuit, qui, dum Archipresbyter, & Canonicus esset, nobilissimam aram in Principe Ecclesia Patauina Deo Opt. Max. sanctisq; Apostolis dicauit, idoneaq; dote ornauit, ac Sacellum ab Episcopo, Canonicorumq; Collegio impetrauit, ubi familiæ suæ sepulchrum constitueretur. In qua quidem ara Antonia Francisci soror, & Bartholomæi amita, celeberrimam illam Beatissimæ Virginis imaginem, legatam Ecclesiæ, collocandam mandauit; quam in populi supplicationibus eductam, aut magnorum, & assiduorum imbrum per Deum, cum opus est, expultricem, aut humidi temporis effectricem, uniuersa hæc ciuitas merito ueneratur. Taceo Zabarellam Andreæ iij. filiam, quæ quidem experta, quantâ calamitatem senilis ætas secum afferat, iugera, & domos magnæ æstimationis in singulos annos ei, qui in familia Zabarella senior esset, in perpetuum legauit. Floruerunt & alii permulti in familia Zabarella Iuriscôulti præcellentissimi; & præcipue Bartholomæus III. qui propter excellentem præstantiam suam fuit tum Florentiæ Præfectus, tum Ferrariæ Prætor: & Marinus in hac ipsa Ciuitate Decretorum interpres egregius, cuius quidem cum effigie marmoreum monumentum spectatur in hoc augustissimo templo ad sacrarium: & posterioribus temporibus M. Antonius, Eques perillustis, qui & ipse in patria sua multis annis ius Pontificium cum maxima sua laude explicauit: & tam multi alii, ut enumerari uix, aut ne uix quidem posse uideantur. Quid commemorem Zabarellas armorum decore insignes, atque inter ceteros Petrum huius nominis III. qui & Patauii dominâte Francisco Carrariensi posteriore, cuius sororius fuit, militum Præfecturam

Perfecturam splendidissime gessit: & Patauij potestate ad Serenissimâ Venetâ Rēp. traducta, prim^o fuit Brixia Præfectus. Neque uero hic solus fidelitate, atq; obseruatiâ Venetæ Reip. satisfecit: sed & ceteri oēs, & in primis Iacobus III. iuris diuini, atque humani consultus, & eques, qui, cum anno nono supra millesimū, & quingentesimū res Veneta ita ferret, ut ex Vrbe Patauio cedendum esset, relicta patria, liberis, atq; opibus suis, una cum urbis Præsidibus, ceterisq; nobilibus Venetis nauim conscendit, Venetiasq; se contulit, neque ante suis ipsius rebus potiri curauit, quàm Patauium in Venetorum potestaté est restitutum. O sumâ familiæ Zabarellæ in nomen Venetū propensionē, quæ simul causa fuit, cur in illa memorabili uictoria ad Echinadas de Turcis relata año millesimo quingentesimo septuagesimo primo inter fortes illos, & animosos, qui honestam uitam cum gloriosa morte cōmutarūt, numeratus sit Petrus Zabarella, qui proau sui uestigijs insistens suis ipsius sumptibus classē secutus pro Veneta Rep. & Christi fide sibi oīa pericula subeunda esse existimauit. Quid recenseam huius benignitatem familiæ in suos domesticos, atque familiares, ut uel suo nomine, atq; Insigni donauerit eximium Theologum Paullum Zabarellā, ordinis Eremitarum S. Augustini, qui postea fuit Episcopus Argolicensis, cuiusq. honorificum sepulchrum cernitur in Ecclesia ipsorum Eremitarum? Quid dicā opes, & copias eiusdē familiæ, quæ tot illustres uiros alere semper potuit, usque adeo, ut cum anno millesimo quadringentesimo uigesimo primo iussu Veneti Senatus bona Patauinorum ciuū cēferētur, seruata eadē ratione, quæ dominātib. Carrariensibus fuerat instituta, ut de ditioribus quattuor, de mediocrib. totidem, de tenuiorib. itidē quattuor censum facerent, Ioannes Zabarella inter opulentiores fuerit numeratus? Neque sane diuitijs, atque opibus abundare non potuerunt Zabarellæ, quippe qui non solum Carrariensibus, sed etiam Polentanis affinitate fuerunt, necessitudineq; coniuncti. id quod cū alijs inonumētis Aquila, quâ in gentilitio Insigni pictâ gerunt, à nobilissima illa familia, quæ Rauēnæ dominatū diu obtinuit, accepta significare satis uidetur. Quid alia huius familiæ decora, atq; ornamenta enarrē, quâ cōstat plurimis sēp omni

Q genere

genere laudis præstantissimis uiris fuisse affluentissimã, atq; adeo numerosam, ut in omni honesto uitæ genere plures se habuerit excellentes? Ignoscite mihi, Zabarellæ generosissimi, si nunc necesse habeo & maximũ numerũ maiorum uestrorum pp breuitatẽ tẽporis prætermittere: & uos et oēs, qui uiuistis, silentio præterire, religiosissimos Archipresbyteros, magnificentissimos Equites, perillustres Comites, præcellentissimos Doctores, oĩum generum præstantissimos Heroes: cum. n. me paullo p̄uectum à portu longius in altum subitus quidam de quibusdam maioribus uestris dicendi æstus abduxerit, nunc ad se uocat, & impetu quodã rapit orationem meam is, cuius gratia ipsa instituta est, Iacobus Zabarella, Comes perillustris, uir sapientissimus, Philosophus per uniuersum terrarum orbẽ suis scriptis, suaq; doctrina celebratissimus; qui splendore quidem generis uestri multum est illustratus: sed plus generi uestro luminis attulisse, quàm ab eo accepisse sine dubio uidetur. Is originem trahens à Iacobo IV. illo, qui propter maximas, clarissimasq; uirtutes suas à Maximiliano Imperatore factus est Comes cum filiis, & posteris omnibus primogenitis: clarissimo Parente natus, Comite Iulio in equestribus certaminib⁹ præcellentissimo, non solum eã linguam optime tenens, quã sibi Etrusci nunc uendicant, una cum Hispana; uerum et litteris doctus tum latinis, tum græcis, tum hebraicis; tanta memoria præditus, ut multos uersus semel auditos memoriter recitaret: cum intelligeret, duabus potissimum rebus hominem prope ad Dei conditionem accedere, ueritatis cognitione, & rerum administratione, eam uitæ rationem inuuit, ut se Deo, quantum fieri posset, simillimum efficeret; & quotidianis laborib⁹, atq; assiduis uigilijs suis quàm maximam sapientiam cõpararet, si mulq; ad humanas actiones, ad familiæ gubernationem, ad Reip. munera obeunda aptissimum redderet. Cognitio. n. cũ actione cõiungenda est. quod cum appareat exemplo præpotentis, & immortalis Dei, et Philosophus, qui se ad Dei imitationẽ, quantum potest, conformat, simul cõtẽplatur, & agit: et Iacobus Zabarella, qui ab ineunte ætate ad Philosophiæ excellentiam felicissime animũ appulit, cũ studio cõtẽplationis studiũ cõiunxit actionis. Etenim Deus, cũ oĩa intelligat, & uideat,

57
deat, oĩa et procurat, & moderatur; idcircoq; non solum sapientissimus, sed et optimus, & maximus nuncupatur. Quã rerum procurationem cum diuina sapientia coniunctam sumus Philosophorum declarauit Plato, cum scripsit, Deum per secundas causas globos cœlestes impellere, & afflatu suo in animis hõnum tum contemplandi, tum agendi artem excitare: cum tradidit, eundem per Prometheum homines illustrasse, per Epimeueum belluas exornasse: cum commemorauit triplicem diuinam prouidentiam, unam nniuersaliorẽ sumo Deo tributam, alterã minus uniuersalẽ in mentibus globorũ cœlestium cõstitutã, tertiã singularẽ ad bonos dæmonas pertinentem. Quid dicã de Philosopho? libenter loquor de philosopho, Aud. quia in summi Philosophi laudibus uersor. Nonne philosophus ita philosophatur, ut & intelligat, & agat? nonne eius officium positum est tã in rebus diuinis, quoad eius fieri potest, cognoscendis, quàm in humanis gubernandis? nonne ita contemplandi rationem sequitur, ut agendi munus deferere ne uideatur? Et uero philosophus non solum absolutã, & perfectã boni nãm contẽplatur: uerum et ad id bonum oēs hõnum actiones confert; atq; in illo quidem munere obeundo uirtutum omnium regina utitur sèpientia: in hoc autem altero adhibet prudentiam, & iustitiam. nam ut contemplatio sapientiæ propria est: sic rerum procuratio à duabus uirtutibus pendet, quarũ altera suis docet consilijs, quomodo homines tum ad bonũ adducantur, tum à malo abducantur, & prudentia dicitur: altera humanas temperat affectiones, & actiones, iustitiaq; nominatur. Itaq; sapientia bonum inuenit: prudentia hominum animos ad bonum dirigit: iustitia homines ipsos rẽ domesticam, & publicam ad bonum perducit. O admirabilem cognitionis, & actionis societatem. Qua quidem societate Iacobus Zabarella ita semper est delectatus, ut nunquam illorum factum probauerit, qui toti in litterarum studijs abditi nihil ad ciuium suorum salutem, & commodum hauriunt; dumq; otium complectuntur, omne negotium spernunt; & imitantur Carneadem, quem mirifice doctrinæ operibus addictum etiam cibi capiebat obliuio: imitantur Archimedem, qui nomen suum indicare, ne tum quidẽ,

cum maxime necessarium esset, potuit: imitantur Democritum, qui se occaecavit, ut quamminime animus à contemplatione abduceretur: imitantur alios stultos Philosophos, qui stultitia sua apud ineruditum vulgus eruditorum nomen sunt consecuti. Non sic Iacobus Zabara. sed ita contemplatus est, ut humanas non desereret actiones: ita egit, ut suis temporibus contemplaretur. O virum vere natum ad contemplandum, & ad agendum. O Philosophum ad Dei imitationem probe effectum, & conformatum. O pulcherrimum summi Philosophi exemplum omnibus sapientiae studiosis imitandum. Iam uero cum in studijs Dialecticae, & Philosophiae plurimum profecisset, & admirabilem cursum, atque progressionem fecisset ad excellentiam, annos natus viginti, cum maxima vniuersi Philosophorum Collegij admiratione, probata cõiter eius praestantia, & data illustri significatione futuri progressus ad omnem litterariam dignitatem, Philosophi insignia est consecutus: nec, posteaquam Philosophus renunciatus est, desideria se dedit: sed quasi nihil sciret, qui tamen alios docere posse fuerat declaratus, tamquam Socr. Anaxag. Emped. qui nihil se scire profitebantur; tamquam Democrit. qui ueritatem in profundo demersam esse dicebat: tamquam Arcefilas, qui ne illud quidem se scire aiebat, quod sibi exceperat Socr.; recordatus, quod scripserat Plato, maiorem esse hominis ignorantiam, quam scientiam; non oblitus, quod tradidisset Arist. illam, quam hanc esse magis propriam hominis; memoria tenens, quod testatus esset Themistius, maximam partem eorum, quae scimus, minimam esse ad ea, quae ignoramus; ita totis viribus, totis neruis, tota animi, & corporis contentione sapientiae studia secutus est, ut per totos decem annos in Logica facultate diligentius excolenda, in Philosophia accuratius pertractanda, in rerum causis altius peruestigandis summo opere elaborauerit; tandemque anno aetatis suae trigesimo, tamquam praecellentissimus Logicus, & Philosophus, illusterrimi Senatus Veneti decreto adhibitus fuerit ad Logicam primum, deinde Philosophiam publice interpretandam. Quo quidem publici interpretis munere sex, & uiginti annis cum summa gloria perfunctus, dici non potest, quam honesto auditorum concursu fuerit semper auditus, quos tamquam filios, vel fratres vnice diligebat,

nomi-

nominatim salutabat, & ad praecleara litterarum studia amantissime hortabatur: quantam auctoritatem habuerit inter auditores suos, quem aspectabant, cuius ab eis omnes ora obuertebant sua: quantas eorum assensiones, quantas admirationes, quantum applausus reportauerit, ut, quemadmodum apud Pythagoreos illos, contra quamlibet firmissimam rationem plurimum ualebat illud, Ipse dixit: ita ipsi omnes Iacobum Zabaram tamquam Pythagoram colerent. Optimam autem Philosophandi rationem non ignorans, nunquam egregium se Philosophum fore existimauit, nisi optime sciret eam facultatem, quae efficit, ut homo uere Logicus, & ratione utens, ac uerus, & non homonymus homo appareat; quae qui praeditus est, exacta scit ratione loqui, rem definire, genera dispartire, de unaquaque re argumentari, uera, & falsa diiudicare. Itaque cum is, qui excellit in Logica, simul excellere possit in Philosophia, non est mirum si ex maximo Logico maximus Philosophus factus sit. Neque uero ita philosophatus est, ut se Christianum esse obliuisceretur: sed omnia ad Christianam ueritatem referebat; se per christianam pietatem cum humana sapientia coniungebat; nec minus bonus, quam doctus & uideri, & esse cupiebat, exemplo Socratis, Xenophontis, Platonis, Xenocratis, Callisthenis; exemplo Epicleti, Plutarchi, Musonii; exemplo aliorum, qui quidem non minus morum probitatem, quam doctrinam professi sunt; immo exemplo Patrum sanctissimorum: ita .n. pie, ita Christiane se gessit, ut & singulis saltem mensibus sanctissimum Eucharistiae corpus sumeret; & singulis diebus dominicis interesset piis congregationibus, quae apud reuerendos Patres Iesuitas fiunt; & quotidie duarum, uel trium horarum spatio genibus flexis ad Deum piis orationibus haberet. Cumque in omnibus Philosophiae partibus excellentissimum se ostenderit: dici tamen non potest, quantum excelleret in Astrologia, & futurorum euentuum praedictione, quoad incertae rei naturam, & Catholicae fidei praescriptum pateretur: quantum in obseruatione illorum ignium saepiternorum, quae sidera, & stellae nuncupantur: quantum in cognoscendo motu illarum stellarum errantium, quas non immerito Fridericus I. maximus Imperator familiae Zabarella, per Insigni concessit, ut maximus eius splendor significaretur; qualesque merito Iacobus Zabarella contem-

cōtēplabatur, tāquā in familiæ suæ Insigni sibi propositas
cōtēplādas, ad principatū celebri gradu currēs in Rep. littera
ria, Familiæ Zabarellæ maxime cōgruētē, ēt per Leonem,
ēt per Aquilam in eodem Insigni egregie significatū. Hic, ut
omittam eo duce, atq. auctore in studijs Philosophiæ quā
plurimos, ac prope innumerabiles iuuenes ad excellentiam
puenisse: silentio certe non sunt prætereunda sex immortalia
eius opera, signata ad gloriam sempiternam, pleraq; sæpe uel
in longinquis, & remotis regionib. edita, ac oīa. sæpius eden
da, primum Tabulæ Logicæ: deinde Opa Logica: præterea
Cōmentarij in duos Arist. libros Poster. Analyt. tum de Or
dine doctrinæ Apologia: tum de Constitut. nālis sciæ liber:
deniq. triginta libri in Nālem Philosophiam nunc typis im
pressi, nondum quidem publicati, sed cum maximo studioso
rum commodo, atq; incredibili ad eius gloriam accessione
propediem diuulgandi. O Philosophum laboriosiss. nunquā
fatis defessum ad cōem studiosorum utilitatem. An vero, cū
publicæ disceptationes eum maxime impedirent: cum priua
tæ lucubrationes eum ualde occupatum tenerent; idcirco
ipse à rei familiaris gubernatione, à patriæ suæ administrōne
videtur se abduxisse? Minime vero: sed tempora ita disperti
uerat, ut præter somnum vitæ necessarium, & eum perbre
uem (imitans. n. Demosthenem dolebat, si quando opificum
antelucana forte se uictum esse industria aīaduertisset) præ
ter diuina officia, quæ nunquam vlla de causa intermittebat;
partim daret præclarissimis studijs suis, & librorum scriptio
nib^o: partim publicis explicationibus, & auditorib^o suis omni
studio, atq; opera adiuuandis: partim vero rei domesticæ pro
curōnibus, tamquā bonus Oeconomus, tum domi, tum ru
ri liberalem, & ingenuam operam nauans: partim vero ēt pa
triæ suæ functionib^o, tamquā perfectus Politicus, modo ad
utilia huius Ciuitatis Sapiens Deputatus; modo grauissimis
de reb^o Legatus; modo hoc, modo illud publicū munus præ
clare gerens; modo bona ad celeberrimam illam arcam Di
Antonij gloriosiss. pertinentia, diligentissime gubernans; mo
do illustri Academiæ Oplosophistarum egregia documenta
præbens ad singularia immortalitatis præmia conseruanda;
modo hoc, modo illud agens; & nunquam quiescens. Hæc est
uera

vera philosophia simul contēplari, & agere. Hæc vera feli
citas, non solum rerum consideratio, sed etiā administratio;
oīnoq; ut tradebat Philosophus, actio animi rōne vtentis ex
virtute perfectissima in uita perfecta. Hæc similitudo Dei,
quoad humana natura patitur. Hæc illa Philosophia, quæ
non solum eorum oīum, quæ sunt, affert cognitionem; non
solum humana percurrit, & vsq. in cælum penetrat contem
platione; non solum mentem reuocat à sensib^o, aīum abducit
ab inanibus voluptatibus, hominem conuertit ad sui cogni
tionem, ad cœlestium mentium imitationem, ad Dei medita
tionem, ut ipse in se moriatur, in Deo reuiuiscat: verum ēt hu
mana oīa gubernat, & oīs doctrinæ, omnisq; virtutis studiū
continens eam perfectionem, atq; absolutionem habet, ut me
rito ars artium, & scientia sciarum sit nuncupata. In hoc tam
præstanti studio Iacobus Zabara, cum mira documenta dedis
set præstatiæ singularis; eiusq; ætas (ut verbis Ciceronis utar)
septenos octies solis anfractus, reditusq; conuertisset; duoq;
hi numeri, quorum uterq; plenus alter altera de causa habe
tur, circuitu nāli summam ei fatalem confecissent; dum in
eum, atq. eius nomen tota hæc ciuitas erat conuersa; dum
eum Collegium Philosophorum, eum Gymn. Patauinum, eū
doctores, & studiosi oēs, tamquā de cælo delapsum intue
bantur; heu nobis morte præreptus est; heu clariss. lumē ex
tinctum est; heu miserabilis rerum humanarū conditio non
tulit, ut qui immortalitatem nominis sibi comparauerat, im
mortali vita frueretur. Hoc igitur tanto, tamq; excellenti bo
no amisso, quis non doleat, quis non lugeat, quis mortem
hanc non deploret, cum talem, tantumq; virum sic iacentē
conspiciat, qui hanc suis ciuitatem virtutibus tam mirifice
adornabat? Equidem, dum diligenter mecum reputo, quan
ta in obitu huius præstantiss. doctoris iactura facta sit, vix
me contineo, quin doloris impetu contractus penitus lachry
mis dissoluatur. Si tamen recto mentis intuitu, quantis calamit
atibus, & miseris obnoxia sit vita humana, perpendo, id iu
dico, quod verissimum est, nihil ei mali accidisse, quod ex hac
non uita, sed morte potius ad meliorem, & securiorem vitam
pertransiuerit, & ad ea ipsa astra, quæ solitus fuerat sæpenu
mero contēplari, à Deo immortalis euocatus sit. Creden
dum

dum enim est, cum tam piam, tamque innocentem uitam vixerit, cum tam pie, tamque sancte mortuus sit, cum antea uitæ omnino similem mortem obierit, fortissime, libentissime, vno uerbo Christianissime, ne minimam quidem euadendi, diesque suos diutius protrahendi cupiditatem ostendens, sed in uoluntate Iesu Xpi prorsus acquiescens, cuius imaginem ut in corde sculptam uiuens gerebat, sic in manibus. moriens constrictam tenebat; pro certo inquam habendum hunc præstantissimum uirum, post talem uitam, talemque mortem ad feliciorum statum traductum esse; qui satis quidem sibi uixit, satis gloriæ suæ: cum autem non nobis satis, nec familiæ, & patriæ suæ satis eum uixisse existimemus, æquiori tamen animo id ferendum est: nam suis incommodis in amicorum bonis grauius angitur non amici est, sed se ipsum plus nimio, & plus, quam decet, amantis. Quamobrem, si nos eum, dum uixit, uere amasse uideri uelimus, ne perpetuam felicitatem ei inuidisse uideamur, modum mærori imponamus; eius clarissimas uirtutes, ut debemus, imitemur; eius maximas laudes perpetuo celebremus; eius generosos filios, illustrem Comitem Iulium, magnanimum Antonium, summe ingeniosum, & alta mente præditum Franciscum, qui singulare certe exemplum habent ad imitandum, incredibili quodam dolore, eodemque iustissimo, confectos, quantum possumus, consolemur. Vos uero præstantissimi Academici, qui omni officio, omni que pietate erga præclarissimum Præsidentem uestrum usi fueritis: qui abunde muneri uestro satisfacistis: qui maximum dolorem præ uobis fertis: qui mæstissimi omnes adesse in funere uoluistis: qui quam maxime, & peregre per illustrem Italiam uestrum honorastis; hanc cum filiis, & propinquis eius consolationem percipite, quod ipsius nomen inter homines sit immortale, quod ipsius animus in cælo, ut nobis persuasissimum est, beatitudine sit fruiturus sen piterna.

Habita Patavii in templo Di. Antonij V. Kal. Nouembris
M. D. LXXXIX.

DE

DE
LAUDIBVS
DI. THOMAE.
ANTONII RICCOBONI

Oratio.

QUEM ADMODVM notum, atque exploratum est, Aud. ornatiss. Nilum ad illa, quæ Catadupa nominantur, tantum sonitum edere, dum ex altissimis montibus se præcipitat, ut gentes, quæ illum locum accolunt, propter illius sonitus magnitudinem obsurdescant; aduersoq. Sole oculorum intuitum superari, & eius radijs aciem nostram, sensumque, uinci; ac tantum esse numerum illorum ignium sempiternorum, quæ sydera, & stellæ nuncupantur, ut dinumerari à nobis nullo modo queant: sic notissimum, atque exploratissimum est, sonitu illustris, ac peruagatæ famæ multorum, & magnorum, quæ beatissimus Pater, Di. Thomas Aquinas, in Rēp. Christianam contulit, beneficiorum ita aures omnium compleri, ut obsurdescere quodammodo videantur; quod etiam de harmonia cœlesti doctissimi homines censuerunt; eiusque splendorem, & claritatem omnium oculos perstringere; ac tam multas eiusdem, & tantas laudes existere, ut omnem su-

R perare

perare dinumerationem, atq; amplitudinem existimantur. Quo factum est, ut ad magnum sonitum in omnes terras longe, lateq; resonantem vel gymnasii Patauini Doctores quodammodo surdastri facti sint; iisdemq; in tanto lumine oculos defigere hoc anno adhuc reformidauerint; ac res enumerari innumerabiles, quæ ad exornandum tantum virum conferri possunt, quasi superuacaneum duxerint. Quod sine dubio magnam indicat reuerentiam, & uenerationem hominum existimantium beatissimum virum huiusmodi non egere exornatione, omnemq; orationem eius immortalibus, ac diuinis meritis inferiorem esse; fatiusq; haberi res tantas non laudare, quàm frigide laudare: omnia enim verba, quantumuis ornata, frigidescere videntur ad exprimendum ardens, & flagrans tum religionis, tum doctrinæ studium, quo uir sanctissimus ferebatur. Verumtamen, cum animi ingrati sit, eò nihil reddere, quia minimum possis, vel quia minime egere eum, qui benefecerit, intelligas; fateamur quidem, quod uerum est, Aud. præstantissimi, non posse nos maximis, clarissimisq; Di. Thomæ virtutibus vlla respondere orõne, quiq; in cælo beatissimus æuo perfruitur sempiterno, & cælestia potius, quàm humana spectat, humana eum gloria vacare posse: sed nihilominus faciamus, quod possumus; ad clarissimam eius famam, quamuis surdiores, acclamemus; eius lucem si intueri aduersam non licet, at saltem transuersam, & obliquam iutueamur; eius laudes, si fieri non potest, ut omnes enumeremus, at certe admiremur; eius memoriam prædicatione colamus sempiterna; antiquum institutum retineamus quotannis in eius honorem conueniendi; morem non omittamus eius nomen si non pro dignitate, at saltem pro viribus celebrandi. Quod munus mihi delatum, libenterq; à me susceptum, ut pro dignitate obiretur, & angelicus doctor laudaretur, angelica uoce opus fore animaduerto; magisq; confugiendum esse video ad diuinum auxilium, & sanctissimi uiri præsidium, quàm ad ullam humanam dicendi facultatem: quòd multi quidem de viro sanctissimo scripserint, unde multa colligi ad dicendum possint, atq; inter ceteros, posterioribus temporibus Hieronymus Vielmus, primum Argolicensis, deinde Aemoniæ Episcopus religiosissimus, qui pro doctrina,

trina, & scriptis Di. Thomæ duos libros in lucem, atq; aspectum hominum produxit: sed omnia leuia futura sint, nisi ad rem diuinam pertractandam diuinus afflatus accesserit. Quamobrem humana ope minime sufficiente, ad te, sanctissime Pater, me conuerto, atq; in te, tamquam in numen mihi propitium, intueor, ut mihi ad sis, & ita faueas, ut, quemadmodum vitæ præceptor, & doctrinæ magister plurimos adiuuisti, sic tua immortalia in genus humanum merita commemorare non prorsus indigne queam. Etenim Di. Thomas, Aud. ornatissimi, ad hominum commoda est natus ex vrbe Aquino, primum celebri in Italia municipio lege Iulia facta, deinde nobili Romanorum colonia à III. uiris Lepido, Antonio, Octauio constituta, & ex illustribus parentibus Landulpho Comite Aquinate, & Theodora patritia Neapolitana; qui tum patriæ, tum familiæ splendore illustratus, non in nimio sibi ocio, atq; desidia elanguescendum putauit, nec se voluptati dedit, sed, quod Troianorum proceres in Helenam facere voluerunt, id sibi quoq; in voluptatem faciendum existimauit. Narrat enim Homerus, optimus auctor, cum Helena sceminarum pulcherrima, ut ore omnium tritum, ac peruulgatum est, ab Alexandro fuisset rapta, & ad Troiam perducta, illos maxima ipsius pulchritudine obstupescens summopere suasisse, ut illa ipsa, quæ Deas immortales præstanti corpore, & oculis, atq; ore repræsentaret, dimitteretur, clamantes, ni ita fieret, illam fore Troianis maximo detrimento. Sic Thomas omnem à se dimisit voluptatem, probe intelligens, illam virtuti maxime inimicam esse, boniq; naturam fallaciter imitando adulterare. Cuius rei clarissima dedit documenta, & quidem clariora, quàm quondam dedisse Xenocrates commemoratur. Siquidem Xenocrates apud Phrynen se tamquam statuam omni sensu carentem ostendit. At Thomas, posteaquam in sacrum Prædicatorum ordinem cooptandum se dedit, inter alia multa sibi ad labefactandum castum, atq; incorruptum animum obiecta, ut mulierem uidit multis illecebris ad se proficiscentem, non sensu uacuum, sed maxime sentientem ad illam magna cum sanctitate depellendam se præbuit; semperq; aduersus omnem libidinem mirifice se gessit; quòd à Deo Opt. Max. id ei datum esset, ut o-

minis expers libidinis existeret, atq. hoc modo castius, & incorruptius ipsum Deum, uniuersumq. mundum contempleretur, & ad rerum diuinarum, humanarumq. studia magis idoneus comperiretur. In quibus, dici non potest, ipse quàm mirabiliter excelluerit. Optimam enim tenuit ab inuente ætate studiorum rationem, ut non se insolentius iactaret, nec ea se scire profiteretur, quæ ignoraret, nec, priusquam didicisset, sermonem sustinere, & inconsultius, atq. imperitius disputare auderet, sed in audiendis doctoribus, & exercendis optimarum artium studijs miro silentio uteretur, ac Pythagoricam dicendi consuetudinem sequeretur. Memoriam enim proditum est, Pythagoram, quos in suam recepisset disciplinam, iussisse certum temporis spatium tacere, atq. aliud alijs tempus pro æstimato solertiæ captu constituisse, nec minus cuiquam, quàm biennium præscripsisse, quo ipso tempore qui tacebant, quæ ab alijs dicebantur, audiebant, neq; percontari, si parum intellexerant, neq. inuestigare, quæ audierant, fas erat, quò essent diligentiores. Hoc præclaro Pythagoræ instituto Thomas mirum in modum delectabatur; tacitus, & quietus in doctrina doctorum suorum conuiescebat; disputantibus alijs, & inter se magno clamore altercantibus ipse tacebat, ac discere; quoniamq. raram admodum uocem emittebat, ideo in Scholis ab æqualibus, & condiscipulis suis bos est nuncupatus; immerito quidem ex praua illorum cogitatione, qui eum tamquàm mutum, & elinguem reprehendum opinabantur, sed ex similitudine nõ sine aliqua ratione, quòd tacitus, & quietus esset, tamquàm bos mansuetus, atque modestus, de quo illa vox percelebris est; Hic bos mugitum edet, qui per uniuersum terrarum orbem audietur. O præclaram bouis appellationem, maxime dignam, quæ Patauino etiam gymnasio tribueretur, ut scilicet illa taciturnitas, atq; illud silentium denotaretur, quod in audiendo, & discendo adhibitum uiam aperit ad nominis immortalitatem. Habetis igitur, iuuenes studiosi, à viro sanctissimo exemplum pulcherrimum ad imitandum, ut in præclaris studijs uestris caueatis in primis à corporis uoluptatibus, communibus homini cum belluis, ac partim pueriliùm oblectamentorum similibus, partim cum magno dedecore, ac

turpi-

67

turpitudine coniunctis; ut doctoribus uestris doctrinæ modum non præscribatis, sed ab eorum arbitrio prorsus pendatis; ut Pythagorico magis silentio, quàm liberiore, atque audaciore sermone oblectemini, ac taciturnitatem, & modestiam in discendo, & audiendo admetis. Ac operam quidem dedit Thomas per annos multos Alberto illi Magno, à quo præter editos in sacras litteras commentarios, recondita, & abstrusa quàm plurima in rerum natura inuestigata sunt, mirabilemq. cursum, ac prope incredibilem progressionem fecit ad omnem doctrinæ excellentiam. Tametsi. n. Theologiã in primis appetebat: tamen, cum intelligeret, multum præsidij afferre Philosophiam ad sacras litteras perdiscendas, eãq. ad rerum diuinarum abdita, & penetralia patentem aditum esse, tam studiose omnem Philosophiam cognouit, ut eam quoq. clarissimis commentarijs potuerit illustrare. Doctissimas. n. , & luculentissimas scripsit explicationes in Logicã facultatem, in Naturalem Philosophiam, in Metaphysicam disciplinam, in Ethicam, Oeconomicam, Politicam, cum aureis illis opusculis, quæ sapientiæ studiosis plurimum oïum consensu afferunt adiumenti. Quibus quidem omnibus ita Arist. doctrinam aperuit, & declarauit, ut nomen explicatoris, vel, ut vulgo aiunt, expositoris sit merito consecutus; quò quidem nemo unquam fuerit curiosior, nemo uerior, nemo clarior; & uisus sit vel græcos explicatores doctrinæ præstantia superare, ac Latinæ Philosophiæ summum addere decus, & ornamentum. Atq; eo potissimum tempore Arist. scriptis suis illustrauit, cum Urbano III. Pont. Max. tanta auditorum frequentia Romæ professus est, ut studiosorum multitudinẽ vix amplissimus, ubi ipse profitebatur, caperet locus. O doctorem omni gloria clarissimum. Itaq; eius ingenio, ac diligentia plurimum debent Logici, Phisici, Metaphisici, Ethici, Oeconomici, Politici, omnes, qui sapientiæ studia profitentur: quòd Latinorum primus tam multos Aristotelis libros tam feliciter explicauerit. Nam Boethus quidem, & Lincolnensis aliquos libros interpretati fuerant, sed admodum paucos: Albertus vero Magnus Paraphrasim magis in ipsum Arist. quàm explanationem confecerat, alioquin in digressionibus copiosus, & sublimis, ac de explicandi principatu cũ ipso

ipso Auerroë contendens : at Thomas breuiori , & vtiliori via progressus primus singula Aristo. verba perpendit, primus ad sapientiæ studiosos se se accommodauit, primus Aristo. obscuritatem in lucem conuertit; vt si in altero interpretandi genere inter Latinos Albertus obtinet principatū: in altero sine dubio Thomas ceteris antecellere omnibus uideatur. Neq; vero, cum maximus esset Philosophus, in ipsa Philosophia conqueiuit; quod periculosissimum esse, declarauit Simplicius, qui affirmauit geniti mundi narrationem à Mose Prophetarum coryphæo habitam fabulosam esse, & ab Aegyptiorum nanijs originem trahere: declarauit Alexander, qui animum esse mortalem opinatus est: declarauit alij, qui inepta alia effutiuerunt: sed omnem philosophandi rationem ad Theologiam, quam in primis propositam habebat, tum sibi, tum omnibus direxit quàm vtilissimè. Quamobrem, cum vir præstantissimus non minus in Theologia, quàm in Philosophia excellere videretur, explanationes quoque conscripsit in sacram scripturam, Cõmentarios in varios Theologos, opera quædam sua magis propria Et enim non solum concionando, qua in re maximam gloriam adeptus est, sed etiam scribendo, vetus, & nouum testamentum explicauit: atque inter ceteras lucubrations suas Catenam illam confecit vere auream patrum Græcorum, & Latinorum in omnia Evangelia; quæ Urbanus Pontifex iussit explanari munere ita distributo, ut Thomas Matthæum, & Marcum, Bonauenturas Lucam, & Ioannem dilucidaret; Bonauentura autem, summæ Præfecturæ, quam in Francisca na religione gerebat, grauisima administratione impedito, solus Thomas patrum Græcorum, & Latinorum verbis potuit explicare. Quid commemorem eius Commentarios in Dionysium Areopagitam, in Boethium, in duo decreta dogmatica sanctæ Synodi Lateranensis, in Petri Lombardi sententias? quas Durandus quidem ingeniose; Di. Bonauenturas diligenter; Gulielmus Altsiodorensis doctè: sed, pace aliorum sit dictum, Thomas multo, quàm ceteri omnes, ingeniosius, diligentius, doctius explanauit. Nam, quemadmodum Petrus Lombardus Ioannem Damascenum, qui anno Christi septingentesimo quinquagesimo omnium primus

Theo-

Theologiæ summam confecit; & Petrum Abelardum; & Bādinum suis sententiarum libris annis circiter quadringentis post Damascenum conscriptis superasse existimatur, quorū alter multa prætermisisse deprehēditur, alter hæreticus fuit, tertius nimis humilis, ac concisus est iudicatus: sic in explicando Lombardo Thomas ceteris omnibus, qui ante eum scripserunt, præstitisse, & posteris omnibus spem melius explicandi præripuisse, creditur. Ac inter magis proprias quidem Thomæ lucubrations maxime elucet liber aduersus Catholicæ fidei hostes ad Urbanum Pontificem conscriptus; & liber ad Antiochenum Cantorem; & opus in quattuor libros diuisum aduersus gentes, in quo beatissimus Pater fulgurare, & tonare pro Christiana religione, ac permiscere omnia uisus est; ut ob id merito lumen Christiani nominis fuerit appellatus, & plus profecisse contra gentes, quàm Tatianus, quàm Apollinaris Laodicenus, quàm Septimius Florens Tertullianus, quàm Laetantius Firmianus, quàm alij prope innumerabiles, existimetur. His accesserunt miscellanea illa, quæ in duodecim libros diuisa, & ab eo, quodcunque libet, nominata primus omnium dicitur conscripsisse; & disputationes cum doctissimis uiris in templis, scholisq; habitæ; & in primis summa illa Theologiæ, cuius claritas ceterorum summas uisa est obscurare. Nam post Petrum quidem Lombardum, Episcopum Parisiensem, summas quasdam ediderunt Gulielmus Altsiodorensis, Gulielmus Parisiensis, Albertus Magnus, Alexander Alensis: sed, ut Thomas postremus fuit eorum, qui Theologiam summam complexi sunt: sic omnium primus propter excellentem in eo genere præstantiam habitus est. O scriptorem præstantissimum, atque præcellentissimum. Ac alij quidem gloriari, & merito gloriari potuerunt librorū multitudine, ut Ser. Sulpitius iurisconsultus, qui prope centum, & octoginta uolumina traditur reliquisse; ut M. Terentius Varro, quem tam multa scripsisse Di. Augustinus testatur, quàm multa vix quinquam legere potuisse credamus; vt Diomedes, qui de re grammatica sex millia librorum dicitur effudisse; ut Origenes, quem Epiphanius affirmat sex millia librorum edidisse; ut Di. ipse Augustinus, qui tam multa scriptis comprehendisse commemoratur, quàm multa

multa vix inueniri possunt; vt Ioannes Chrysostomus, cuius supra mille lucubrationes se legisse, Nicephorus ait, inefabili quadam suauitate diffuentes; ut alij multi, quos omnes enumerare longum esset; sed eorum non nulli magis fortasse librorum numero, quàm scribendi excellentia ceteris præstiterunt; ut magis laudandi esse videantur, qui pauciores, & præstantiores, quàm qui plures, & minus præstantes scripserint libros: at Thomas non solum librorum prope innumera bilium numero, verum etiam perfectione ceteros fere omnes superauit. Etenim, quod ad Logicam attinet, & Philosophiam, dicite uos, excellentissimi Philosophi, & Logici, quanta sua cum laude, ac studiosorum omnium cum admiratione, Logicos, & Philosophicos libros interpretatus sit. Quid? quod non solum Medicis in Philosophia Naturali, Medicinæ admodum necessaria, uerum etiam Iuriconsultis in Philosophia Morali maxime opitulatur? Neque enim ex Iuriconsultis defuerunt, qui affirmarunt, se plus uni Di. Thomæ debere, quàm infinitis, & verbosis Iuriconsultorum Commèntarijs; ceterosque Iuriconsultos hortati sunt ad tanti viri doctrinam studiosissime persequendam, tamquam non Phisicis magis, & Theologis, quàm Iuriconsultis necessariam, vt è libris suis, atque animis omnem ignorantiam, omnemque errorem eximere posse videantur. Felices ergo Logici, felices Philosophi, felices Medici, felices Iuriconsulti, qui in Di. Thomæ scriptis feliciter versati sunt: sed feliciores sacrarum litterarum studiosi, qui ab eo lumen acceperunt. In sacris enim litteris explicandis tam excellenter se gessit, vt Spiritu Sancto adiutus nunquam aut contra fidem, aut contra bonos mores errasse uideatur: cuius quidem in explanando excellentia cum ex alijs multis perspicui potest, tum uero ex eo, quod hæretici neminem magis, quàm eum, timuerunt, & propterea, dum nobiles, ut ait Di. Hieronymus, euadere conantur in scelere, neminem magis detestati sunt; id quod esse maximum maximæ gloriæ signum idem Di. Hieronymus affirmat. Nec defuerunt factiosi quidam, qui clarissimis eius scriptis aliquas obducere tenebras conati sunt; qui profecto, dum parum, immo uero nihil profecerunt, eius excellentiam magis declararunt. Quid enim effecit

69
effecit illud à rabula quodam post mortem Di. Thomæ scriptum, & barbare appellatum Correctorium operum Thomæ, quod Egidius Romanus Sancti Doctoris olim auditor barbaro quidem uocabulo, sed ad significandum id, quod volebat, satis idoneo Corruptorium nuncupauit? Quàm mire irrita est Vniuersitatis Parisiensis Censura in S. Thomæ doctrinam? Nonne Henricus, Durandus, Ioannes Scotus, Alphonfus, Gregorius Ariminensis, Aureolus, & alij; permulti, dum Di. Thomæ doctrinam oppugnare nituntur, eam clariorem reddunt? quæ nihilominus acerrimos habuit defensores, Egidium, Herueum, Ioannem Capreolum, Thomam Caietanum, aliosque quàm plurimos. Sed cur hæc persequor, quæ inter alia multa ita ab alijs clarissimis uiris disputata sunt, ut clariora sint, quàm ut à me pluribus uerbis debeant declarari? Satis igitur constat, Di. Thomam immortalia in genus humanum beneficia contulisse; qui cum lectioni, aut scriptioni, non nisi prius à Deo Optimo Maximo pia oratione lumen ueritatis precatus, se dare solitus esset, atque in omnibus difficilioribus, & obscurioribus locis præter piam orationem etiam ieiunijs uteretur, præclarumque exemplum afferret sapientiæ studiosis ad diuinam opem in omnibus scientiæ difficultatibus, atque obscuritatibus inuocandam; mirum profecto non est, si ea, quæ sciebat, diuinitus scire uidebatur, si apud Reginaldum socium suum se magis diuino lumine, quàm suis laboribus, & uigilijs adiutum esse confitebatur, quod non minus rei ueritati, quàm eius modestiæ tribuendum censetur, siquidem eius explanatio, & scriptio etiam diuina uoce dicitur comprobata: qui & in publicis scholis docendo, & priuatim scribendo, & concionando, & sacram scripturam interpretando in Rempub. Christianam plurimum adiuuenti importauit: qui & summus Logicus Logicos, & summus Philosophus Philosophos, & summus Theologus Theologos mirabiliter iuuit: qui cum in omni doctrinæ genere excelleret, in explicandis potissimum sacris litteris miram ostendit præstantiam; ut quæ singula in exornandis tum uetustioribus, tum recentioribus Ecclesiæ doctoribus

S bus

bus dicta sunt, ea Di. Thomæ tribui debeant vniuersa; ac ipse appellari merito possit non solum Theologus, sed etiã fermone, & opere magnus, maxime mirabilis, & laboriosissimus, magister Ecclesiarum, Deucalio vniuersi terrarum orbis, aquila, columna Ecclesiæ, & turris inexpugnabilis, Sanctus, & venerabilis Sacerdos, ac in diuinorum eloquiorum tractatione clarissimus, vir sanctæ recordationis, & magister optimus, Deiferus, eminentissima Catholicæ fidei uox, ualidissimus aduersus hæreticos malleus, egregius præsul, præstantissimus doctor, prudentissimus veritatis prædicator, & defensor, atque Orthodoxæ fidei constantissimus propugnator, pater patrum, gloriosus præceptor, & tutum Ecclesiæ munimentum: præterea uero, non solum, ut communiter appellatur, angelicus, sed etiam seraphicus, solennis, irrefragabilis, subtilis, illuminatus, grauis, resolutus, profundus, magnus, & maximus. O uirum præstantissimum; cuius præstantia omnem superat laudis excellentiam: cuius uirtutibus nulla uerba possunt inueniri tam egregia, tam præclara, quæ congruere uideantur: ad quem exornandum eius ipsius opus esset ingenio, atque elocutione; illa inquam elocutione, nullis fucata coloribus, nullis lenocinijs contaminata, solœcisnis uacua, maxime propria, non odiosa, non Latinitatis studiosis prorsus ingrata, neruosa, perspicua, & numerosa, qua ipse uisus est omnes Doctores Scholasticos superare. O uirum omnibus numeris, & partibus absolutum; cuius scripta ita Sancta Ecclesia laudauit; Stylus breuis, grata facundia, celsa, clara, firma sententia: quem GREGORIVS X. ad Concilium Lugdunensẽ ire, tamquam ceteris omnibus, qui inter uiuos numerarentur, ad declarandam Christianæ fidei ueritatem magis idoneum iusserat, & in itinere Dei iussu in cælum peruolasse, memoriæ proditum est, tunc cum beatissimus Pater corpore semimortuus, animo maxime uigens Cantica Canticorum explanauit: cuius sapientiam INNOCENTIUS V. testatus est habere proprietatem uerborum, modum dicendorum, ueritatem sententiarum; ita ut, qui eum sequitur, nunquam recede-

re à

70
re à tramite ueritatis, qui eum impugnat semper esse de ueritate suspectus uideatur: cuius doctrinam VRBANVS V. mandauit, tamquam ueridicam, & catholicam, omnibus amplectendam: quem IOANNES XXII. in sanctorum numerum merito cooptauit, edens illam uocem sane pulcherrimam; Non esse de eius miraculis uehementer laborandum, qui tot miracula fecit, quot quæstiones determinauit: quem PIVS V. uis sua, & ueritate doctrinæ, ex eo tempore, quo cœlestibus ascriptus est, multas, quæ deinceps exortæ sunt, hæreses confusas, & contictas dissipasse affirmauit; idcircoque quintum Ecclesiæ doctorem declarauit: quem Bessation Cardinalis Nicenus, & Patriarcha Constantinopolitanus inter sanctos doctissimum, inter doctos sanctissimum appellauit. Sed dies, uox, latera me deficerent, & nunquam inuenirem finem orationis, si omnia de Di. Thoma clarissimorum uirorum testimonia recensere uellem. Quamobrem satis sit illud dicere, neminem eo fuisse in Logica facultate acutiorem, in Philosophia locupletiolem, in Theologia sublimiorem, ut merito appellatus sit Princeps Latinæ Theologiæ, & flos Scholasticæ disciplinæ; cumq. reliqui fere omnes Scholastici Doctores tantummodo inter disputantium congressus aliquid honoris sint consecuti, ipsum non solum in humanis congressionibus honoratum, uerum etiam in Diuorum numerum relatum fuisse. Merito igitur, Audit. ornatissimi, eius nomen, & numen ueneramur: merito in eius honorem quotannis congregamur: merito eius laudes, si non pro dignitate, at saltem, quantum possumus, celebramus: merito eius uirtutes pro uiribus imitamur, eius doctrinam admiramur, eius in exercendis optimarum artium studiis diligentiam sequimur, eius præclaris uestigiiis insistimus, ut omnem Philosophiam ad Theologiæ regulam dirigamus; uel, si id satis accurate non facimus, at certe facere debemus, ut uirum in genus humanum beneficentissimum sanctissime suspiciamus, & imitemur, atque huiusmodi imitatione à Deo Optimo Maximo digni existimemur, qui tandem aliquando in cælum penetremus. Quod ut nobis om-

S 2 nibus

nibus concedatur, tu beatissime, & sanctissime pater, quem
aduocatum inuocamus ad nos diuinæ maiestati commen-
dandos, faueas nobis, quæsumus, oratione, & pre-
cibus tuis, ac benigne efficias, ut quod
per nos assequi non possumus,
per sanctissima tua
merita conse-
quamur.

Habita Patauij, in templo Di. Augustini, congrega-
tis omnibus Patauini Gymnasij Philosophiæ,
ac Medicinæ Doctoribus.

71
D E
L A V D I B V S
D I H I E R O N Y M I .
A N T O N I I R I C C O B O N I

Oratio.

V AE singula perturbare dicentem pos-
sunt, Patres amplissimi, ea mihi se se
hodierno die ita obijciunt vniuersa,
vt animum meum valde commoueât;
non solum loci amplitudo, ut in vrbe
Patauio dicam, cuius fama per om-
nes terrarum partes peruasit, quæq;
gloria, & splendore nominis sui vni-
uersum orbem compleuit: verum etiam audientium digni-
tas, ut apud Theologos omni grauitate, & maiestate prædi-
tos, omni reuerentia, atque obseruantia dignos orationem
habeam: & materia ad dicendum proposita, vt de sanctissi-
mo, eodemque eloquentissimo viro, Di. Hieronymo, huius
celeberrimi vestri Collegij Tutelari optimo verba faciam.
Ac ea quidem est eruditissimorum virorum in hac nobili ci-
uitate frequentia, & studiosæ iuuentutis multitudo, ut Pata-
uij dicere, tamquam in ipso Musarum domicilio non nisi
eloquentissimis uiris congruere uideatur. Huius vero uene-
randi collegij, quod summa semper colui ueneratione,
tanta

tanta est celebritas famæ, tantaque auctoritas, vt nemo sit, quantumuis in sapientiæ, atque eloquentiæ studio exercitatus, qui apud tot præcellentissimos patres orationem habere, parum esse, nisi sit omnium stultissimus, queat existimare. De Di. autem Hieronymo ut congruenter ageretur, non ne ipsius Di. Hieronymi opus esset ingenio, atque eloquentia, in quo cum alia præclara enituerunt, tum dicendi tanta uis illuxit, tantaque copia, ut, quantum ipse illustrare omnia poterat oratione, tantum suæ splendore orationis omnia obscurare eloquendi lumina videatur? Non facile igitur hoc grauius onus mihi imponi permissem, ut in hac clarissima ciuitate, in hoc amplissimo collegio, de hoc uiro sanctissimo agerem; nisi cogitarem, Patauij omnem benignitatem & humanitatem, ac mansuetudinem domicilium habere: & splendorem dignitatis uestræ, amplissimi patres, tamquam principem mihi, & moderatorem omnium luminum, posse spem afferre, uim dicendi augere, animum excitare, & inflammare in re ardua, atque difficili: & Di. Hieronymi laudes, quæ sunt recensendæ, idoneas esse, quæ uel infantissimos quosque eloquentissimos reddant, ut uerendum mihi non sit eo in argumento uersari, in quo nemini oratio deesse potest. Atque huiusmodi cogitatio etiam nunc ita plenis, & ueris me gaudijs cumulat, ita mentem meam se ipsa destitutam reficit, & recreat, ut nulla re amplius deterrear, sed in spem certissimam ueniam fore, ut in hoc grauisimo munere obeundo magis uoluntas mea gratificari cupientis patronis meis, qui hoc mihi munus detulerunt, quam ingenij mei imbecillitas attendatur. Itaque totus erectus, & confirmatus hoc solenni die, qui Di. Hieron. est consecratus. de Di. Hieron. Tutelari uestro sanctissimo, in cuius honorem meritiss. conuenistis, ita agam, ut, quæ in eo uos egregie imitamini, & omnes imitari debent, ea quam breuissime commemorem; atque ex plurimis ijs, quæ dici possunt, ea potissimum seligam, quæ ad nostram ipsorum imitationem pertinere posse videantur. Cum autem in hominibus exornandis omnia plerunque amplificari soleant, ita ut exprimat magis, quales illi esse debuerint, quam quales uere fuerint: in celebrandis Di. Hieronymi laudibus, alia mihi ratio est, cuius actiones

tales

tales fuerunt, vt uix enumerari, nedum amplificari queant; immo uero tot, tantaque extiterunt, vt non solum omnem amplificationem, uerum etiam omnem enumerationem superare existimentur. Itaque cum beatissimi patris tam illustre fuerit uitæ institutum, tamque celebre apud omnes gentes, & nationes ingenii, doctrinæ, sanctitatis nomen; uidebor meo ipsius officio, ac pietati egregie satisfecisse, si ex tanto maximum, clarissimarumque laudum cumulo uel minimam partem attigero. Ac si ad imperitam quidem multitudinem orationem habere, quæ generis potius claritatem, imaginumque splendorem, ac fortunarum amplitudinem, quam propriam cuiusque uirtutem intuetur, & admiratur; plura dicerem de Stridone oppido in agro Iustinopolitano, atque in Dalmatiæ, Pannoniæque confinio, Di. Hieronymi patria, à Gothis immansissime euersa: nec pauca commemorarem de clarissimis eius maioribus, præcipueque de optimo ipsius parente, Eusebio, qui merito à pietate nomen est consecutus: diuitiasque eiusdem recenserem, & patrimonium satis amplum, ubi seruorum erat multitudo, per quorum cellulas se puerum ire solitum fuisse, ipse meminit. Sed, cum apud sapientissimos, grauiissimosque Theologos uerba faciam, omnia leuiora, & cum multis communia prætermittenda sunt: grauiora, & Di. Hieronymi propria recensenda; immo uero præcipua tantum quædam attingenda, ne nostra in infinitum progrediatur oratio. Ex multis enim ijs, quæ nobis occurrunt ad dicendum, tria tantum modo complectemur, quæ in optimo Theologo inesse oportere, Di. Hieronymi exemplo satis constare potest, nimirum tria præclara studia cum Theologiæ studio coniuncta, tum variarum linguarum, tum aliarum optimarum artium, tum in primis Christianæ pietatis. Ac profecto, si una, & eadem esset omnium gentium, & nationum lingua, nec ulla sermonis uarietas, ac dissimilitudo audiretur; tanta non existeret uel ad uitæ usum, uel ad scientiæ fructum difficultas, quantam omnes experimur. Quoniam uero propter illos, qui in altissima turri exædificanda insaniuerunt, diuina factum est uoluntate, ut sermonis exorta sit confusio, & non eodem modo locuti sint Hebræi, Græci, Latini, aliæque gentes, & nationes, perinde ac ne eodem quidem modo nunc loquun-

loquuntur Itali, Galli, Hispani, Germani, atq; reliqui Euro-
pæ populi; idcirco tam difficilis facta est rerum uel agenda-
rum, uel intelligendarum ratio, ut qui in actionibus huma-
nis, & sapientiæ studijs excellere concupiscit, eos plures lin-
guas tenere oportere satis constet. Siqui autem aliqua loquē-
di unquam gloria floruerunt, ij profecto Hebræi, Græci, ac
Latini fuerunt, quorum linguas Di. Hieronymus ita perdi-
dicit, ut in eis intelligendis mirabiliter excelleret. Eum enim
fuisse trium linguarum peritissimum, Hebrææ, Græcæ, atq;
Latinæ, Di. Augustinus, Di. q; Isidorus, auctores grauif-
simi, attestantur. Neq; uero, ut nonnulli faciunt, eas leui-
ter attigit: sed penitus, diligenterq; cognouit, ut, quod atti-
net ad linguam Latinam, Donato præceptore usus, eo,
qui in Terentium, & Virgilium edidit commentarios, ele-
gantissimus, & maxime Ciceronianus uisus sit. Quam ob
causam tamen eū uapulasse, memoriæ proditum est, quod
nonnunquam magis Ciceronianus esset, quàm Christianus:
tamen vel cum ipso Di. Hieronymo ad Rufinum conscribē-
te affirmamus illud somnium fuisse: uel diuina prouidētia
putamus euenisse, ut beatissimus pater suo viros religiosos fa-
cto doceret, dicendi quidem elegantia studendum esse, sed
præcipuum studium ad sacrarum litterarum pertractationē,
christianæq. pietatis uenerationem conferendum. Græcam
autem linguam in quinque genera diuisam optime tenuit, in
ea perassidue audiens præceptorem suum Gregorium Na-
zianzenum sapientissime, atq. eloquentissime disputantem.
In primis uero litteras Hebræas sibi esse perdiscendas existi-
mauit, præceptore usus Barrabano Hebræo, qui Hebræos ti-
mens magno precio conductus noctu tantum modo in urbe
Bethleem eum docuit, atque ita docuit, ut breui temporis
spatio ipsum reddiderit peritissimum. Cumq. eloquentissi-
mus pater, quantopere in lingua Latina, & in Græca excelle-
ret, mira dederit documenta, nihil tamen præclarior edidit,
quàm sacræ scripturæ ex sermone Hebræo in Latinum con-
uersionem, cui eam Deus Opt. Max. auctoritatem detulit, ut
uel Hebræi ipsi, nedum Christiani Latini, ac Græci, ueracem
esse, ut ait Di. Augustinus, confessi sint. O uirum admirabi-
lem, ac diuinum, etiam, atq. etiam illis imitandum, qui tantū
abest,

73
abest, ut plures linguas studiosissime persequantur, ut ne Le-
tinam quidem, in qua perpetuo uersantur, teneant, & non ni-
si barbarorum sordibus contaminatam, uerborumq. porten-
tis deformatam, atque ornamentis omnibus spoliata cognos-
cant. Magnum certe dedecus nostræ tempestatis, ut sapien-
tiæ candor, & doctrinæ maiestas tantopere commaculetur,
atque conturbetur. Iam uero prudentissimus pater cum ani-
mum præcipue appulisset ad Theologiam, & Dei contempla-
tionem, non alias tamen ingenuas artes contempsit, sed in
eis ita uersatus est, ut omnes ad Sacræ Scripturæ usum con-
uerterit. Neq; enim Grammatica, nec Rhetorica, nec Dia-
lectica, nec aliæ liberales artes uiris religiosis spernendæ sūt,
quibus sacræ litteræ aduersus consceleratissimorum homi-
num nefarios impetus defenduntur. Nam, tametsi tanta ea-
rum est ueritas, ut maior esse non possit, quæ contra homi-
num deprauata ingenia, malitiosam calliditatem, facta sūt in-
sidias se se defendere quodammodo satis ipsæ posse uidean-
tur: tamen non parum iuuantur alijs artibus, tamquàm in-
strumentis à Deo datis ad ueritatem protegendam. Quod
cum Di. Hieronymus optime intelligeret, Romæ, quod ad-
modum adolescens ex oppido Stridone se contulerat, omnes
artes libero homine dignas complexus est. Itaq; tum Gram-
maticam didicit, quam si sciuisset Eluidius, detestabilia con-
tra sacrosanctæ Virginis candorem non effutiuisset: tum hi-
storias ethnicorum cognouit, quorum cognitionem esse sum-
me uilem ad sacras litteras pertractandas, Augustinus testa-
tum reliquit: tum Rhetoricam percepit, qua esse utendum
idem docuit Augustinus, cum recta sentimus: tum Diale-
cticam apprehendit, quam uidetur significare Salomon, cum
in prouerbiorum proemio monet, ut intelligamus sermo-
nes prudentiæ, uersutisq; uerborum parabolas, obscurumq.
sermonem, ac dicta sapientum, atq. ænigmata: tum uniuersum
disciplinarum orbem expleuit; nec in libris suis à poe-
tarum, oratorum, ceterorumq. ethnicorum auctoritatibus
se abstinuit (etiamsi id à Rufino maxime reprehenderetur)
quod animaduertisset à Mose, & Prophetis, multa sumpta
esse de libris Ethnicorum; & ipsum Di. Paullum usum fuisse
se uersibus Epimenidis, Menandri, Arati; minimeq. absur-
T dum

dum esse, vt omnia, quæcunq; bona, atq. vtilia sunt, undiq. hauriantur. Cum igitur ad sacrarum litterarum contemplationem natus esset, in vniuerso tamen doctrinarum orbè se ita exercuit, vt maxime excellere videretur; ex cuius factò, sane egregio, & præclaro, condiscimus, quamquàm viris religiosis præcipuum studium esse debet Theologiæ, non esse tamen alias bonas artes contemnendas, quæ si ipsi Theologiæ præsto sint, vt ancillulæ obsequentes, magnam sine dubio afferre possunt utilitatem ad sanctas litteras perdiscendas. Non enim est in alijs artibus conquiescendum, ita ut ars præcipua, quæ inter ceteras principem locum obtinet, præmittatur: sed illæ omnes ad hanc, tamquàm ad dominam, sunt referendæ, maxime uero illis, qui se viros esse religiosos, ac Christi cultores profitentur. In hac autem professione cum duo præcipua requirantur, cognitio rerum diuinarum, atq; innocens uita; dici non potest, utraq; in re Di. Hieron. quàm admirabilem se præbuerit. Is cum in urbe Roma Christi uestem, ut ipse ait, suscepisset, & in præclaris litterarum studijs plurimùm profecisset, animo adiecto ad Theologiam, instar Pythagoræ, atq. Platonis, discendo causam multas terrarum partes peragravit: Gallias adiit, & apud Treuiros longissimum sancti Hilarij de Synodis librum sua ipsius manu descripsit: Iudæam, Thraciam, Pontum, Bithyniam, Galatiam, Cappadociam, Ciliciam, Syriam, Græciam perlustravit: Antiochiæ Apollinarem Laodicenum audiuit sacras scripturas explicantem, cuius tamen contentiosum dogma se suscepisse profiteatur: Constantinopolim petijt ad audiendum Gregorium Nazianzenum, cuius doctrina, & sanctitas tunc celebris erat: Alexandriam perrexit, ubi Didymo doctori tunc celeberrimo aduersus Apollinaris dogmata disputanti operam dedit: Bethleem iuit, ubi à Barrabano Hebræo simul cum lingua Hebræa sacrorum Bibliorum mysteria perdidicit; cumq; ei vitio uerteretur, quòd dogmata audiuisset inter se contraria, ac præceptore Hebræo usus esset, operæ precium est audire, quomodo ea de re se excusauerit. Accusat, inquit, me quisquam, quia hominem Hebræum habui præceptorem, & quia Didymi, & Apollinaris inter se dogma contrarium est: arguat potius, ubi hæresim defenderim,

ubi

74
ubi prauum dogma sim secutus. O præclarum responsum, dignumq; quod in mentibus nostris hæreat sempiternum: Arguat potius, ubi hæresim defenderim, ubi prauum dogma sim secutus. Qui enim sanctissimæ fidei lumine sunt colostrati, possunt & ab ijs, qui à uera religione sunt alieni, nõ nulla discere, opinionessq; inter se contrarias cognoscere, ac hæreticorum quoq; ineptias intelligere: nunquam tamen cum ipsis hæreticis consentiunt, nec à ueritate abducuntur. Quanta uero sanctimonia, integritate, innocentia Di. Hieronymus præditus fuerit, quid est, quod apud uos sapientissimos patres pluribus exprimam? Quis enim eo continentius uixit; qui post secundam natiuitatem, id est, post sacrum baptisma uirginitatem perpetuo seruauit, & carnibus omnino, atq. omni obsonio cocto, uinoq. se abstinuisset fertur? Quis eo magis profuit exemplo suo, qui Romæ matronarum oculos uerecunde declinabat; factò omnes, uerbo eos, qui ad eum audiendum concurrebant, instruebat; plurimosq; sceleribus, ac flagitijs inquinatos ad sanctioris uitæ propositum conuertebat? Neq; enim parum fuit, ut Di. Hieronymi persuasione inter alios multos ad Christianam pietatem traucerentur matronæ plurimæ antea omnibus delitijs affluentes; Marcella, Melania, Asella, Albina, Marcellina, Felicitas, & Paulla Eustochii, & Blefillæ mater. Quis eo præterea magis monasticam uitam coluit, qui uiuebat in paupertate, & ut Rufinus ipse testatur, pecunias nec habebat, nec habere uolebat, sed habens uictum, & uestitum contentus erat, in cellula latebat, & sacerdotium non ambibat, nec humilitate damnata Episcopatum auro redimere festinabat, esse tatum non etiam apparere cupiebat, & interno dumtaxat homine, non etiam externo proficere satagebat? O exemplum sanctissimum omnibus monachis imitandum. Neque uero tacendum est, quanta cum sanctitate in eremo Syriæ per quadriennium uitam degerit; in qua solitudine exusta Solis ardoribus, horridamq; monachis reddente habitationem: focios habebat scorpiones, & feras, quotidie lachrymis, quotidie gemitibus angebatur, incredibiliq; abstinentia se ipsum excruciebat; ex qua eremo propter sanctitatem suam nunquam discessisset, nisi ab hæreticis, qui eum ad se trahere nõ

T 2 potue-

potuerunt, eicctus esset. Semper enim hæreticis mirabiliter
obstitit, atq; aduersatus est, ut coram eo hæreses, ueluti co-
ram sole nebulæ, euanescerent. Quamobrem Mileuitani
Concilii Patres ad Innocentium primum scribentes Hiero-
nymum, uti strenuum hæreticorum impugnatorem prædi-
carunt. Multa mihi propter temporis angustias præmit-
tenda esse uideo, quæ longa historia, quam breui oratione
sunt digniora; atq; inter cetera illud, quod pluribus rebus
Christianam ornauit Remp. Eo enim procurante in Eccle-
sia Romana ex consuetudine Ecclesiæ Hierosolymitanæ Al-
leluia cantari cœptum esse, et ex usu Ecclesiæ Antiochenæ
in fine omnium psalmorum illa uerba posita fuisse, Gloria
patri, & cetera; Di. Gregorius testatur. Eo emendante, se-
ptuaginta interpretum psalmi Romæ celebrari cœperunt.
Quod is è Græco primum correxit, Testamentum nouum
Romana postea semper legit Ecclesia. Is martyrur fines, qui
in Ecclesiis recitantur, primus in unum breuiter collegit,
quod Cassiodorus, Isnardus, & Ado attestantur; præter cele-
berrimam illam initio à nobis commemoratam factorum
Bibliorum uersionem, eorundemq; interpretationem, & pro-
eis contra hæreticos multiplicem disputationem. Cum au-
tem admodum senex factus esset, propter celebrem famam
de admirabili eius sapientia, ac singulari probitate, ad eum
usque in oppidum Bethleem, ueluti ad oraculum, undique
plurimi confluebant: ad eum Di. Augustinus litteras scri-
bebat, dubitationum petens solutionum; cumq; ipse profu-
cisci in locum tam longinquum nõ potuisset, misit, qui pro-
se ab eo multa discerent, Paullum Orosium, Alipium, Profu-
turum; scribens, neque in se esse, neque reperiri posse tan-
tam scripturarum diuinarum scientiam, quantam inesse in
eo cognoscebat; tantumq; ei detulit, ut Helix, & Io. Bapti-
stæ in scriptis eum suis compararit: ad eum uisendum Seue-
rus Sulpitius profectus est, & cum eo sex menses perman-
sit: ad eum omnes gentes, & nationes scribebant, ut sibi quæ-
stiones declararentur, & dubitationes eximerentur: denique
eum uniuersus terrarum orbis ueneratus est; qui cum teste
Cyrillo prædixisset, suum quandoque corpus Romam defe-
rendum esse, relicto pulcherrimo, ac luculentissimo episto-
larum

75
larum uolumine, quod in manibus omnium uersatur, im-
perantibus Honorio, & Theodosio Maiore circiter annum
quadringentesimum uigesimum secundum in cœlum pe-
netrauit; cuius corpus cum in oppido Bethleem huma-
tum esset, postea Romam translatum est una cum Chri-
sti seruatoris nostri præsepio, septimo Id. Maias, eo scili-
cet die, qui Di. Gregorio Nazianzeno eius præceptoris di-
catus est; atque in Exquilijs in Ecclesia Sanctæ Mariæ Ma-
ioris prope ipsum præsepe est collocatum. Di. igitur Hie-
ronymus Latino, Græco, Hebræo sermone fuit pererudi-
tus, neque unam, atque alteram, sed omnes ingenuas ar-
tes, quæ ad usum Sacræ Scripturæ conferre possent, com-
plexus est: atque ita Christianam pietatem coluit, ut & re-
rum diuinarum cognitione præstare ceteris uisus sit, & ui-
tæ integritate, probitate, innocentia, castitate, ceterisque
uirtutibus, quæ hominem Christianum perfectum red-
dunt, mirabiliter excelluerit; qui, tamen propter præ-
stantiam, atque excellentiam suam non facile imitabilis
est: tamen optime facitis, amplissimi patres, qui eum, quan-
tum potestis, imitamini, eius uirtutes pro uiribus repræ-
sentatis, eius doctrinam præ uobis fertis, eius sanctitatem
exprimere conamini, eum Tutelarem uestrum, tamquam fa-
cem lucidissimam, uobis prælucentem sequimini. Quod ut
diu facere possitis, curabit apud diuinam maiestatem sanctis-
simus Pater, qui merito à uobis quotannis hoc solenni, & sa-
cro die honoratus, merito si non pro dignitate, at saltem,
quantum per uos fieri potest, exornatus, merito inuocatus,
hoc nobilissimum, & celeberrimum Collegium uestrum per-
petuo tuebitur, atq; defendet; pro qua perpetua tuitione, atq;
defensione te, Pater eloquentissime, Pater sapientiss. Pater ob
doctrinam, & probitatem tuam Iesu Christo charissime, hoc
Collegium tuæ sanctitati commendatum ita orat, obsecrat,
obtestatur, ut tu, qui eloquentia polles, sapientia præstas, pie-
tate Christiana excellis, ipsius commodum, dignitatemque
conserues, augeas, & in perpetuum foueas, ac tuearis.

Habita Patuij, die festo Di. Hieronymi, in Collegio
Theologorum.

DE

D E
ASCENSU COELI,
EX PLATONICORVM
DOCTRINA.

ANTONII RICCOBONI

Oratio.

VM in primordijs huius Academiæ, V.C. orationem habuiffem; & præclarum eius inſigne laudando uos ad uirtutis, & ſcientiæ ſtadium inflammaffem; ac multis, iſdemq; eruditis uiris hunc ueſtrum ordinem, quo tempore inter uos principem locū pro ueſtra benignitate obtinui, auxiſſem: non mea me uoluntas V.C. quæ in uos ſemper fuit propenſa, ſed multæ, grauiſq; tum publicæ, tum priuatæ occupationes adduxerant, ut clariffimam gloriæ lampada, uobis præferendam, alijs & ingenij, & doctri-næ oleo affluentioribus traderem, atq; , quod ad has Academicas exercitationes, quas alij & ingenioſi, & docti, & exercitati homines præclariffime poſſent obire, pertineret, uela complicarém, ceteraq; armamenta omnia componerem; ſatis habens ſi, quod potuiſſem, præſtituiſſem, &, qui plus poſſent, eos exem-
plo

plo meo excitaffem: eo tamen animo, ut, qui ſemper principibus ueſtris, ac conſiliarijs paruiffem, ſi quando opera mea opus eſſet (quod nunquam fore in tanta optimorum ingeniorum, & eruditiffimorum hominum copia arbitrabar) & mihi etiam, quemadmodum non ſemel antea, aliquid mæ daretur, mandato ueſtro libentiſſime obtemperarē; ac cetera omnia, quæ me occupatum, impeditumq; tenerent, intermitterem; ueſtroq; iuſſu lumen accenderem, ſubductam nauim deducerem, uela uentis panderem. Iamq; totus in eo eram, ut, quod munus mihi Illuſtriſſimus Senatus Venetus detulit non minus laborioſum, quàm honorificum, ut in ampliffimo Gymnaſio Patauino, id eſt in oculis omnium gentium, & nationum, ueterem eloquentiam profitear, in illud unum incumberem; & quod mihi ocium à publicis, & priuatis diſputationibus concederetur, ad cogitationes quafdam meas litteris conſignandas referrem: cum ſuperior Academiæ Princeps una cum perilluſtri Comite, & religioſiſſimo Abbate, ASCANIO MARTINENGO, florentiſſimi cœtus ueſtri patrono, cuſtode, defenſore acerrimo, cum IO. IACOBO DIEDO, viro non minus ad doctri-næ laudē præſtanti, quàm religioſo, cum MATTHAEO MACINO, parente, ac prope deo ueſtri ſplendoris, & ornamenti; ſuam mihi uoluntatem amantiſſime ſignificauit, ut ad repetendam Academicarum exercitationum conſuetudinem, longo interuallo dimiſſam, ſolennem proluſionem haberem, & aliquoties præterea hoc eodem in loco diſputarem. Quamobrem me aliud quodammodo ex neceſſitate agentem, aliud cogitantem meum obediendi inſtitutum ad priſtinum curſum reuocauit, etiam reſtantibus mearum occupationum uentis. Quorſum hæc, V.C. ? primum, ut me aliqua dignum excuſatione exiſtimetis, ſi ſuperioribus temporibus ad eſſe frequens huic præſtantiſſimo cœtui ueſtro minus potuerim: deinde uero, ut quod hoc tempore in huius delatione muneris alijs fortaffe & eloquentiæ, & doctri-næ copijs inſtructioribus prælatus fuerim, quodq; ſæpius in hunc honeſtiſſimum locum aſcendurus ſim; id non ambitioni meæ, non oſtentandi ingenij, aut eruditionis, aut memoriæ deſiderio, non arrogantiæ tribuatis; ſed egregiæ
tanto-

tantorum uirorum de me opinioni, maiori forsitan, quam ut ei mea possint uires respondere, atq; adeo etiam illi ipsi amoris ardori, illi ipsi flagrantiae studii mei, quae me initio adduxit, & quotidie magis adducet ad huius Academiae commodum, ac dignitatem uobiscum procurandam. Iam uero, ut facere incipiam, quod mihi mandatum est, nullum nec praestitius, nec uobis accommodatius, nec ad colendam amplitudinis uestrae gloriam aptius inuenio argumentum, quam si de ascensu coeli, quem sibi haec ipsa parat Academia, ex ueterum Academicorum doctrina, quam breuissime, & quam facillime agam. Ad cuius rei pertractationem accedens, V. C. ne tantillum quidem uel materiae magnitudine, uel mea imbecillitate deterreor, quod animaduertam uos diuini alicuius numinis instar posse mihi afflare sonantia uerba, uberesq; sententias, ac maximo splendore uestro lumen afferre, animum languentem excitare, uires defensas reficere. Aut enim Musarum chorus, qui homines afflet, nullus est: aut hic praclarissimus caetus uester ille ipse est, qui afflatu suo me potest, si qua in parte deficiam, recreare; ut omnis laus, omnis gloria, omne decus, quod hoc ipso in loco acquiritur, referendum esse uestrae potissimum auctoritati uideatur. Quem Musarum chorus ut repraesentarent ueteres illi sapientiae studiosi, quorum nomen tantopere celebratur; dici non potest, quantas uigilias egerint, quantos labores exantlauerint. Nam, cum animi humani suae diuinitatis obliti in corpora cecidissent, rationeq; inobscurata, ueluti ueluto hominis capite coepissent tantum sub Leonis, ac multiplicis belluae forma apparere, & sola ira, solaq; cupiditate duci; omnino abiecti, atq; humiles erant, & bestiarum more uiuebant, humanarum rerum perturbatricem, optimorum ingeniorum consumptricem, maximorum bellorum concitatricem ambitionem sequebantur, immensa illa, & inexplebili accumulandarum opum auiditate rapiebantur, appetitu a ratione auerso ita impellebantur, ut nihil prope interesse inter homines, & feras uideretur. Tunc non nulli extiterunt, qui, quod descensuri de caelo minus de Sydereo Liberi patris cratero degustassent, minusq; ebrij facti essent, & minus obliuionis hausissent; aliquantum respuerunt, naturalium rerum

77
rum ordinem sunt contemplati, aliquem esse huius mundanae fabricae architectum praesenserunt, eum, eiusq; opera admirari coeperunt: ex qua potissimum admiratione philosophia originem habuit, per Irim Thaumantis, id est, admirationis filiam significata. Cum autem diuinam lucem sine diuino splendore attingere non posse uiderentur; ad recuperandum diuinum lumen, quod descendentes in terram amiserant, impulsifunt; quae impulsio caelestis est amor, & uera philosophia, quam diuinus Plato diuinitus indicabat, cum scribebat, Humanum animum affectare rerum diuinarum intelligentiam, in ea ipsa intuentem, quae sibi cognata sunt. Cum uero animaduertissent, in his membrorum uinculis, in his corporum compagibus nullam beatitudinem esse; sibi, si beati esse uellent, in antiquas suas sedes, & domicilia peruolandum: quod facere non licuit per carceris, in quo inclusi erant, in fractionem, alio modo fecerunt, ut e corpore emerent foras, ut ea, quae extra corpus essent, ueluti a corpore abducti, contemplarentur, ut a corporeis uoluptatibus se abstraherent, incorporeas uero, deorum proprias, perpetuas, sinceras, non contaminatas, tantum curarent, seque, quantum possent, ad diuinam conditionem extollerent. Atque, ut ad superiora penetrarent, primum sibi ad diuinum auxilium confugiendum esse duxerunt: deinde uero etiam partim alas quasdam, partim scalas adhibuerunt. Diuina igitur ope implorata dici non potest, quam celeriter eorum sit miseris occursum, quae in eo potissimum consistebant, quod ab una, & simplici natura ad multitudinis confusionem redacti essent. Nam unusquisque ipso ab uno rerum omnium principio unus creatus primum se conuertit in multitudinem aeternam, & mente rerum omnium ideas contemplari coepit, deinde uero se ipsum respiciens in multitudinem finitam progressus est, & uniuersales rerum omnium causas ratione collegit. inde spectauit corpus, & singulares rerum mobilium formas opinione concepit, atque percurrit. Postremo etiam materiam phantasia, & sensuum appetitu complexus est, ac natura ueluti instrumentum est ad ipsam materiam congregandam, mouendam, formandam. Itaque per quattuor quasi gradus, mentem, rationem, opinionem, naturam, ex uno quodammodo multa tunc

V esse-

effectus, cum ab vna rerum omnium causa in multas corporis actiones lapsus est; statim sensit superiores partes suas grauissimo somno consopiri, inferiores ad illarum dominatum cum maxima perturbatione excitari, totum denique se partium seditione, atq; discordia repleri. Hac tanta ærumnarum permissione, si quod erat remedium, quod ei adhiberi posse videretur, illud certe erat, vt à multitudine in vnum uè dicaretur. Quamobrem primum Musæ iussu præpotentis Iouis suauis harmonia eius partes obdormientes exsuscitarunt, conturbatas permulserunt, eumq; totum temperarunt. deinde Dionysius eam ad diuinum cultum conuertit, & ad mentem, qua Deus colitur reuocauit, tum uero Apollo mentem ipsam ad eius caput extulit. denique cœlestis Venus eandem ad Deum traxit; ut Musæ afflatu suo eius partes ad diuinum bonum conformarint: Dionysius eas ad unum totum redegerit: Apollo illud totum supra partes sustulerit: cœlestis Venus illud ipsum ad unum rerum omnium principium direxerit. Sic igitur afflatus animus, sic à multitudine in unum uersus, sic adiutus currum suum uexit in cœlum; currum inquam suum totam ipsius naturam egregie significantem; cuius auriga est animi mens, aurigæ caput animi una, & simplex natura, equus bonus ratio, opinioq; per res naturales excurrentes, equus malus phantasia confusa, ac sensuum appetitio; ut Musæ bonum equum à malo equo, id est rationem, & opinionem à phantasiæ confusione, & sensuum appetitu distinxerint: Dionysius malum equum bono, bonum aurigæ, id est ipsi menti subiecerit: Apollo aurigam in ipsius caput, id est mentis apicem uerterit: cœlestis Venus caput aurigæ in caput rerum omnium, id est Deum euocauit. O diuinam conuersionem, atq; euocationem omnibus admirandam, omnibus sequendam, per hæc inuolucra, & integumenta significatam, in diuinis autem scripturis diuinitus expressam. Neq; uero curru suo in cœlum uehi animi humani potuissent, nisi alis quibusdam à præpotenti Deo sibi datis usi fuissent, id est assidua ueritatis indagatione, & summi boni desiderio, uel duplici instinctu tum ad diuinum uerum, tum ad diuinum bonum, quibus in sublimi lati ad cœlestem præsepe, id est ad diuinam pulchritudinem contemplatione

platione sua peruenerunt, ibiq; equos suos, id est uires, & facultates suas apte collocarunt, atq; illis ambrosiam edendam, & nectar potandum, id est diuinæ pulchritudinis uisionem perfruendam, & cœlestem lætitiâ percipiendam traderunt. O felices alas, quæ ad tanti ferunt boni adeptionem. Iam uero cum omnibus modis statuissent in cœlum ascendere, scalas etiam quasdam sibi confecerunt, per quas gradiendo ad cœlestia penetrarent. Primam autem fabricati sunt scalam cognitionis; cuius primi gradus sagacitatis nomine signati sunt: superiores prudentiæ: alij scientiæ: supremi sapientiæ; in quibus primum opinio præparatur tum ad prudentiam, tum ad scientiam comparandam: deinde uero ratio non solum instruitur ad omnem consultationem in ijs, quæ à nobis aguntur, ad omnium bonorum consiliorum præceptionem, ad omnium honestarum actionum moderationem, ad omnium moralium uirtutum gubernationem; uerum etiam excurrit omnes scientias, tum eas, quæ uersantur in contemplando, tum eas, quæ referuntur ad agendum: postremo mens redditur sapiens; & apprehendit huius rerum uniuersitatis pulchritudinem, apprehendit mentium cœlestium naturam, apprehendit ipsum Deum. Hac scala ad diuinam conditionem proxime accesserunt ueteres illi, qui sapientes sunt appellati, uel sapientiæ studio nobilitati; ut in Aethiopia Itellatus Cepheus, Casiopea eius uxor, Andromeda filia, Perseus gener, propter rerum cœlestium cognitionem: in Assyria prometheus, Caucaaso affixus, qui Astrologiam Assyrijs indicauit: in Mauritania Atlas, qui spheram inuenit, cursumq. Solis, ac Lunæ, siderumq. omnium docuit: heroicis ætatibus Ulysses, & Nestor: Homeri temporibus Lycurgus: deinceps in Græcia Solon, Thales, Chilo, Pittacus, Cleobulus, Bias, Periander: deinde Socrates, qui oraculo Apollinis sapientissimus omnium est iudicatus: inde apud Romanos L. Acilius propter iuris ciuilibus prudentiam, M. Cato propter multarum rerum usum, C. Lelius tum propter prudentiam, tum propter usum. Hac eadem scala ascendit Pherecides, is, qui animorum immortalitate constituenda sibi nominis immortalitatem comparauit. Hac Pythagoras, qui Philosophiæ, &

Philosophorum nomē instituit. Hac Architas Pythagoreus, qui in Mathematicis maiorem humano captu progressionē fecisse traditur, adeo vt non solum cubum primus inuenerit, sed etiam columbam ligneam tam affabre effinxerit, librauerit, inflauerit, vt viuæ uolatum imitaretur. Hac Tymæus inter Pythagoricos celeberrimus. Hac Plato non solum intelligendi, sed etiam dicendi auctor grauisissimus, qui rerū diuinarum contemplatione diuini nomen est consecutus. Hac Aristoteles is, qui tantum proficere uisus est in omni genere disciplinæ, vt eum quasi doctrinæ miraculum quoddam omnes suspexerint, atq. admirati sint. Hac alij prope innumerabiles, qui abditis rerum causis inuestigandis se prope diuinos ostenderunt. Alteram scalam fabricarunt, quæ dicta est appetitionis, cuius priores gradus iustitiæ inscripti sunt; alteri temperantiæ: superiores fortitudini; in quibus uoluntas ad iustas actiones conformatur: facultas concupiscendi ad omnium uoluptatum, & commotionum moderationem: uis irascendi ad periculorum, & mortis quoq; ipsius pro Dei cultu, pro honestate, pro patria persequendum. His gradibus animi humani per iustitiæ, temperantiæ, fortitudinis officia auctorem repetunt suum; vt nec iniuriam ullam alijs inferant, nec sibi ab alijs inferri pro uiribus patientur: vt uigilia, inedia, labore omnem libidinem doment: vt omnes res arduas, & difficiles fortiter ferant, & ad cœlestem beatitudinem uirtutibus extollantur. Horum graduum ea esse natura perhibetur, ut qui eorum aliquo insistere apte potest, omnes ascendere facile queat. Sic uiri iusti ad altiora loca peruenerunt; vt inter ceteros Aristides, is, qui iniustum Themistoclis consilium de incendenda Lacedæmoniorū classe, quamuis patriæ uile, aspernatus est: & Cn. Domitius, qui cum M. Scaurum accusasset, seruusq. Scauri ad eum noctu peruenisset, instructurum se se eius accusationem multis, grauiusq. domini criminibus promittens, auribus suis obferatis, & indicis ore clauso, duci eum ad dominum iussit. Sic quoque uiri temperantes, & continentes; ut inter alios Alexander Magnus tunc maxime, cum Darii Regis uxorem, eandemq; eiusdem sororem, quam quidem exuperanti forma esse audiebat, videre noluit, perducique ad sese prohibuit: &

P. Afri-

P. Africanus Superior, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginem tempestiuam, forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam perductam ad se patri inuiolatam reddidit; ita ut quisnam fuerit continentior, merito dubitatum sit, Magnus ne Alexander, qui pulcherrimam fœminam ne uidere quidem uoluit, an P. Africanus, qui formosissimam uirginem à se uisam non attigit. Sic uiri fortes, ut Miltiades, & Themistocles, clarissima in Rep. Atheniensi fortitudinis exempla: & tres Decii Romani, pater, filius, & nepos, qui pro patria pugnando fortissime occubuerunt. Sic denique alii multi uirtutibus mirifice dediti. Neque uero defuerunt, qui utramq; scalam proxime collocatam permearint, & modo super hanc, modo super illam saliendo, uel etiam propter uniusque propinquitatem altero pede illa, altero hac insistendo, felicissimum, & fortunatissimum iter confecerunt. Hunc enim omnium tutissimum ascensum sibi parauit Soerates. non solum omnis sapientiæ, uerum etiam honestatis, modestiæ, frugalitatis, innocentiae, fortitudinis, omnis uirtutis specimen, & exemplar. Hunc Xenocrates non solum doctrina, & dicendi facultate, sed etiam continentia, contemptione pecuniæ, fide, iustitia, præstans. Nam eius sapientiam, & eloquentiam expertus est Polemon, homo primum perditæ luxuriæ, postea, cum ipsius scholam irridendi causa intrasset, grauisima oratione de modestia, & temperantia ex tempore ab eo habita, respiscere coactus, & ex infami ganeone maximus philosophus factus. Eius temperantiam declarauit Phryne, nobile Athenarum scortum, cum iuxta eum accubiuisset, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an ipsius castimoniam posset corrumpere, nec Philosophi animum ullis illecebris commouere quiuisset, quasi non cum homine, sed cum statua cubiuisset. Eius in pecuniarum contemptu excellentiam Magnus miratus est Alexander, spreto ab eo aliquo talentis, quæ ipse ad eum miserat per legatos. Eius denique probitatem, & sanctitatem uniuersus Atheniensis populus comprobauit, tunc cum uolentem eum testimonio publice dicto ex instituto iurare, una omnium uoce prohibuit, significans etiam non iurato tanto uiro credendum. Hunc eundem ascensum affectabat Epictetus, non solum eximie doctus,

Atus, verum etiam egregie probus; cuius quidem vitam tantæ admirationi fuisse memoriæ proditum est, ut eius lucerna fictilis tribus drachmarum millibus propter miram viri auctoritatem vendita esse dicatur. Hunc Musonius, qui, incertum est, doctior, an melior extiterit. Hunc alij quàm plurimi, qui ita philosophati sunt, ut laudabilem vitam cum eruditione coniunxerint. Hanc duplicem ascendendi rōnem animis mortalium à deis immortalibus propositam qui secuti non sunt; sed vel ignorantia, & superbia turribus alte constructis uoluerunt ipsis inuitis deis, & repugnante natura superiora loca occupare, vel grauari, & inquinati multis, magnisque flagitijs, & sceleribus putarunt se posse cœlum penetrare, atque diuidere: tantum abest, ut eis attingere cœlestia licuerit, ut illi Iouis fulmine icti sint, quod accidisse Titanis, & Gigantibus poetæ fictis fabulis prodiderunt, hi ad alias grauissimas poenas sint constituti. qui corporeis malis oppressi, uel à vulture iecur immortale tundente, tamquàm Titij misere torquentur, dum peccatorum in eis conscientia uiscera interiora rimatur, & ipsa vitalia indefessa illorum admonitione dilaniat; uel quasi Tantali epulis ante ora positis cruciantur fame, & inedia tabescunt, dum rerum acquirendarum desiderio quotidie magis exardescunt, & in copia, atque affluentia inopes, atque egentes se præbent; uel ut Ixiones radijs rotarū pendunt districti, dum nihil consilio præuident, nihil ratione moderantur, nihil virtutibus explicant, sed omnia casu agunt, omnia Fortunæ arbitrio permittunt; uel, ut Sisiphi saxum in gens uoluunt, dum parum efficacibus, multumque laboriosis conatibus uitam terunt; uel atram silicem lapsuram semper, & cadenti similem horrent, dum arduam potestatem, & grauem tyrannidem ambiunt; uel alijs miseris modis excruciantur, tam infelices, & calamitosi, quàm, qui oppositas uias sequuntur, felices, & beati. Cum igitur fama percrebuisset, aliquem esse aditum delapsis in terram animis ad loca superiora; & sapientiores, ac prudentiores quidam eum patefacere, & quasi digito monstrare cœpissent, ac uelut Amphiones, & Orphei, homines quodammodo saxeos, & efferatos ad humanam mollitudinem, & ciuilem cultum traducere: nolite, obsecro, quærere, V. C. quibus gaudijs exultantes, quibus lætitijs

lætitijs se effereutes ad illos fierent hominum concursus. Tunc .n. putabant ex animo sibi omnia euentura, tunc fauiste, feliciter, prosperè omnia successura, si reciperentur in numerum philosophorum, quos multo facilius, quàm ceteros superiora petere compertum est. Idcirco videre potuisset diuersorum hominum cœtus uitæ cœlestis desiderio in unum quasi corpus coalescere, ad studia omnis doctrinæ, omnis virtutis coniunctim ferri, rerum diuinarum, & humanarum contemplatione ad summum bonum inuicem confirmari. Iam confluebant undique pauperes, diuites, potentes, impotentes, reges, subditi, imperatores, milites, omnium generum homines, & philosophorum principibus se submittentes sub certos quasi duces nomina dabant. Sic uarij quodammodo philosophiæ exercitus ordinati sunt: sic uariæ philosophorum sectæ distinctæ: sic uariæ doctissimorum hominum Respublicæ institutæ. Ad eundem modum apud multas gentes, & nationes clarissima gymnasia sunt constituta; & in hac antiquissima Veneti imperii urbe nobilissimum omnium ingenuarum artium, & disciplinarum domicilium est collocatum. in quo fulgent tum pontificii, ac Cæsarei iuris, tum Philosophiæ, ac Medicinæ lumina præclarissima, & potissimum qui adsunt, egregii, atque eximii doctores optimas artes cum ingenti sua laude, atque incredibili omnium cum admiratione profitentes. de quorum præstantia plura non dicam, quod mira famæ celebritas eam uniuerso terrarum orbi reddiderit notiozem, quàm ut ego ulla ex parte possim oratione mea collustrare. Ad eundem modum sub nomine Academiæ præstantissimi ad omnem gloriam cœtus multis in urbibus facti sunt; in quibus ut ualde splendeat hæc ipsa Academiæ facit, multorum eius Academicorum magnus splendor, cum in hoc sint numero tot homines perillustres, tot uiri perque religiosi, tot doctores præcellentes, tot iuuenes ornatisimi; faciunt præclara eius instituta, & admirabiles ad omnium doctrinarum laudem cœpti progressus; facit insignis ordo in disputandis, & tractandis rerum obscurissimarum quæstionibus; atque incredibilis ardor ad omne disciplinæ genus complectendum. Hic si mihi latissimus ornamentorum uestrorum campus excurrendus

dus esset, V. C. hodie dicēdi finem non facerem. Quis enī
 breui temporis spatio persequatur singularem Nicolai Cō-
 tarenī, diligentissimi, ac benignissimi huius ciuitatis Quæ-
 storis, principis uestri amplitudinem, eximiam Laurentii Iu-
 stiniani, & Io. Baptistæ Basadonnæ, prudentissimorum eius
 consiliariorum præstantiam, egregias virtutum uestrarum
 actiones, mirificas cœtus uestri leges, excellentem studiorū
 uestrorum, & disputationum, & problematum varietatem,
 aliaq; laudes quāplurimas, & quāmaximas, quibus orna-
 ti estis? Dii immortales, quantis incedo lætitiis, quanta per-
 fundor uoluptate, quotiescunque cogito uobis à multis in-
 uideri. Verum tamen animaduerti V. C. (ignoscite, quæso, si
 nimiam in dicendo licentiam, uel potius audaciam mihi as-
 sumo, quam mihi concedere singularis uestra benignitas, at
 que humanitas uidetur) animaduerti inquam, vos una tan-
 tummodo de re minus sollicitos adhuc fuisse, quam si ipsa
 Academia loqui posset, se potissimum semper à uobis exop-
 tasse fateretur, ut sibi nihil amplius quidquam ad splendo-
 rem, & dignitatem deesse existimaretur. Hæc illa res est, ad
 quam uel in ipsis Academia primordijs uos cohortatus sum,
 ut constanter propositum uirgeretis; ut cum frequentissimus
 uester esset numerus, frequentissimi etiam congregaremini;
 ut illud flagrans studium, quo ad obediendas Academicas exer-
 citationes initio ardebatis, perpetuo conseruaretis. Quid e-
 nim aliud uobis est faciendum, nisi uelitis inuidorum de uo-
 bis uoculas confirmare? Nam ut primum auditum est, uos
 in eundem locum instituendæ Academiae causa conuenis-
 se, ne obsecro quæratis, quā multi inuidiæ morsum in uos
 acuerint, quæ fulmina parauerint ad ferienda consilia ue-
 stra. E uestigio insurgunt, faces iactant, difficultates obiici-
 unt, exclamant, uociferantur, hunc ipsum cœtum parum di-
 uturnum fore, hunc uestrum Phryxum, magnis cito flucti-
 bus obrutum iri, hunc uestrarum mentium ardorem, unde
ANIMOSI appellamini, breui tempore extinctum iri.
 O plumbeum pugionem. Annum igitur ab instituta Acade-
 mia tertium præter multorum opinionem felicibus auspi-
 ciis ingredimini, atque ita ingredimini, ut quāmdiutissime
 ad has præclaras exercitationes conuenturi esse uideamini.

Quid

Quid autem uos facere oportet? Quid aliud quæso, nisi ut
 constantiam retineatis? Sic facite, V. C. & constanti animo
 currite ad ea, quæ uos manent, præmia immortalitatis. Co-
 gitate, quid sibi uelit hoc uestrum singulare insigne, hæc ue-
 stra insignis appellatio; quid postulet decus uestrum, ampli-
 tudo uestra, & perseveratissime sic coniuncti, sic concordēs
 ad diuinum bonum contemplatione assequendum, quod uos
 diuinus uocat afflatus, alas ingeniorum uestrorum diutur-
 na quiete refectas, & recreatas adhibete, scalas animorū con-
 scendite, uel, cum iam conscenderitis animose excurri-
 te, cœlum scandite, ut facere instituisitis, me uero
 pro uestra humanitate uobiscum ducite, &
 parum pennatum, atq; aliqua ex par-
 te claudum catena aurea beni-
 gnitatis uestræ trahite ad
 gloriam sempiternam.

Habita Patauij in Academia Animosorum.

X Pro

PRO
STVDIIS
HVMANITATIS.
ANTONII RICCOBONI

Oratio.

SVPERIORI proximo studiorum nostrorum curriculo, Aud. totum primum librum Artis Rhetoricæ Aristotelis cum explicauerimus; sequitur, ut animorum nostrorum uiribus satis longa intermissione, & diuturna quiete relictis, & confirmatis librum secundum explicare felicibus nunc auspicijs aggrediamur. Cuius materia triplex sine dubio grauissima, utilissima, auribus uestris dignissima est, & quæ non solum quomodo loquamur, uerum etiam, quomodo uiuamus, docere nos posse uideatur; primum de morata oratione, & moribus tum in persona loquentium exprimendis, tum in persona audientium permulcendis: deinde de affectibus humanis tum concitandis, tum tranquillandis: postremo de argumentis, & copia argumentorum ex locis Topicis comparanda, ad omnium, quæcunq. in sermonibus nostris uersari possunt, quæstionum pertractationem maxime accommodata. Quæ omnia cum ex penetralibus philo-

sophiæ deprompta sint: reperiuntur tamen, si Dijs placet, nonnulli, qui ea tamquam leuia, & inania, immo uero uniuersum eloquentiæ studium, tamquam puerile, & nugatorium, audent contemnere, & deridere; nec harum litterarum luminibus, & multiplici suauitate perfruuntur, sed tamquam talpæ barbara obscuritate oblectantur, & tamquam scarabæi magis odorem luti, quam alabastrum requirunt, & tamquam suillum genus eloquentiæ amaracum, unde gratissimus humanitatis odor afflatur, ueluti sibi uenenum, experiuntur. Quamobrem quæso à uobis, benignissimi Aud. ut in hoc honestissimo huius diei confesso, atq. in hoc prope uestibulo explicationum nostrarum hanc mihi ueniam detis professioni nostræ in deprauata ueterum disciplina, & corruptis nostri seculi moribus ualde accommodatam, ut, priusquam ad præclara Arist. præcepta declaranda deueniam, nonnullorum factum reprehendam, qui, dum in rerû cognoscendarum studio elaborant, nostram hanc, quasi uerborum tantum, quod ipsi cum maximo suo errore dictitât, disciplinam illudunt, barbariemq. modis omnibus affectât, & fouent; ut, quando iam reliquas fere omnes scholas ipsa barbaries inuasit, caueamus diligenter, ea ne, tamquam pestilentia, continenti uulgata tabe, nostram quoq. Humanitatis scholam inuadat; ac relictis illis in barbaris cloacis, & uolutabris, cœnoq. ac luto (pace aurium uestrarum dixerim) tamquam suis, non è turbidis lacunis, & sterquilinijs, scientiæ succum bibamus, sed è limpidis sapientiæ, & eloquentiæ fontibus, & fluminibus doctrinæ aquam hauriamus; probatosq. scriptores tum græcos, tum Latinos, & in primis Aristotelem, Demosthenem, Ciceronem, aliosque eius generis auctores cœmplectamur, amemus, quantum possumus, imitemur. Ut autem ad propositum aggrediamur, quinam, obsecro, sunt illi, qui bonis litteris, & nobis in hoc gymnasio bonarum litterarum constitutis tutoribus negotium faceffunt? Sunt non solum (quod magis ferendum esset) rudes quidam, atq. imperiti homines, de quorum contibus repellendis, ac uindicandis non esset admodum contendendum: uerum etiam (quod magis mirandum est) nonnulli Philosophi, ac Dialectici, nonnulli Medici, nonnulli

Iureconfulti, & alij eiusmodi, qui summam eruditionem, ac doctrinam profitentur, & tamen à recta studiorum ratione tum ipsi desciscunt, tum studiosos iuuenes, quantum possunt, abducunt, præsertim in Italia, ubi id minus efficere debent. Dico nonnullos: quia tantum abest, ut veros, & legitimos earum artium doctores existimem reprehendendos, ut potius valde venerer, & admirer. Nihil enim esse Philosophia, & Dialectica præstabilius, nihil Medicina melius, nihil Iure civili speciosius arbitror: sed harum rerum studia in prauum usum conuerti, & adhiberi, merito conqueror. Reperiuntur igitur quidam non veri, sed adubrati Philosophi, & Dialectici, qui cum omnia damnare, quæ ipsi nesciunt, consueuerint, quoniam, quæ à ueteribus elegantissime scripta sunt, propter græci, & latini sermonis incitiam non admodum attingunt; quæ uero à recentioribus barbare inculcata sunt, in ijs toti sunt occupati; doctrina exigua contenti, singulari infantia præditi, optimarum artium, quæ ad Humanitatem pertinent, expertes, & rudes, suis se quæstiunculis oblectant: pauca quædam Peripateticorum decreta tenent, eaq. tamquam religiosissima, atq. sanctissima custodiunt: tribus, aut ad summum quattuor iam peruagatis responsorum generibus occurrere omnibus, quæ in Philosophia, & Dialectica propositæ sunt, quæstionibus consueuerunt: omnia explicant, non græco, nec latino sermone, quorum utrumq; ignorant, sed nouo quodam, & ante inaudito loquendi genere, ac quotidie magis nouo, cum eorum quisque sua sibi uerba, vel potius portenta fabricetur: nostra studia, in quibus ipsi excellere vel propter ingeniorum tarditatem, uel propter laborum magnitudinem posse diffidunt, despiciunt ducunt; obliui scilicet huiusmodi studia omnium doctissimorum hominum consensu quasi firmissima esse omnium disciplinarum, atq. artium fundamenta; obliui, quod ueteribus omnibus fuit persuasissimū, egregijs Philosophis, ac Dialecticis non eximia potius sapientiæ præcepta, quam uerborum, quibus illa quodammodo sustentur, subsidia nota esse oportere; obliui, quid fecerit Plato, quid Xenophō, quid Aristoteles, quid Theophrastus, quid ceteri omnes, à quibus tamquam ab yberrimis quibusdam fontibus omnis

ad nos

ad nos optimarum artium cognitio emanauit, quorum nemo fere fuit bonus intelligendi magister, qui non idem et grauis dicendi auctor extiterit; quid deniq; Musonius, grauissimus Philosophus, qui tunc quoque, cum Philosophiæ laude maxime floreret, Hermogenem dicendi magistrum studiose audire non erubuit. contra quam faciunt quidam nostrorum temporum infantissimi philosophi, qui, tantum abest, ut Rhetoras audire sibi honestum, atq; utile existiment, ut potius illorum studium vituperent, damnent, irrideant; etiam si intelligant idem à suo ipsorum magistro Aristotele, eiusq; doctore Platone fuisse mirabiliter auctum, & exornatum, ac commentarijs etiam editis locupletatum, atq; illustratum. Dixi de malis Philosophis, ac Dialecticis, qui non iudicio, sed desperatione ad prauam sententiam, tamquam æstu, & tempestate ad scopulum adhæserunt, ut linguæ græcæ, & latinæ cognitionem, & magnitudinem exhorrescant, maximoq; orationis illustrandæ labores pertimescant. Dicamus nunc de Medicis; de quibus si quærat, cur ueterum quidem multi in re Medica sic excelluerint, ut vel dii habiti sint, quod de Chirone, Machaone, Podalirio, Hippocrate, memoriæ proditum est; tantum in honore fuerint, ut ne præclari quidem Reges, aut homines à Regibus originem habentes Medici nomen erubuerint, quod legitur de Sabore, & Gyge, utroq; Rege Medorum, Sabiele Arabum, Mithridate Persarum, Hermete Aegyptiorum, Mesue Damasceni Regis nepote; nunc uero tam pauci sint, qui excellere uideantur; quiq; eam habeant auctoritatem, quæ tantæ facultatis deceat dignitatem: profecto huius paucitatis illa in primis causa afferenda est, quod multi Medici, potius pecuniæ mendici, quam veri medici, magis lucri, quam scientiæ studiosi, à recta studiorum ratione desciscunt; satisq. habent, si summa quædam remediorum genera nouerint; nec propter litterarum græcarum, & latinarum incitiam fontes artis attingunt; nec satis tenent, quid suo ipsorum officio conueniat. Hinc morborum amplificatio: hinc agrotantium desperatio: hinc perturbatio populorum: hinc labes, & pernicijs ciuitatum. Quod enim aliud istorum institutum est, qui, si frontem corrugatam, & caperatam, barbam prominentem

&

& pexam, uultum, & incessum grauem, atq. adeo etiam annulos, uestes, capitis ornamenta, mulas, equos, currus, quibus per urbes vehuntur, intuearis, omnem eruditionem præ se ferunt ita, ut eorum supercilio, tamquam Atlante cælum, Medica niti facultas uideatur; si opera inspicias, nihil, aut parum admodum ueræ notitiæ; & solidæ intelligentiæ se habere significant; quæ, inquam, istorum consuetudo est, nisi, ut simulata quadam eruditione, & generali remediorum pertractatione, quæ haberi etiam posse sine ullis litteris per solam experientiam uidetur, pecuniam à miseris, qui se, suamque uitam eorum fidei commiserint, extorqueant ad insatiabilem illam suam, acerrimamq. diuitiarum cupiditatē explendam, quam sibi vnā proposuerunt? Quid igitur mirum, si despiciantur, homines ineruditi, & inepti, non solum reprehensione, sed etiam pœna dignissimi, quod non uitam hominum conseruare, ut ipsorum ars pollicetur, sed potius auferre uideantur, propter eius ipsius, quam profitentur, artis ignorationem? de quibus moriens Adrianus locutus est, cum exclamauit, TVRBA Medicorum Principem interfecit. Quid? quod illud ipsum studium, quod sine dubio immensum, ac prope infinitum est, ad eam paucitatem, easq. angustias redegerunt, ut paucis quibusdam cognitis præceptionibus, uel remediorum, ut ipsi appellant, receptionibus, Dialectica vix in limine salutata, Philosophia vix de facie, uel de nomine cognita, multi paucorum mensium spatio se tamq. egregios Medicos uenditent; ac sine vlla bonarum litterarum cognitione se inter Medicos primos, omni dignitate præstantes, omni claritate fulgentes uelint enumerari? Id quod, mihi credite, Aud. nullam aliam euenit ob causam, nisi quod præ clara litterarum studia prauis hominum moribus ad quæstum, prædamq. tendentibus corrupta sunt; proq. græcis, & latinis uocibus, quibus omnis doctrina elegans, & libero homine digna comprehensa est, barbara quædam garrulitas, quæ omnia infuscat, adamatur. Quasi uero quidquam recte intelligi sine linguarum, & illarum præcipue, quæ omnium laudandarum artium fontes uberrimos continent, intelligentia queat. Cur enim Hippocrates, cur Galenus, cur alii ueteres Medici tam exquisite in litterarum studio sibi elaboran-

dum

dum duxerunt, nisi, quod inde suæ artis absolutionem manare intellexerunt? Quod etiam sub inuolucris, atq. integumentis fuisse significatum uidetur, cum omnem scientiam petendam esse à Musis, & Apollinem eundem esse tum Musarum, tum Medicinæ præsidem deum, ueteres tradiderunt. Nihil enim aliud mea quidem sententia est Apollo, nihil aliud sūt Musæ, nisi pulcherrima, & eruditissima ueterum scripta, in quibus omnem eruditionem, omnem doctrinam, omnem artis perfectionem contineri, qui non consententur, sine dubio à ueritate longissime aberrant, disciplinarum deprauationem amplectuntur, rerum lucem oderunt, tenebras admant, in maximo errore versantur. Iam ueniamus ad nostros Iurisconsultos; quorum quidem multi haud scio, an uerius appellari debeant legum studiosi, & docti, quam glossematū, & commentariorum: propterea quod magis glossemata, & commentarios, quam leges ipsas legant; cum in uerbis legum propter latinæ linguæ inscitiam difficilius uersentur; in iis uero, quæ barbare scripta sunt, glossematibus, & commentariis, minorem habeant difficultatem. Itaque deserunt latinæ linguæ candorem, & circumscriptæ illius elocutionis maiestatem, quæ in ueterum Iurisconsultorum libris admirabilis est; seq. in media barbaria inuoluunt; cumq. ad excellentiam, uel potius ad nomen excellentiæ, quam uelocissime progrediantur, satis habent, si solennes, & tritas quasdam distinctionum, & uerborum formulas nouerint, illisq. sibi doctorum insignia comparauerint; ac magis curant, ut doctores, quam ut docti existant. Hic, humanissimi Aud. non possum non uobis commemorare, quid de bonis litteris responderint duo magni nostrorum temporum Iureconsulti; quorum quidem alter cum in hoc gymnasio prorsus barbare, & putide loqueretur, causamq. afferret, cur dicendi elegantiam minime sequeretur, Nec Terentium, inquit, nec Cæsarem, nec Ciceronem unquam legi, quod iuris quæstiones, ut decidantur, aliud profecto requirant, quam istorum coccinnae uoces, & composita uerba. Quasi uerborum exquisita cognitio ad res exquisite cognoscendas non pertineat: & quasi legum maiestatem deceat inquinata, & barbarorum sordibus turpificata elocutio, non oratio emendata, non pura, nõ grauis.

uis. O tempora, o mores. Alter uero, cum in conscribenda sententia sua de re quadam suo, tamq̄ sapientis, commissa cō filio (ad istos enim, tamq̄ ad Apollines confugiunt) multos sane dies, & menses poneret, ac modo publicarum disputationum, modo aliarum rerum excusatione uteretur, quotidieq. magis recentiorum iurisperitorum tricis, atq; maadris se inuolueret, nec unquam proferendæ sententiæ finem faceret; conquerentibus de cunctatione ijs, quorum id intererat, oratorum forte, & poetarum studio deditis; An uero, inquit, putatis agi nunc, quomodo oratoriæ nugæ, & poeticiæ ineptiæ concinnentur, non quomodo obscurissima iuris quæstio declaretur? Illa sint, ut uere sunt, tamquam inania, & leuia, ad componendum facilia: at prudentum de iure ciuili responsa non nisi longo temporis spatio ad meditando, & contemplandum dato reddantur. Quasi facillimum sit orationem, uel poema conficere: & quasi barbara ista responsa non sæpe talia sint, ut nihil fere aliud contineant, quam quod natura duce posse intelligi uidetur. O de prauatam disciplinam, & corruptam consuetudinem. Iurisperiti quondam ita uerborum elegantiam studuerunt, ut in eorum potissimum scriptis latina elucere eloquentia uideatur: nunc reperiuntur Iurisperiti, qui à Latinitatis candore sint penitus alieni. Illi intellexerunt, uerba esse non solum legitime disciplinæ, uerum etiam bonarum artium omnium firmissima fundamenta, ut, qui illorum uim melius teneret, harum quoque cognitionem maiorem haberent: hi res inter se natura coniunctas, uerborum scientiam, & præceptorum notitiam disiungunt. Illi sen. per ornate, quæ sentiebant, loquebantur: hi omnia impure, & deprauate loquuntur. Illi ad hominum eloquentium imitationem scribendo se effingebant: hi elegantissimos quosq; scriptores, si Dijs placet, irrident. Illi poetarum, & oratorum auctoritatem tanti fecerunt, ut grauissimis sæpe eorum testimoniis in scriptis suis usi sint; quod facere consueuerunt etiam Medici; etiam Philosophi; etiam ceteri omnes: hi audent uel potissima quæque poemata, & ornatissimas orationes, quamuis essent ipsius Homeri, Virgilio, Demosthenis, Ciceronis, res leues nominare, & cum suis tumultuosis opinionibus conferre; ut

85
quæ opera nonnumquam quoque, quod ille ait, in annum promenda sunt, quo perficiantur, & quæ non nisi longissimo temporis spatio perfici queunt, faciliora existimantur, quam istorum responsa, quæ nihil sæpe aliud, quam meras continere nugas comperiuntur. Intelligitis ergo, præstantissimi. Audite. quemadmodum non solum rudes, atq; indocti homines litterarum elegantiam aspersionentur, uerum etiam illi, qui maximam doctrinam profitentur. Quorum quidem pessimum exemplum secuti iuuenes plurimi ita à recta studiorum ratione deflexerunt, ut benè eis litteræ sordeant: ut nouum quoddam, & ante inauditum loquendi genus passim usurpetur: ut quod quisque uerbis minus elegantibus, magisque nouis fuerit usus, atque in disputationes suas maiora quasi monstra intulerit, eò doctior habeatur: ut, si quis Philosophiæ, & Dialecticæ, si quis Medicinæ, si quis Iuri ciuili deditus, oratione paullo limatior sit, is potius Grammaticulus, & tenuissimarum Grammaticæ rationis quisquiliarum collector, ad uocum illecebras, tamquam ad sirenios scopulos adhærescens, quam grauioris disciplinæ sectator habeatur. Eodem pessimo exemplo factum est, ut inueterauerit, & in animis hominum penitus infederit perniciosissima quædam opinio, nihil in his litteris contineri, nisi humile, nisi leue, magis puerilibus rudimentis, quam uirili scientiæ accommodatum. Quamobrem non solum doctores, qui eas pertractant, uerum etiam iuuenes, qui earum se studiosos ostendunt, parum graues existimantur; cumque antea illi, qui in clarissimis gymnasijs nobiliorum nomen prætereundum consueuerunt, hæc studia in primis exercere solerent, & Humanitatis scholas potissimum frequentare: nunc, quamuis huiusmodi litteris, & huiusmodi doctoribus tam indigeant, quam qui maxime, atque in harum rerum cognitione positum esse magnum uitæ decus, & ornamentum, magnum commodum, & adiuuentum confiteri cogantur: plerumque tamen uerentur, ut hæc nostra quotidie frequentata subsellia suam ipsorum grauitatem plus nimio demittant. O peruersissimam opinionem. Equidem, Audite. illud magis paterer, & minus moleste ferrem, ut culpa uel in me, uel in alios, qui hæc litteras docent,

Y reijcen-

reuerentur, eamque uel ingenii, uel doctrinæ uarietatem, atque præstantiam, quæ in hoc munere obeundo requiritur, longe à nobis obesse obijceretur; quod etiam nos, qui minus nobis arrogamus, in his studijs magnitudine infinitis confitemur, atque ita confitemur, ut magis quotidianis laboribus, atque assiduis uigilijs nostris, quàm ulla perfecta, & absoluta, qualis postulatur, sapientia, & eloquentia eorum dignitatem tueri nos posse existimemus; paterer, inquam, & ferrem, siquid turpitudinis horum studiorum professioni euenit, id quorundam hominum, qui ea profitentur, uitio, non artium, quæ tractantur, naturæ tribui: sed dici has litteras inanes, & nugatorias, nulla grauitate, & magnificentia præditas, pueris magis, quàm uiris congruentes, & ob id minus curandas, minusque complectendas, non patiar, non feram, non tolerabo, idque falsissimum esse, atque indignissimum, quod in hominum ore uersetur, semper prædicabo. Non nulli uero eam animo imbibere sententiam, à uiris quibusdam grauibus maioris fortasse auctoritatis, quàm opus sit, sparsam, atque diffusam, ut, quæ studia omnem hominis ætatem requirunt propter amplitudinem suam, & uitæ longissimæ spatio uix, aut ne uix quidem perfici queunt, ea unius, uel alterius Grammaticuli, & Rhetoris præceptis memoriæ mandatis, ipsi absolui posse arbitrentur, studijsq; omnibus in uarias classes diuisis nefas esse ducant, si quis eorum, qui alia profitentur, nostra amplius attingant, quæ nihilominus, uelint, nolint, si cum alijs coniungantur, cetera perficiunt, ceterisque maximo sunt ornamento, atque adiumento. Nonne igitur patet in tam prauis hominum moribus, cur tumpanci sint, qui dicendi, & scribendi laude floreat? qui ad ueterum elegantiam proxime accedant? qui barbarie non sint inquinati? Nonne maxime dolendum est, præclara litterarum studia præcipue in Italia deseri, & quæ passim per totam Italiam floruerunt, ea uel in ipsis Italiæ præclarissimis gymnasijs parum honoris habere? Dicunt quidem mirabile, atque adeo etiam miserabile, quomodo euenit, ut, ubi discerentur vulgo græcæ litteræ, perinde ac à nobis nunc discuntur latinæ, ubi natua fuit latina

lingua

lingua, ubi dominata est, ubi ex scriptis tot clarissimorum uirorum maximam claritatem acquisiuit, ibi non solum græcæ linguæ cognitio, uerum etiam ipsa latinitas desideretur, ibi latinæ linguæ candor prorsus commaculetur, inde latina eloquentia ad exteras nationes amandetur; & ubi Musæ potissimum cultæ sunt, ibi incultæ, incomptæ, inornatæ conspiciantur; & quidem cum magno totius Italiæ dedecore, quæ cum antea omnis humanitatis, atque elegantiae sibi gloriam asciuerit, nunc nulla prope antiquæ monumenta laudis, & ueteris insignia dignitatis agnoscit. Quantum autem turpe fuit Italici hominibus bonas litteras despiciere, tantum splendoris accessit Germanis, Polonis, Gallis, alijsque gentibus, & nationibus, quæ eloquentiam ab Italiæ finibus quodammodo eiecram in suum finem, & complexum recipere uisæ sunt; quarum quidem gentium, & nationum homines cum in nostras ueniunt regiones, mirantur, & merito mea quidem sententia mirantur, nulla hic prope eius uestigia existere; cumque eorum plerique litterarum elegantia delectentur, sæpenumero doctores Italos barbare disputantes audire non possunt, & ab eorum auditione auertuntur, litterasque non solum græcas, sed etiam latinas in Italia latitantes uix inueniunt, ac nisi prauis hominum moribus, malisque institutis ipsi quoque, ut interdum euenit, de recta studendi uia deducantur, pluris hæc nostra studia, quàm cetera faciunt. Vos igitur collaudo, iuuenes magnanimi, & generosi, qui ex longinquis terrarum regionibus ad hunc amplissimum doctrinarum mercatum concurristis, quod eas linguas, quæ tot excellentium poetarum, admirabilium oratorum, præstantium historicorum, nobilium philosophorum, ingenuarum artium tribuunt cognitionem, studiosissime persequamini; cumque græca non contemnatis, latina in primis complectamini; ueteremque latine loquendi consuetudinem in bonis artibus pertractandis retineatis; atque Humanitatis studia ita exerceatis, ut omne decus, & ornamentum in eis positum esse existimetis. Vos uero, illustris Latinorum progenies, & generosa propago, etiam, atque etiam horror, ut simul cum lingua græca, quæ latinis charissima fuit, latinitatem

Y 2 com-

commendatam habeatis; & in alia quidem studia vehementer incumbatis, sed in ea uehementissime, sine quibus alia rudia, & imperfecta existunt; Humanitateque homines colatis; & in primis caueatis, ut quorundam doctorum maior fortasse auctoritas, quam præstantia vos à rectissimis studijs abalienet. Non enim uerum est, immo tam falsum, quam quod falsissimum illud, quod uobis persuadere conantur, Humanitatis studium humile, atque abiectum esse: sed tanta grauitate, & magnificentia præditum cõperitur, tanta rerum, atque artium cognitione instructum, ut, qui hoc negligat, is non disciplinam aliquam despiciere, verum vniuersum doctrinarum orbem contemnere videatur. At res inanes, & leues eo ipso continentur, ut poetarum fabulæ, quomodo oppugnatum sit Ilium, quomodo Aeneas in Italiam uenerit: ut comendæ orationis præcepta, quid sit similiter desinens, similiter cadens, & alia eiusmodi non magni momenti negotia. Quasi poetica figmenta sub suis inuolucris, atque integumentis omnem elegantem doctrinam non contineant; nec depromantur à poetis ex ipsius philosophiæ penetralibus multa de naturæ primordijs, de rerum omnium causis, de animorum immortalitate, de rebus bonis, & malis, de Rebusp. gubernandis: quæ uero traduntur de ratione dicendi, non eò pertineant, ut principem homines locum in ciuitatibus teneant; nec ab oratoribus agantur ea, quæ in communi uitæ usu, in gerenda Repub. in humana societate concilianda plurimum semper valere uisa sunt. Ut igitur his litteris res poetica tantum, & oratoriæ comprehendantur, non tamen doctrina inanis, & ludicra pertractatur. Sed tantum abest, ut hæc duo sola rerum genera ad humaniores litteras referantur, ut, quicumque eas profiteatur, præter poeticæ, & oratoriæ facultatis cognitionem, præter græcæ, & latinæ, atque aliarum etiam linguarum notitiam, præter elegantissimam loquendi, & scribendi rationem, in eo totius antiquitatis memoria, totius Dialecticæ, totius Philosophiæ, totius Iuris ciuilis, atque adeo vniuersi liberalium disciplinarum orbis intelligentia desideretur. Eant modo illi, qui alia studia profitentur, & quibusdam

distin-

distinctionibus ad unum sine dubio genus pertinentibus non admodum infinitis mente comprehensis, se tamquam Dialecticos, tamquam Philosophos, uel Iurisperitos, uel Medicos venditant: conferant iam studia sua cum Humanitatis studio, considerentque tum illorum, tum huius magnitudinem, & uarietatem: profecto inuenient, illa quidem difficilia esse, sed tamen eiusmodi, ut laboribus, & uigilijs superari aliquando queant; hoc nostrum tantum, tamque uarium esse, ut ei nulla uis ingenij, quantumuis magni, nulla singularis industria satis esse posse uideatur. Quid? quòd non solum uniuersus Humanitatis orbis liberales omnes artes complectitur, sed singulæ quoque eius partes tractare res omnes perhibentur? Nam, ut taceam alias disciplinas, quæ tam arcto inter se uinculo colligatæ sunt, ut uix unam sine altera liceat intelligere, non solum poetarum facultas rerum omnium materiam propositam habet: uerum etiam oratoria ratio, uel ipsius Aristotelis testimonio, in re quaque pertractanda uersatur. Quamquam enim præcipuum oratoris munus est agere de rebus ciuilibus: tamen eloquentia nullis est circumscripta cancellis, nullos habet certos sibi fines, terminosque constitutos, quacunque lubet, uagatur, & excurrit, ac de rebus omnibus etiam ad alia disciplinarum genera pertinentibus ita disputat, ut eas reddat suas. Neque tamen censenda est extra suos limites egredi, & quæ sunt aliorum, occupare, cum amplissimum rerum omnium campum omnibus propositum sua colat industria. Non enim eodem modo, quo alij, altissimas quæstiones tractant oratores, nec, si sapiunt, à se ipsis recedunt, quod prohibet Aristoteles; sed mea quidem sententia hoc differunt ab alijs; quòd illi argumentis proprijs: hi communibus utuntur. illi magis necessaria, quam probabilia: hi magis probabilia, quam necessaria sequuntur. illi curant, ut intelligantur tantum ab ijs, qui eadem profitentur: hi, ut ab omnibus. illi ieiune, & exiliter omnia disputant, maxime si cum his conferantur: hi dicendi ubertate, & copia delectantur. Quamobrem recte Zeno eloquentiam fuisse, lateque omnia pertractantem, palmæ illius manus, cuius digiti essent diducti, & dilatati, esse similem dicebat.

cebat. Nec immerito propositæ sunt oratoribus non solum quæstiones ciuiles certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotijs definitæ: uerum etiam philosophicæ, uniuersales, & infinitæ, quas illi ad communem intelligentiam accommodate, uarie, copiose, eleganter ita persequuntur, ut facile oratoria præstantia diiudicetur. Et non solum quæstiones infinitæ, quæ pertinent ad agendum, de rebus bonis, aut malis, expectendis, aut fugiendis, honestis, aut turpibus, uilibus, aut inutilibus, iustis, aut iniustis, de motu animi gignendo, uel sedando, plane ue tollendo: sed etiam, quæ referuntur ad cognoscendum, siue quærat aliquid coniectura, siue definitione, siue consecutione. Quod negotium caute, Aud. ut leue existimetis: & cum alias artes, quæ ad Humanitatem pertinent, satis graues putate: tum Rhetoricam propter grauitatem suam dignissimam esse, in qua maximum studium ponatis, uobis persuadete; præcipue uero Rhetoricam Aristotelis, quæ quò ceteris obscurior, & difficilior est, eò maiorem eloquentiæ studiosis affert utilitatem. Neque enim neganda est eius obscuritas, ac difficultas, etiam si (ut narrem uobis rem quidem ridiculam, sed ueram, atque ad id, quo de agitur, satis accommodatam) quidam nobilior adolescens secus sibi persuaserit. Nam, cum superioribus annis hanc ipsam Rhetoricam interpretarer, multa ex Philosophorum auctoris, ut quandoque opus est, ad eam explicandam depremerem; ipse à quodam amico suo interrogatus est, an huiusmodi arti tam præstanti, tamq. necessariæ studeret; qui, cum adhuc Grammatici alicuius opera indigeret, & nihilominus, ut doctior haberetur (quod facere solent non pauci) maiores huius gymnasii doctores audiret, ac intelligere se non solum obscuriora Dialecticæ præcepta, cuius uix dum elementa perceperat, sed occultioris etiam Philosophiæ decreta, quæ à sapientissimis uiris in hoc gymnasio declarantur, profiteretur, audacius, quàm prudentius, Cum post prandium, inquit, aut post cœnam nimium ocium fugio, ut tenui aliqua re, quæ haud magnam requirat studii indagacionem, mihi animum oblectem, libros Artis Rhetoricæ Aristotelis percurro. Visus quidē

quidem est adolescentulus impudentiusculus, atque adeo etiam imprudentiusculus rem aliquam leuem nominare, perinde ac Aesopi fabellas, Luciani fictas narrationes, aut aliquid etiam leuius, cum Artem Rhetoricam Aristotelis nominauit. O miram inscitiam. Ergo, in qua arte maxima ingenia diu, multumq. elaborarunt, & grauisissimi uiri desudarunt, ea ab absurdis adolescentibus leuis existimabitur? Quam artem clarissimi quoque Philosophi adeo obscuram iudicarunt, ut aliquibus commentariis censuerint interpretandam, atque illustrandam, ea tam facilis habebitur, ut uel oscitantibus, & dormitantibus corporibus percipi queat? Qui Philosophus ut omnia scripsit sapientissime, atque elegantissime, sic omnia persecutus est tam subtiliter, tam acute, ut uix unquam sine interprete, atque explicatore intelligi posse uideatur; is rationem dicendi tam plane tradidisse putabitur, ut qui eo duce oratores fieri cupiunt, iis nullo studio, nulloque labore opus sit? Id opinari, Aud. stultissimum esset. Quamobrem ut huius ipsius artis obscuritatem, & difficultatem confitemur: sic ad eam claram, facilemque reddendam omne nostrum studium, officium, laborem, diligentiam, quantum denique ingenio, atque industria efficere unquam possumus, uobis pollicemur, atque deferimus; quò exquisitas epulas à locupletissimo Philosopho in hoc libro secundo animis uestris apparatus sumatis; & mentes uestre suauissimis artis Rhetoricæ cibus pascantur; maxime uero, si ea, quæ à grauisimo auctore de moribus, de affectibus, de argumentis tradita sunt, nec leuia, nec præsentia, & auribus uestris indigna, contempto pessimo hominum exemplo, existimabitis: si labores nostros, qui ad uestrum decus, & commodum libentissime conferuntur, singulari uestro studio, honesto concursu, benigna attentione comprobabitis: si maledicos homines industriæ nostræ contemptores, gloriæ obtrectatores, qui nos puerilia tantum consecrari falso in uulgas iactant, maleuolos agnosceatis, eorum auctoritatem aspernabimini; eos monebitis nostris uerbis, ut desinant maledicere, nisi uelint infantissimi, inuidentissimi, ineptissimi apud omnes prædicari.

Cum

C V M

INCIPERET

EXPLICARE ARTEM

Rhetoricam Aristotelis .

ANTONII RICCOBONI

Oratio.

NON paruum sanè onus hoc anno pro mea singulari erga vos beneuolentia suscepi, studiosissimi Aud. ut in prioribus studiorum nostrorum curriculum artem Rhetoricam Aristotelis, in posterioribus Poeticam interpretarer. Quas quidem artes ad humanitatem præcipue pertinentes quamuis pauci in hoc frequentissimo gymnasio complecti uideantur; vel quòd damnent studium Humanitatis, prorsus inhumani, earum rerum contemptores, quas ignorant; uel quòd deprauatos nostri seculi mores sequantur, vendibilioribus quibusdam studijs plus nimio addicti, ut ea tantum curent, unde quæstum faciant, cetera aspernentur; uel quòd à non nullis artificiosissimis hominibus decipiàtur, qui leuioribus quibusdam præceptis traditis, quæ ipsi vndique excerpserunt,

atq.

atq. ediscenda proposuerunt; eis persuadent, satis magnum cursum, atq. progressionem factam esse ad eloquentiæ excellentiam, eosq. ne Grammaticæ quidem quisquilijs perfecte cognitis, nedum oratoria facultate percepta, ad grauiores artes prouehunt; vel propter alias causas humanas: uos tamen, præstantissimi iuuenes, contemnere non debetis, persuasum habentes illud, quod est tam certum, quàm quod certissimum, ad oblectandum animum esse aptissimas, ad uitam hominum tuendam commodissimas, ad gloriam consequendam opportunissimas, genere quidem infinitas, sed fructu vberissimas, iucunditate suauissimas, ratione ita honestas, ut quas artes eis præferatis, non facile inuenire possitis. Cû autem prior nobis Rhetorica proposita sit explicanda, de Poetica suo tempore agemus, nunc ne horam, quæ nobis datur ad dicendum, inanibus prolusionibus conteramus, nihil præter rem agemus, sed in ipso explicationum nostrarum prope vestibulo, præstantiam rerum, quæ in Rhetorica traduntur, perpendemus. Octo enim pertractantur animis ingenius maxime congruentia; in primo libro tria, tum consilium omnibus, qui bene agere uolunt, necessarium; tum laus ad virtutem incitamentum; tum iudicialis ratio maxime pertinens ad iustitiam conseruandam: in altero libro altera tria, primum mores, vnde morati homines, morati oratores, morata oratio; deinde affectus, qui in animis hominû dominantur; postea rationes, & argumenta, quæ nos ostendunt uere homines, id est, rationis participes, & ratione utentes: in tertio libro duo, nempe ornatus, & ordo orationis; quibus sane rebus quid præstantius, quid excellentius, quid homine libero dignius potest excogitari? Age enim, ut de arte consultrice primum agamus, cuius, ut ait Aristoteles, tamquam pulchrioris, & ciuilioris, primus locus est in Rhetorica; nonne magnum quiddam, atq. eximium esse fatebimur, posse in senatu consulere senatoribus, quid expediat, vel non expediat ciuitati, & consilium congruenti oratione explicare, hortariq. illos ad decus, & dignitatem patriæ retinendâ, ad utilitatem, & commodum conseruandum, atq. augendum, ad publicum bonum sequendum, & publicum malum fugiendum? Id enim primum docet hæc ars, quomodo de pa-

Z randis

randis pecunijs publicis agendum sit; quomodo utilis, & salutaris de bello, aut pace sententia dicenda: quomodo de custodia regionis oratio habenda: quomodo loquendum de rebus ad victum pertinentibus vel in urbem importandis, vel ex urbe exportandis: quomodo leges suadendæ, uel diffundendæ: quomodo omnia tractanda, quæ Reip. interesse uideantur. De quibus quoniam suasiones ducuntur ex felicitate, uel partibus felicitatis, ex generibus bonorum, ex ijs, quæ faciunt ad finem Reip. consequendum; dici non pōt, quàm singularis, quàmq. admirabilis sit doctrina Aristotelis de ipsa felicitate, de ipsis partibus felicitatis, de ipsis generibus bonorum, de ipsis finibus Rerump. Quæ quidem præceptio sane egregia, & præclara non solum ualet communiter ad publice consulendum, uerum etiam priuatim ad singulos homines cohortandos, ut, si nobiles sunt, nobilitatem conseruent, si ignobiles, ad nobilitatem uirtutibus sibi aditum patefaciant: ut liberi bonos se præstent erga parentes: ut diuites quidem diuitijs utantur, quæ magis in utendo, quàm in possidendo consistunt, pauperes uero inopiam tolerent: ut bonæ existimationes homines eam pro uiribus utantur: ut honorati quotidie magis studeant tum publice, tum priuatim benefacere, cum à beneficentia, & benefica uoluntate omnis honor proficiscatur: ut, qui uirtutibus corporis præstant, eas tum demum plurimi faciant, si cum uirtutibus animi sint coniunctæ: ut & senes, & adulescentes, & constanti ætate uiri suis fungantur officijs: ut amici in rebus honestis amicos non deserant: ut nec fortunati prospera fortuna nimium fidant, nec infortunati in summam rerum desperationem adducantur: denique ut omnes obseruent, quod deceat obseruari. O utilitatem omnibus complectendam. Neque uero domi solum, sed etiam militiæ plurimum prodest eloquentia. Quod non modo declarauit Cato ille Censorius, qui nec optimum senatorem, nec optimum imperatorem se esse posse existimauit, nisi simul optimus esset orator: uerum etiam Sulpitius Gallus in exercitu L. Paulli aduersus Perseum Mædoniæ Regem bellum gerentis, qui sua eloquentia fecit, ne militum animi cognita causâ deficientis Lunæ conterrerentur. Quod, quia Nicias in Sicilia contra Syracu

sanos

90
sanos militans efficere nesciuit, pulcherrimum Atheniensium exercitum dicitur perdidisse. Idem notum fecit Pericles, qui Atheniensibus obscuratione Solis territis causâs eius rei sua reddidit eloquentia, tunc cum gubernatorem quoque Triremis suæ perterritum ob eandem causâs, atq. animi dubium, conspiciens, opposita ad eius faciem chlamyde, uelatisq. oculis, rogauit, numquid horrendum eius rei signum, putaret, abnuenteq. illo, Quid igitur interest, inquit, aut quid distat hoc ab illo, nisi quod maius quiddam chlamyde est illud, quod nunc tenebras agit? Atque hæc est prima Rhetoricæ materia ad consilium tum publice, tum priuatim, tum domi, tum militiæ, de rebus agendis explicandum, maxime accommodata. Sequitur altera, ut uirtutes extollantur, ac uitia deprimantur, & laudes celebrentur in primis Dei, quem Moses primum Hebræos ex Aegypto in patriam reducens, posteaquàm mane rubrum diuinitus cedentibus aquis transgressus est, carmine heroico dicitur laudasse: dein de uero etiam hominum uirtute præstantium, ut Euagoræ, & Helenæ apud Isocratem; ut Cæsaris, & Pompeii apud Ciceronem; ut aliorum apud alios. Nam ex omnibus ueterum institutis, quæ multa sunt, & præclara ad bene, beateq. uiuendum accommodata, nullum meo quidem iudicio est neque ad excitandos hominum animos opportunius, neq. ad uitæ ciuilibus finem adipiscendum aptius, quàm ut in bene constituta ciuitate, quantum quisque mereatur, tantum eidem laudis publice tribuatur. Ita enim & ad labores suscipiendos, & ad pericula pro communi salute subeunda gloriæ studio si mirabiliter inuitantur. Cui muneri obeundo ita seruit Rhetorica, ut omnium uirtutum syluam ante oculos proponat, & quæ efficiunt uirtutem, quæq. efficiuntur à uirtute, præclare doceat, ex quibus quasi uberrimis fontibus omnis laudatio deriuatur, ac perspicue demonstrat, quo quidque modo laudari debeat. Non enim solum Deus, & homo laudibus effertur: uerum etiam quandoq. causâ delectationis ali quod animal rationis expers; ut à Luciano musca: à Virgilio apes; ab Ouidio psitacus: à Plinio formica, & Iuscinia: ab Apuleio asinus. Immo uero etiam interdum res inanimæ; ut febris quartana à Phauerino Philosopho, digno mea qui
Z 2 dem

dem sententia, cum ista sua quartanae laudatione, qui perpetua quartana laboraret: iniustitia Romae audiente Catone à Carneade, qui pridie iustitiam laudauerat: stultitia à stultissimo Erasmo: alia ab alijs. Nunc uenio ad tertiam materiam, quae est tota iudicialis, & accusationem continet, atq. defensionem, maxime necessaria, ut scelera, fraudesq. nocentium subijciantur odio ciuium, supplicioq; constringantur, & innocentia iudiciorum poena liberetur. Quo quidem in genere maximam oriri de oratore admirationem, maximamq. esse eius gloriam, doctissimi homines censuerunt. Ac utile quidem est, ut accusatores multi sint in ciuitate ad audaciam metu continendam; quorum quidem alios Latinorum eloquentissimus anseres appellauit, qui tantum clamarent, nocere non possent, alios vero canes, qui & latrare, & mordere possent: ipsaq. accusatio quandoq. non potius accusatio, quam defensio uidetur, dum accusatur vnus, defenduntur complures mortales ab illo vno omni iniuriarum genere diuexati: multiq. clarissimi viri nomen accusatoris minime re formidarunt, ut inter ceteros M. Cato ille sapiens, vir praclarissimus, & prudentissimus, ut Cn. Domitius, vir praestantissimus, ut Lentulus is, qui Princeps Senatus fuit, ut P. Africanus, homo virtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus: ac magnum sane est, atq. haud scio, an maximum onus accusatoris, quem primum oportet esse integritate, atque innocentia singulari, cum minus ferendum sit rationem ab altero vitae reposcere eum, qui non possit suae reddere; de inde firmum, uerumq. non prauaricatorem, non calumniatorem, deniq. praeditum magna facultate agendi, uersatum non mediocriter in dicendo, non expertem rationis, & exercitatis eius, quae in foro, iudicijs, legibus, maiorum exemplis, atq; institutis spectatur. Sed, cum accusatio laudata sit, maxime in iuuenibus, ut in L. Crasso accusatore C. Carbo nis; & accusare liceat duabus potissimum de causis, Reip. & patrocinijs: traditum tamen est, & recte traditum, minus laudabilem esse accusationem defensione, propterea quod, quemadmodum latinæ eloquentiae Princeps scriptum reliquit, Duri hominis, uel potius uix hominis uidetur, periculum capitis inferre multis, idq. tum periculosum ipsi est,

tum

91
tum fordidum ad famam, committere, ut accusator nominetur, quod M. Bruto summo genere nato, illius filio, qui iuris ciuili in primis peritus fuit, dicitur contigisse. Idem grauissimus auctor praecipit, Innocentem quidem in iudicio capitis arcessi sine scelere nullo pacto posse; sed nocentem aliquando, & nefarium, impiumq; defendere, non esse habendum prorsus religioni contrarium, quod uelit hoc multitudo, patiatur consuetudo, ferat etiam humanitas. Aristoteles uero utramq; partem aequae instruxit, tum accusatoris, tum defensoris, ut ex utraque parte exquireretur, Qui, Quibus, Quas ob causas iniuriam faciant, hominesq. accusareretur tamquam iniuriosi, ac defenderentur, tamquam ab iniuria alieni. Atq. haec sunt illa, quae in toto libro primo clarissimis praecipis illustrantur; tres formae Rhetoricae, uel tria genera orationum oratoriarum, deliberatiuum, demonstratiuum, iudiciale. Sequuntur in altero libro altera tria, quae scilicet cernuntur in moribus eius, qui dicit: in eo, ut auditor afficiatur aliquo modo: in ipsa ratione, quia demonstrat, uel appareat demonstrare. Quo triplici artificio animos auditorum tum conciliamus, seu delectamus, quod dicitur esse suauitatis, & honorarium: tum permouemus, & flestimus, quod uictoriae, & palmarium: tum docemus, & rationibus ad uerum, & iustum inducimus, quod necessitatis, & debitum. Vna enim ex his tribus rebus, inquit M. Tullius, praenobis ferenda est, ut nihil aliud, nisi docere uelle uideamur: reliquae duae, sicut sanguis in corporibus, sic illae in perpetuis orationibus fusae esse debebunt. Ac illa quidem pars, quae moratam conformat orationem, non solum docet, quomodo loquamur, sed etiam quomodo uiuamus; ut primum tres praestantissimos mores praenobis feramus, prudentiam, probitatem, beneuolentiam erga eos, qui nos audiunt, uel nobiscum versantur: deinde orationem ad hominum mores accommodemus; siue sint mores ex affectibus, ut iratorum, lenium, amantium, odio habentium, sperantium, metuentium, uerecundantium, impudentium, gratificantium, & aliorum similiter; siue ex habitibus ut prudentium, imprudentium, iustorum, iniustorum, fortium, ignauorum, temperantium, intemperantium; siue ex aetatibus, ut iuuenum,

num, uirorū, senum; siue ex prospera, aduersaue fortuna, ut nobiliū, ignobilium, diuitem, pauperū, potentium, impotentū, fortunatorum, infortunatorum; quorum quattuor generum mores (non enim sunt plures) sapientissime à philosopho demonstrantur. Quid dicam de affectibus? Quam præ clara, quam egregia, quam præstans est Aristotelis de illis præceptio? Vt de vnoquoque illorum facile cognosci possit, Qui, In quos, Quas obres afficiantur, exempli gratia, Qui, Quibus, Quas obres, irascantur, Qui, Erga quos, Quas obres deliniantur, Qui, Quos, Quas ob causas ament, uel odio habeant; & de ceteris similiter; unde fit perspicua cuiuslibet affectus commouendi ratio, quæ in primis admirabilem efficit eloquentiam. Hæc enim illa fuit, propter quam Periclē fulgurare, tonare, vniuersam permiscere Græciam poetæ veteres tradiderunt. Hæc illa fuit, propter quam Cicero sceleratas Catilinæ, & Coniuratorum machinationes, nefariaq; consilia fregit, atque euertit. Hanc sequens Galba C. Sulpitij Galli propinqui sui Q. Pupillum filium pene in humeros suos extulit, qui patris clarissimi recordatione, & memoria fletum populo moueret; & duos filios suos paruostutelæ populi commendauit, ac se, tamquam in procinctu testamentum faceret, populum R. tutorem instituere dixit illorum orbitati, ita ut, quamuis inuidia, atque odio populi premeretur, huiusmodi tamen Tragœdiis fuerit liberatus. Hanc seruans M. Antonius in causâ peroranda non dubitauit excitate reum Consularem Manium Aquilium, eiusq; diloricare tunicam, & iudicibus cicatrices aduersas senis Imperatoris ostendere, tūc cum C. Marius mœrorem talis orationis multum lachrimis suis adiuuaret, ac ipse M. Antonius, crebro illum compellans, collegam ei suum commendaret, ipsumque aduocatum ad communem Imperatorum fortunam defendendam iuuaret. Hac eadem vtens Cicero ita solitus est iudices commonere, ut quadam in causâ puerum infantem in manibus perorans tenuerit, & alia in causâ excitato reo nobili, sublato etiam filio paruo, plangore, & lamentatione totum forum compleuerit. Neque uero solum huiusmodi ratio miseratione mentem iudicum permouet: uerum etiam facit, ut iudex irascatur, mitigetur, inuideat, stomachetur, fa-

ueat,

92
ueat, contemnat, admiretur, oderit, diligat, cupiat, satietate afficiatur, speret, metuat, lætetur, doleat. Quarum rerum omnium exquisitam tractationem optime docuit Philosophus. Sequens uero materia libri secundi in parandis argumentis, seu rationibus posita est, quibus profecto quatum homines belluis antecellunt, tantum homines hominibus præstare posse existimantur. Hæc autem inueniendorum argumentorum ratio siue quærantur propositiones omnibus causam generibus communes ab Aristotele diligenter explicatæ, siue loci Topici ab eodem subtiliter explanati, partim enthymematum uerorum, partim adumbratorum, partim dissoluentorum, atque refutantorum: multum sine dubio ualet non solum ad bene consulendum ciuibus de communi commodo, & dignitate, reuocandisq; illos à flagitio, ad laudandos claros viros, & vituperandos perditos homines, ad accusandos iniustos, & defendendos iustos: uerum etiam ad quamlibet rem probandam, ad quamlibet quæstionem pertractandam, ad disputandum de quaue re in contrarias partes. Quod in primis Aristoteles docuisse auditores suos fertur: quodq; mirabiliter professi sunt Gorgias, Thrasymachus, Prodicus, Protagoras, qui primi tractasse locos communes perhibentur. Hæc est illa facultas, quæ docet usum sane admirabilem oratoriæ argumentationum, enthymematis, & exempli; redditq; oratores partim enthymematicos, qualis fuit Demosthenes, cuius enthymemata lucernam olere Pytheas dixit, qualisq; Aristides, quem appellatum fuisse enthymematicum doctissimi homines obseruarunt: partim exemplares, quales potius extitisse Ciceronem, & Salustium, quam enthymematicos, quispiam merito existimauerit. Reliquæ sunt duæ materiæ libri tertij, de elocutione, & quomodo conueniat ordinare partes orationis. Ac elocutionis quidem rationem multi nostris temporibus aspernantur. Quæ causa est, quam obrem, cum multi in Patauinis his nobilibus Scholis, multi Bononiæ, multi in Insubribus ad Ticinū, multi in Latio, multi in Etruria, multi inter Transalpinas nationes litterarum studia profiteantur, pauci tamen in his excellere comperiantur. Non enim uestigiis insistant ueterum illorum, qui sibi persuadebant sequi litteras, ita, ut nulla uerborum

rum

rum ratio haberetur, nec curare, quibus modis animorum
fensa exprimerentur, verborum ne luminibus, an sordibus
orationis, hominis esse, ut inquit Cicero, intemperanter abu-
tentis & ocio, & litteris, linguarumq. eruditissimarum peri-
ti fontes ipsos sapientiæ apud præcipuos scriptores, non ri-
uulos petebant. Quid faciunt contra nostris? Existimant sibi
in uerbis non esse admodum elaborandum, quamuis uerba
sint subsidia rerum, optimarumq. linguarum ignorantie
optimos scriptores non attingunt, sed barbaros quosdam
interpretes consecantur. Loquor de illis, qui prauam con-
suetudinem retinent, Theologis, Medicis, Philosophis, Diale-
cticis, Jurisconsultis, barbarie inquinatis, non de illis, qui re-
ctam studiorum rationem sequuntur, & sapientiam cum e-
loquentia sibi esse coniungendam arbitrantur. Operæ pre-
cium uero est quàm breuissime cognoscere, quid isti, qui in
media barbaria se inuoluunt, pro sua ipsorum afferunt ex-
cusatione. Primum dicunt, sapientiæ studiosis non esse neces-
sariam uerborum elegantiam, & idcirco scripsisse Ciceronē,
à Philosopho, si afferat eloquentiam, non esse aspernandam,
si non habeat, non admodum flagitandam. Deinde aiunt, ef-
se indecoram, quòd grauis alicuius, & seueræ matronæ sapi-
entia similis sit, quam quidem esse lucatam, miniatam, ceru-
fatam nequaquam deceat. Postremo contendunt, fieri non
posse, ut eloquentia cum sapientia coniungatur, quòd tanta
sit rerum cognoscendarum difficultas, ut discendi ornamen-
ta elocutionis, & colligendi pigmenta orationis tempus nō
habeatur. Quasi uero, si nulla elocutionis necessitas est, u-
nius necessitatis in sermone habenda ratio sit, non etiam ue-
nustatis, quam tamen una cum illa semper esse spectandam
facile docemur necessitate, & pulchritudine totius mundi, ne-
cessitate, & pulchritudine omnium animalium, omniumq. ar-
borum in natura, necessitate, & pulchritudine artis nauigā-
di, artis ædificandi, artium reliquarum, quæ non sine aliqua
uenustate hominum generi utilissimæ sunt. Quasi etiam,
quoniam omnis fucus aspernandus est, ob id illuuiæ, &
situs, & sordes probadæ sint, ut liceat imitari Patroclē illū, qui
nunquam in tota vita lauuisse dicitur. Quasi denique ex isto-
rum ignauorum imbecillitate aliorum ingenia metiēda sint,
& non

93
& non luce clarius constet, sapientiam cum eloquentia con-
iungi posse, non solum exemplo Platonis, Xenophontis, Ari-
stotelis, Theophrasti, aliorumq. ueterum, qui non minorē
uerborum, quàm rerum curam habuerunt, uerum etiam nō
nullorum recentiorum, qui non ita sapientiam adamarunt,
ut eloquentiam ullo modo sint aspernati. Sed dimittamus
istos homines infantissimos, & ignauissimos, nostrumq. A-
ristotelem complectamur, qui & aureum orationis flumen
fundere uisus est, & aurea de elocutione præcepta in prima
parte tradidit libri tertij, ut cognosceremus tum uerborum
simplicium, tum coniuكتورum naturam; atq. in simplici-
bus quidem propria, & immutata, & domestica, & translata,
& addita ad nomen, & diminutiua, & frigida, & imagines per-
penderemus: in coniuكتورis uero elocutionem emendatam,
amplificatam, decoram, numerosam, fusam, & uersam, ur-
banam, conuenientem exquireremus. Nam in altera, & ulti-
ma parte de ordine partium orationis, & de ordine rerum in
partibus ipsius orationis, disertissime disputauit. Quo qui-
dem nihil ex omnibus rebus melius inueniri posse Xeno-
phon scripsit; cuiusq. quanta uis sit, vel ex re militari perspi-
ci facile potest, ubi sæpe parua, sed ordinatæ copiæ, ma-
gnas, sed confusas, incompositasq. uicerunt, & idcirco capi-
tis pœna constituta erat in ordinis desertores. Sic in ora-
tione sæpe pauca, sed ordinata argumenta longe plus, quàm
multa, sed confusa, incompositaq. persuadent, nihilq. pul-
chrius, aut præstabilius uidetur, quàm bene ordinata oratio,
suo principio, sua propositione, narratione, partitione, sua
confirmatione, & refutatione, sua peroratione optime instru-
ta; de quibus singulis partibus singularia præcepta sunt no-
bis à philosopho litteris consignata. Discetis igitur ex libro
primo trium rerum præstantissimarum artificiosam tracta-
tionem, consilij, laudis, & rationis iudicialis. Percipietis ex li-
bro secundo tria præstantissima inuentionis artificia, pri-
mum morum, alterum affectuum, tertium argumentorum.
Intelligetis ex libro tertio duo alia itidem in oratore præ-
stantissima, elocutionem, & dispositionem; ut præstantia re-
rum, quæ sunt nobis explicandæ, multum excitare animos
uestros debeat. Accedit alterum argumentum, quòd hæc
A2 condi-

condiscetis non ab homine aliquo infimi ordinis, atq. conditionis, tenuissimas tantum Rhetoricæ quisquillas persequente, sed à præstantissimo omnium, qui fuerunt, qui sunt, qui erunt, Philosopho, & Rhetore, Philosophorum, & Rhetorũ coryphæo Aristotele, nihil nisi graue pertractante. Sumerem ex me quoq; tertium argumentum, si minus ex doctrina, & ingenio, quò me parum valere confiteor, at saltem ex labore, & diligentia, qua quidem adhibita, nemo est, quin effice re aliquid possit. Sed, cum id nonnullam habere inuidiam videatur, dicam tantum id, quod uere affirmare queo, multas noctes à me fuisse vigilatas, ut ad horum librorum in tel ligentiam peruenirem; multumq. operæ positum in ipsis tũ latine conuertendis, tum etiam per editos commentarios explicandis, ut meo quodam iure uobis pol lici posse videar, quemadmodum polliceor, me effecturum profecto, vt si me audiueritis, multos, magnoq; fructus ex meis explica tionibus ca piatis.

Cum

C V M
 INCIPERET
 EXPLICARE

Poeticam Aristotelis.

ANTONII RICCOBONI

Oratio.

VM initio huius anni publicum expli candi munus suscipere, pollicebamur uobis, studiosissimi Aud. nos in prioribus studiorum nostrorum curriculis Rhetoricam Arist. in posterioribus Poeticam esse explana turos. Quamobrem, cum publice totum librum primum Rhetoricæ, & priuatim totum secundum, ac partem tertij explicassemus, aggressuri quidem eramus statim post pascha ad Poeticam explanandam: sed incommoda ualitudine impediti necesse habuimus nobis ipsis prospicere, & de nostra salute solliciti esse, ac tantisper latere, dum summo prorsus periculo emergeremus, & pristinam sanitatem recuperaremus, & quidem vsque ad hoc tempus, quo à Deo opt. max. uestris, quibus semper consulimus, commodis incolumes conseruati, vt pau
 Aa 2 ciores

ciore propter appropinquantes ferias æstatis, sic faciliores, & magis compendiaras (compendium enim uobis fecimus, atq. edidimus totius doctrinæ poeticæ Arist.) habituri sumus, cum maxima uestra admiratione de huius artis præstantia, ac prope incredibili utilitate, atq. oblectatione. Nolite enim existimare, quod quidam ad optima quæque vituperanda parati dicunt, & in vulgus iactant, hanc artem esse ignobilem, inutilem, scurrilem, & hoc modo liberis, ac ingenuis animis non admodum conuenientem: sed uobiscum statuite, quod est tam uerum, quam quod uerissimum, eam esse omnium disciplinarum nobilissimam, utilissimam, cum dignitate iucundissimam, & nobilibus, ac generosis iuuenibus, quales uos estis, maxime congruentem. Id quod nos hodie præfationis loco, facile demonstrabimus; magis adeo, ut uobis gratificemur, ad quorum uoluntatem nostra omnia libentissime referimus, quam ut iniustis hominum criminationibus satisfaciamus. Id enim nec præstare possumus, nec necesse habemus, nec admodum curamus, ut ad maleuolorum hominum opinionem officium nostrum accommodemus. His igitur reiectis tamquam à Musarum choro profusus alienis, nobiscum Poeticæ nobilitatem admiremur, utilitatem suspiciamus, iucunditatem celebremus: cum præsertim Poeticum studium magnorum semper Principum, & uirorum auctoritate fuerit comprobatum, & nunc inter ceteros foueatur grauissima præsentia tua, Alexander Estensis, Princeps generosissime, cuius Serenissima Domus bonorum poetarum fuit perpetuo faulrix, alrixq. benignissima, ut merito tu quoq; Serenissimorum maiorum uestigijs insistendo poetas omni beneuolentia complectaris. Tuo igitur bene iuuante fauore, tuisq; felicibus auspicijs, ad propositum aggredientes de poetarum nobilitate tria in primis perpendemus, tum eius diuinitatem, tum utilitatem, tum maximam apud ueteres auctoritatem. Ecquid enim excogitari, aut commemorari nobiliter potest ea diuinitate, quam cum aliæ nobiles artes, tum in primis Poetica præ se fert? Etenim, cum tres sint præcipuæ animorum nostrorum facultates, una, qua uiuimus, quæ in nobis pertinet etiam ad unguis, & capillos, ut in Mundo ad herbas, frutices, & ar-

borea;

borea; altera, qua quidam aliquid appetimus, aut refugimus, quæ nobis communis est cum belluis; tertia, qua intelligimus, quæ est eadem in nobis, ac deus in Mundo: hæc tertia uis, quæ solet etiam Genius nuncupari, ad diuinam conditionem hominum animos effert; ut, quemadmodum in Mundo uarios deos antiquitas finxit ex uarijs diuinæ potestatis effectibus (Iupiter. n. in cælo, Iuno in aere, Neptunus in mari, Pluto in terris dominari sunt dicti) sic in humano genere Iurisconsulti, Philosophi, Medici, alij bonarum artium doctores, quod mira quædam, ac prope diuina efficiant, mirabiles, ac prope diuini existuntur. Inter ceteros autem, qui admiratione digni, & diuinitatis cuiusdam participes uisi sunt, præcipui semper fuerunt poætæ, quos diuino quodam spiritu afflari ueteres prædicarunt. Nam, ut mittamus diuinos prophetarum spiritus, quos uarijs carminibus uaticinatos esse constat, & diuinitus afflatis sibyllas, quas uersibus uersas esse memoriæ proditum est; in ipsis poetis deum esse, & illo agitante sacrum in eis impetum moueri doctissimi uiri tradiderunt. Itaque non solum nobilis poeta Ennius sanctum uo iure poetarum genus nuncupauit: sed etiam diuinus Plato diuinum nominauit, & non solum poetis, sed etiam poetarum interpretibus, & interpretum auditoribus quandam tribuit diuinitatem; ut Deus concitet poetas, poætæ interpretes suos afflēt, interpretes auditores suos inspirent, & primus motus à Deo, alter à poeta, tertius ab interprete proficiscatur. Ac primi quidem furoris diuini apud diuinum philosophum exemplum est Tynnichus ille Chalcidensis, qui cum antea miuime probaretur, tandem Musarum spiritum accipit, atq. ita probatus est, ut carmen, quod ipse cecinit in Apollinem, nemo cantare postea recusauerit. Alterius diuini furoris est Ion, qui, cum reliquos poetas minime intelligeret, Homeri poemam diuinitus interpretabatur. Tertij furoris diuini exemplum sunt adolescentes, qui sic affici ab interpretibus consueuerunt, ut eodem ipsi quoq; agitari spiritu uideantur. O admirabilem poetarum nobilitatem, qui & ipsi diuinitate nobilitantur, & interpretes suos diuinitate nobilitant & interpretum suorum auditores nobilitatis cuiusdam diuinæ participes reddunt; ut merito inter nos, nobiliss.

biliff. Aud.gaudendum esse sine dubio videatur,quòd & cum
Etis nobis diuina materia sit pertractanda,& mihi ex eius in-
terpretatione diuinitas quædam haurienda,& uobis eam per
discipulis nonnihil diuinitatis adipiscendum. Atq. hæc est
prima nobilitas poetarum, quòd honore diuino dignantur.
Sequitur altera, quæ ab antiquitate proficiscitur. Constat
enim inter omnes, Poeticam omnium disciplinarum primam
fuisse; & primum litteratorum hominum genus poetas ha-
bitos esse, repetita usq; à Mose apud Aegyptios, & à Lino,
ab Orpheo, à Musæo apud Græcos rei poeticæ origine. Si-
quidem, ut scriptum reliquit Iosephus in antiquitatib⁹ suis,
Moses Hebræorum Imperator, disciplina Aegyptiaca instru-
ctus, is, qui continuam seriem annorum bis mille quadrin-
gentorum nonaginta trium à Mundi principio usq; ad sua
tempora descripsit, carmen Heroicum inuenisse tunc dici-
tur, cum Hebræos ex Aegypto in Patriam reduxit, & mare
rubrum diuinitus cedentibus aquis transgressus est; quo car-
mine præpotentem Deum laudauit, & pro tali, tantoq; be-
neficio ei gratias egit. Post Mosem uero, ut testatur Di. Hie-
roonymus, Iob, uir ille patientissimus poeta fuit: & Dauid,
Rex sanctissimus prælijs, ac periculis expeditus, cum maxi-
ma iam pace frueretur, carmina in Deum, hymno sq; uario
modo composuit: & Salomon, sapientia clarissimus laude
poetica præstitit: & Elaias, uaticinandi peritissimus uaticina-
tiones suas uersibus complexus est. Apud Græcos autem,
apud quos maxime florere poësis uisa est, inter homines eru-
ditos primi nominati sunt Linus, Orpheus, & Musæus; quo-
rum primus lyricos modos inuenit, & post Apollinem, &
Phæmonen Apollinis sacerdotem carmen Heroicum pro-
tulit: alter homines à uita fera, & inculta ad mitiorem, & man-
suetiorem uersibus suis traduxit, ut ob id lenire tigres, rabi-
dosq; leones dictus sit: tertius Amores Erus, & Leandri uer-
sibus hexametris expressit. Itaq; nec Philosophos, nec Theo-
logos, nec Astrologos, nec ullam aliam disciplinam ante Poe-
ticam fuisse compertum est: & ante Cadmum, ac Phereci-
dem, qui primi solutam orationem conscripserunt, factos
esse uersus non dubitatur. Accedit ad diuinitatem, & anti-
quitatem poetarum summa apud ueteres auctoritas; ut gra-
uissimi

96
uissimi philosophi sua decreta illorum uersibus confirmare
non dubitauerint: & sapientissimus Socrates se Homeri di-
scipulum appellare non erubuerit: & Philosophorum cory-
phæus Plato nobilibus Homeri, aliorumq; poetarum uersibus
ad suam nobilitandam philosophiam usus fuerit: & idem fe-
cerit maximus Arist. idem fecerint alij philosophi præclaris-
simi; qui, si philosophia nobilis est, ut certe est, multo pro-
fecto nobiliorem Poeticam esse, quodammodo significa-
runt, cum illam huius auctoritate confirmarunt. Dixi
de poetarum nobilitate, id est, de diuinitate, de antiquitate,
de auctoritate. Nunc uenio ad utilitatem, de qua etiam tria
in primis sunt consideranda, quòd poëta humanam societa-
tem conciliauerint: quòd omni doctrinarum genus com-
plexi sint: quòd omnem hominum conditionem erudie-
runt. Primo loco igitur utilitatem poetarum nemo negare
audeat, qui intelligat eorum eloquentia factum esse, ut ho-
mines in terris dispersi à uita fera ad humanam, ab agrestibus
ad ciuilem se conuerterint: uoce blanda, & fidibus canoris
deliniti ex agris, locisq; syluestribus unum in locum incolere
di causa se contulerint: vitam inter se consociatam certo
iure, certisq; legibus deuinxerint: uirtutem, decus, honesta-
tem amplexi sint. Id quod tamen M. Tullius oratorum tri-
buit eloquentiæ: id tamen facit magis, ut ex poetico fonte,
unde omnes eloquentiæ riuus, & flumina dimanarunt, ad suam
cohonestandam artem argumentum hauriat, quam quòd ita
fuisse probare possit. Prius enim quam oratores essent,
& soluta oratio scriberetur, fuerunt poëtae, fuerunt uersus,
qui syluestres homines coedibus, ac uictu fædo deterruerunt;
primaq; culta, & ornata oratio, quæ homines ex feris, & im-
manibus mites reddidit, & mansuetos, fuit uersibus compre-
hensa, cui beneficium humanæ societatis acceptum ferimus,
quamq; postea soluta oratorum oratio est consecuta. Nam
descriptis iam ciuitatibus, positis legibus, iudicijs constitu-
tis, cum sæpe de iusto, & æquo controversia incideret, & lex
cum æquitate, ius cum iustitia sæpe contenderet, relictis uer-
sibus oratores uersus solutæ orationis hominum inter se dissen-
sientiam animos ad bonum, & æquum traduxerunt. Itaque
poëtae oratores antecesserunt, & instituto ciuitatis iure causa
fuerunt.

fuerunt, vt ars oratoria, & aliæ disciplinæ ortæ sint. O beneficium singulare Poeticæ facultatis, quæ quidem fuit principium, & origo ceterarum disciplinarum, ut, quidquid ex omni doctrinarum genere percipitur utilitatis, id à fonte Poetico sane uberrimo manet, vnde Oratores, vnde Philosophi, vnde Theologi, vnde Astrologi, vnde Iurisperiti, vnde Medici, vnde omnes bonæ artes, & facultates copiosissime irrigantur. Secundo loco cum omne litterarum genus à poetis mirabiliter illustretur, & vniuersum disciplinarum orbem Poetica complectatur, id egregie à veteribus fuisse significatum videtur, relata eius origine in Calliopen Musam, quæ communem omnium Musarum uocem repræsentat; ut, quæ admodum Calliope significat concentum, & harmoniam communem ex omnium Musarum uocibus proficiscentem: sic Poetica, quæ à Calliope inuenta esse dicitur, omnem scientiam comprehendat. Musas enim eloquentiæ præfides deas multarum artium inuentrices fuisse, ueteres tradiderunt, ut Clionem Historiæ, Thaliæ Agriculturæ, Uraniam Astrologiæ, alias aliarum, Calliopen autem Poeticæ, id est, eius amplissimæ facultatis, quam qui negligat, is non disciplinam aliquam despiciere, uerum vniuersum doctrinarum genus contemnere videatur. Ac Poetica quidem tam late patet, ut ne amplitudini quidem cedat philosophiæ. Res enim omnes pertractat, & quidem facilius, & ad humanam intelligentiâ accommodatius, quàm philosophia: naturæ primordia exponit: rerum cœlestium causas explicat: perturbationes, quæ fiunt in aere, explanat: naturam animorum docet: res expetendas, & fugiendas aperit: Rerum publicatarum rationem declarat: omnia sapientissime persequitur. Si uero cum historia conferatur, eò præstantior, atque utilior comperietur, quò magis philosophica, ut ait Aristoteles, apparuerit; quippe quæ magis vniuersalia, quàm singularia complectatur, & uirtutes, non quales in hominibus fuerint, sed quales esse debuerint, exprimat, ac eximiam quandam earum speciem, quæ idea nominatur, intuens, perfectionemque exquirens, non in ueris prorsus singulorum hominum actionibus exponendis, sed in fictis ad perfectam naturam conformandis uersetur. Tertio loco, si ipsius Poeticæ species spectentur, de ipsarum

97
farum utilitate nequidquam erit dubitandum, vnde omnis hominum conditio potest facillime erudiri. Age enim, aliquis natus est celebri patria, illustri familia, diuitiis non mediocribus, corpore bene compacto, animo præfenti, ac talis etiam, quales uos Principes, Alexander illustrissime, esse solentis; non ne huiusmodi persona per Epopœiam institui poterit, in Homeri Iliadem, magnum miraculum humani ingenii prope intentis oculis intuens, & Achillem, in quo quidem omnia præclara expressa sunt, sibi ad imitandum proponens, atque ab eo discens, esse potius milles moriendum, quàm quidquam indignum committendum, aut ulla ex parte officium deserendum? Alius non est tam nobilis, nihilque aut parum admodum in bonis habet præter ingenium; non ne is eiusdem Homeri poemate Epico, cui Odyssæa nomen est, poterit ad uirtutem conformari, ut Ulysses imitetur, natum Ithacæ loco potius ignobili, quàm nobili, parentibus non admodum claris, opibus, & corporis robore uix mediocritatem attingentem, difficultates tamen omnes uirtute rescidentem, tantumque sapientia pollentem, ut & apud suos rerum gestarum gloria ceteris omnibus, quamuis nobilissimis, antecelleret, & apud alias gentes, & nationes præclarissima nominis fama eniteret? Tragœdiam uero, ut testatum reliquit Plutarchus, definiēbat Gorgias esse dolum, quo illi sapientiores fierent, qui caperentur, quàm qui eum declinarent; quo sane poemate, uos Principes, Alexander excellentissime, potestis optime admoneri, nemini esse nimium credendum, ut Polynices credidit Eteocli: blandientes potius, quàm irascentes uitandos, cum ab illis sæpius homines opprimantur, ut à fratre in conuiuio oppressus est Thyestes, à coniuge in cubiculo Agamemnon: calumniatoribus aures non adhibendas, ut Phœdræ adhibuit Theseus: malis artibus minime nitendum, ut Creon, Lycus, Aegisthus, & alij Pelopidæ omnes, atque Labdacidæ nixi sunt, & idcirco in maxima mala inciderunt. Quid dicam de Comœdia, quæ quotidianæ uitæ expressam imaginem esse, ueteres existimauerunt? Nonne Poetæ comici patrem familias docent, quomodo uxorem moribus suis assuefaciat: quomodo liberos in disciplina contineat: quomodo seruos à fraudibus, &

Bb morum

morum impuritate deterreat: quomodo lenonum, meretricum, parasitorum insidias fugiat, & à suis propulset: quomodo æqualium amicitias colat, & posteritati prospiciat: quomodo parsimoniam seruet; sub persona Strepsiadæ, Philtonis, Menedemi, Chremetis, aliorum multorum, quorum nomina egregie in fabulis ficta sunt? Sed dies me deficiat, si omnes Poeticæ species quàm utiles, quàmq; fructuosæ sint, recensere uelim. Si uero iucunditatem quæramus, tria quoque dicimus, eam esse huius artis propriam: eam etiam Dijs immortalibus placuisse: eam principibus uiris gratam fuisse. Primum enim iucunditas Poeticæ propria ita miscet utile dulci, ut ad communem intelligentiam, & hominum multitudinem sit prorsus accommodata. Neque enim potuisset agrestes homines ad uitæ cultum traducere, si nudis præceptis, quibus, ut Isocrates confitetur, multitudo minime capitur, usa fuisset: neque posset mores hominum cuiusque generis, ætatis, ordinis utiliter demonstrare, nisi iucundas fabulas ad mentes deliniendas, &, quid bonum, quidue malum sit, ostendendum, adhiberet. Ac ea quidem fuit optima ratio poetarum, ut sub inuolucris, & integumentis sane iucundissimis præcepta ad uitam humanam conformandam utilissima complecterentur. Quod præclarum institutum coniungendæ iucunditatis cum utilitate aliæ quoque artes ita retinuerunt, ut, tametsi ad utilitatem potissimum referuntur, tamen quò maiorem afferre possunt iucunditatem, eò semper commendatiores habitæ sint. Nam & in operibus suis artes operosæ non minus uoluptatem, & ornamentum, quàm utilitatem spectant: & ingenuæ disciplinæ, quibus nihil utilius, nihil magis necessarium esse potest, oblectationem quandam sequuntur. Nulla uero magis oblectat, quàm facultas Poetica, quæ obscure quidem subit hominum animos, ut eos erudiat, & per occultas quasdam uias ad bonas actiones perducatur: sed huiusmodi obscuritas utiliter delectando, & iuuando iucunde omnibus prorsus placet. Neque enim comparanda est cum philosophica obscuritate, quæ nonnullis parum perspicacibus aliter tantisper molesta esse solet; qualis fuit obscuritas Heracliti, qualis est Platonis, qualis Aristotelis, qualis aliorum

98
rum omnium philosophorum: at obscuritas poetarum ita fabularum splendore illustratur, ut omnibus afferat iucunditatem. Nihil uero inueniri iucundius potest, quàm poetica oratio sonantibus uerbis conclusa, & ad aurium delectationem optime cadens, quæ quidem efficit artificio suo, ut res quamuis fœdæ, quamuis atrox, quamuis immanes, à quibus noster prorsus abhorret animus, nos tamen oblectent, & Scylla, Charybdis, Antiphates, Lestrigones, Cyclopes, Polyphemi, & alia huiusmodi nos afficiant uoluptate. Præterea uero quàm digna sit iucunditas poetarum, uel ex eo in primis apparet, quòd non solum principibus uiris, uerum etiam Dijs immortalibus grata fuisse commemoratur. Etenim memoriæ proditum est, charum fuisse Sophoclem Dionysio Deo, qui post eius mortem, cum Lacedæmonii Atticam terram inuasissent, uisus est illorum duci Lyfandro assistere, ipsum Sophoclem, eiusq; poesim secum habens, ac iubens, ut omnibus honoribus, qui defunctis haberi consueuissent, nouam coli syrenem pateretur: charum fuisse Aeschylum eidem Dionysio, qui quidem ei mandasse dicitur, ut Tragedias conscriberet: charum fuisse Pindarum Apollini, qui una cum eo uictimas, honoresq; suos communicasse fertur, ita ut eius sacerdos immolatis hostiis ad sacrâ mensam alta, & clara uoce ipsum Pindarum uocaret: charum fuisse quoque Pindarum Pani, qui carmen, quod in se ab eo scriptum fuerat, in medio saltantium choro per montes summa cum lætitia cantasse narratur. Postremo, ut fabulas mittamus, quæ nihilominus summam poetarum excellentiam declarant, non ne ipsæ integræ ciuitates, & ipsi magni Reges magnificere poetas uisi sunt? Non ne Lacedæmonii, cum de incendendis Thebis cogitarent, edicto publico cauerunt, ne Pindari domus offenderetur? Non ne Alexander Lacedæmonios imitatus, reliquis Thebarum ædificiis incensis solam Pindari domum incolumem conseruauit? Galathæ uero tanta poetas reuerentia, atque obseruantia prosecuti sunt, ut cum instructa utrinque acie prælium inituri essent, alicuius poetæ uel amici, uel inimici interuentu à pugna prorsus se abstinerent. Quid? quod Polycrates Samiorum Tyrannus Anacreontem magno in honore ha-

Bb 2 buit

buit: Hipparchus Pisistrati filius, is, qui primus Athenas Homeri poemata tulit, & decantari iussit, eundem Anacreontem naui quinquaginta remorum honorauit: Archelaus Macedonum Rex Euripidem ualde amauit: Hieron Syracusanus Aeschylum, & Simonidem magna beneuolentia complexus est: Antigonus Alexandri in Phrygia successor Aratum summe dilexit: alii alios, quos temporum ratio coniunxit, maximopere uenerati sunt? An uero quenuquam uestrum praeterit, Magnum Alexandrum ita Homeri studiosum fuisse, ut nec in bello, nec in conuiuio, nec in somno eius utraque poesi carere potuerit, seq. Therfitem Homeri, quam Achillem Cherili esse malle affirmauerit, & Homeri poemata sola digna censuerit, quae Darii scrinio praclarissimarum gemmarum, & auri preciosissimi, ac suauissimorum odorum plenissimo asseruarentur? Taceo P. Scipionem Africanum, eum, qui omnium Regum gloriam superauit, non solum Ennio poeta familiarissime usum esse, uerum etiam se defunctum eius ornari marmorea statua in sepulchro uoluisse. Nec pluribus comemoro, quam multos poetas Augustus, quam multos Mecenas, quam multos alij principes uiri omni beneuolentia fouerint, omniq. beneuolentia complexi sint. in quibus serenissimi maiores tui, Alexander praestantissime, singularia exempla dederunt omnis humanitatis, & liberalitatis in Aescostos, in Tassos, in Giraldos, in Pineas, in Guarinos, in alios quamplurimos, quos longum esset enumerare. Notissimum ergo est hanc fuisse magnorum Principum gloriam, ut poetarum ingeniis, ac doctrina delectati eos in primis admirarentur, & colerent. Quod si Plato sapientissimus philosophus, ut a nonnullis obiicitur, e sua eduxisse Rep. poetas fertur, non simpliciter eum intellexisse omnes poetas credendum est, sed eos tantum, qui neruos uirtutis eliderent, & bonis moribus nocerent, ac illi optimo Reip. statui, quem ipse exquirebat, aduersarentur, Tyrannidemq. tamquam re diuinam laudarent, & in caelum efferrent, quod fecisse Euripidem ipse in libro octauo de Rep. testatus est. Eiecit igitur poetas bonorum morum corruptores, non meo quidem iudicio eos, qui ad bonum ciuitatis se accommodarent, quos sapientiae patres appellauit: quos deorum esse interpretes affirmauit:

99

firmauit: quorum poemata non hominum esse inuenta, sed caelestia munera praedicauit. Cum igitur Poeticum studium sit nobilissimum, utilissimum, & iucundissima praeditum magnificentia; in hoc ipsum, studiosissimi Aud. omni animorum, & corporum contentione, omniq. conatu diligenter incumbite: cumq. artem Poeticam Aristotelis a me latine conuersam, a me copiosa Paraphrasi enarratam, per compendium a me nuper euulgatum strictissime, & paucissimis explicationibus declaraturus sim; urgete constanter propositum, ut, quae praclarus philosophus de hac praecleara arte praecclare tradiderit, quam breuissime, & quam breuissime intelligatis.

C V M

INCIPERET EXPLICARE

Historiam Flori de rebus gestis
Romanorum.

ANTONII RICCOBONI

Oratio.

M earum artium, quæ ad Humanitatem pertinent, studiū, humaniss. Aud. in tres præcipuas partes sit distributum, quarum alteram oratores, alteram poetæ, tertiam historici sibi in primis vendicant; cumq. duæ superiores à me superioribus proximis annis explicatæ sint: tertiam hoc anno

ad eas esse adiungendam, & cum oratoria facultate, cuius historica facultas propago esse quædâ, & particula, ac similitudo existimatur, coniungendam sum arbitratus. Quod negocium cum quidam, qui vniuersam industriam nostram continuo fastidiunt, & omnia potius alia, quàm id, quo de agimus, approbant, esse ita facile dicitent, ut publica non egeat

explicatione; ego, qui satisfieri huiusmodi oblectatoribus,
ad

ad optima quæq; nullo discrimine vituperanda paratis nec posse video, nec necesse admodum esse intelligo, non ad aliorum opinionem, neq; ad meam ambitionem, sed ad uestram omnia referens vtilitatem, sat habeo uobis commemorare, non id agi tantummodo in explicatione historiarum, ut res gestæ narrentur (nihil enim facilius) sed ut tota antiquitas ante oculos proponatur, quæ ad religionem, & Deorum cultum, ac cerimonias cognoscendas, ad magistratum potestatem, & ius ciuile, ac fori consuetudinem omnem intelligendam, ad ciuitatum, & prouinciarum administrandarum rationem percipiendam, ad uitam humanam pulcherrimis, atq; vtilissimis exemplis conformandam spectat. Orta enim est historia, ut languentes, & deiecti homines ad uirtutem excitarentur. Nam, cum multi heroes tam egregie, & admirabiliter se gessissent, ut digni habiti sint, qui & uiui alios regerent, & mortui diuinis honoribus ornarentur, obliuiscens posteris, & propter huiusmodi obliuionem reformidantibus tot labores, & vigilias ab illis laudabiliter susceptas, illorum res gestæ sunt litteris consignatæ, in quas tamquam in bene, beateq. degendæ uitæ clarissima exemplaria, omnes mortales intueri, ac totius uitæ cursum ad id, quod honestum est, dirigere non difficulter possent. Neq; uero solum hominum uirtute præstantium facta litterarum monumentis mandata sunt: uerum etiam sceleratorum prodiones, seditiones, coniurationes, inhonestæ actiones, ut illa posteris imitentur, has uitarent. Itaq; optimi historici contenti non fuerunt rerum narratione; sed ingenium in eo exercuerunt, ut & hominum uirtutes, & uitia exprimentes, quid sequendum, quid ue fugiendum esset, nobis ostenderent; ac tempora omnia ita distinxerunt, ut, quid quoq; tempore gestum sit, scientia, & memoria cõprehendi queat. Cuius profecto notitiæ qui expers uideretur, is nihil plane scire, nihil ex ijs, quæ ad uitæ usum, & humanitatis cultum attinent, intelligere existimatur. Quamobrem Plato in Timæo, ubi sermones refert Aegyptij cuiusdam sacerdotis cum Solone habitos, de omni antiquitate, illum in huiusmodi uerba prorumpentem inducit; O Solon, Solon, uos Græci semper pueri estis, nec quisquam est è Græcia senex; propterea quod iuuenis semper uobis est animus,

animus, in quo nulla inest ex uetustatis commemoratione
prisca opinio, nulla cana scientia. Cuius loci sententiam ele-
ganter expressit Cicero, non solum in libro de Vniuersita-
te, qui est Timæus Platonis latine conuersus, quamuis iniuria
temporum mutilus, & decurtatus, uerum etiam in oratore
ad Brutum, ubi scriptum reliquit, Nescire, quid antea quàm
natus sis, acciderit, nihil significare aliud, nisi semper puerum
esse. Qui igitur nulla uetustatis cognitione, nulla antiquorū
temporum notitia, nulla quasi senili, & cana scientia animos
imbutos habent, semper pueri appellantur. Egregie. Vt .n.
pueri neq. hominem ab homine (nam omnes homines ap-
pellare patres consueuerunt) neq. rem à re distinguunt, ni-
hilq. quod procul sit, cogitatione complectuntur, neq. præ-
terita respicere, neq. futura præuidere queunt; sic, qui histo-
riam non nouerunt, & antiquitatis memoriam nullam ha-
bent, longamq. annorum, & rerum gestarum seriem mini-
me animo comprehenderunt, plane rudes, plane habetes, pla-
ne pueri; immo uero plane infantes, nihil recensere possunt
in consultatione maximarum rerum, nihilq. habent in prom-
ptu, ex quo prospicere posse futuros euentus uideantur. Vt
autem rerum gestarum, & temporum præteritorum inscij,
atq. imperiti semper pueri dicuntur: sic qui antiquitatem
habent scientia, & memoria comprehensam, uocandi sunt
semper senes, immo uero multipliciter senes, qui non unius
ætatis, sed multorum seculorum res gestas nouerunt; ut, si
senum prudentia laudatur propter multorum annorum no-
titiā, & quidem eorum annorum, qui uitæ conueniunt hu-
manæ, raroq. centesimum numerum prætereunt, ac ple-
rumq. ad eum non perueniunt, multo magis laudandi sint
illi, qui omnium prope temporum cognitione maximam si-
bi prudentiam compararunt, & sermonis grauitate, atq. au-
toritate, quam affert antiquitas, exemplorumq. prolatio,
eam nacti sunt dignitatem, ut tamquàm ceteris seniores, &
prudenciores apud omnes obseruentur, & suspiciantur. Hi-
storia enim omnem ætatem à Mundi primordijs usque ad
hæc tempora annis quinquies mille quingentis quinquagin-
ta duobus complectitur, cum à primo omnium parente usq.
ad seruatore nostrum ter mille nongenti sexaginta duo an-
ni

ni intercessisse dicuntur. Etenim non libet physicos eos se-
qui, qui Mundum neq. genitum, neq. interitum esse pro-
diderunt, cum intelligere non potuerint, vllam tantam esse
uim, quæ hanc rerum vniuersitatem, & Mundi fabricam ef-
ficere tam admirandam potuerit, ac negauerint motus prin-
cipium fuisse vllum, quod motor semper fuerit, contende-
rintq. ne ullum quidem finem fore, quod motor semper fu-
turus sit, neq. enim motorem sine motu esse posse. Quibus
rationibus satis in Theologia confutatis omnem veritatem
peruertere conati sunt. Nec placet ex doctrina Aegyptiaca
rerum repetere principium ab annis illis magnis, quos singu-
los aiunt quadraginta nouem annorum millia continere, ac
duos iam præterisse, hunc uero, qui nunc agitur, tertium ef-
se; quo completo, cum Mundus bis defecerit, & bis renatus
sit, prædictum est, ex eadem materia Mundum amplius re-
nasci non oportere, nouamq. materiam, & nouum Mundū
à præpotenti Deo conditum iri. Sed à sacris litteris non di-
scedimus, ex quibus luce clarius patet, à primo omnium pa-
rente usq. ad Seruatore nostrum annos ter mille nongen-
tos sexaginta duos intercessisse, qui si cū annis Xpi 1590. con-
iungantur, numerum, ut modo dicebam, annorū quinquies
mille quingentorum quinquaginta duorū explere comperiū-
tur. Per quos omnis historia adhuc mirabiliter uagata est,
vt tempora distinguantur, primum ab Adamo ad Noemū,
cum sua rebus omnibus nomina ex considerata cuiq. rei na-
tura imposita sunt, & propter auidiam hominum malitiam,
atq. improbitatē vniuersalis eluuio facta est: deinde à Noe-
mo ad Abrahamum, cum hominibus Nembroti suaſu in al-
tissima turri exædificanda insanientibus linguarum varieta-
tem, ac dissimilitudinem immisit Deus, vt se inuicem non
intelligentes ab incepto iam opere cessarent, & ipsi Abraha-
mo dedit de semine sancto promissionem instituta circum-
cisione: inde ab Abrahamo ad Mosem, cum diuersi per or-
bem terrarum principatus exorti sunt, quorum celeberrim-
us fuit dominatus Assyriorum sub Nino, & Semiramide,
ac lex à Deo Mosi data est: postea à Mose ad Salomonem,
quo temporū spatio scribunt fuisse Deucalionis, & Pyrrhæ
eluuionem, Bacchum in Indja triumphasse, Argonautarum

naigationem euenisse, Herculem varios labores suscepisse, bellum Thebanum gestum esse, bellum quoque Troianum confectum esse, quod circiter annos Mundi bis mille septingentos octoginta duos fuisse dicitur: præterea à Salomone ad excidium Hierosolymæ, cum Sardanapalus à Nino trigessimus, & ultimus Assyriorum Rex suum euertit imperium ab Arbace Medorum Rege occupatum: postea ab excidio Hierosolymæ ad Cyrum Persarum Regem, cum regnum Assyriorum usq. ad Astyagem Regem à Medis retentū ad Persas translatum est: deinceps à Cyro ad Magnum Alexandrū, cum Græcorum floruit Monarchia; tum à Magno Alexandro ad Augustum Imperatorem, cum Romanorum Monarchia est constituta. Itaq; vniuersa historia ad quattuor redigi solet Monarchias, quibus præpotens Deus totius fere terrarum orbis permisit imperium, ut eis alij Reges minus potentes subiecti plurimi essent, & tributum penderent; quasq. Daniel diuinus uates prædixisse existimatur; vnam Assyriorum; alteram Persarum; tertiam Græcorum; quartam Romanorum. Ac imperium quidem Assyriorum in superiore Asia stetit florentissimum, Herodotus scriptum reliquit; à quibus missum fuisse auxilium Troianis, duce Memnone, Tithoni F. vetera monumenta testantur. Hoc imperiū translatum postea est ad Medos, apud quos idem Herodotus scripsit diu nullum fuisse Regem, qui omnibus imperaret, sed singulas ciuitates populari imperio vsas esse, tandem uero Regibus introductis regnatum esse usq. ad Astyagem, quem Cyrus, Persæq. deuicerunt; vnde dominatum Persarum florere plurimum cœpit, à Cyro, & Cambyse præclaris rebus gestis in primis illustratus. Secutus est Alexander Magnus, qui Persas subegit, & omne Græcorum imperium occupauit; cuius mortui Monarchia in multa veluti membra secta est, occupantibus eius Ducibus prouincias illas, quas ipsi regabant. Atq; hinc Reges plurimi, Macedonia, Asia, Syria, Aegypti, originem habuerunt. Cumq; Macedonum nullus post mortem Alexandri dominari inter Parthos dignum iudicasset, qui fuerunt Scythæ exules, cum Parthus. Scytharum lingua exulem significet, ac inter populos Orientis temporibus Assyriorum, Medorum, Persarum obscurissimi uixerunt,

runt, foliq. in Oriente Romanis minime cesserunt; eorum imperium socio cuidam peregrino, nomine Satagenori, concessum est; cuius successores regnarunt usq; ad Artabanum, qui ab Artaxerxe Persa regno priuatus est. Quamobrem Persæ Cyro, & Cambyse Regibus, ut modo dicebam, celeberrimi, à Macedonibus sub Alexandro Magno Orientis imperio deiecti, eius postea successoribus, deinde Parthis subiecti, tandem M. Aurelio Alexandro Romanis imperante Parthos deuicerunt, nomenq; Parthicum deleuerunt, ut nō amplius Parthorum, sed persarum Regnum nominatum sit, usq; ad Ormisdam Regem, quem Sarraceni regno priuarūt, anno Christi sexcentesimo trigesimo nono, Mahometho regnante, ita ut illud regnum appellari Sarracenorum cœptū sit, quod nunc tenent Psophiani Turcarum Regno finitimum. Nam circiter annos Christi mille, & septuaginta Sarraceni cum Turcis bellum gerentes ad id conditionis deuenerunt, ut Turcæ Mahomethi religionem sequerentur, ac diuiso inter ipsos imperio in Oriente dominarentur. Nunc uero ad Romanos, qui ob seditiones, & bella intestina ad Monarchiam redacti sunt sub Augusto constitutam, in quem lege Regia omne suum ius populus Rom. dicitur contulisse. Nam ducentos quadraginta quattuor annos tenuerunt Romam Reges. Quingentos circiter annos Resp. stetit usq. ad Cæsarem Augustum. Consecuti sunt alij Imperatores, vario rerum euentu, usq; ad Constantinum, qui primus in Oriente Imperator fuit, altero Imperatore in Occidente relicto, ac Imperio inter duos Imperatores diuiso; quiq. mirabiliter Christianæ fauit religioni, vnde dominari Romani Pontifices cœperunt. Imperium autem à Constantino ordinatum valde diminutum est tum per Getas, à recentioribus Gothos nominatos, qui urbem Romam anno Christi quadringentesimo undecimo ceperunt, incenderunt, populati sunt, & Rauennæ Regni sedem habuerunt, Regnumq. annos septuaginta tenuerunt. Tum per Hunnos, quorum immanissimus Rex Atila Romano Imperio sub Valentiniano tertio ingentes intulit calamitates, vrbes excidit, prouincias deuastauit, omnia igne, ferroq. consumpsit, donec exoratus precibus Leonis Pontificis Max. à Valentiniano ad pacem im-

Cc 2 petran-

petrandam missi, relicta Italia in Pannoniam reuersus est; quibus temporibus Aquileia Atilæ furore capta, & diruta, ac vniuersa Venetia deuastata Venetiæ condi cœperunt. Tum per Vandalos, qui vniuersam Africam Romano imperio eripuerunt, Piraticamq. in mari exercentes, Siciliam, Sardiniam, Corsicam, Italiam ipsam, latrocinijs, ac prædis uexarunt, vrbeq. Romam captam omnibus ornamentis spoliarunt, atq; Africam annos plus minus septuaginta septem obtinuerunt usq. ad Iustinianum, qui non solum per Bellisarium Africam ex manibus Vandalorum extorsit, verum etiam per Narsetem post annum septuagesimum Gothos superauit, & vel finibus Italiæ cedere, vel suo demum imperio obtemperare coegit. Tum per Longobardos, quos Narses à Iustino, & Sophia vxore, gubernatione Italiæ priuatus ex Pannonia Duce Alboino in Italiam inuitauit, quiq. in Italia annos ducentos, & septem regnarunt, donec Pontificatum bello vrgentes, à Pipino, & Carolo Magno Francorum Regibus victi sunt anno Christi octingentesimo primo. Itaq. occidentis imperium ad Francos consentiente Romano Pontifice, & permittente Orientis Imperatore translatum est. Atq. inde ad Germanos peruenit, qui eius ipsius adhuc cōpotes sunt. Orientis uero imperium, post multos, uariosq. casus concidit, Constantinopoli Vrbe Augusta anno Christi millesimo quadragintesimo quinquagesimo tertio à Turcis expugnata, & Constantino xv. Paleologo Imperatore occiso, ac summa rerum in Mahomethi Turcarum Regis potestatem redacta. Atq. hæc est prope facies eorum omnium, quæ post orbem conditum euenerunt. Cuius uniuersalis historiæ aliquam partem hoc anno cum dicendi studio coniuncturi, quam historiam, & quarum gentium seligemus? Nullam profecto aliam, nisi Romanam, & Romanorum. Quod ut faciamus, tria potissimum nos monent, rei dignitas, utilitas, & iucunditas. Etenim si dignitatem spectamus, nullum imperium, nullam libertatem, nullam populi, uel Regis amplitudinem cum populi Rom. imperio, libertate, amplitudine conferemus. Magna quidem de Assyrijs, magna de Medis, & Persis, magna de Græcis proferuntur: sed pleraq. ficta, & commentitia, ingenijs eorum, qui illa litteris consignarunt, quam

quam re ipsa, ornatiores. At quæ de Romanis narrantur, non solum magna, sed etiam uera, excellentia sua omnem superare ingenij excellentiam uidentur. Si utilitatem sequimur, quantum Resp. Rom. ceteris Rebusp. armorum gloria, atq. imperij amplitudine antecelluit; tantum ijdem omni genere exemplorum ad uitam humanam conformandam utilissimorum antecellere existimatur. Hæc, si prima præcipue ipsius tempora considerentur, non ab hominibus, sed ab heroibus prope quibusdam fuisse administrata comperietur. Hæc iustitiæ, & moderationis amorem, hæc paupertatis, ac parsimoniarum cultum, hæc luxuriæ, atq. auaritiæ odium, hæc diuitiarum, atq. opulentiarum contemptum, cum maxima sua laude, ac prope incredibili omnium cum admiratione professæ sunt. Hæc exempla uirtutis uberrima subministrat, tum fortitudinis ad mortem pro Rep. oppetendam, tum prudentiæ ad perniciem præcauendam, tum industriæ ad uim propulsandam, tum ceterarum omnium uirtutum ad honeste, laudabiliterq. uiuendum. Si delectationem, & aliquam in legendo uoluptatem querimus, an quidquam iucundius existimamus, quam si legamus, à tam paruis initijs tantam Rempub. extitisse, tot conuersiones eius fuisse, tot bella, tot clades, toties domi, forisq; vnâ terrarum omnium dominam afflictam esse, toties recreatam? Sed dignitatem, si libet, obliuiscamur: utilitatem paruifaciamus: delectationem non attendamus. An uero etiam parum curabimus pietatis laudem, ut uetustam eius benignissimi, atq; humanissimi populi memoriam libenter non excitemus, & antiqua tempora gratis animis non excolamus, qui ius ciuitatis suæ tot populis dedit; qui linguam suam uniuerso terrarum orbi impertit; qui leges, mores, iura sua concessit; qui industriam, qui fortitudinem, qui cetera, quæ ipsi in cœlum quasi quidam gloriæ gradus fuerunt, communicauit? Quamobrem æquum est, ut uetera urbis Romæ tempora, & antiqua ornamenta animo repetentes ad similes actiones nostram operam, nostraq. studia conferamus: ut in hoc præclaro communis industriæ curriculo Romanam historiam, ac præca Romanorum facta retractemus: ut leges, mores, iura populi pace, belloq. præstantissimi celebremus: ut quam antea curam de

de dicendi facultate satis grauem suscepimus, cum ea hanc alteram coniungamus, vt Reip. Rom. antiquam maiestatem cogitatione, atque animo comprehendamus. Quod facere diligenter debemus, contemptis maledictis obtractatorum, qui cum uel inuidia, vel maleuolentia ducti ad omnem laborem nostrum venenatos, & pestiferos morsus admovent, honestis actionibus sunt frangendi, nec tantillum extimescendi, dummodo nostrum agamus negocium, & mordacibus eorum conatibus uirtutis robore obsistamus. In tanta autem scriptorum multitudine, qui res Romanas litteris consignarunt, quem potissimum deligemus, & ad nostram utilitatem accommodabimus? plurimi enim Romanam historiam conscripserunt. Nam, ut omittam eos, quibus nos uetustas rerum omnium confectrix priuauit, ex quibus nonnullorum pulcherrimas reliquias diuersissimis in locis, & quasi obscurissimis in tenebris diutius iacentes in unum redegimus, & in lucem, atque hominum aspectum produxi; atque eos tantum commemorare, qui ad manus nostras peruenerunt, quamuis non omnes integri; ex Graecis quidem habemus undecim praecipuos Romanae historiae scriptores, Polybium, Diodorum, Dionysium, Plutarchum, Appianum, Dionem, Herodianum, Zosimum, Procopium, Agathium, Zonaram: ex Latinis uero octo, & viginti, Caesarem, Salustium, Liuium, Valerium, Paterculum, Plinium, Cornelium Tacitum, Frontinum, Plinium iuniorum, Suetonium, Florum, Aemilium Probum, Instinum, Iulium Capitolinum, Aelium Lampridium, Trebellium Pollionem, Flauium Vopiscum, Aelium Spartianum, Volcatium Gallicanum, Eutropium, Sex. Rufum, Ammianum Marcellinum, Sex. Aurelium Victorem, Paullum Orosium, Paullum Diaconum, Iornandem, Bedam, Anastasium. Ex quibus neminem profecto anteferrem T. Liuium Patuino, ei, qui uere princeps Latinae historiae, à laetio fonte manans, & admirabili orationis grauitate, copia, ac splendore omnibus latinis historicis antecellens, continuam septingentorum quadraginta sex annorum historiam ab urbe condita usque ad Augustum conscripsit. Verum, si Liuius longior videatur, quam ut publicis scholis accommodari queat, & alius deligendus sit, qui quasi breuis quidam Liuius,

breui-

104

breuiter, atque ingeniose, & ad studium Rhetoricum accomodate uniuersam populi Rom. historiam paucis libris comprehenderit, quem L. Floro praeferam, habeo neminem, qui, quemadmodum Iustinus variam, & multiplicem Trogi Pompeii historiam in quadraginta quattuor libros diuisam, longe breuiorem fecit: sic ipse uere L. Florus, & lux, ac flos historiae, quas Romanorum res gestas T. Liuius centum, & quadraginta libris complexus fuerat, eas quattuor libris exposuit. Non igitur contentus scriptor clarissimus illis Liuii epitomis, quibus quae in xiiii. Decadum libris continebantur, summatim sunt explicata, utilibus omnium quidem sententia ad totius Liuianae historiae intelligentiam, sed multo utilissimis ad supplementum maximae illius partis, quae iniuria temporum perijt; hos quoque quattuor libros, quas sumus explicaturi, ad rationem progressionis hominum aetatis confecit, quibus omnem historiam Romanam per bella digessit, & ex Liuiio pulcherrima quaeque excerpserit, ut qui Liuium amat, simul Florum amet, necesse sit. Itaque cum libro secundo artis Rhetoricae Aristotelis, cuius contextum Graecum interpretari statuimus, L. Flori quattuor libros de historia Rom. ab urbe condita usque ad tempora Augusti coniungemus, & merito quidem, quippe qui in historijs suis Liuianum eloquentiae flumen imitatus non magis historicum, quam oratorem se praebet; tantum ualeat ornamentis dicendi, tantum amplificationibus, tantum morata elocutione, tantum illa praestanti, atque illustri oratione, quae res ponit ante oculos, ut eas uidere, non audire uideamur. Neque uero parum excellit in maximis illis uitijs uitandis, quae historicos plerumque comaculare, & dedecorare consueuerunt, Adulatione, & Reticentia, cum uel ea dicuntur assentandi causa, quae sunt reticenda, uel ea reticentur, quae sunt dicenda. Nam, tametsi saepe oratorie agit, ex ueritate tamen agit, nec ulla animi perturbatione adducitur ad ea, quae uera sunt, obscuranda, ita ut semper ueritatem propositam habeat, uni ueritati insetuiat, unam tueatur. Quantum autem adulatio in historia sit detestanda, declarauit Alexander Magnus tunc, cum allatum sibi Aristobuli librum de suis rebus gestis assentatorie conscriptum in proximum flumen dicitur proiecisse.

Ac quemadmodum pleraq; eorum, quæ uera sunt, reticere non debent; ita quædam præteriri possunt, maxime si uel incredibilia esse, uel aliquos plus nimio lædere uideantur. Herodotus, quem Cicero nominat historiarum patrem, & principem, qui historiam ornauerit, cum Babyloniarum fertilitatem narraret, permissus est, se milii, & sesami proceritatem instar arborum, quamuis sibi compertam, ea de causa non narrare, quod probe sciret, iis, qui nunquam in Babylonia fuissent, quæ de frugiferis dicta sunt, perquam incredibilia uisuri. Idem, cum scriberet, Aegyptios fuisse primos, qui animam humanam immortalem esse dixerint, qui de mortuo corpore subinde in aliud, atque aliud corpus, ut quodq. gignetur, immigraret, atque ubi per omnia se circumtulisset, terra, maria, uolucra, rursus in aliquod genitum hominis corpus introiret, huncq. circuitum faceret, intra annorum tria millia; addidit, Hanc rationem ex Græcis esse, qui uisurpauerint, tamquam suam ipsorum, seq; eorum nomina scientem scribandam non ducere. Itaque prudentissimus historicus rem notauit, nominibus pepercit. In huiusmodi autem rebus quam recte se gesserit L. Florus, indies ostendemus, ut nec reticenda scripserit, nec scribenda reticuerit, miramq. moderationem adhibuerit in omni narratione, &, quod clarius omnia intelligerentur, ac memoria comprehenderentur, ad rationem ætatis humani corporis omnia reuocauerit. Habemus igitur hoc anno dignissimam, utilissimam, iucundissimam materiam non solum oratoriam in libro secundo artis Rhetoricæ Aristotelis, qui est de moribus, de affectibus, de argumentationibus oratoriis, uerum etiam historicam in quattuor libris L. Flori de rebus gestis Romanorum, quæ in eloquentia Galliarum, ubi eam ipse dicitur exercuisse, principem appellauit Quintilianus. Quam materiam uobis polliceor me ita pertractaturum, ut nec laborem, nec diligentiam in me ullam desideretis. Ecque enim causa est, cur non perpetuo pro uestra utilitate laborem, cum abhinc tot annos, quibus publicum in hoc clarissimo Gymnasio explicandi onus sustineo, semper a uobis ornatus fuerim, & a uestro fonte ad nonnullam hominum famam profluxerim? Quam obrem ex uestro arbitrio pendeo, semperq. pendebo; cuiq.

quid-

quidquid in me est dignitatis, & ornamenti, id totum uobis acceptum referam, ac uestro concursui, atq. attentioni me plurimum debere confitear, nunquam desistam de uestris commodis cogitare; &, donec uel alterum pedem in fouea habuero, omne meum studium, officium, laborem, diligentiam, quantum denique ingenio, atq. industria efficere unquam potero; id totum uobis deferam libenter; ac post mortem etiam, ut extet perpetuum singularis mei erga uos amoris testimonium, lapidi insculpendum mandabo, me, ut uere sum, totum uestrum fuisse; atq. cum ceterorum omnium auditorum meorum laudi, commodisq. studebo, tum dabo in primis operam, ut qui proprijs relictis penatibus ex remotissimis regionibus in hunc optimarum artium quasi mercatum se contulerunt, & ad nos tamquam ad locupletes quosdam uirtutis, & doctrinæ mercatores uenerunt, ut laborum, & uigiliarum suarum precio uirtutem, & doctrinam a nobis emerent, ijs omnibus præter hunc publicum locum etiam domus mea intima discere cupientibus perpetuo pateat. In historia autem Rom. explananda, ut obrectatoribus omnem ansam, eripiam maledicentiæ, non magis res gestas narrabo, quam rerum gestarum rationem explicabo, & Flori quidem uerba, Liuij uero historiam declarabo, ceterosq. omnes historicos ad utramq; collustrandam conferam; atq. in libro secundo artis Rhetoricæ interpretando eam sequar facilitatem, & claritatem, ut nemo a meis interpretationibus, tamquam nimium difficilibus, & obscuris absterreatur. Agite igitur, iuuenes studiosissimi, ne semper pueri sitis, historiam adimate; & Romanæ in primis historiarum ueluti ceteris omnibus digniori, utiliori, iucundiori, enixe studete; ac historiarum notitiam cum artis Rhetoricæ cognitione coniungite; hancq. tam præstantem occasionem uergete, ut me duce, uel socio uestro, cum ante alias, tum hoc maxime tempore utilitatem uestrarum studio uehementer incenso, in hæc studia incumbatis, quibus nulla aut ad laudem illustriora, aut ad usum uberiora, aut ad delectationem suauiora reperiuntur.

Habita Anno M. D. X C.

Dd In

In Obitu

BONIFACII
ROGERII C.

Equitis, & Comitis.

ANTONII RICCOBONI

Oratio

EXTINGUO nobili, & præstanti lumine huius nobilissimæ, & præstantissimæ ciuitatis, Friderice Sanute, Præfæcte Illustrissime, Auditores mœstissimi, iustus quidem est omnium squallor, mœror, gemitus, lachrymæ, & singultus; iustæ necessariorum que rimonæ; iusta hæc mœstitia, hæc acerbitas, hæc publici mali facies; cum ciues Patauini suum, vt appellant, ad vtilia Deputatum sibi præreptum esse, dolēt, & conqueruntur; cum Gymnasium Patauinum suam miseriam deslet, & lamentatur, quod Doctorem præcellentissimum, omnium officiosissimum, studiosorum iuuenum tam quàm parentem amantissimum amiserit; cum huius augustissimi templi habitus publicum detrimentum ex morte acseptum præclarissimi Doctoris, Equitis, & Comitis indicat; iuste

iuste vniuersa hæc ciuitas signa dat quàm plurima magnæ animorum perturbationis; iuste omnia sunt acerba, omnia misera, omnia luctuosa, unde hæc ipsa Officia merito Iusta nūcupantur: sed eò iustior haberi debet dolor meus, quod nullam satis iustam afferre excusationem quiuerim, quominus molestia, atq. ægritudine animi confectus propter iacturā, quæ facta est, amici, vicini, & patroni mei amantissimi onus susciperem uos omnes publice consolandi, qui maxime omnium consolatione indigeo. Verum tamen, qui excusari nō potui ab hoc munere obeundo, & officio exequendo, culpa profecto liberabor, si minus copiose eum collaudare uisus fuero, qui omnem superat laudis excellentiam, minusq. idonee ob animum valde conturbatum honestissimas viri perillustres actiones vobis ante oculos proposuero, ut in communi omnium luctu eam iucunditatem, & consolationem capiamus, quæ percipi quodammodo solet ex amicorum recordatione, ex eorum, quæ ipsi egerint, commemoratione, ex amabili quadam, quales illi fuerint, expressione. Vnde aut incipiam, aut quid potissimum in tanta rerum multitudine dicam? Immo uero, cum plurima, & maxima sint, sane egregia, & præclara, quæ dici nunc possunt, quid potissimum non dicam, ut temporis breuitati mihi ad dicendum dati mea congruere oratio uideatur? Silebo ne immortalia decora, & dignitatis insignia utriusq., quam Bonifacius Rogerius habuit, patriæ nobilissimæ; quarum quidem altera fuit Regiū Lepidi vrbs celebris, à M. Lepido instaurata, unde is uetustam originem traxit: altera uero Patauium, cuius clarissimæ ciuitatis iure perillustres Rogeria Domus quàm dignissima uisa est? Ac Regium quidem Lepidi cum multis alijs rebus fuit ornatissimum, tum enituit maxime S. Maximo ciue, & Antistite suo, cuius sanctum corpus Venetias translatum esse dicitur: & S. Prospero, Theologo summo, cuius scripta uisa sunt insignia ad laudem sempiternam: alijsq. celebratissimis uiris; ut Bonfrancisco Arloto, Legum, Philosophiæ, Theologiæ, Doctore eloquentissimo, Consiliario Serenissimorum Ferrariæ Ducum, Borij, & Herculis I. eorum demq. Romæ Legato ordinario, ac tandem post plurima, & maxima innocentæ, atq. integritatis egregie data documen

ta Episcopo Regiensi; ut multis alijs clarissimis Iurisconsultis; Accursio, qui floruit paullo post superiorem Accursium, auctorem glossarum iuris ciuilibus; Vido Baifio Bononiæ Archidiacono, ibidemq. interprete iuris Pontificij; Vido Sozario, subtilissimo iuris ciuilibus explicatore; Philippo Cassolo collega Baldi, ius ciuile professore Patauij, Ticini, & Placentiæ, cum Ticini gymnasium Placentiam translātū esset; Carolo Ruino, cuius fama propter suos in leges commentarios celeberrima est; Iacobo Colubino, q. præclara glossata scripsit in librū, vt appellāt feudorū; alijsq. nō paucis: vt et Sebastiano Corrado, uiro litterarū Græcarū, & Latinarū peritissimo, ac nostri ordinis clarissimo: cumq. sine dubio plurimis omni uirtutum genere præstantibus, & rei litterariæ, ac militaris laude florentibus fuerit semper Regium affluentissimum; dici tamen non potest, quantum ornamentum acceperit ex duobus ciuibus suis, grauisimis Iurisconsultis eodē tempore in hoc celeberrimo Gymnasio cum maxima nominis sui prædicatione ius ciuile profitentibus, non solum eo; cuius funus nunc celebramus, uerum etiam eo, qui nunquam satis laudari potest, Vido Pancirolo, I. C. optimo, & maximo, Iurisconsultorum nostri temporis Principe eminentissimo. Patauij uero laudes tot litterarum monumentis, tam multis historiis, tot carminibus, tam multis & aliorum, & meis ipsius orationibus sunt collustratæ, ut nihil magis sit sermone omnium contritum, nihil magis decantatum, nihil magis peruulgatum, quàm singularem esse huius urbis, quasi theatri cuiusdam in omnes terras longe, lateq. resonantis amplitudinē; nihilq. illustrius, aut ad famam honestius eius celeberrimis Collegijs, eius florentissimo Gymnasio, ominoq. hoc excellenti, ac plane diuino Genio Patauino, quem omnes gentes, & nationes semper excoluerunt. An uero mihi silentio prætereunda est Rogeriæ Domus nobilitas, & claritas admirabilis? quæ quidem adhuc Regij floret inter illustriores, & Patauij iam pridem in maximo honore habita est; usque adeo, ut uel repugnantibus Collegij Iurisconsultorum legibus, atq. institutis propter talis familiæ dignitatem, atque auctoritatem vnus de Rogeriis nothus, & quidem nouo ex-

plo,

plo, in ipsum Collegium fuerit cooptatus, quod nemini unquam alii dicitur contigisse: eiusdemq. Domus beneficentiæ, ac liberalitatis cum magna Rogerij nominis celebritate accepta referatur publicæ scholæ commoditas, ad instituentē dā Patauinā iuuentutē institutæ, & Collegio Iuriscōsultorū cōmendatæ, annuis prouentibus quadrigentorū fere aureorum ad eam in perpetuum conseruandā liberalissime constitutis. In qua nobilissima familia floruit Vidus Vbaldus ita charus Serenissimis Urbini Ducibus, ut pro uirtutis præmio in illo Ducatu Petroiæ oppidi iurisdictionem, & Comitatum sit consecutus: floruit is, cuius nomen, & uirtutes præ se ferebat noster Bonifacius Rogerius, Legum Doctor eximius, Serenissimi Ferrariæ Ducis Herculis II. Romæ ordinarius Legatus, eiusdem à secretis, & consiliarius supremus, itidēq. Serenissimi Ferrariæ Ducis Alphonsi II. à quo Cannusii oppidi celeberrimi, à Comitissa Mathilda conditi iurisdictione, & Comitatu donatus est: floruit Lælius, nouissimus Cannusii Comes, in Gallia eiusdem Alphonsi II. Legatus ordinarius: floruerunt alii, tam multi, & tam præstantes, ut omnem superare dinumerationem, atque amplificationem uideantur, de quibus longa historia non breuis oratio esset conficienda. Inter ceteros autem non est prætermittendus Fridericus Bonifacii pater, qui ob insignem iuris Cæsarei, & Pontificii cognitionem Patauij inter summos legum interpretes permultos annos de Rep. litteraria optime meritus est, atque adeo à summo Imperatore Carolo V. dignus habitus est, qui Equestris ordinis dignitate ornaretur. Nec omittendus Ludouicus Bonifacii frater, qui militiæ disciplinam percepit sub Cornelio Zobolo auunculo suo præstantissimo, Præfecto equitibus cataphractis pro Rege Galliarum Henrico II. in omnibus bellis Italiæ: egregiamq. operam nauauit in bello Senensi, sæpe in locum Zoboli adhibitus ad exercitum gubernandum: cumq. ab ipso Alphonsi II. in omnibus eius urbibus leuis armaturæ Equitatus institutus esset, & ageretur de præficiendo Regij aliquo uiro strenuissimo talium equitum alæ, ipse communi totius ciuitatis cōsensu ad huiusmodi munus obeundum electus est, & à Serenissimo Duce, qui eius præstantiam perspectam, cognitāq. habe-

habebat, statim confirmatus : cumq. in gratiam summi Pō-
tificis, Gregorii XIII. Ferrarienses copiae missae essent, quae
quidem exules, omni immanitate efferatos, nefarios, con-
celeratos ad totam perturbandam Italiam collectos infectaren-
tur, atque delerent, in ea expeditione fortissime se gessit, tan-
tumq. profecisse existimatus est, ut apud Serenisimū Prin-
cipem suum egregie fuerit laudatus. Hoc tanto generis
splendore ortus Bonifacius Rogerius cum paternarum uir-
tutum facem sibi prae lucentem haberet, sibiq. insistendum
esse intelligeret paternis uestigiis signatis ad gloriam sempi-
ternam, animum appulit ad studium eius praeclarissimae di-
sciplinae, quam summus philosophorum Aristoteles poten-
tissimam, & maxime architectonicam, maximeq. principem
appellauit, quippe quae ceteris omnibus disciplinis imperet,
ceteras regat, & in officio contineat, ceteris modum praescri-
bat, ceterarumq. artifices legibus suis uel sibi obtemperan-
tes honestissimis praemiis afficiat, uel plus licentiae fumen-
tes, quam par est, etiam de Rebus publicis expellat, ut expul-
sos esse quandoque tum poetas illos, qui neruos uirtutis eli-
derent, tum Rhetoras, qui prauos mores fouerent, immo ue-
ro etiam ipsos Philosophos, ipsos Medicos, uetera monumē-
ta testantur. Accedit, quod eodem Philosopho teste, ciuili
scientiae illae facultates, quae inter ceteras maximo sunt in
honore, uidentur subiacere, ut Militaris, ut Oeconomica, ut
Rhetorica. Cumq. haec ipsa reliquis utatur scientiis, quae
in agendo versantur, & praeterea describat, quid agendum,
& à quibus abstinendum sit, huius finis aliarum conuinet
fines, nempe humanum bonum. Itaque sine dubio praestan-
tissima est, praestantissimum, & ultimum omnium continēs
finem. Praeterquam quod ipsa bonum communis, & hoc
modo maius pertractat. Etenim, inquit Philosophus, res qui-
dem amanda est, quod & uni, & soli bonum est : sed pul-
chrius, & diuinius, quod genti, & ciuitati. Neque uero est,
cur dicatur, has ipsas laudes magis Politicae Philosophiae,
quam legum disciplinae conuenire, cum ipsa Ciuili Philoso-
phia non nisi per leges imperet, & in ipsis legibus positam
esse ciuitatis, & Reip. salutem, idem philosophus testetur.
Fremant omnes licet, inquit grauisimus auctor, M. Tullius:
biblio-

bibliothecas omnium philosophorum unus uidetur duode-
cim tabularum libellus, si quis legum fontes, & capita uide-
rit, & auctoritatis pondere, & utilitatis uertate superare.
Merito igitur Iurisprudentiam poetae nobiles Ennius, &
Horatius, sapientiam nuncuparunt. Merito eandem Iurispru-
dentiam Ulpianus sapientissimus I. C. ueram Philosophiam,
non simulatam nominauit. Merito Bonifacius Rogerius, cū
animaduertisset Iurisconsultos in omnibus bene institutis
ciuitatibus honestissime dominari, in maximis dignitatibus
maxime florere, in publicis administrationibus plurimum
posse, ita ut eis quodammodo parere Duces, obedire Reges,
obtemperare Imperatores, assentiri Principes omnes, ueluti
Ducibus Ducum, Regibus Regum, Imperatoribus Impe-
ratorum, Principibus Principum uideantur, omnem animi,
& corporis contentionem ad tam praestantem, tamque ex-
cellentem disciplinam contulit perdiscendam, ac in huiusmo-
di studio, breui temporis spatio tam admirabilem cur-
sum, atq. progressionem fecit ad excellentiam, tantumque
profecisse existimatus est, ut facillimum ei fuerit tum sub-
tilissimas de utroque iure quaestiones publice disputandas
proponere, & propositas summa cum laude disputare: tum
datis alijs sapientiae suae documentis, sane egregijs, & pra-
claris, anno Christi sexagesimo primo supra millesimum,
& quingentesimum, Doctoris insignia consequi, & in Col-
legium Iurisconsultorum cooptari: tum proximo sequen-
ti anno ad Ius ciuile publice interpretandum publico decre-
to adhiberi. Quod ipsum munus per triginta totos annos
quam dignissime obiit multis modis honoratus, & in pri-
mis praemio florenorum septingentorum, ad utilitatem stu-
diosorum fructuosissime concurrens cum praclarissimis Iu-
risconsultis, atque inter ceteros, cum Ioanne Cephalo, Iu-
risconsultorum sui temporis, ut ita dicam, capite, & cory-
phæo, cum Francisco Mantica Vnensi, Doctore celebra-
rissimo, nunc perillustri, & religiosissimo, ut uocant, Roma-
nae Rotae Auditore, & abhinc multos annos cum praecellen-
tissimo, ac maxime uenerando sene Vido Pancirolo, ciue
suo, per totum terrarum orbem celebratissimo, & propter
egregios mores summo opere omnibus colendo. Taceo, quam
beni-

benignum, quàm humanum, quàm officiosum, quàm diligentem, quàm assiduam se præberet in iuuenibus studiosis non solum publica, sed etiam priuata opera insigniter adiuuandis, ut eius domus etiam intima omnibus discere cupientibus perpetuo pateret, neque illi inde ullo unquam aut suo tẽpore excluderentur, aut incõmodo, negotiue prohiberentur: quàm præstantem, & quàm excellentem se ostenderet in eorumdem negotijs, cum opus erat, pertractandis, in discordijs sedandis, in pace componenda, in salute, & commodo procurando apud illustrissimum, & religiosissimum Episcopum, apud illustrissimos Præsides, Prætorem, & Præfectum, apud illustrissimos Gymnasii Patauini Moderatores, immo uero etiam apud Serenissimum Principem, apud Illustrissimum Senatam, omninoq. apud omnes, ubicumque oporteret: quàm facilis, & promptus esset in omni suo studio, labore, officio, diligentia, quidquid denique in genio, industria, consilio, auctoritate, opibus posset, ad studiose iuuenturis utilitatem, & uoluntatem conferendo; ut eo ipso in hac ciuitate, & in hoc Gymnasio benignior, officiosior, diligentior ab urbe condita usque ad hæc tempora communi omnium iudicio inuentus esse nemo uideatur. Multa alia prætereo consulto, quia temporis angustiis premor, ut quàm multi uoluerint à grauisima eius manu Doctoris insignia accipere, qui fuerunt prope innumerabiles: quàm digne publica huius ciuitatis munera obiuerit, & præcipua iudicia exercuerit: quàm honeste non solum Doctoris, sed et Equitis, & Comitum personam sustinuerit, & dignitatẽ præ se tulerit. Ob quæ oĩa, & alia, tam multa, atq. innumera, ut non facile uerbis exprimi queant, dici profecto nõ potest, quàm charus fuerit multis Principibus, & S. R. E. Cardinalibus, in primisq. Nicolao Sfrondato, nunc Gregorio XIII. Pontifici Max. qui non solum, cum esset Cremonæ Episcopus, eum Patauij non semel inuisit tamquam sibi amicissimum, uerum etiam in ipso Cardinalatu, atque adeo in ipso Pontificatu se eum ualde diligere demonstrauit: similiterq. Hieronymo Ruuereo, Scipioni Gonzagæ, Franc. Mariæ ex Marchionibus Montis S. Mariæ, amplissimis Cardinalibus; ex quibus Ruuereus, cum esset Archiepiscopus Augu-

stæ Tau-

109

stæ Taurinorum, & mandato Serenissimi Sabaudia Ducis aliquem perquireret clarissimum I. C. qui in Gymnasio illius ciuitatis in locum succederet celeberrimi Pancioli in Gymnasium Patauinum acciti, cum ceteris, quibus idem negotium datum fuerat, inter multos, qui proponebantur, Doctores egregios, statuit ad eam successionem ipsum Bonifacium Rogerium inuitare, litterisq. de hoc datis honestissimum ei præmium proposuit scutatorum septingentorum. quod præclarissimum munus quò minus ipse susciperet, se excusauit, ne Serenissimo Venetiarum Principi, atq. illustrissimo Senatui, cui se esse prorsus deditum, addictum, obstrictum profitebatur, minus gratus, minusq. beneficiorum, atque ornamentorum memor uideretur. Charissimus quoq. fuit plurimis Patritijs, & Senatoribus Venetis, quos longum esset enumerare, atque inter ceteros Illustrissimis huius ciuitatis præsidibus, Io. Baptistæ Veturio Prætori, & Friderico Sanuto Præfecto, uiris ad Reipub. commodum, dignitatemq. tuendam, atque augendam natis, & diuinitus datis, qui eum omni beneuolentia complectebantur, eius honestissima consuetudine oblectabantur, eum dignum censebant, cui omnes afflanti morum suauitates omnes Principes uiri omnia uela panderent, omnesq. fauces accenderent amoris sui. O uirum gratiosissimum omnium uocibus, ac litteris celebrandum. O Bonifacium & nomine, & re ipsa Bonifacium, omnibus, quantum poteras, beneficentem, & in humanum genus per quàm beneficium: Rogerium uere Rogerium, omnes quodammodo rogantem, ut Rogerij promptissima opera liberè uterentur: & ob tantam ad beneficiendum propensionem omni honore dignum; cù omnis honor à beneficentia, & benefica uoluntate proficiscatur, atq. honorentur, ut tradit Philosophus, duo genera hominum, tum qui benefecerunt, tum qui benefacere possunt. Plurimis enim benefecit Bonifacius Rogerius, magis rogans, quàm rogatus, & suapte sponte ad beneficiendum paratus, non solum publicis explicationibus suis, quæ semper subtilissimæ, ac doctissimæ habitæ sunt; sed etiam consilijs, & consiliorum conscriptione, quorum duo satis

Ee ma-

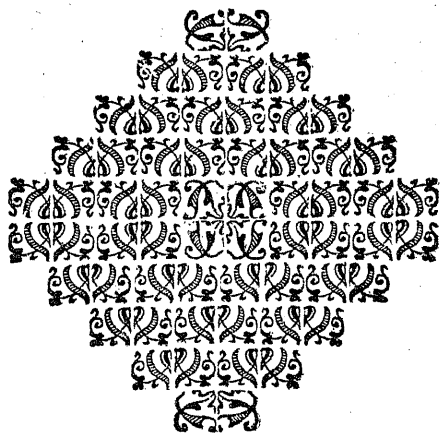
magna uolumina nunc typis imprimuntur , ac propediem in lucem , & aspectum hominum proferentur : non solum iustissimis sententijs suis, in publicis iudicijs exercendis, uerum etiam præstanti opera in gerenda publicæ personæ dignitate, dum esset, ut appellant, ad uilia Ciuitatis Deputatus: non solum publice & uerbis, & rebus; sed etiam priuatim magna in pauperes liberalitate , quorum plurimos domum ipsius quotidie confluentes, atque confugientes, quotidianæ, & satis copiosa eleemosyna sustentabat . O uirum beneficentissimum, omniq. honore quàm dignissimum; merito declaratum uerum Nobilem cum omnibus posteris suis, & Militem, atque Equitem auratum, sacrique Lateranensis Palatii, aulæq; Cæsareæ, & Imperialis Consistorij Comitem à Maximiliano II. maximo Imperatore anno millesimo quingentesimo sexagesimo nono, & in eadem dignitate confirmatum , amplissimisq. Priuilegijs auctum à Rudolpho II. summo iudem Imperatore , anno millesimo quingentesimo octogesimo tertio, tradita ei maxima, & amplissima facultate eorum omnium efficiendorum, quæ à summis Equitibus, & Comitibus præstari consueuerunt. Iam uero in hac ipsa tanti uiri iactura, mœstissimi Aud. eam profecto capere consolationem debemus, quòd ipse ita natus sit, ita uixerit, ita mortuus sit, ut ex huius uitæ miserijs, & calamitatibus ad cœlestem, & sempiternam beatitudinem peruolasse videatur . Hæc enim, quam uocamus uitam, potius mors est. Illa uero, quæ dicitur mors, animis pijs ueram uitam affert, liberans tot turbinibus, tot procellis, tot perturbationibus, quibus tamquam aduersissimis uentis, & sæuisissimis fluctibus agitatur. Etenim, ut alia quàm plurima, & maxima huius uitæ mala silentio inuoluam, & unum tantummodo dicam, tria bonorum genera in hominibus spectantur, animi, corporis, & externa, quibus tria hominum genera maxime infensa, atq. inimica sunt, Philosophi, Medici, Iurisperiti; non boni, sed mali Philosophi, non boni, sed mali Medici, non boni, sed mali Iurisperiti, & à bonis moribus alieni, ne quis me bonos, & bonorum existimationem lædere arbitretur; quales esse plerosque Patuij

tauij non inficior, prorsus pios, frugi, & moribus integerrimis præditos. Ac animos quidem in multas, magnaque difficultates sæpenuero trahunt Philosophi illi, qui suam ipsorum Philosophiam ad præscriptum Theologiæ minime dirigentes, sed de animorum immortalitate, de religione, de ipsomet Deo ambigentes prauis opinionibus hominum mentes inficiunt . Corpora uero Medici iussis suis maxime imperiosis constringunt, miserisque ægrotos non solum miseris modis angunt, excruciant, torquent, uerum etiam sæpe sua ipsorum inscitia dissoluunt, destruhunt, necant; de quibus nota est illa uox Adriani Imperatoris, cum moriens clamauit, Turba Medicorum Principem interfecit. Externa autem bona, dici non potest, quantopere non raro diuexentur tumultuosis illorum Iurisperitorum contentationibus, qui lites, altercationes, iurgia fouent; & mendacia, fraudes, scelera nutriunt; nihilque respiciunt magis, quàm quomodo à miseris hominibus, qui se, suasque fortunas, & bona eorum fidei, ac clientelæ commiserint, pecuniam extorqueant, suamque expleant infatigabilem accumulandarum opum auaritatem . O miseriam ingentem omnibus deffendam . O uitam calamitosam, tot hominum insidijs, tot laqueis propositam . Taceo alia innumerabilia huius uitæ mala, odia, discordias, inimicitias, insectationes, alia sexcenta, alia mille, immo ad innumerabilitatem progredientia, à quibus abstractus Bonifacius Rogerius, id est, non hoc corpus, quod terrenum terræ debebatur, sed huius corporis animus, qui cœlestis cœlum appetebat, ex his terrenis uinculis, & corporis compagibus, quemadmodum nobis persuasissimum esse debet, in cœlum penetrauit. Quamobrem, mœstissimi Aud. nobis dolendi finis est faciendus: in diuina uoluntate conuiuiscendum: nobilissima eius uxor Doralicia Vrsata cum duabus filiabus, Andriana, & Lucia, & filiolo Iacobo, ceterique nobilissimi propinqui, & affines, maximo dolore, eodemque iustissimo confecti, atque inter ceteros nobilissimi eius leuiri, Annibal, & Franciscus, Vrsati, qui absente Ladouico Rogerio ipsius fratre, quod pijsimum

potuerunt, officium præstiterunt in honorando marito fororis suæ, & hoc funere faciendo, ac Iustis perfoluendis, mihi que mandando, ut eum, quantum possem, exornarem, sunt amantissime consolandi: omninoque perpetua memoria retinendum, nos esse homines, id est, innumeris miserijs subiectos, & mortales.

Habita Patauij, in Templo Di. Antonij. iij Kal. Augusti. M. D. XCI.

★ F I N I S. ★

ERRATA

CORRECTA.

pag. 14. b. iudicium	iudicium
15. b. humanitatis	humanitatis
18. b. doctissimo	doctissimo
19. a. princeps	principes
20. a. adscriberet	adscriberet
22. a. brachij	brachij
26. b. clarissimis illustrissimo	clarissimi illustrissimo
33. b. inuentio	inuentio
45. a. probatus	probatas
48. a. filiant	fileant
57. a. statuit flebiter b. singulari	Statuet flebiliter singulari
60. b. summo	summo
pro numero 62. notatus est numerus 57.	
Deest numerus 64.	
65. b. ijdemq.	ijdemq.
77. b. eam ad diuinum	eum
78. a. in	in
90. a. mane Phauerino	mare Phaurino
pro numero 94. notatus est numerus 64.	
98. a. alia.	alta
102. b. quadragintesimo	quadringentesimo
104. a. libros quas b. Ecque	libros quos Ecque
105. a. interpretationibus	interpretationibus

Patauii, Apud Laurentium

Pasquatum.

*Typographum Almae Universitatis
Iuristarum.*

Anno à Natiuitate CHRISTI

M. D. LXXXI.